

BRÓDY SÁNDOR

== MŰVEI ==

„Don Quixote”
kisasszony

Budapest Singer és Wolfner kiadása

„DON QUIXOTE“

KISASSZONY.

BRÓDY SÁNDOR.

8 - 037 2019

105 1000-1018

BUDAPEST,
A MAGYAR NYOMDA KIADÁSA.

1893.

„DON QUIXOTE“ KISASSZONY.

Egy kis vacsora.

— Nyomorúság! Hát sose fogom megkapni azt a vesepecesnyét? . . . Jó puhára Lajkó, — paprika-salátával! . . .

— Meg két deczi bort, egrit; de a vizet majd csak magam akarom hozzátölteni!

A «közművelődési kör» vendéglőse idegesen vont egyet széles vállain és halk, édes-készen alázatos hangon mondá:

— Ne haragudj Franczi, nem akarlak megsérteni, de az ember még se adhat olyan bort most, mint régenten. Az emberek nem isznak . . . nem tudom mi történt . . . amióta ez a deczi feljött. És mintha káposztalé folyna vér helyett az emberekben . . . Azelőtt! «Kocsmáros, öt itcze bort a javából!» — azok emberek voltak! Ütöttek, törtek, zuztak össze mindent; a palaczkokat, a tükört, a székeket. Hogy a kocsmárosnak is volt valami haszna!

Most? A Ritter fiuk ketten esznek egy tojást, meg mikor az egyik multság közben biztatja a másikat, hogy: «te, csapd a földhöz azt az üveget!» Hát a másik akkor fogja s nagy rikkantássak — szép csendesen leteszi a földre a palaczkot. — A világ egészen megváltozott, csunyán megváltozott...!

— Nyomorúságos időket élünk! szolt Palaczky Franczi s oda kiáltott a pinczérnek: Aztán valami hideg hust, végül egy kis tésztát! Van itthon gorgonzola?

— Nekem is egy kis sajtot! szolott Kis Edus rekedt hangon. Aztán a vendégek felé fordulva, idegesen hadonászott a villával; — és könyveket se vesznek! A kereskedésben mindössze húsz naptár fogyott el az idén. — Tormát hozattam Debreczenből — az fogy!

Szalma Pál a takarékpénztári pénztárnok drága tajtékpipáját szitta és a csutora mellől köpkögte ki a saját panaszait:

— A paraszt se paraszt már! Ha kölcsönt eszközölök neki, a leghitványabb két csirkéjét hozza el ajándékba.

Lassan-lassan az egész vendégsereg panaszkodni kezdett. Eközben pedig csörömpöltek a poharak, csattogtak az evőeszközök; a bor kortyogott e kipróbált torkokban s az étkezők kéjes szuszogása közül kihangzott a Palaczky

Ferencz becses harapásainak nesze, egészséges piros ajkának csamcsogása.

Az adótiszt lassan s a kipróbált gourmand pedanteriájával evett. Apróra szelte a húst, arányos mértékű savanyúságot vett hozzá s minden zsirosabb falatt után ivott egy korty egrit. Hanem előbb megvizsgálta, hogy tiszta-e a pohár? — A pohár kivételesen tiszta volt s a bor oly sárgás-pirosan ragyogott benne, mint az adótiszt széles creol arcza, s rövidre nyirt haja alól kitetsző fejbőre. Egyáltalán ez az egész ember szinte fénylett a tisztaságtól, húsos piros füleinek oly fénye volt, mint egy tengeri csigának, borotvált álla lazur-kéken ragyogott és húsos kezei, mintha fehér keztyűbe lettek volna húzva. Ing-gallérja is egészen elütött a többi vendégtől, olyan volt, mintha a fővárosban tisztították volna.

Polonkay — a medvevadász — az egész estén alig vette le szemét e gallérról s végre is meg nem állhatta, hogy meg ne kérdje:

— Hol mosatsz te Franczi?

— A feleségem mos rám.

— Hát a vasalás?

— Ó vasal; nincs a világon asszony, ki jobban vasalna! Azért vettem el . . . megtetszett a mint . . .

— Hallottam, hogy ügyes asszony; a Bonna

lányok staffirungját — azt mondják — ő csinálja.

— No igen, barátságból, passzióból . . . válaszolá az adótiszt és el sem pirult. Pedig bizonyos volt abban, hogy mennyire nem passzióból dolgozik másoknak a felesége! És tudta, hogy most is, midőn ő a harmadik tál élelt költi el egy kis vacsoraképen: a város végén, kicsiny házban, alacsony szobában, tüdőkoptató varrógép mellett ott virraszt, kiveresedő szemhéjjait megerőltetve ott dolgozik egy szegény asszony s a mellette álló bölcst — melyből a szopós baba gyakori sirása hallszik fel — megmegringatja félkezevel, a régi altató nótát dúdolva hozzá:

«Csuesülj baba

Elment apa

A malomba

Buzát öröl . . .»

A gyermek elalszik s az asszony dolgozik tovább az éjben, kihült kályha mellett, kiveresedett ujjhegyekkel, a megerőltetéstől könnyező szemmel, melle nyilallik, feje zúg, lába kimerül, de azért mégis hajtja a gépet, egyre fűzi a szálát s egész gyenge kis testével neki adja magát a munkának, hogy vasárnapra elkészülhessen az egészszel — s hogy a verejtékes pénzt elegáns ruhában kártyázhassa el a «Közművelődési körben» a férje — Palaczký Ferencz.

Az adótiszt egyetlen falatjának — az igaz, hogy csak egyetlen egynek — elvette az ízét az, hogy eszébe juttatták a feleségét — s vele az otthont. Azt az unalmas otthont, mindennapi melegével, mindennapos kényelmével, kétségbeejtő összhangjával. Rettenetes az, mikor semmit sem tagadnak meg az embertől, helybenhagynak mindent; irtózatos valami az önérzetes emberre nézve: egy minden körülmények között szerető, odaadó feleség! És a gyermekek, kik ártatlan, tudatlan szeretettel kusznak fel borszagos ajkához s piros kis ajkukkal gügyögik: «apa . . . apa . . . !». Milyen unalom! főkép ha az apa nem is kételkedik abban, hogy a gyermek igazat mond!

A már szagosodó gorgonzola azonban ismét izlett az adótisztnek. Erjedt illatán elpárolgott a kellemetlen látománya s már a másik pillanatban a legnagyobb lelkesedéssel kiáltott fel:

— A gorgonzola a sajtok királya!

— Főkép ha egy kicsit erjedt! — jegyzé meg Edus, a könyvkereskedő.

— Ismertem egy közjegyzőt — szólt Polonkay, a «medvevadász» — ki a pondrós gorgonzolát úgy ette, mint a kenyeret; a kövér pondrókat csakugy ropogtatta fogai alatt.

— Izlés dolga! — mondá Palaczký. És be-

szélni kezdett nevezetes étkezőkről, sajátos ételekről. Hogy a «snepsz» . . . és a többi. Ismert egy szerb jogászt, ki papmacska-hernyót kent kenyérré s ugy ette. Mindenféle étvágyellenes dolgokkal hozakodott elő a társaság, de azért ez nem változtatta meg jó appetitusukat; ettek és ittak tovább mohón, lázasan — s kivéve a művészileg étkező Palaczkyt — mintha napok óta nem ettek volna és mintha sohasem ehetnének, ihatnának többé.

Aztán az étkek helyes módjáról kezdtek vitázni. Elkecsereedett és dühös módra. Különösen ama kérdésnél, hogy kell-e a kolbászba vaniliát tenni, vagy nem? — fejlődött ki nagy szóháboru. Ebbe a vitába a vendéglős is beleszólt. És látván, hogy a vendégek csak «deczi»-znek, érmelléki butellás borokat hozott föl magának, kínálta, kellette a vendégekkel, remélvén, hogy így fog megjönni ivásra való vágyuk. Öblös hangját pedig megeresztette és kiváló ismeretekkel, nagy lelkesedéssel beszélt a fontos kérdésről:

— Jó sok fokhagymát, jóféle borsot . . . ez a fődolog! A vanilia el is maradhat!

Palaczký — a vaniliás tábor vezére — olyan képpel nézett a vendéglősre, mintha csak azt akarná — de komolyan mondani:

— Et tu mi fili . . .

A vendéglős azonban nem ügyelt többé semmire: egész lélekkel exponálta magát a vanília nélkül való kolbászért. És hangja bizonyos meleg csengést nyert, erőteljes érczet, mely egészen betöltötte a «közművelődési kör» ebédlőjét, egy kicsit megrezegtette az ablakot s a három lábon biczegő könyvtárt.

A könyvtárt, mely a nagy ebédlő zugolyában volt elhelyezve és sántán, elhagyottan állt a homályos zugban. Tetejét vastag por lepte, zöld kötésű könyvei közül pedig penészszag áradt szét a teremben. A felső polczon tagadhatlan renddel és csinnal a könyvtáros pipái voltak elhelyezve; majdnem valamennyi nemzetiszínű bojttal.

Különben magukon a könyvek kötésein is meglátszott a «ballai kör» nyilvánvaló hazafisága: zöld kötések váltakoztak a pirossal s csak úgy virított rajtuk az arany bötös fölirat: «Szulejka. Regény. Brúhl.» «Házass. drámái Reg. Montepin X.» «Ördög fia. Feval.» «Ponson du T. Rocambole.» «Xaver de M. A vörös álarcz» . . . Aztán ott feküdtek a Jókai művei is, csonkán, hiányosan, elrongyolva, mintha csak kis macskák játszottak volna velök.

A szekrény alján, hol egy nagy Kemény Zsigmond-féle regény csonka, de még kivágatlan kötete hányódott: kaligrafus írású papir-

táblák jelezték a kör életének kiválóbb mozzanatait: «Janik János febr. 26-án 1893. 3-szor 9-et ütött a guglin . . .» «Ötször egymásután királyt ütött Uzon Gergely. Fizetett egy akó sört. Éljen!»

A könyvek utolsó lapjain legtöbbször ott volt olvasható: «éljen.» Egyáltalán e kifejezéstől volt szaturálva az egész Balla, veres krétával ez volt felírva a plébános és a többi urak házaira, ettől volt vemhes a «kör» pipafüsttől telített levegője: «Éljen . . . éljen!» De ki? Hát mindnyájan! Tudni illik az urak, a hivatalnokok és ügyvédek, a kereskedők és vendéglősök, azok kik eszükkel keresik a kenyerüket . . .

A hosszú Kohn meg a Finta Sanyi alig várták, hogy a kolbász iránti vita lecsendesülvén, beszélhessenek arról az árulásról, melyet a kormányelnök a nemzet ellenében a parlament tegnapi ülésén elkövetett. Finta Sanyi csak emelgette a poharát s kiabálva, sűgva, nyögve, kérve szólott: «Úrak . . .!»

— Éljen! zúgták közbe a vacsorázók.

A kis hivatalnok szeme felcsillogott, majd tudakolólag az asztalfőnél ülő alakra nézett. A «lovag» ült ott, a jó Wrabély, a ki egész életét át- és ellovagolta. — Lovagolt a leány körül, a kit szeretett, és nem nem mondta meg neki, hogy: «szeretlek!» — ellovagolta. Ott lovagolt

a vetői között és elnézte, ha a szemet a szántatlan földbe szórták, — hisz ő paripájával volt elfoglalva . . . Megdicsérték a lovát és váltót kezeltettek alá vele. Rajta vették meg. — Az öröke pedig napról-napra fogyott a vén lovaknak, a paripája is öregbedett; nem dicsérték olyan nagyon többé a délczetségét. Talán ki is gúnyolták volna, ha nem félnek az öreg rettenthetlen igazmondásától. Már be volt törve a feje, már nem rettegetett többé!

Finta Sanyi újra szólott:

— Urak . . .

A lovag mérgesen nézett rája:

— Ez meg már meg-meg agyon akar bennünket beszélni . . . Se nem iszik, se nem eszik, de ott van, a hol négy ember összegyűl Mindjárt mindjárt beszéddel tartja az embert . . . Az «éljen»-re éhes . . . El lehet menni . . . !

A vacsorázók kaczagtak. A hosszú Kohn is kaczagott, de azért megjegyzé:

— De tud beszélni . . . !

Tulajdonképen így akarta mondani: «de tudunk . . . !» Azonban tartott a «lovagtól». Megpiszított széles orrával megszimatolta, hogy a lovag leskelődik rája, hát vigyázott. Egyáltalán nagyon ügyelt arra, hogy egy véleményen legyen az úri társasággal. Tudta, hogy zsidó lé-

tére csak így tűrik maguk között. S nem szeretett volna elmaradni e körtől. Boldog volt, ha az ügyészszel végigsétálhatott az utcán és rozsdásszinű rút arcza szinte felmagasztosult, a mint hitsorsosai tisztelettel tekintettek rája: «A hosszú Kohn mindig az ügyészszel sétál! . . .»

— Ezek a «csemecsőszők» elrontják a mulatságunkat! — kiáltott fel a lovag. — Mi köze magának ahhoz, a mit az országgyűlésen végeznek? Követ maga? — Beszélj Franczi!

Palaczky szép lovakról szólott. A vacsorázók hallgatták egy darabig, aztán súgni-búgni kezdettek:

— Kártyázzunk!

Majd kiabáltak

— Hol a kártyú!

A vendéglős rohant a kártyákért. Meggyújtották a lámpákat a kártya-asztal felett. Az étkező asztalnál alig maradt valaki.

Már éjfél felé járt az idő s még mindig egyre szaoprodott a társaság. Egy karcsú fiatal ember jött s egy pár pillanatig nézte, hogy kártyázik az aljegyző, az némi mutyit kért tőle . . . adott és eltűnt. — Gyorsan rohant végig a néptelen utcákon, s egy ablak előtt megállt. Az ablakszárnyak csakhamar kinyiltak s egy leeresztett haju, sápadt női fej bukkant fel az utcai lámpák hitvány világánál . . .

— Nem látta a férjem?

— De igen, most ült le kártyázni!

— Ez így megy minden éjjel . . .

— Hja, a komám egy kissé belemerült!
Pedig ha nekem ilyen drága . . .

Szava a szenvedélytől benszakadt, — elhallgatott. Így hallgatva néztek szembe percze-kig. Az asszony a hideg, az elkeseredés, az emlékek s a felvillanó szenvedély összetorlott érzéseitől könyezett.

— Mért sir? kérde a karcsu ifju. — Hisz nem vagyok-e még mindig mellette én, rabja, szolgálja, parancsait váro . . . Boldog, ha föl-áldozhatom magam önért . . .

A suttogva kiejtett válasz mint egy kijelentés hangzott fel a néma utcán. Egy csók hangzott fel. Majd a nyitott ablakon át egy cse-csemő síráma, de a «körből» idehangzó vigzsvaj elnyomta ezt is. Csend lőn. A lámpások egy darabig pislákolnak az utcában, aztán kialudtak szépen. — A karcsu fiatal ember átvette magát az ablakfán . . .

— Huzom, kunszt! — kiáltá a «kör»-ben kipirult arczezal, vörösre vert kézzel, kártyáját a magasba emelve az aljegyző.

— Nono, te nagyon szerencsés vagy a

kártyában . . ! — jegyzé meg Palaczky, ki még mindig az étkező-asztalnál adomázott.

— No én nem bánám, ha egy pettyet kevésbbé szeretne a feleségem és inkább nyernek! — mondá egy öreges ur . . .

— Bizony az se jó, ha az embert a felesége nagyon szereti! — szólt az adótiszt és általánosságban az asszonyról, különösen pedig a feleségéről kezdett beszélni. Erre még a sipisek és mutyisták is elhagyták a kártyasztalt s köréje gyülekeztek.

Mint a gőzfürdőben, olyan homályos s alig áttetsző volt a terem levegője. Ugyszólván az egész Balla itt volt s az egész Balla pipázott. Csak Karika Gyula — a vacsoravesztő — forgatott a szájában egy üres szipkát s olykor-olykor rettenetesen felköhögött. Az izzadság kiült beesett halántékain s a gégesorvadásos mohóságával borral öblögette bortól száradt torkát . . . Hangja már alig volt és erei kidagadtak fakó arczán, amint duhajkodva erőlködött: «Tyuhaj, igyunk . . !»

— Hangosabban, Gyula! Tudsz te hangosabban is! — szóltak a czimborák.

A «vacsoravesztő» még jobban erőlködött, de hangja nem volt többé, csak nagy, hussos szája járt és kiszáradt kezei; már csak azzal jelezhette, hogy: «éljen»!

— Éljen! — nyöszörgé óriási erőfeszítés-
sel, s mint egy zsák a földre zuhant. Hideg
borral locsolták fel és visszaültették helyére.
Amint kinyitotta szemeit, dühösen kapott fáradt
nyakához, mintha magamagát akarta volna meg-
fojtani. Aztán kimerülve vánszorgott a diván-
hoz: ledőlt és behunyta szemeit:

— Egy kis szédülés az egész! Ugyan
Gyula, ne hagyd magadat! — szólt a vendéglős.

És Palaczky — mintha mi sem történt
volna — folytatá félbeszakított beszédét:

— Tizenegy éve élek a feleségemmel.
Tizenegy év egy asszonygyal — nem gyerek-
játék! Az ember úgy ismeri . . .

A társaság nevetett. És e majdnem állatias
kaczajra még jobban felbátorodott az adótiszt
s részletezni kezdte a dolgot. S a nőtlen em-
berek úgy hallgatták, mint a messiást; kérdez-
gették, körülvették, hogy egy szavát is el ne
szalaszszák. Még a pinczér is odatelepedett kö-
zelébe s hallgatta egy darabon, aztán mégis
csak elaludt.

Már kései hajnalra járt az idő. A járás-
bíró inasa is megérkezett. Kezében a lámpás-
sal — mint majdnem mindennap — most is
lelkendezve szólott be a konyhába:

— A nagyságos urat tessék hazaküldeni,
a nagysága nagyon beteg . . .

— Mindjárt! — szólott ki a nagyságos úr és izzadtan, arczából kikelve gusztált tovább.

Hanem voltak olyanok is, a kik valósággal szedelközni kezdtek. Egy-két jó férj — egykét szerencsés játékos . . . vagy ki még valami kávéházba is el akart látogatni. Csak az adótiszt közönsége s ő maga maradt rendületlenül. Egészen belemelegedett tárgyába. Vastag humora csak úgy ömlött, s még a «lovag» gyakori közbeszólása, őszinte méltatlankodása sem zavarta meg. Megkapó közvetlenséggel, pörzsölő szemérmertlenséggel beszélt el egy legutóbbi kalandját:

. . . — És mikor úgy hajnal felé hazave-tődtem, a feleségem még ébren volt. «Te vagy az, Franczi?» susogá s kitérta felém karjait . . . Én egészen petyhüdtlen —

Görcsös zokogás szakította félbe az adótiszt szavait. Csend lőn s minden szem arra-felé irányult, a honnan a hangos, fuldokló sirás felhallszott.

Egy nagykendőbe burkolt, sovány kis asszony állt az ajtóban. Kendőjét beeste a hó, ruhája pedig sártól volt csatakos. Egy nyolczkilencz éves gyereket fogott kézén s annak a pityergése vegyült zokogásába.

Az urak felugráltak székeikről. Palaczký Franczi elhalványult:

— A feleségem!

Majdnem egészen a füle tövéig előntötte az epe.

— Mit keres maga itt?! Hát gyerek vagyok én?! Mi?!

A gyenge kis asszony kidolgozott, bütykös kezével földte el arczát. Nem is zokogott többé, gyermeke kezét is eleresztette s merően állott a megnémult tömeg közepette.

— Hogy jött be, mikor? Megint elaludtak a konyhában! Nem mondtam, senkit se kell beereszteni! — dühösködött a vendéglős a bóbiskoló pinczérrel.

Az adótiszt mérgesen kapott kalapja után s kézen fogta az asszonyt.

— Gyöjjön haza.

— *Nem!* — kiáltott fel Palaczkyné. És elszánt hangja, mint fagyos szél zúgott keresztül a termen, megremegtetve az erős férfisziveket.

— *Nem!* — ismétlé még egyszer és kirántotta karját férje kezéből.

Az adótiszt ijedten lépett hátra s alig tudott valami csitító szót kinyögni.

— *Nem!* — ismétlé még egyszer az asszony. — Nem kellesz többé... mindent türtem... mindent, csak ezt nem! Ebed voltam, de nem akarok...

Szavai újra zokogásba mentek át. Nem birta többé erővel. Kézen fogta gyermekét és elvánszorgott.

A közművelődési kör tagjai tátott szájjal néztek utána. Majd az adótisztre tekintettek, ki e percben már majdnem közönyös arczzal vonogatta vállát.

— Valaki biztosan azt mondta neki, hogy kártyázom . . . tudja, hogy a város pénze van nálam . . . Azért jött utánam, — félt! — Asszony-tempó! . . .

A függönyökön keresztül reggeli napsugár hatolt be az ebédlőbe. A tejes-asszony és a pék megzörgette az ablakot. A mészáros-legénynyel már veszekedett a vendéglősné a konyhában. Az ebédlőbe is behallatszott hangos pörölése:

— Megint nyaka-tarja?! Hát bolondnak néznek engem?! . . .

Palaczky is odaszólott a pinczérnek:

— Nini, Lajkó, már reggel van! Adjál mosdóvizet; fogkefét is!

— Ma még Vass Tárriékhez kell mennem. Matinée van, tíz órakor kezdődik . . . Kí jön velem? — szólt vidoran, a társaság maradékához fordulva.

II.

Utczán.

A széles utczákon alig járt egynéhány ember. Az az egy pár is csak úgy topogott, mintha nem annyira a dolog, hanem a jó emésztés végett sétálgatna.

Hétfő reggel volt s a reggeli misére se harangoztak még. A koldúsok azonban ott tolongtak, fagyoskodtak már a templom előtt. A «generálisnén» fehér keztyű volt és everlasztíng czipő. Ezelőtt vagy negyven évvel az egész megye úri lányai közül ő körötte tolongott a legtöbb gavallér, ma pedig nagy Balla összes koldúsai között ő tolongott a legjobban, hogy valahogy jó helyre kapjon s az ájtatos belépőnek ő kiálthassa leghamarabb:

«Dicsértessék a Jézus Krisztus! . . . Csókolom kezét lábát . . .»

Az adótiszt elhaladt a templom előtt, megmosolyogta a nyomorúan víg figurát, s dobo t

neki egy krajczárt. És mulatott rajta, a mint a krajczár elgurult s a koldusasszonyok hajba kaptak fölötte. De csakhamar összevonta domború homlokát. Hazaért.

Rátette kezét a kapu kalincsára s a zár nem nyilt ki. Felesége nevét kiabálta. Az udvarba zárt kutya örömteli vihogása volt rá a felelet. Kiabált a gyermekeknek; nem válaszolt senki. Dörömbözött; hiába. Végre szitkok közt nekifeszítette vállát a kapunak, majd rugott rajta egyet — s a kapu tárva volt előtte.

Minden ellentállás nélkül hatolhatott be lakásába. De szíve elszorult, a mint a küszöbre lépett; — a szoba üres volt. A padlón négy-szögletes por-alakzatok jelentették, hogy «itt volt a családi ágy, a gondozott ruhás szekrény, a pohárszék, a gyermekek fiókos ágya . . .» Most az egész lakás kongott az ürességtől s az a kevés férfifehérenemű, úri ruha úgy feküdt ott a szoba közepén, mint egy könyörtelen árverés törvénydiktálta maradványa.

A gyenge szívű adótisztnek könyvek gyületek szemeibe. Aztán az éjjeli mulatság is összerőrt egy kissé. Arra gondolt, hogy jó volna kiáltani a legnagyobb fiúnak, hogy húzza le a czipőjét. A feleségétől pedig előkérni a papucsot. És aztán leheveredni az ágy szélére s azal a biztos tudattal aludni el, hogy a mikorra

felébred, az elkészített tiszta fehérnemű várja, melybe még a gombot is bele rakta az asszony, sőt meg is melegíti — talán rája is adja . . .

Palaczky Franczi kénytelen volt felesége hiányát érezni. Szomoruan járkált fel s alá a hidegre, üresre vált lakásban s egyre azt mo-tyogta:

— Nem hittem volna . . . nem hittem volna . . . hogy oly *nyomorult!* . . .

A vérig sértett asszony, az igazán *nyomorulttá* kinzott kis madár, csakugyan elrepült. Magával vitte a kicsinyeket is, és összeroncsolta a fészek puhaságát. Emléket, azt hagyott maga után, egy porcellán szenteltvíz-tartót. Az adótiszt belenyult a megszentelt vízbe s megmosta vele fájdalomtól majd szétpattanó homlokát. Egy kis reszelt tormát milyen jó lett volna most az orra alá tartania! menten vége volna minden fájdalomnak. De nincsen feleség, a ki előadja.

Az elhagyott férj levelet keresgélt — de nem talált egy sor irást sem. Még csak egy érzékeny mondatra sem tartották érdemesnek. Mint mikor két idegen személy egymás mellett ül a színházban; az előadásnak vége van s azok, kik órákig érezték egymás testének melegét, köszöntés nélkül távoznak el.

Az adótiszt őszintén sajnálta, hogy az elő-

adásnak vége van. Azonfelül haragudott arra, ki ily rögtönösen félbeszakította. És a megkínzott kis madárnak nem lett volna tanácsos e perczen visszarepülni. Talán örökre megbénították volna szárnyait . . .

Palaczky fölszárította könyeit, rendbehozta öltözékét s boszuságában vállát vonogatva kifelé indult. Mérgesen csapta be maga után üres lakásának ajtaját. És a cselédet is majd bekapta szemeivel, midőn az szembejött véle az utcán s egy levelet adott át neki:

— A ténsasszony elutazott a vasuttal, küldi a tekintetes urnak.

Az adótiszt felszakította a levelet és ott mindjárt el is olvasta. Csak ez az egy pár szó volt benne: «Amint szerettelek, úgy utállak. Nem kacszagsz többé rajtam . . . Most már majd el is veheted a *«Don Quixote kisasszony»*-odat! Azt a . . ! *Flóri.* — A gyerekek velem jönnek.»

Ferencz összetépte a levelet s a földre dobta darabjait. Aztán hirtelen vigassággal megcsipte a fiatal cseléd állát:

— Akarsz-e nekem főzni?

— Mért ne? — szólt a cseléd.

— Ma még nem, majd csak holnap. — Hagyott itthon az asszony valami ágyneműt?

— A vasutnál maradt valami; már nem volt idő a fölpakolásra. Majd elhozzatom.

— Jó! Majd küldök ágyat. — Viseld jól magad, s nem lesz semmi bajod nálam... Nyissad ki az ablakokat, hadd szellőzzön a szoba!..

Kiadván parancsait, szivarra gyujtott Palaczky és megindult a városnak.

Még csak reggeli kilencz óra volt. Némi élénkség verődött fel az utczákon. Hivatalnokok és ügyvédek lepték el a főutczát, különösen a czukrászda előtti teret. A nagyobbára jó, itt ott prémes téli kabátok közé odavegyült a perlekedő paraszt rongyos szúrkanója, vagy zsiros bekecse. És a szivarozó urakra, hátát valamely sarokkőhöz támasztva, szent áhitattal bámult a kurta szárból pöfkelő paraszt...

Az urak jól mulattak, nevetgéltek maguk között. A tárgyalásra váró ügyvédek teljes kollégiálissal mosolyogták meg egymás ritka eseteit.

A paraszt butaságáról volt szó. Balla legjobb fiskálisa azt mondá, hogy: «többet ér egy paraszt kliens, mint száz úr vagy zsidó!» Egy tisztos öreg úr úgy nyilatkozott, hogy: «legjobb a bünügy!» «Hát a csőd kutya?!» vágta vissza a fiatal ügyvéd.

Mindnyájan úgy találták, hogy utóbbi időben igen kevés a csőd Ballán.

— Nincs forgalom, a város halott...! — szólott dr. Kempelen.

Valami nagyon uras külsejü prókátor pedig a kormány ellen kelt ki:

— A bagatell-törvény tette be nekünk az ajtót. Az adósnak nem kell perköltséget fizetnie! És ha száz esztendeig is adós marad..! Maga az állam mondja: ne fizessetek!

Egyetlen ember sem volt az egész csoportban, ki a bagatell-törvényt ne kárhoztatta volna. Még az eljárásbíró is ellene szólt:

— Rettentő ostoba egy nép..! Annyi sok szóval él, hogy szerdán és pénteken, — a panasz-napokon — még két óraker se lehet ebédre mennem! Ez a törvény csak a perlekedési viszketegüket neveli..!

— Minden paraszt kész fiskális!

— És minden fiskális elmehet — ma-holnap — parasztnak! — szólott a dr.

— Mondasz valamit! Nézzétek csak itt a házamat, milyen suta. Emeleteket kéne rá építeni, s nem megy; nem lehet. Nem adja az ügyvédi jövedelem!

Balla hirneves kriminálistájának háza így, emelet nélkül is mutatott. Valóságos kis kastély volt; nem nagyszabású, de uras, mint a főutczai házak nagyrésze, mint a panaszkodó ügyvédeké mind egy szálig.

Jólét és bőség nézett ki a kitárt ablakokon. És tél lévén, alig volt egy csatorna, me-

lyen ne lettek volna véres nyomai a télire megölt sertéseknek. Azonfelül a legtöbb ablakon át különféle hangú és fajú zongorák szólamai hallszottak ki az utcára.

És a míg gyarapodtak a fő-utcza úri házai, s a míg nőtt a jólét a cseréptetők alatt: — addig mind jobban-jobban kapott lábra a nyomor a nagy magyar városban s kint az oláh-részen. Egyre szaporodtak a zsellérek és mindig fogytak, apadtak a gazdák. Vad torma verte fel a néma udvarokat nyáron; a száraz kocsánya megmaradt télire is, nem bántotta apró jószág; — nem volt.

Piszkos nyomor lett úrrá a parasztfertályok felett. A legtöbb őt üresen, sok kamra tárva-nyitva. Itt-ott be volt zárva ugyan, de úgy, hogy magának a gazdának sem lehetett kinyitnia: — a végrehajtó és az ügyvéd pecsétje volt rajta.

Balla ügyvédi kara különben is rajta hagyta a keze helyét az egész külvároson. Peres iratokból csináltak sárkányt a gyerekek őszszel, kék papirosokba takarták a szalonnát a napszamos emberek. A tulipános ládák sok helyütt irattárrá váltak. Egy-egy ügyvéd nevét jobban ismerték, — még az asszonyok is — mint akár a papjukét.

Húsz ügyvéd vetette itt magát tizennégy-

ezer emberre. Jó izlésü, élni vágyó, tudományos emberek, kik mindannyian élni, s minde- nekfölött jól élni akartak — az igazság szent nevében. S a részint rosszakarattal eltelt, részint szerencsétlen, de mindenek fölött korlátolt nép kezébe szolgáltatta magát az uraknak. Erősza- koskodni akart s ő rajta vettek erőt. Ki akarta perelni a szomszédja, bátyja, barátja vagy éppen apja alól a derékaljat; és ki is perelte, de saját maga alól is.

A nagy magyar város végében, a düledező házak fö:ött messzire látszott s magasan emel- kedett ki a takarékpénztár palotája. Évről-évre nőtt, mintha ezekből a kis házakból táplálkoz- nék. (Akár a nagy hal a kicsinyekből.) Sőt egész telepet támasztott maga körül; szép, parkos, úri házakat. A főbb hivatalnok urak mind ott építettek. Ott emelkedett a pénztáros goth izlésü házacskája is; az a kedves kis kas- tély, melyet az ügyes takarékpénztárnok nyolcz- száz forint évi fizetésének megtakarított fillé- reiből építtetett — tizennyolczezer forinton.

Nem, nem sikkasztott itt senki. Nem volt rá szükség. A paraszt és a kisiparos ellátta az embereket pénzzel. Az igazgatótól kezdve; le a legutolsó irnokig. Fizetnie kellett, mert különben nem kapott kölcsönt. Olcsó pénzt... takaréki pénzt...!

A törvényszéki végrehajtó — a jó kis Varr Domokos — mondá:

— Meg kék halmom, mind a nyolcz gyermekemmel együtt, és éhen kék meghalnom, ha nem volna ez a takaréék . . .

A takaréék, meg az ügyvéd urak, az adó és a pálinka, a lustaság és a tudatlanság, ezek az elemek egybevéve olyan állapotot teremtettek meg az alföldi városban, hogy akármilyen metropolis büszke lehetett volna rája. A szegénység meztelen karokkal ölelte át a várost. Az urakat, a boltosokat, ezek között például egy bőrkereskedőt, ki majdnem az egész csizmadiaéchéet tönkretette. Bőr fejében : bőrt!

Ezt a rideg ölelést maguk a fő-utczai urak is kezdték érezni. De nem sokat törődtek vele, bár a megyei főorvos cikket is irt e tárgyban s négy hasábon szidta össze-vissza azt a négy ballai zsidó családot, ki életét csak gyakori bukásokkal tengethette. Élesen kikelt a korrupció ellen s kisütötte, hogy a városi nyilvántartó: zugirkász. A szegény ördögöt elcsapták s az a nagytudományu orvosnak kétségbeesésében azt mondta — nyilvános helyen — hogy: «Ha én lettem volna sorozó főorvos s én gyűjtöttem volna magamnak hét év alatt nyolczvanezer forintot: ugy én se csinálnék két ha-

tosért keresetet, meg kontraktust a kofaasszonyoknak . . !»

A fiatal nem volt ballai: — rendeltetési helyére tolonczolták.

Itt, mint minden tekintetben a «törvény» uralkodott a város felett.

A törvény, a hatóság. A városi előljáróság, de legfőképpen a főkapitány. Ez a hatalmas vörösképű alak, szigorú pillantással és kiülő poczakkal. Összevont, pörsögéses homloka így szólt: «legyen igazság, vagy . . !» Rengő poczaka azonban ellentmondott a szigorú elvnek. Azt látszott vallani, hogy a legfőbb jó mégis csak a kellemes élet.

A főkapitány nagyon kellemesen élt. Szeretett rossz lányokat vallatni, — különösen ebéd után: a mikor jól esik egy kis munka. Utálta a bűnt, — hát adót vetett rája, hogy elejét vegye megszorodásának.

Ott volt az ő háza is a fő-utczán. Mindjárt a főügyészé mellett. A kertajtón a két hivatalnok át is járhatott egymáshoz és együtt dudorászhattak, míg a börtönőrtől kikölcsonzott rabok fát fűrészelték az udvarban . . . A főkapitány gyümölcsfái áthajoltak a főügyész kertjébe és viszont. — A főkapitány udvarolt a főügyésznek s a főügyész a főkapitány-nak.

Teljes és szivélyes barátság uralkodott a főutczai urak, sőt a hölgyek között is.

Talán csak egy fiatal lány — Vass Tárri — nem volt megelégedve a várossal és e ragyogó téli reggelen, ablakából szemlélve a járókelőket: összeránczolta alacsony homlokát és utánozhatlan megvetéssel szólott oda szobájába éppen belépő Palaczkynak:

— *Ó ez az utálatos város!*

III.

Matinée.

— A társadalom úgy a hogy — meg van alakulva Ezen szavakkal kezdi felolvasását. — «Egy leány eszményképéről» — Palaczky Ferencz. És a családiás matinée közönsége — jórészben egyszersmind szereplő személy — ünnepélyes arczot öltött. A hölgyek nyakkendőik csokrát igazgatták, a férfiak megtapogatták hajukat: vajon nem romlott-e el a frizura?

Mély csend uralkodott a sajátságos szobában. A felolvasás irodalmi hangja, szokatlan szavai, a mindenfelőlről összehordott technikus terminusok, de legfőkép maga a felolvasás tárgya: komoly, majdnem áhitatos ünnepiességet keltett még a férfiakban is. Csak maga a házikisasszony, az irodalmi matinée rendezője s központja, a szülővárosát utáló Vass Tärri arczán ült szórakozott mosoly. Még mindig ott ült a fő-utczára nyiló ablakánál s olykor-olykor

idegesen tekintgetett ki rajta. Ugy látszott, hogy azt akarja tudtára adni az adólistának, mikép, nem sokat törődik vele és felolvasásával.

Palaczky, nagy nedves fényben égő szemével vizsga-tekinteteket vetett a lányra. És a leány néha viszonzta e tekintetet, de nyomban elpirult.

Ő róla volt szó a felolvasásban. S habár allegorizálva, egy kissé burkoltan, mindazonáltal minden kétségen kívül ő volt jellemezve abban. Palaczky az ő arczképét festette le, midőn *«Egy leány eszményképéről»* akart beszélni. Ő volt az, aki *«gyengéd szépségekben bővelkedik»*. Ki egyszerű karton ruhájában üde és fenséges, mint a fehér ibolya, mely erdők mélyében a vörös fenyvek árnyán illatozik. *«Énekel — mint egy szyrén — s szelid, mint egy galamb.»* Imádja a művészetet s otthonos a konyhakertészetben. *«Nem barátja a délutáni hosszú uzsonnáknak; alig látják enni. . . .»* A felolvasás eme szavainál egy még javakorbéli jól táplált asszonyság odafordul szomszédjához s meglehetősen hangosan sugta a fülébe:

— Az én lányom sem eszik . . . nem eszik; egy kis levest lehetetlen bele diktálni. Csak a gyöngéd ételeket szereti. . . .

A közönségből csodálkozó tekintetek fogták kereszttüzbe azt a lányt *«aki nem igen eszik.»*

Az hideg büszkeséggel állta a tiszteletteljes pillantásokat, még csak szemhéjait sem hunyta le, csak kifejlett keble emelkedett valamivel gyorsabban, a mint a felolvasó arról beszélt, hogy az ilyen leány «kincs!»

A «kincs» nem volt valami kitünő szépség. Kicsiny s szürke szemei voltak; s nagyon sajátságosan, majdnem sunyian nézett velök. Hanem bőre szinte olyan volt mint a fehér plüss. Nem nagy alakja erősen kifejlett, dereka mégis karcsú. Tompora pedig oly széles, mintha nem is tizennyolcz éves leány, hanem asszony volna . . .

A férfiak vágyakozó szemmel néztek rája, Palaczký — felolvasás közben is — keblének emelkedését figyelte, Atyimovics Coriolán pedig egyre kicsiny lábait csodálta. És a midőn ajkából a cigaretta-véget a hamutartóba veté vala: Majek — a hadnagy — nyomban utána nyúlt s nagy élvezetre valló arczkifejezéssel szippantott belőle. A «kincs» mosolygott s kövér kis kezével megfenyegette a boldog Májekot.

E némajáték alatt az érdekes felolvasás folyt tovább. Az adótiszt feltűzelte magát az ismert költeményekből vett idézeteken. A közönség is egészen belemelegedett, Atyimovics s a többi fiatalok irigykedve néztek a felolvasóra, egy-két idősebb asszonyság pedig való-

ságos imádattal. És midőn arról volt szó, hogy a «leányok eszményképét» nem méltányolják eléggé, s «hogy a város, melyben él, lelki sötétségben, — úgy ne mondjam — vakságában — nem látja meg a fényes csillagot...»: ezen nyilatkozatra az egész közönség idegesen mozgott. — Palaczky lelkesült hangulatu jóslattal végzé felolvasását, hogy: «jönni fog még — talán nagyon is röviden — az az idő, amelyben egy egész országot — a fővárost s a vidékét — ott fogja látni lábainál a hölgyek ama eszményképe . . . és költők fogják szívének nagyságát megénekelni . . .»

Tapsvihar zugott fel a felolvasás végén és az adótiszt nekivörösödött, arczczal hajlongott a közönség előtt. E pillanatban ő maga is meg volt győződve, hogy Vass Tárri a leg-tökéletesebb lány a világon s amit róla — úgy elvonva — mondott, mind egy szóig igaz. — Ujvörös satine ruhájában a szokottnál is erősebben összefüzdve leeresztett lenszöszke hajával, és arczán azzal a halvány rózsaszinü fénynyel, melyet ruhája színe okozott: volt is e leányban valami ideális. De e mellett kívánatos teste melegséget árasztott szét maga körül s ő perczre, pillanatra kénytelen volt behunyni szemeit a férfiak sajtáságos tekintete elől. Csak az adótiszt volt oly szerencsés, hogy a «kincs» bár zavart,

de érzelmes pillantással rája nézett. Sőt a felolvasás végével odalépett hozzá s megszorítva mindkét kezét, az érzés és hamis páthosz elegyes hangján rebegé:

— Palaczký, köszönöm önnek!

És e jelenet hatása alatt egy könyv lopódzott az adótiszt szeméibe. Talán a túlcsigázott érzékek, talán a költői elérzékenyülés, talán a túltelt férfi sziv, avagy mindezek összevéve szülték ezt a könyvet? Az bizonyos, hogy Palaczký nagy szeméinek szögletében könyecsepp jelent meg s egy másodpercig látható is volt. Tárri elfordult a gyenge férfiútól s visszaülve székébe, egy papirlapról fátyolozott hangon olvasá:

«Román dalok, Alexandri Vazultól. Prózában fordítá és felolvassa: Atyimovics Coriolán.»

Magas, szűkmellű fiatal ember lépett fel az emelvényre. Szabályos arcza egészen eltorzult, lábai is felmondták a rendes szolgálatot, amint ott állott a tekintetek keresztüzében. Egész testét a «nyilvánosság láza» fogta el, torka kiszáraet, és alig érthető hangon olvasá:

«Dalok prózában; fordította Atyimovics Coriolán . . .»

Tovább azonban nem igen tudott haladni. A betük — a törvényszéki iktató szabályos betüi — olvashatlan karmolássá váltak tágra nyílt szeméiben. Perczekig tartó kinos hallgatás állott

be, míg végre az iktató sipoló hangon olvasni kezdett.

Palaczký meglökte szomszédját:

— Nézze csak a szegény Coriolánt! Két alsó kabátot visel, hogy vállasabbnak lássék; hanem a legalsót elfelejté felül elrejtteni... Ha tudná, hogy kilátszik!

— Hiu bolond! — szólt Májek — s megnyomintá derékfüzőjének egy kiszögellő plansettáját, mely gyomrába nyomult.

A leányok eszményképe csendet intett. De a legnagyobb csendben is alig lehetett hallani a prózában fordított dalokat. Miglen a közönség megunt a dolgot s szabadon beszélgetni kezdett; Tárri mamája Palaczkýt fogta közre. Parasztos kaczársággal hajlott közel hozzája és faggatta:

— Igaz-e, hogy Palaczkýné asszonyság hazament az anyjához? A cseléd hozta a hirt a reggeli piacról...

Palaczký felsóhajtott és nem felelt. Pár pillanat múlva meg a legbővebb magyarázattal szolgált:

— Az asszony megszökött... nem érdemes róla beszélni... az én tisztos szegénységem volt türhetetlen neki! Bizony kár csak egy szót is pocsókolni rája... Megszökött — azal vége.

— De kivel állott odább?

— A gyerekekkel.

— Azt hittem, valami férfival!

— Nem, de magával vitt mindent . . .

Tudja már a Tärri nagysám?

— A szolgáló neki is elmondta. «Tudja mama» — mondá azt nekem — éppen nem sajnálom Palaczký urat. Palaczkýné nem volt hozzá való; mélyen alatta állott. Ezen szavakkal mondá, hogy: «mélyen alatta állott!» . . . Mit mond maga Palaczký, úgy-e ez a lány valami nagyszerű ember feleségének született?!

— Kincs . . .

Az adótiszt nem adhatott teljes magyarázatot. A román dalok valahára elhangzottak és Coriolán lebotorkázott az emelvényről. Senki se tapsolt neki. Tärri nem szorított vele kezét, mint a felolvasókkal rendszeren. Nem törődött vele senki és a ki szólt hozzá, az is keserítette. Kis-Kaptásy Samu' — a ki négy évig járt a müncheni festőiskolába s most Ballán ipariskolai segédtanár — még Kis-Kaptásy is gúnyolta:

— Szerettelek volna lerajzolni, a mint ott fenn ültél. A tested egészen ki volt csavarva, ahogy Michael Angelo csinálja . . . A vonalaid olyan érdekesek voltak, aztán az arczod színtöltői . . .

Az elzüllött piktor görbe vonalakat rajzolt a levegőbe, sőt az Atyimovics testén is.

— Hagyjatok békén! — hörgé Coriolán — szeretném megölni magamat! . . . Mit mondott Tärri?

— Majd elsülyedt szégyenében. Egy szép zsánert lehetett volna róla festeni: «Szégyenkező nő». Akár «Salon-bildet», de jól, vastagon, bőven kezelve a festéket . . .

Elsóványodott kezeivel a festő vonásokat vont, majd pepecselt a levegőben. Így, szóval, végtelen élvezet volt neki a festés, de tényleg nagyon félt ettől a materiától, melynek titkait nem tudta eltanulni. Valami dicsvágyó kanonok emelte ki a porbót s akart belőle festőt csinálni, de hogy a parasztnuból nem vált Coreggio —: könyörtelenül visszadobta a porba — a sok ambícióval, nagy szeretettel, de nagyon kevés tehetséggel bíró félművészek közé.

Még Májek is csipkedni kezdte a szegény iktatót. Védni, csak a hosszú Kohn védte — aki szintén részt vett a matinéen és szigorú minával jegyzeteket tett. Megigérte, hogy esetleg referálni fog a helyi lapban. Csak ezen feltétel alatt hívták meg s bár az asszonyok sajnálták, hogy «zsidó», mégis igen keveset beszéltek vele. A férfiak is mellőzték, de Atyimovics szívesen meghallgatta, sőt el is hitte

merész és változatos hazugságait. Minduntalan történt vele valami. És furcsa véletlen! ez a történet majdnem mindig hasonlított egy-egy közkezen forgó regény valamelyik részletére. Néha azonban egészen önállólag sütött ki egyet-mást. Sőt egy stereotyp-története is volt, az, melyet minden lehető alkalommal elmondott és melyet így vezetett be: «tetszik egy dráma-tárgy . . ?!»

A közönség hangos társalgása csakhamar véget ért, Tarry lépett az emelvényre s kijelenté, hogy a Tanday szavalata közbejött akadályok miatt elmarad. A közbejött akadályok abban állottak, hogy Tanday két napja holtrészezen fekszik odahaza.

Ezzel a matinée első részének vége volt. A közönség nagyrésze villásreggelihez ült, a férfiak pedig Tarry köré gyülekeztek az író-asztalhoz.

Az ódon asztal diszkötésű könyvei közül egy hatalmas fotográfia emelkedett ki: a Sand György férfias, markirt arcza. Közvetlenül ez arczkép mellett egy keretben két fénykép volt: Tarry, mint a «Notre damei torony-őr» czigány leánya s egy kiélt arczu úr arczképe, melyet Musset arczképeként vett meg Tarry, holott legkevésbé volt az a Musseté, hanem inkább egy francia tenoristáé.

Az íróasztalon legdiszesebb tárgy volt egy stylszerű tintatartó ; tolltartóján egy száraz kis virágbokorral.

Titkos búval mutatott Tári ez ereklyére :
— Uraim ez egyetlen emlékem . . .

Atyimovics sohajtott, tudta biztosan, hogy nem ő adta e virágot. «Ki adhatta?» — évődött magában, de nem tudott rájönni. A «kincs» egy pesti íróra célzott, kivel Aradon ismerkedék meg, de az igazság az volt, hogy ő maga szedte, kötötte bokorra s tevé tintására e bokrétát, mely idővel elszáradt magától, elszáradt csak úgy, mintha valami szerelmes adta volna . . .

Az urak helyet foglaltak s hallgatagon várták a megimádott lény szavait. Az egy nagy csomó levelet vett ki fiókjából s turkált közöttük.

— Urak, nézzék: már ma nagyon érdekes leveleket kaptam, — eltekintve ama rövid soroktól, melyek a «Virághalom» útján szellemi barátaim s barátnőimtől érkeztek. A szerkesztő írja, hogy szellemi barátaim ostromolják a szerkesztőséget, hogy megtudják kilétemet : «Noéminek» igazi nevét . . . «Egy barna Sylén» álnevű férfiúval állok levelezésben, kinek kénytelen valék arczképemet beküldeni, ő is beküldte az övét — a fővárosból, Koller tanár műterméből való, nézzék csak, mit mondanak e költői

arczhoz, mennyi szellem, mily fenköltség a homlokon, mennyi akaraterő a szájszögleteken . . .

Az arczkép egy ismert költő mása volt. A sima arczon sima mosoly, a hullámos, zseniális hajfodrok egy gyönyörűen kifejlett homlokra borultak: à la olasz fiu . . . kiváló szellem tekintett le e homlokról, míg az életben — azt mondják — az ürességtől s a gyönyörű rímektől kongott. A bajusz le volt borotválva, mint egy görög dalnokhoz illik, vagy nem nőttrendesen, szépen . . .?!

Az arczkép kézről-kézre járt. Atyimovics elhatározta, hogy ő is levételet szép, szőke szakállát s bajuszát. Nagy — egy vékony jogászocska — homlokát babrálta s mellét kifeszítve, arra gondolt, hogy bár neki is oly domború melle volna, mint ez arczképnek
 «Ezek a szamárballai szabók nem képesek jó állású kabátokat csinálni. Majd Pesten . . . elől kihagyja vattáztatni s majd ebben fog itthon vizitálni, ha egy félév múlva hazatér!»

Tärrri felolvasott vendégeinek a szép költő egy leveléből. Az ismeretlenül, «blindre» szerelmet vallott neki. Miért is ne? Hát nem a szellem a fődolog?! «Oh a test, ez a haszontalan, cifrálnakódó ládája szellemünknek, csak gyenge közönséges lelkek előtt nyomhat valamit . . .»

Tärrri nem tagadta, hogy ő is, más is, élénk

sympathiát érez e szellemi barátja iránt! Jövő évi Szent Istvánkor felutazik a fővárosba és akkor találkoznak . . .!

Nagy felhasználta ez alkalmat, hogy a fővárosról beszéljen. Ő már kétszer volt ott. Egy ízben kis gyermek korában, a koronázáskor s másodízben midőn az egyetemre iratta be magát. A csillogó utczákról, a színházakról s a színházokról beszélt egyetmást, nagyrészt, amit itt-ott olvasott; novella-írói stílusban adván előszavait.

A lány szürkés szemei ragyogtak s kíváncsian figyelt. Arad volt a legnagyobb város, amit eddig látott s már is imádta a nagyvárosokat, különösen Pestet, irodalmi körei, művészvilágával, a salonokkal, hol nők is tartanak felolvasásokat . . . Egyszer álmában egy főváros redakcióban volt. Csodás, kellemes álom. Még ébren is, azután is sokáig látta a gázlángok előtt dolgozó hirlapírókat, kiket oly magasztos lényeknek gondolt, kikkel oly kék csak beszélni is mint olvasni egy jó regényt . . .

Nagy látva, hogy szívesen hallgatják: neki melegedett s nagyokat kezdett mondani, de mondhatott volna-e oly nagyokat, melyeket az átszellemült leány el ne hitt volna neki, melyet az elképzelni ne tudott volna?

A főváros, a főváros! Mintha mind a

négyszázhatvatezer lakos vonta, hívta volna Tärri oda, — vágyott felé, szűk udvaru palotáiba, tarka társaságába. A külváros piszok-szin levegője, örökké füstölő kürtői, undorító nyomora el se lebbent lelke előtt, míg a korzó derüs, csillogó ege egész világosan tükröződött lelkében, ott fürdött folytonosan, mint eredetileg a természetben: a szőke, de átláthatatlan Dunában fürdik tavaszi s őszi napokon . . .

Nem vágyott kevesebbre, mint e négyszázhatvanezer ember központja lenni, ismert, bámult, irigyelt központja. Valami feltűnő műről, valószínűleg valami költői műről gondolkodott, homályosan, határozatlanul, de csak addig, míg e mű által ismert s megimádott becéje lesz e kis Babelnek. Oh, ezen a ponton képzelete, gondolkodása oly világos volt a legapróbb részleteig, hogy szinte elvakította . . .

Nagy lelkesedve beszélt tovább . . . Benne volt a képzelgésben, mely ezt a saját szerű közönséget elragadta.

— Meddig maradsz a fővárosban? kérdé Atyimovics, hogy ő is beszéljen valamit.

— Az egyetemen maradok egy félévig, aztán hazajövök és vizitálni fogok . . .

— Kiknél, hol?! vágott közbe Tärri.

— Az uri házaknál.

Tärri erőltetve kaczagott: —

— Vannak is Ballán uri házak. Maga tud ilyeneket? Halljuk, hadd hallom? Kik azok, kinek nem volt az apja vagy a nagyapja suszter, kalapos, efféle...; hol itt az úr? Az alispán leányainak apja kádár apától származott s eredetileg Kaltscherernek hívták... Micsoda uri családapát tud maga itten, mióta apa meghalt...!?

Nagy szokatlanul merész lett. Atyimovics csodálta szabad beszédét: —

— Ha családjok eredete nem is uri, ők magok ma már urak s leányaik uri lányok... A Vágási lányok franczia könyveket olvasnak. Kérics Olga az anyjával németül beszél az utcán —

— Kisti Hand, kisti Hand! — vágott közbe ideges, gúnyos kaczagással Tárri. — Ebből áll a maga uri leányainak összes tudománya, uriasága. Mindmegannyi különben a megtestesült nyárspolgárnő, nem is mű-, hanem csak közönséges próza! Van fogalmok az eszményről? Nincs! Mi az ő mindennapi beszéd tárgyuk? Étel és ital, férjhezmenés és férjhezmenés, toilette és toilette! Fő dolguk, hogy a test jól érezze magát, a lélekre mit sem adnak. Sand Györgyről azt kérdik, hogy huszárkapitány volt-e? Az udvarlójukkal cziczásdit s kútba estemet játszanak s ha eléri a 20 évet, az a legfőbb gondjuk, hogy férjhez menjenek; legyenek anyák,

mámik «Mama adj levest . . .» Hahhah »kisti Hand, kisti Hand!«

Tärrri most már szivéből kaczagott. Érezte, hogy gúnyolása sikerült s annak hatása környezete arczán — felvidámítá. Nagy meg volt győzve s az adótiszt Atyimovics szent ihlettel tekintett a szónokra, ki kézzel-lábbal bizonyítá a kipirult szónok szavainak igazságát; Májek a beszélő izgékony testét bámulta és élvezett. A mama meg mindvégiglen mosolygott s időközben igenlőleg intett, bár az idegenszerű kifejezések miatt csak homályosan értette meg leánya szavait.

Nagy lélekzetet von, mintha beszélni akarna. Tärrri megelőzte

— Ön a fiatal emberekkel akar előhozkodni. Hagyja ezt a svihák népséget, mely két húst eszik vacsorára, elől kivattázott kabátot hord, kártyán, kutyán, lovon, pipán s hönnyelmű asszonyokon kívül csak a politikáról tud beszélni, a szépirodalmat csak akkor pártolja, ha szinmű s kifestett kokottok képviselik . . . Napról-napra élnek, minden vezérelv, eszme, szent czél nélkül, a hősies rajtok egyedül gyomruk, mely mindent . . Igen, a gyomruk!

Atyimovics gyomrára gondolt. Úgy tudta, hogy neki is igen jó gyomra van s ez bántotta őt egy kissé. Főkép, miután Tärrri azt is kijelentette, hogy ha ő rajta állana, szívesen meg-

élne pusztá számóczából. Mint iskolás gyermek, a tilalom daczára elszítt szivarokra, úgy emlékezett most vissza Coriolán a csak tegnapon élvezett disznó-karéj és cigánypecsenyére. És már már félt, hogy a »kincs« megfigyeli rajta ez állatiságot, midőn a mama másfelé terelte a figyelmet. A kövér, de még mindég csinos asszony felemelkedett a székről s olyan lépésekkel, mint a milyennel a vidéki szintársulatok tragikus hősnői szoktak lépkedni a negyedik felvonásban, a konyha felé tartott.

— Lontika, készen-e a krém? — kérdé emelt hangon s csak fejét dugva ki az ajtón.

— Kevés volt a gelatine, a tejszín nem akar megaludni! — válaszolt a konyhából egy majdnem síró gyermek-hang.

A háziasszony engedelmet kért vendégeitől s benyitott a konyhába. Kevés vártatva veszedés, majd sírás hallszott be a matinézők közé.

— Megint elrontották a krémet! — mondá Tärri s a bosszúságtól egészen elvörösödött.

A közönség hallgatag lőn ezen kinos esemény mián. A visszatérő mama azonban megnyugtatta őket.

— Minden rendben van. Az a leány nagyon ügyetlen! Majd szomszédnőjéhez fordulva, meglehetősen hangos suttogással az egész közönségnek értésére adta:

— Nem, ebbe a Tärribe nem tudok egy kis húslevest bediktálni. Pedig csak a leves táplál. A finom húsleves. Még pecsenyét is annyit eszik, mint egy madár; utálja a húst...

— Hagyjad mama! te is olyan kezdesz, olyan pletyka kezdesz lenni, mint a ballaiak!

Tärri sok adalékot tudott a ballai pletyka-élethez. A mit tudott, mind elmondta. Neki-keseredett lélekkel, epés hanggal vetette magát erre a városra, egyenként gyalázta le az ugynevezett intelligencia tagjait. Az öreg urakon kezdte s az apáczákhöz járó kis lányokon végezte. A kis lányok — kiknek harisnyája még minduntalan leesik — már itt-ott viszonyt kötnek a szünidőre hazajáró gimnazistákkal, és bizonyos leveleket közvetítenek az apácák és némely urak között. Az angol kisasszonyokat kár, hogy ki nem kergette második József. (Ezen alkalomból Tärri valami anekdotát beszélt el a nagy császárról, kit Mühlbach Lujza révén ismert.)

Egyáltalán senkin sem könyörült Sodoma lakói közül, kiknek minden hibáját az tette előtte nyilvánvalóvá, az tetőzte be, hogy még mindég nem ünnepelték őt. Sőt az uri leányok nem is barátkoztak vele, az úri fiatal emberek nem jártak az ablak alá, se házukhoz vizitelni. Elitebálban nem tánczoltak vele, vagy meg se hívták. S ő kénytelen volt az utczán Atyimo-

viccsal, avagy a hosszú Kohnnal sétálni. Meg Palaczkival, a ki ugyan úr volt, de már házas ember.

Nem csoda, ha a szegény leány elkeseredett. Érezte, hogy nagyon csinos, igen szellemes, rendkívüli és magasra termett teremtés, és az úri fiatal emberek közül mégis csak kettő-három köszönt neki. Az egyik valami nagyon tisztességes, komoly mérnöksegéd, ki semmi szerepet nem játszott a társaságban, a másik pedig a hölgyek minden fajáért lángoló alügyész, ki reggelente kiment a piacra s nyilvánosan beszélgetett a szobaleányokkal. Az, a ki a szép Tärri köszönési fejében egy este megakartá ölelni . . .

A kik a leány epés előadását hallgatták, szintén nem voltak akezeptálva az úri társaságokban. Meg is értették, ki is bővítették gyűlöletét, de mégis úgy átérezni, mint ő: nem tudta egyikéjük sem.

. . . Vass Tärri olyan időben kezdett hosszú ruhát hordani, midőn az emberek újra belevessződtek a predikatumokba. Mindenféle ágú koronák s monogrammok idejében. Akkor, midőn a symbolumok újra elkezdtek bolondítani az országot. *Ma*, a mikor egy nagy osztály tetoválja magát s értelmevesztett czifráságokban gyönyörködik, s a kin nem látja a meg-

különböztető czirádákat, azt kizárja magából, vagy megveti, tán lenézi, azonban lehet, hogy itt-ott túri is.

Ballán az öreg dioskeovy és jablonkai diossi Diossy Béni kijelentette, hogy az ő családi madara a sólyom. Sokan nagyon sajnálták, hogy nekik nem volt családi madaruk. Ellenben soknak volt nemesi levele. Ugyan a legtöbb az utolsó Habsburgoktól származott, de mégis meg volt czimerestől, predikatumostúl együtt. És a mezőkre osztott, felül koronával ellátott czimerpajzs ott volt a számtalan vizitkártyán, az asztal és zsebkendőkön.

Tárrri nem hímezhetett — legalább joggal nem — ötágu koronát lehéreműire. Az ő atyja paraszt eredetű szappanfőző. Anyai ágon pedig csizmadia volt családjának majdnem minden férfitagja. Igaz, hogy egyik nagybátyja később végrehajtó lett. És édesapja — aki nagyon írástudó ember volt — egykor fiatal korában hivatalszolgai állásért folyamodott, de hiában! Ilyen családba született a szegény leány s bár ez a körülmény sokszor és nagyon bántotta őt, mégis lehetőleg elnyomta keserű panaszait. De ha ismerte volna kora gyermekkorát, ha emlékezett volna arra a piszkos pólyára, kenyérsütésre szánt tekenőre, melyben, mint csecsemő ringott! Ha látta volna, hogy ténfergett félmeztelenül a

ház előtti pocsétában, hogy kötötte sovány kis testét kendővel keresztül apja inasa s mikép hordozta így utca hosszant hátán, rikatva, rázva, megverve, bemaszatoltan. Ha a finyas kisasszony nyomorú gyermekkorára emlékeznek!

Nem emlékezett semmire, ami szülői házában négy éves koráig történt. Nem emlékezett a hóstyai kis házra, nagy udvarával, epreskertjével, ahol ősszel egész napon elüldögélt majszolva a lágy s a földön megposhadt gyümölcs között. Mondták neki, hogy apja, úgy négy éves korában, egyszer úgy megverte, hogy már csenditettek érte, — de még erre se tudott visszaemlékezni! Mindazonáltal oly sokszor gondolt erre az eseményre, hogy szinte látta magát vérben vergődni az állatias apa lábánál. Szégyülettel gondolt arra, hogyha meghalt volna! Ez a gondolat gyűlöletté szította fel azt a hidegséget, amit apja iránt érzett.

Öt éves korára azonban már egészen jól emlékezett. Ekkor került el otthonról. Egy vásárnapon új ruhácskát, sőt fehérneműt is újat hoztak számára. Felöltöztették s édes anyja elvitte otthonról.

Úri házhoz került. Édes anyja testvérének házához. Ahhoz a nagynénihez, kire az egész család tiszteletteljes büszkeséggel nézett. Szebb volt, mint a család többi tagja s nem mester-

emberhez ment nőül. A ballai idős járásbíró vette el törvényesen; miután nem tudta elcsábítani. Öreg volt és kiélt; a csizmadia lánya fittyet hányt rája, míg czélja csak csábítás volt; de miután az öreg úr birni akarta akár a törvényes házasság árán: ekkor már szívesen ment hozzá. Úri nő lett, családja s régi pajtásai, a mester-lányok irigyelték, a kereskedésekben megnagyságotáltak, férje lábaít csókolta, a rőfös-
 segédek kezét, a járásbíró-irnok elpirult, ha vele beszélt, (pedig csinos fiu volt!) leczkéket vett a folyékony irás és olvasásban, egész délutánokon át fekvé regényeket olvasott, a saját házában tulajdon gyümölcsfáiról készített befőttet: — egészen boldognak érezte magát.

Férje szivbajos volt s harmincz évvel idősebb nála. Betegsége miatt egy nagy karosben aludt ülve. Nem volt gyermekük. Pedig az asszony nagyon szeretett volna egy kis babát, kit úgy öltöztethessen, mint férje barátjainak családjában látta. Három évig várt a semmiségben szunnyadó kis angyalra — vagy ruha-fogasra s miután az vonakodott megjelenni: férjével együtt örökbe fogadta Tärrit. Így lett a szappanfőző negyedik gyermeke, a kóczos kis Terka «kincscsé» . . .

Puha szőnyegen, fogadott atyja beteg lábainál nőtt fel a kis Terka, ki csakhamar levetette

édes atyja oláhos nevét s Vass Tährivé lett. (A vezetéknevét két «s»-sel, de minden előnév nélkül.) Feltűnő szép volt és fogadott szülei nagyon szerették. Kezdetben jó is, de később elkényeztetett vén gyerek. Nem engedték iskolába járni egy kiérdemült német nevelőnő tanította, ki húsz éve volt Magyarországon, tudott minden európai nyelven, magyarul is megtanult valami keveset a cselédektől... Tári írni, olvasni s egy pár német szót tanult meg tőle. Tudott németül köszönni s vizet, siteménnyt kérni. — A fogadott szülők majd megették, a mama magával hordta a nagy' uzsonnákra. Egész nap felnőttek között forgott. (Testvéreit s a véle egykorú gyermekeket nem bocsátották hozzá, hogy el ne rontsák.)

Midőn tíz éves lőn és már folyékonyan tudott olvasni, fogadott anyja azt mondá, hogy romlik a szeme s a kis leánynyal olvastatá fel magának divatlapjait, a novellákat és a regényeket, leginkább francziából való fordításokat, majd Marlitt és Mühlbach sok kötetű munkáit, olykor-olykor Jósikát és Jókait is. És így tizenhárom éves korában a kis Tári már kiolvasta volt a ballai kaszinó egész könyvtárát. Sőt tizen-négy éves korában már kérdést intézett egy divatlap szerkesztőségéhez. A kérdés az volt, hogy mivel lehetne elmulasztani az ő kétségbe-

ejtő elpirulásait. A szerkesztő azt felelte rá: »a fiatalkor üdesége az, majd elmul...!« A fogadott szülők majd agyoncsókolták a kis hunczutot eme első irodalmi kísérletért, melyet gyorsan egymásután sok hasonló követett.

A járásbíró a fővárosból hozatott kölcsönkönyveket. Egyszer, kétszer ujat is. És a kis család szédítő gyorsasággal és roppant száman fogyasztotta a fantázia e mindenhová behatoló termékeit. Nagyon szép, nagyon szellemes, nagyon bátor, roppant gazdag, vagy kezdetben roppant szegény regényhősök alakjaival álmodott a kis Tärri már akkor, midőn a legtöbb leány egy nagy hajás báburól — mely talán sirni is tud — álmodozik. Egész éretlen volt még mint leány s már várta Lovelaceot. Fogadott anyja segített neki a várakozásban. Együtt könnyeztek, ha a hős párbajban megsebesült. Együtt lelkesültek, ha az intrikus fekete lelkét kiadta; főképp ha ama résen adta ki, a melyet rút testén az Adonis szépségű hős szerelmes kardja — avagy vitérje — ütött. — E regények majdnem mindegyikében volt egy fejezet, melyben a hős egy vagy más hölgyet saját élete veszélyeztetése árán, mindazonáltal nagyon könnyedén, avagy roppant erőfeszítéssel a biztos haláltól megment. «Félkarjával, mint egy pelyhet...» Tärri estenden, mikor a tehéncsorda

porfelhőt verve, végig bögött a főutcán, gyakran gondolt arra, ha ő az utcán járna most, oszt egy tehén rátörne gyilkos szarvával s ha a legvégzetesebb perczen egy ismeretlen férfi erőteljes karja ragadná meg a nekibőszült állat szarvát, és — «félkarjával, mint egy pelyhet dobja tova az állatot, aztán a lány reszkető hótágjait gyöngéden emeli fel a földről, kebléhez . . .» Egy ismeretlen, szép férfi.

Ballán nem igen fordultak meg ezek az ismeretlen szép férfiak. És Tárri — bár hogyan akarta is — nem találkozott regénye hőisével. A táncziskolában nagyon ormótlanok voltak a fiatal emberek. A tánczmester is nyáron nőszabó mesterséget folytatott. Nagyon is alantas népesség s a tizennégy éves leány rendkívül intenzív képzelő tehetsége sem tudott egyből is, — ha csak legalább egy kis novella hőst is — csinálni. Mindazonáltal nem vesztette el bizalmát, erős hitét abban az alakban, kit nevelő anyja instrukciója révén: «ideáljának» nevezett. Sőt ez ideál egy napon meg is jelent.

A törvénytudó elnök fia jött haza Bécsből. Nem is Budapestről, hanem magából a császárok városából. Onnan, a hol minden napon van vagy két öngyilkos, és öt-hat színházban játszanak naponta. Ha jogász lett volna, úgy is megjárja. De nem, a keleti akadémiába járt.

diplomata iskolába. Diplomata lesz. Ponson du Terrailnak pedig sok dolga van a diploma-
tákkal, a párisi és londoni nagykövetekkel.
Azonkívül a jövődöbéli diplomata csinos fiu
volt és kétszer is tánczolt Tárrivel a tánczpró-
bán. A füzértánczban pedig azt mondta neki
hogy: «kisasszony, kegyed e füzér legszebb
virága!» Tárri másnap könnyezve vallotta meg
anyjának, hogy szeret, és talán viszont is szeret-
tetik . . . A fiatal ember elutazott és a kis
képzelgő egy teljes évig mindég elpirult, ha
reá és nevezetes nyilatkozatára gondolt. Egy
teljes évig alig foglalkozott mással, mint a jöven-
dőbéli diplomatával, ki egy napon betegen jött
haza. Nedves lakást tartott az osztrák metropo-
lisban, görvélyes lett, baját elhanyagolta, haza-
jött és meghalt. Ez volt a szegény fiatal regény-
hős utolsó évének története.

A regényhősöknél szokatlan halállal kimúlt
ideált nem sokáig siratta a leány. Az igazat
megvallva a boldogult hősi állásához képest
egy kissé méltatlanul viselte magát: skrofulozus
bajban halt meg! Tárri csupán hat hónapig
akart véle «a halálban egyesülni», aztán felszá-
ritotta könyeit s azzal a némileg büszke tudat-
tal, hogy már halottja is van: más élő hős után
nézett.

Tizenöt éves lön s egészen kifejlődött.

Meglepő csinosnak találták városszerte. Voltaképen olyan volt, a mit a férfiak «kivánatosnak» neveznek. Bár fehér volt, mégis olyan üde, mint az üvegházi kamélia. Hogy arcza még fehérebb, halaványabb legyen, anyja utasításai szerint eczetet is ivott. Talán ettől az italtól, talán tizenöt éve mián, egyszerre nagyon fáradtnak érezte magát. Heteken által nem ment ki a szobából, alig olvasott, kereste a magányt s egész napon elhevert a kereveten. Nagyon későn kelt fel ágyából s olyan kimerülten, mintha mitsem aludt volna. Ábrándozott. Így mondta ő.

— Kelj már fel lányom! mondá fogadott atyja.

— Ó hagyj papa, olyan jó így ábrándozni!
— felelé Tárri és újra behunyta pilláit.

Behunyott szemmel a közellévő tárgyak nem gátolták meg száguldó képzelgéseit.

Lázás véralkata mellett olyan testi alkotással áldotta vagy verte meg a természet, mely csupa ideg volt: könnyű módon hagyhatta hát el az igazi életet, mely oly egyszerűen, zajtalanul morajlott körülte s még könnyebben csaphatott át a képzelt világba — a regények izgató világába — holott minduntalan új, meglepő, örvendetes vagy tragikus, de mindenek fölött ideg-izgató eseménnyel talál-

kozott. Így lőn, hogy igazi életét gondolta átálmodni és képzelgéseit hitte lassanként valónak. Azokat a kéjes képzelgéseket, melyeket olvasmányai és saját fantáziájából gomolyított egybe.

Behunyta szemeit s valamelyik kedvencz regényéből eltávolítván a hősnőt, beleült az üresen hagyott helybe. Az első pillanatban pl. nem tetszett a hősnek. A «Vörös Álarczos» — tegyük fel, hogy a «Vörös Álarczos» volt, de lehetett Fatia Negra is — épen legjobb barát-néját szerette. (Vagy valami herczegnőt, a mi a dolog tragikumán nem sokat változtatott.) Hanem azután...! Az események villámszerű fordulattal változtak meg. A «Vörös Álarczos» vagy Fatia Negra véletlenül valami jótékony-czélú előadásra tévedt be. Megpillantott egy hölgyet. Egy fiatal leányt. Halvány-rózsaszin ruhában, leeresztett hajjal . . . Pihegő keblén virágcsokor, habkönnyüségű besançoni csipkekendő hófehér nyakán. Körülte pedig a roppant közönség lélekzetét visszafojtva figyel s várja szavait. A lány megszólal. Mintha egy nemtő beszélne: ezüst csengésű, zeneszerű hang hatol a «Vörös Álarcz» vagy Fatia Negra, avagy Pampelone lovag füleihez. És meg van bűvölve . . .

A kis «kincs» midőn képzelgéseiben ide-

ért, már annyira bele élte magát e hamis világba, hogy szive hangosan kezdett dobogni, finom arczbőre kigyult, testén pedig kellemes forró borzongás futott végig.

— Mi bajod, talán lázad van kicsike? kérde az öreg Vass.

— Hagyj békén papa, olyan jól érzem magam —: ábrándozom.

— Ábrándozik. Nem látod, hogy ábrándozik! jegyzé meg örömmel és némi méltósággal Vassné.

— Ó te kis tündér.

A kis tündér fordított egyet álmodozásain. Ismét hősnő lett, de most már boldogtalan. Egy koros hölgy iszonytatóan intriguált ellene. Rágalmazta a hős előtt s majd-majd lopott ezüst kanalat tett volna az ékszer-dobozába. Irtózatos kin! Érezni magasztos lelkületünket, tisztában lenni szivünk hőszerű ártatlanságával; és mégis megvetve, elítélve, elhagyva; még pedig elhagyatva attól, kit minden csepp vérünkkel szeretünk s ki minket lelkének összes erejével szeret! Ezeket a kinokat érezte át a tizenöt-tizenhat éves Tärri. Átérezte, mint azt csak egy fiatal, ideges, lázas véralkatú, kényelemben élő, az életet nem ismerő nőszemély érezheti. És ezalatt fehér arcza még halványabbá lőn, piros ajkai elkékültek, ziháló keble alatt szive

beteges gyorsasággal zakatolt; végül pedig könyek jelentek meg szemeiben.

A gyenge elméjü nevelő apa újra megszólalt:

— Mi bajod kis lányom.

— Boldogtalan vagyok . . . felelé a leány könyezve.

— Boldogtalan. Nem látja apus, hogy ő boldogtalan! egészíté ki a mama beczéje szavait.

Mielőtt szenvedett volna: már boldogtalan is volt; mielőtt szeretett volna: már szerelmes is volt. És ez ébren való csalódások ismétlődtek éjjel, álmában. Úgy, hogy nem lehetett tudni, — tán maga se tudta, melyik a kezdet, melyik a folytatás. Csak az volt bizonyos, hogy a való élet mind kisebb-kisebb szerepet játszott; a valóság meg épen háttérbe szorult. Tárri nagyon csinos volt s ő azt hitte, hogy vetekedik a «Hat Uderszky» leány legszebbikével. Tehát a valóság csak arra való volt neki, hogy felépítse rája sajátságos fellegvárait.

E merész és tarka építményekkel volt telve levegő-ege. Tizenhat éves korában olvasmányai, képzelgéseai és tétlen élete már is határtalan dicsvágyával egyetemben megszülték, azt, a mit közönségesen létre szoktak hozni: egy verset. Csakhamar megszületett az első «rajz» is. Vass és Vassné boldogok voltak: Tárri új

könyveket és egy tizenkét forintos napernyőt kapott; eltekintve a számtalan csóktól és ilyesféle megjegyzésektől: «nagyszerű! milyen dalamos! olyan, mintha Petőfi, vagy Jókai írta volna! Milyen lány!» Palaczky is megjelent és azonnal felfogva a helyzetet, előszörre ejtette ki a leány — aztán állandósított — jelzőjét: «*kincs!*»

A «rajz» után a novella sem késhetett sokáig. A lány érezte, hogy költői ér buzgott fel lelkében. A felszívott költői táplálék utat és módot keresett, hogy ha bár más ablakban, de ismét felszínre kerülhessen. Tárít a teremtés vágya és ihlete fogta el. Tizenhét éves lőn és úgy érezte: végtelen sok mondani valója van. Meg volt győződve, hogy tud olyanokat írni, a milyeneket olvasott.

«Csak meg kell egy kissé erőltetnie agyát. Arra azonban rá ér!» Nem tudta, hol kezdődik s hol végződik tehetsége, nem tudta megmérni annak nagyságát, nem ismerte határát, de érezte, hogy határtalan. Csak mikor Hugo Viktort és az Arany Ember egyes munkáit olvasta, akkor hökkent meg egy kissé. Kétségbe ejtette a tudományos elem, mely e munkákban előtte megnyilatkozott. Az idegen szavak, a közbeszótt tudományos disszertációk — a wapentakeről, a comprahicosokról, a béka biológiája s a tö-

rökök stratagemájáról. Elolvasta e részeket is, de nem élvezte, mindazonáltal szépeknek és fontosaknak tartotta. Hugo sok helyét nem értette meg, mindazonáltal szerelmes volt Mariusba. (Gilliat csak tetszett: mért nem Deruchettevel együtt lett öngyilkossá?!) Quasimódot — ám-bár sajnálta — mégis utálnia kellett. Gwimplai-nevel már inkább megbarátkozott, sőt meg is csókolta volna, mint azt az angol hercegnő megtette. Sőt helyeselte lady Isabella eljárását, ki fürdőszobájában fogadta az utálatosan eltorzított nevető embert. Szíve mégis teljesen a szép külsejű hősekre maradt s azért a francziák mellett kedvencz írója az Arany Ember lön.

Mit mindent is nem képzelt el erről a titáni alakról! Arról, a ki királyokkal van barátságban s kit a királyné is úgy kitüntet. Az író érdeméből és érdekességéből levont ugyan egyet-mást idős volta, de még mindig elég maradt az érte való rajongásból. Szerette volna élete apró körülményeit ismerni. Látni, beszélni vele, hallani hangját . . .

Egyáltalán legforróbb vágya volt személyesen ismerni kedvencz íróit. Azok — úgy gondolta — biztosan olyanok, mint hőseik. Ama fiatal urak, kiket ismert, nagyon távol álltak az ő «ideáljától» s ő már nagyon szeretett volna azzal a nagy Ismeretlennel találkozni. A fölött

nem is kételkedett, hogy találkozni fog, találkoznia kell; csak az alkalmat várta. Egy véletlent, mely az egymást nem ismerve is egymásért égőket találkoztatja. Egy fővárosi utazásra gondolt.

A járásbíró fizetéséből azonban nem igen telt valami nagyszabású utazásra. Nagyon jól étkeztek s ez a fizetés jó részét felemésztette. Ámbár borokról nem igen kellett gondoskodni, azt küldött egy-két ügyvéd, szives figyelemből, részint meg azért, hogy a költség jegyzéken ne sokat törüljön az öreg. Sőt némi apró marha is került ingyenben azoktól az asszonyságoktól, főkép, kik a piacon vagy másutt «le jó asszonyozták» egymást s ezért bíróság elé kerültek.

Tárriek nem szenvedtek miben is szükséget, de nem is takarítottak. Egy kis ház volt összes vagyonuk az asszony nevére írva; — még sem félték a jövőtől. Főkép nem Tárri, ki csak jót, sőt csodálatos dolgokat várt. De Vassné sem, ki mindenben lánya hatása alatt állott.

A fő-utczai kis házban itt-ott megzavart, de azért boldog élet folyt. Az öreg Vass néhányszor elájult ugyan, meg is ijedtek, de hogy újra felocsudott: nemsokára elfeledték az egészet. A járásbíró minden kronikus baja daczára

még mindig birta a munkát, azon felül a sziv-betegeknél mindennapos kövérség egészséges külsejüvé tette. — Kedélye meg épen víg volt s akárhányszor elfigurázott a Tärri édes anyjával, ki, mióta brutális férjétől — a «kincs» édes atyjától — elvált: mindennapos lett a házban, hová enni valót szállított s a konyhát látta el finom érzékkel, kitünő falatokkal. «Léni mama ténsasszony»-nak nevezték és sompolyogva lépett be a konyhába; a szobába nem igen mert bemenni. Tärrit magázta s nagyon bátortalan volt vele szemben. Pedig mennyiszor szeretne volna összecsókolni! Édes leánya nem igen bátorította. Egészen elhidegült anyja iránt s nem igen jól érezte magát, ha arra gondolt, hogy ez a bekötött fejű, parasztos külsejű és pórias beszédű asszony az ő tulajdon édes anyja. Szerencsére sokkal jobban el volt foglalva képzelgéseivel, semhogy e körülménytől zavartassa magát.

Tizennyolcz éves lőn és vére forni kezdett. Egy-két barátnője ment férjhez időközben s ezek beszéltek neki egyet-mást a házias élet mysteriumairól. Új menyecskéket keresett fel s mohó kérdéseket intézett hozzájuk: «nos hát, mi az? . . . boldog vagy-e? . . . Milyen az az élet? . . . A két hetes asszonyok nagy része homályos titokzatossággal felelt. A legtöbb

azonban úgy állította, hogy: «sokkal többet hisz róla az ember . . .!»

— Eh, közönséges emberek a férjeik! gondolta magában Tárri és újra képzelgéseiből táplálkozva, kigondolt magának egy mintaházasságot. Mennyivel érdekesebb volt ez, mint a való, igaz! Nagy és változatos küzdelmek után a Duna egy kicsiny, elrejtett szigetén állott kis háza. Körülötte rózsa-erdő, a szokatlan kényelemmel butorzott szobákban illatos párázat. Az ágy fölött bátor férj fékezhetlen fegyvere. Az ágy előtt álló ébenfa-asztalkán még azon hamvas, zamatos gyümölcsök. Az ágyban pedig . . .

Tizennyolcz évével számolnia kellett a lánynak. S ez egy küssé megzavarta a regények tiszta hatását. Már nem csak olvasni, hanem át is szeretett volna élni valami érdekes — akár házassággal végződő regényt. Egyszer volt is rá alkalma: Celadonja akadt.

Palaczky hurczolkodott szomszédságukba. Kis lány korától folyvást s mind nagyobb figyelemmel tartotta szemmel Tárrit, s szemet vetett rája. Az adótiszt legénykorában olvasott egyet-mást s a mit olvasott azt nagy verve-vel tudta előadni. Tárri szivesen hallgatta beszédét s mig hallgatta, azt gondolta magában: «ah, egy gyöngy a szeméten!» Palaczky sokat beszélt neki arról a fényes jövőről, mely neki kínál-

kozva kínálkozik és bizton eljövend. Mig magában azt gondolta, hogy: «Ni, ez a «Don Quixote» kisasszony milyen szép lány... irigylem azt a vidéki színészt vagy zongoramestert, a kivel ma-holnap meg fog szökni...!»

Napról-napra bensőbb viszony támadt köztük. Teljes délutánokat töltöttek együtt és a lány mind-mind jobban bámulta az alázatos gyöngéd, de férfias s minduntalan lelkesülő adótisztet. Az meg mindegyre jobban sajnálta, hogy: «ez a szép lány maholnap egy vidéki Davisonnal vagy tisztel fog megszökni!» Lassan-lassan összes és hatalmas érzékeivel megszerette a leányt. Meleg hangja remegett, ha vele beszélt, ajka pedig forró volt, mint a tűz, ha a Tärri hideg kezére csókot nyomott. És minden alkalmat jónak talált e kézcsókra és minden alkalmat felhasznált arra, hogy a szegény leány fantáziáját még jobban tüzelje. Régeyesebb lön, mint az ifju Rocambole és epedőbb, mint Himfy. Átkozta a végzetet, hogy elébb nem találkozhatott Tärrirel és kinyilatkoztatta, mikép: ő már most örökre elveszett.

Tärri sajnálta a szellemes férfiut. Elveszni s ő miatta veszni el —: az még is valami. Derék ember! Aztán, ha előbb találkoznak, mi minden lehetett volna ebből az emberből. Palaczky azt mondta:

— Az lettem volna, a mi épen akarok s a mely állást Tärri nagysád kedvel . . .

Azonkívül az adótiszt alakjában volt sok férfias. A szellem sem hiányzott arczáról. Sőt lelkében fényes tehetségek csirája szunynyadoza. Hanem most már minden késő!

— El vagyok veszve, tönkre ment életem siratom! Szavalá Palaczky s a bizalmas tete a teteben mind a hölgy, mind a férfi szemében egy tiszta könnycsepp jelent meg. Két egymáshoz olyan hasonló vizosepp s egymástól mégis mennyire különböző jelentőségű!

Ez a sajátságos viszony veszélyes gyorsasággal érlelődött. Palaczky, hogy sikert érjen el, egy elkoptatott, de még mindig hasznosnak látszó taktikát követett: Vassnénak udvarolt. Így folyton és feltűnés nélkül kívánatos «*Don Quixote*» kisasszonya közelében lehetett. Amely játszmában Vassné nyert: a mit várt, meglelte: egy igazi udvarlót.

Az éjjeli zenék idénye is eljött. Majdnem minden héten ott ült Tärri éjjeli otthonkában ablakánál és nagy gyönyörűséggel — nagyobbára holdfény mellett — hallgatta az érte és csak neki — egyedül neki — szóló ábrándos dalokat. A városban senki sem tudta, ki lehet a titokzatos és pénzes lovag. Maga Vass és Vassné is nevetséges módon találgattak. Tärri

sem volt bizonyos: . . . «talán valami titkos imádó . . . valaki Aradról vagy éppen a fővárosból.» Már-már az Ismeretlen ifjura gondolt, midőn Palaczky kijelentette, hogy ő az. Ő aki nem tud aludni, nem tud enni, se álma, se étvágya, — semmi nyugta nincsen.

— Miért? — kérdé a leány.

— Azért, mert a sors akkor mutatta meg menyországom, mikor már előbb kizárt belőle!

— Nem értem . . .

— Minek is értse ön . . . Miért is ismerje az én lelkem nagy nyomorát. Kínjaimat, a mit éjjel, és szenvedéseimet, amit egész napon szenvedek. Oda vagyok kötve egy nőhöz, ki szívtől idegen, ki sokkal prózaibb, mint sem hogy megtudna érteni, feltudna emelkedni hozzám. S el vagyok, örökre el vagyok választva attól a lánytól, kit egyedül értek meg, s ki egyedül ért meg. Felemelkedtem lelke fenségeig, beletekintettem, megvakultam —: végem!

— Nem lehet segíteni többé? — kérdé résztvevő hangon Tárri.

Palaczky hallgatott.

Kevés vártatva a szenvedélytől elfojtott hangon, magából kikelt, eltorzult arczczal suttogá:

— Meg kell örülnöm . . . Tárri, egy csókot,

selyem hajára . . . lábacska hegyére . . . Ment-
sen meg, mentsen meg . . .!

Forró nyári napon történt mind ez. Leeresztett rollók és csukott zsalugáterek mellett az ablaknál ültek. A szomszéd szobában a jól táplált Vassné elmaradhatlan délutáni álmát aludta. Hangos lélegzésén s a szomszéd-ház gerléinek bűgésán kívül nem hallatszott semmi hang. A cseléd ott künn a konyhában elszenvedett a mosogatás közben.

Palaczký a lány fölé hajolt; ez egész testében megborzadt; a férfi forró lehelletét érezte fején. Ösztönszerű félelmet, de egyszersmind gyávaságot is érzett: nem tudta kimondani az elutasító szót; karjait leeresztette, mint megázott madár a szárnyait.

— Hát utál? — suttogá Palaczký.

Tárrinek végig sem villant agyában az a felelet, melyet az ő helyzetében majdnem minden helyes érzésű lány válaszolt volna: «Igen, utá-lom, önnek felesége van, gyermekei vannak, szeresse azt . . .! Azt kell csókolnia!» Hanem a helyett — pillanatnyi izgatottságát legyőzve — eszébe jutott, hogy: «Egy csókkal, a mit fejemre lehel: megmentem őt!» Tetszett neki ez a gondolat. Tetszett, sőt majdnem boldoggá tette. «Egy embert mentek meg és milyen embert!» Palaczký nagyon nagyon tetszett most,

a midőn úgy összegörnyedt előtte. Mint egy féreg — s mint egy hős! Aztán a kíváncsiság is kezdett erőt venni rajta: «milyen lehet egy csók, egy férfi csókja, az a lánynak tiltott, üldözött s édesnek híresztelt valami, a miről annyi szépet olvasott kedvencz irói könyvében, ama irók könyvében, a kik nagyrészt már nem tudnak csókolni, — foguk sincsen.

Tärrí jóakarattal vetette fel az adótisztre mosolygó szeméit s az e pillanatban forró csókot nyomott a lány nyakára. Aztán minden nesz nélkül kisurrant a szobából.

«Don Quixote» kisasszony maga maradt. Pillanatokig nem tudott szabadulni attól a szokatlanul meleg, zsibbasztó érzéstől, mely ez első csókra egész lényét elfogta. De a hogy visszanyerte teljes öntudatát, a zsalu egy nyílásán Palaczký után nézett. És a mint látta annak férfias alakját a nap teljes fényében az utcán tovatünni: sajnálta, hogy maga maradt. Nem tudta ugyan miért, de mégis és igazán sajnálta, hogy az adótiszt ilyen hirtelen távozott. Valami félben szakadt.

Palaczký gondoskodott arról, hogy az a valami félben ne maradjon. Az első csóknak másodika és harmadika is akadt. A viszony pedig mind intensivebb jelleget öltött. És egy napon maga Tärrí is kijelentette, hogy kár

volt, mért nem találkoztak előbb. Hogy mi végre találkoztak volna? azt nem tudta maga sem, nem is kérdezte.

Immár nem sokáig késhetett az az idő, melyben Tärrinek okvetlen el kellett buknia. Nagyon is közel volt az a nap, midőn majd szerelem és vágy nélkül, csak szeszély, képzelgés és kíváncsiságból adja oda magát a legközönségesebb férfiak egyikének.

De egy éjjel — Palaczky legnagyobb boszuszuságára — az öreg Vass szívszélhüdésben meghalt.

A dolgok alaposan megváltoztak a főutcai kis házban. Még kiterítve feküdt az életében olyan hatalmas bíró, midőn már hitelezők raja lepte el a szalont, sőt Tärri szobáját is. Megjelent a vén Dondon, a görög uzsorás és egy a néhai által elfogadott váltót mutatott fel. (A szigorú járásbirónak életében említést se mert róla tenni, — pedig tíz év előtről kelt.) Megjelentek ügyvéd urak, kik kisebb-nagyobb összegeket kölcsönöztek volt az öregnek valami fontosabb per alkalmából. Jelentkezett a szabó is, és ő volt ma a leglármásabb, pedig ezelőtt csak két nappal is olyan édes volt, mint a méz, s olyan olvatag, mint a vaj, hogy a tekintetes ur nála méltóztatott ruhát csináltatni. («A tekintetes urnak egy szalon-

kabátot fogok csinálni — mondá most egy hete — egy szalonkabátot, mely meg fogja mondani, mi az a magyar ipar, ha akar!» A cseh munkás tényleg még dolgozott a finom pervienen. És a mig dolgozott, semminemű szomorú gondolatok nem fogták el. Nem gondolt arra, hogy ki fogja már most ezt elnyőni . . . ?!

S mind e bajokhoz járult még az, mikép a néhai nem szolgált elég időt arra, hogy özvegye nyugdíjat húzhasson az államtól. Mindössze két év hiányzott ugyan, de ez elég arra — biztatták vele a vigasztalhatlan özvegyet — hogy az állam minden nyugdíjt megtagadjon.

Midőn az öreg Vass — egy kissé nehéz — holttestét kivitték a szobából, az özvegy és fogadott leánya agyrepesztő sikoltással, zokogással borult egymás vállára. Vége volt a dicsőségnek, a pünkösdi királyság elmúlt, a délig való ágyban fekvések, a citrom-befőttek és nagy uzsonnák ideje lejárt; letelt a kölcsönkönyvtári előfizetés, a «Bazár» és más szépirodalmi lapok is örökre elmaradnak. Karfiolnak télen, tizenkét forintos napernyőknek, mindenféle diszkötésű chrestomatiáknak, klavirmester és két cselédnek, általános tiszteletnek, elite-bálba való meghívásoknak és tervezett pesti útnak: vége vége

A temetésre az özvegy ezelőtt mellőzött

szegény rokonai is megjelentek. Egyik-másik durva arczán a sunyi káröröm volt észlelhető. Mintha azt akarták volna mondani: «Mi soh'se hittük, hogy . . . azért vette el, mert tudta, hogy mihamarább meghal . . . Leszedte a tejfelt, jól van, de ki kívánkozik az aludttejre?!» Valamelyik Léni mama ténsasszonynak ki is jelentette, hogy nem lett volna-e jobb, ha az özvegy leánykorában magafajta mesterlegényhez megy nőül?

Özvegy és leánya nagyon egyedül maradtak. Tárarit a zord való beteggé tette s hetekig feküdt forró lázban. Midőn felgyógyult, már némi rend volt a házban. A konyhában Léni mama sepert, forgolódo~~t~~ s biztosította az özvegyet, hogy évi háromszáz forintból — ennyi kegydíjt adtak neki nagy közbenjárásra, kunyorálásra mégis — két tagból álló családnak meg lehet élnie. Aztán egy szobát ki is lehet adni.

— Az urakra, meg úri asszonyokra ne adjatok. Ha elfordulnak, hogy észre ne vegyennek, — most, miután a tekintetes ur meghalt, — bocsássa meg a jó Isten az ő bűneit — s mikor már nem vagytok urak, nem adhattok falni nekik: — hát forduljanak fel. Uram bocsá..!

Aztán meg még mindig itt van Palaczky úr.

Palaczky volt az egyetlen úr, a ki maradt. Elhatározta, hogy kitartó lesz. Ez elhatározásá-

ban nem zavarta őt meg, hogy a járásbíró halála után már Atyimovics, az iktató is mert a Tärri ablaka előtt sétálgatni. Majek hadnagy Léni nénit megkérdezte az utczán: Mit csinál kedves leánya? nem méltóztatik már betegnek lenni a kedves hölgynek? Kohn Palaczký által egy versezetet nyujtatott át neki, melynek czime ez volt: «Vigasztalás egy szenvedő, gyászba borult angyalnak.»

És kevés vártatva új alakok jelentek meg Tärri kis szobájában. A fél és leendő urak. Sőt egy napon Lontika — a legidősebb testvére, a kit életében alig látott négyszer-ötször — még ez a kis vad lány is bemerészkedett hozzá. Pattogatott kukoriczát hozott neki a zsebében és kivette fényes fekete hajából a kis konty-fésűt.

— Terézke, kell-e magának...? Oda adom.

— Hagyjon békén, olyan tökmagolaj szaga van... — szólott Tärri és kinyitotta az ablakot.

Szó nélkül sompolygott ki a megalázott testvér. A konyhában azonban nem tudta tovább türtőztetni magát és nagyon gyors, majdnem hadaró beszédével nyelvelni kezdett. Szerencsére csak a cseléd volt odabenn, a kipróbált vén Kati, kire egyes egyedül nem gyakorolhatta befolyást a «kincs.» Nem tudta felfogni, hogy mikép szabad egy lánynak folytonosan henyélnie. «Ojjé — duruzsolta maga ma-

gának — láttam már én nagyobb kisasszonyokat is, mégis kezökbe vették a törőröngyöt, neki se törne le a gyémántos keze!» Sőt egyszer magának Léni néninek is megmondta e tekintetben táplált véleményét, Ki is kapott, de hogy! két hétig a hornistának nem volt szabad a házhoz járnia. Pedig batallions-hornista volt, káplár sarzsiban s már egészen otthonos a háznál; minden szöget ő vert a falba, ha kellett, aprított fát is . . .

A nagy csapás daczára Tärri tovább folytatta előbbi életmódját. Kevesebb kényelem és mérsékeltebb jólétben ugyan, de tovább álmodozott. Legfeljebb vére hiált le egy kevésbé s s tartózkodóbb lón Palaczký iránt, ki egy izben azt az ügyetlenséget követte el, hogy egy gyémántgyűrűt ajánlott fel neki. A dolgot az özvegy is meghallotta és Palaczký uram szorult. A jó asszony szenvedélyes jelenetet röktönzött. Kérdőre vontá Palaczkýt:

— Mit akar ön, uram?

— Bámulom leányát, az egy «kincs!» . . . s szeretem önt, a ki . . .

— Aljas hizelgő! — mondá mosolyogva az özvegy s kövér kezét Palaczký ajkára nyomta. Látszólag meg is nyugodott, de egyre ügyelt. Lemondott délutáni álmairól, és az adótiszt majdnem beteg lón szerelmi dühében.

Ezután mindig csak nagy társaságban beszélhetett Tárrival. Hizelgéseken kívül alig tudott neki egyebet mondani. S még e tekintetben is versenytársai támadtak.

Két hónapra az öreg Vass halála után, a főutczai kis ház hangosabb lőn mint valaha. A Tárri testi bájainak bámulói, azon kívül versiró és ideál nélkül való fiatal emberek, aztán elül-
lött úri családok tagjai lepték el vasárnaponként Tárri sajtós szobáját. Palaczky hozta Májek hadnagyot, ez bevezette Atyimovics Coriolánt, a hős oláh vizsont Kiskaptásy Samut, a hirneves festőt hozta el egy izben a gyászba borult családhoz. Kohn Ignác maga vezette be magát. «Ugy jövök ide, mint collegámhoz, kire büszke vagyok az irodalom szent nevében» Nagy Béla «több előkelő fővárosi lapban megjelent» s aztán saját költségére kiadott összes költeményeit küldte el diszkötésben: «A kitünő társnőnek» című ajánló verset csatolván hozzá. Ő meghívót kapott. Meg is jelent, sőt kitüntető figyelemben is részesült.

Tárri egy irodalmi társaság alakulására gondolt. Kohn előadta terveit egy új szépirodalmi lap alapítása tekintetében. «Ha én szerkesztem, úgy a fővárosból leveleket fogunk kapni egy előkelő irótól» mondá.

Matinéeket kezdtek rendezni. Minden hó-

napban néha kettőt is. S ama különösen nagy-
szabású ünnepély, melynek első része e szép
téli reggelen folyt le, már a hatodik volt. De
az első, a melyen a vendégek reggelit is
kaptak. — — — — —

A nem annyira gazdag, mint inkább vál-
tozatos reggeli véget ért és Tarri ujjal a
felolvasó asztalhoz ült:

— Hölgyeim, uraim! a felolvasások máso-
dik része következik. Kohn Ignác úr két jele-
netet fog felolvasni a fővárosi népszínházhoz
benyújtott népszínműjéből.

A hosszú Kohn felemelkedett székéről s
a felolvasó asztalhoz tartott:

— «Borura derű» népszínmű, két felvo-
násban. Irta Kohn Ignác — olvasá rikácsoló
hangon.

A felolvasásra nem igen figyeltek. Már
unni kezdték a szépirodalmat. Aztán étkezés
után jól esik egy kicsinyt fecsegni. Különösen
az asszonyok vesztették el türelmüket s mind-
untalan helyüket cserélgették. Vassné Májek
hadnagy mellé vette magát s meg volt győződve,
hogy a jeles tiszt nem ügyetlenségéből tapodott
kétszer egymásután a lábára. Épen ezért évődött,
hogy mit kell tennie? rendre utasítsa-e a vak-
merőt, vagy tűrje titkos szerelmi nyilatkozatát?
Utoljára is elhatározta, hogy a gyengéd lábta-

podást viszonzni fogja. «Ki tudja, nem lehet tudni?» — gondolá magában — «Májekről azt mondják, hogy jó módú fiu, talán a kautiót is leteheti . . . a honvédségnél azt különben sem veszik oly szigorúan!» És oly olvadékonyan tekintett a vékony hadnagyra, hogy az nyomban a szerelemre fordította a társalgást. Egy chrestomatiában sok jeles ember mondását olvasta a szerelemről; versben és prózában. Most azok jó része eszébe jutott és idézgetni kezdett. Ezek ellenében a nagyon is egészséges özvegy mindig csak egyet hangsúlyozott:

— A szerelemben fő dolog a szív. A szív szerelme. . .

Tulajdonképen Májek is ezen nézet hive volt. Azonfelül abban is megegyeztek, hogy kegyetlenül elítélték a «rossz asszonyokat.» Májek a «társadalom fekélyének», özvegy Vassné pedig «utálatos pondróknak» nevezte őket s tulajdonképen nem is akart *eszkről* beszélni. .

Ép ezért nem helyeselték Kohn eljárását, ki az egyformán kiabálva olvasott népszinműben egy Finom Rózsi-féle rossz nőt szerepeltetett.

— Miféle ember ez a zsidó? Kérdé Májek, midőn már idézeteiből kifogyott.

— Ki fog keresztelkedni! felelé az özvegy

— És aztán?

— Nagyon ügyes ember. Összeköttetései vannak a fővárosban. Ezt a népszínművet biztosan elő fogják adni Pesten. A színházi ellenőrrel levelez. Ön nem is tudja, mily roppant összegeket lehet keresni egy jó szindarabbal...

Májek némi irigy csodálattal nézett a felolvasóra.

Ez a Kohn nagyon szerencsés embernek volt elhíresztelve a városban. — Minduntalan érte egy-egy irodalmi kitüntetés, leveleket mutatott fővárosi nagy lapok szerkesztőitől melyben felkérték, hogy tudósítsa őket...

— «Lekötelezett szolgálja»... «kiváló tisztelettel» azt írják neki pesti szerkesztők, országgyűlési képviselők! Fene zsidó...! mondák a ballaiak s nem resteltek vele végig menni az utcán.

És a jó fiu hálás volt e kitüntetésekért. Minduntalan szolgált valami személyét illető irodalmi hirrel:

— Két hét mulván egy drámámat fogják előadni a nemzetiben. A dolog egész bizonyos. Pardavy Ida protegált...

— A jövő hónapban lesz a Teleki pályázat kihirdetése: jobb róla nem beszélni. Tudomásom van róla — Pardavy Idától tudom — hogy a bírálók többsége az én vigjátékomat találta jutalomra méltónak. De az egyik — elle-

nem szavazó tag — titkon felbontotta a jeligés levelet s abból még biztosabban meggyőződött, hogy a jutalomra méltó vigjáték szerzője nem az ő cotteriájokhoz tartozik. (Igen is, én nem tartozom semmiféle klikkhez . . .!) Fordítottak hát egyet a dolgon: ott volt épen valami Csiky-darab. «Adjuk ennek» — mondák. És annak adták . . .

— A napokban becses ajándékot kaptam: Gyulai megküldte nekem legujabb munkáját, «Petőfi életrajzát». Különben gyenge munka, nem olyan jó, mint a milyent fiatal korában Katona János életéről írt. Hiába, ő is öregszik; épen úgy, mint Jókai. Ön azt mondja, hogy ez a könyv még sem jelent, hogy évek óta hirdetik, de még nem látta senki!? Igaz, hogy a könyvpiaczra még nem került, de nekem — s még egy pár embernek — már beküldték. Ön látni szeretné? Kérem, legyen szerencsém: könyvtáram rendelkezésére áll. Azt tetszik mondani, hogy én minduntalan nagy könyvtáramról beszélek, de azt voltaképpen még nem látta senki?! Hogy mindenkit invitálok házamhoz, de sohse vagyok otthon?! Ugyan legyen holnap szerencsém. Ejnye, holnap csakugyan fontos teendőim vannak . . .!

Igy beszélt a hosszú Kohn s voltak, a kik szavait nem vették tiszta készpénznek. De eme

csoportba nem tartozott Tärri. Ó bár teszélyezve érezte magát a jövő Diderotja vallásával szemben, mégis nagyon lekötelezően bánt vele: teljesen bizott a fiatal nagy jövőjében. És most is, hogy felolvasását végezte az: tüntetőleg nyujtotta feléje kezét:

— Köszönöm Kohn úr, ön nagy élvezetet szerzett nekem! Népszinműjének nagy sikert jósolok.

— Magam is bizom benne! — szólt lelkesesült hangon a költő. Egész lelkemet öntöttem ki benne . . . Szabad az első előadásra egy páholyt előre is felajánlanom?

— Köszönöm, de lássa mi oly szegények vagyunk!

— Mint egy Krózus! Különben is a szükséges vasúti jegy —

— Mikor lesz az első előadás? -- vágott közbe mohón Tärri.

— Még nem tudom bizton. De minden valószínűség szerint egy pénteki napon. Én úgy akartam . . . ! különben minden perczben várom a sürgönyt. Meghagytam otthon, hogy érkezése esetében ide hozzák utánam.

Pár pillanat mulva egy kis fiu csakugyan hozott ide valami levelet Kohn Ignácznak.

— Ez az! — gondolá Tärri és szive hangosabban kezdett dobogni.

A szinműíró — egy pillanatra — maga is elhitte a mit az imént hazudott, s nem tartotta lehetetlennek, hogy be sem nyujtott, sőt befejezetlen népszinművének elfogadásáról ad hirt a levélke.

Csillogó szemekkel futott végig a tartalmán, aztán hirtelen megváltozott sipító hangon olvasni kezdé:

«Kedves Kohn, — az öreg szappanfőző Abrudán István — a te ideáloednek, Vass Tährinek édes apja — ma hajnalban meghalt. Végrendeletét tegnap éjjel én meg Uzon irtuk meg s kezeltük alá. — Egész vagyonát leányára, Vass Tährire hagyta. Azt hittem — Uzon is — hogy a végrendelet irás-díját sem fogja tudni megfizetni a vén mócz s egy ötvenezer forintos takaréki könyvet találtunk nála . . . A végrendelet nyílt. Végrehajtójául Palaczky Ferencz van kijelölve. Megyünk Franczi után. Azt mondják, Tőkésre ment vadászni, ferbli-kompániájával. Értesítsd Tährit s említsd meg neki nevemet. Garzó Benjámín árv. jegyző».

Valamelyik asszonyság frizurájából egy hajtű esett a földre s egész zörejt okozott, oly néma csönd lőn a szobában. Még egy «ah» sem lebbent el a nyitva felejtett ajkacról. Annál jobban beszéltek a tekintetek: egy pillanat alatt

mind oda szegződtek a halott-halványra vált Tärri arczára.

— Ah, hát itt van valahára Monte Christo kincse! Tudtam, hogy meg kell lennie...! ilyesformát gondolt magában «Don Quixote» kisaszszony és — mosolygott.

Özvegy Vassné vissza mosolygott rája. Aztán szívéhez kapott és elsikoltotta magát. — Léni néni ténsasszony is bejött az örvendetes hirre s ő, kit a vén szappanfőző husz éven át — amig csak el nem vált tőle — minden két hétben kékre vert, soványra éheztetett és betegre kinezott: ő a tudatlan mester-asszony még sem birta sűrűn pergő apró könnyeit elfojtani:

— Szegény Stefi! sohse volt rossz ember, csak mérges... s úgy kellett meghalnia, mint egy kutyának! Magára hagyatva, mint egy kutyának...! suttogá, majd kiabálta a szegény asszony s arcza, orra rézvörös lőn s felpuffadt a nagy sirástól.

— Jól olvasta kedves Kohn, csakugyan ötvenezer forintos takaréki könyvről van szó? szólott az özvegy felocsudva a nagy örömből.

Kohn ujra olvasta a levél illető passzusát.

— Ez egészen bizonyos, erre esküdni merék! tette hozzá nagy hangon.

— *Szegény apa!* sóhajtá Tärri.

Atyimovics Coriolán is sóhajtott volna, de

nem tartotta illendőnek: hát elnyomta. Szomorú gondolatait azonban nem lehetett többé elnyomnia.

Hogyan, mért s mért nem? Nagyon élénken érezte e pillanatban, hogy ez örökség az ő életét teszi tönkre. — Tárri szegénysége még egy pár perczel előbb felbiztatta merész vágyaiban. A hősi külsejű, de nagyon gyenge szivű román — határozatlan czéllal bár — de nagyon is intenzíven érzett Tárrival szemben. A szegény leánynál még reménykedhetett, de ezentúl minden, bár homályos reménykedésnek vége... s ezzel életének is vége!

Igy történt, hogy ő és Palaczký — ki a meglepetéstől alig tudott szólni — sajnálkoztak legjobban az öreg szappanfőző halála fölött. Lényegében, talán nem is különböző okból. És jó, hogy nem hullajtottak könnyeket, midőn Léni néni őket választotta ki, hogy előttük meg újból elzokogja:

— Ha mérges ember volt is, nem volt romlott ember! S úgy kellett meghalnia, mint egy kutyának... Senki körülötte, a ki fejét tartotta volna...!

— *Szegény apám!* suttogá még egyszer Tárri; őszinte hangon. Ugy látszott édes anyjának fájdmából rá ragadt egy kevés s most midőn a fényes jövő kapuja feltárulni kezdett

előtte: szívét rövid időre bánat facsarta össze. Meghalt apjának szálnalmas, kiaszott, a vergődésben elkinzott holtteteme merült fel lelkében. A kép nagyon eleven volt s eszébe juttatta azt, hogy mint minden élőnek, neki is meg kell halnia egykor.

De egy pár pillanat mulva, midőn a vendégek zürzavaros beszédéből két varázsteli szó vált ki hatalmasan: szive ismét kiengesztelődött s teljesen átadta magát ama két szó varázshatásának:

— *Iel, Pestre!*

IV.

Temetnek.

Lányoknak vidéken nem illik temetésre menni. Vass Tárri mégis elment édes apja temetésére. A dolog egészen bizonyos volt: Ab-rudán István egész vagyonát Vass Terézre hagyta. Mindössze hatvanezer forintnyi értéket, melyet, hogy honnan s hogyan szerzett össze az életében koldusnak látszó szappanfőző: nem tudta felfogni senki. De a pénz tényleg meg volt — és a boldog örökös nyitott hintóban hajtattott a parasztos temetési menet után.

Az egész menetben nem volt több hintó, csak az övé. (Palaczký kölcsönözte azt is a főorvostól.) A többi kocsi csak olyan boczfa szekér volt. Öreg oláh parasztok — a halott: parasztnak született — és ritkán kocsikázó mester-asszonyok ültek a daróczczal leterített szalma-üléseken. A pap is csak oláh pópa volt

s a kántorral meg az iskolás paraszt-gyerekekkel végig énekelt az utcán. A halottas kocsi után is zsiros ködmönü rongyos népség lépkedett a feneketlen sárban, az utca közepén. Egyik-másik meg is állt a lassan haladó menetben és összeszáradt fényezetlen csizmájáról rugta le a sarat . . .

Tärrinek majd kiégett a szeme, midőn végig nézett a kopott, parasztos meneten. A halottas kocsiba két rosz paraszt ló volt befogva, kender-szerszámmal. Nyagyon szomoru volt minden. . . A járó-kelek — a Tärrri által megvetett intelligencia — megállt az utcán s úgy bámult. Palaczky — ki ismét az egyedüli ur volt közöttük — bricskájából köszönt ki nekik. Az adótiszt mellett a nagyon szomorunak látszó Atyimovics ült. Mind a ketten szalon ruhában; a mi némileg mégis vigasztalta Tärrit.

Ő maga is feketében volt. (Még a harisnyája is gyászos). Özvegy Vassné pedig épen talpig gyászban vala. De annál fehérebb volt arca, mely a rosz kvalitású és nagyon erősen alkalmazott rizspor miatt egészen márványszerűnek látszott. Tärrri kis lányos módra anyjához simult a hintóban s a gyengédség e kifejezése közben észrevette, hogy fogadott anyja barna nyakát egy darabon elfeledte bepuderozni.

— Skandalum, mama, hogy nézel ki: a nyakadon egy nagy fekete stráf huzódik végig.

— A nyolczvan krajczáros rizsport nem lehet használni . . . Csak már otthon lennénk! — mondá az özvegy s kétségbeesve kapott nyakához.

A menet nagyon lassan haladt előre. Már egy órája voltak uton s még sem voltak a temetőben. A pópa csizmája minduntalan leragadt az agyagos sárba, s az egyházfinak majdnem minden utczában meg kellett tisztitnia. A halottas kocsi lovai is nagyon rosszak voltak. Minduntalan szolongatni kellett őket.

— Flaure, Madár, gyula! . . .

Végre valahára ott voltak a nyitott sir előtt. Tári Palaczkya támaszkodva lenézett mélyébe.

Viz fakadt fel a mély gödörben. Piszkos viz, melyből egy-egy álmában háborgatott béka varangyos háta kandikált ki. A sir falazatáról is viz szivárgott alá és sárral vegyesen locsant alá a mélybe. Egyáltalán az egész temető egy nagy pocséta volt. A nedves enyhe téli napon rohamos rothadásnak indult minden. Elszáradt pocsékká ázott koszoruk lehullottak a márványobeliszkekről s besározták a drága sirköveket. A sirok süppedtek, kopott fejfák félre dőltek, minden pusztult, veszett.

— Nagyon rossz érzem magamat! — szólt oda Tärri Palaczkynak.

— Mindjárt vége lesz! — vigasztalá az adótiszt.

A fa-koporsót köteleken alá kezdék eresztetni a mélybe. De az egyik kötél fele uton kicsuszott, s a koporsó hatalmas zuhanással hullott alá. A kínos csendben mintha valami tompa sóhaj hallatszott volna fel. A gyász-közönség keresztet vetett, Tärri szeméből könnycsepp hullott alá.

— Így kell az embernek elrohadnia! — szólt a zokogástól elfojtott hangon. («Szegény leány! mégis csak szerette az édes tatáját!» — mondák az öreg asszonyok, vörösre dörzsölve szemeiket.)

Palaczkynak is kellemetlen érzései támadtak:

— Bizony így lesz mindennek vége Azok a békák a koporsó alatt, azok is nehezen fognak többé fölébredni. Béka és ember: egyre megy.

— Hogy mondhat ilyet? — suttogá Tärri s méltatlankodva fordult el.

Palaczký tréfával vélte elütni a kellemetlen problémát.

— Csakhogy a békák nem hagynak hátra takaréki betéteket . . .

— Ne beszéljen most erről . . .

— Pedig kell — szólott komolyra vált hangon az adótiszt. Kell, mert baj van.

— Mi baj?

— Ma reggel átnéztem a néhai végrendeletét. És úgy láttam, hogy baj van.

— Mi? — kérdé halotthalványra válva a leány.

— Önnek előbb férjhez kell mennie, csak úgy kaphatja meg a hagyatékot.

Tärrri fellélegzett:

— Hát ha muszáj . . .

— Nem, ez magában véve nem volna baj. De az öreg Abrudán meghatározta azt is, hogy kihez kell férjhez mennie.

— Hogyan?

— Román nemzetségű paraszt szülők gyermekéhez kell férjhez mennie, csak így ön az örökös. Különben a «Schola Romana» kap minden krajczárt.

Tärrri meg volt semmisülve.

— Nos, hát akkor vége mindennek . . . Azt nem fogom tenni. Inkább lemondok. Pedig —

— Eh, nem kell kétségbe esni. Minden jóra válhat. Gondolkodom én ön helyett s már találtam is kibuvót.

— Nos?

— Ha nem csalódom, önbe Atyimovics Coriolán halálosan szerelmes.

— Azt hiszem . . . tudom . . . szegény!

— És Atyimovics Coriolán úgy tudom, román és paraszt szülők gyermeke.

— Igen, de mit akar ezzel?

— El kell magát vétetnie Coriolánnal.

— Soha! — szólt Tärri.

— Csendesen, édes nagysád! Hanem most gyerünk innen; kezdik elföldelni a halottat, s ez, meg az utána való szertartás kellemetlen látvány. Vassné ő nagysága jól tette, hogy a kápolnában maradt.

Még egy sort imádkoztak az új sir felett. Tärri Palaczký karjára lámaszkodva, egy kissé távolabb húzódott s onnan nézte a temetkező tömeget. Nézte, de talán éppen nem látta, gondolatai egészen másfelé csapongtak.

— Soha, soha! — suttogá ismételten mintegy maga-magának.

Palaczký mosolygott.

— Mért, hát nem szép fiu-e ez a Coriolán? Csak a nyaka vékony egy kissé . . .!

Tärri az első gyűlöletteljes tekintetet vetette Palaczkýra. Azt nem zavarta meg még ez sem, sőt sokkal vigabb hangon folytatá:

— Mindössze a nyaka ellen lehet kifogás! — de önnek édes nagysád ezzel sem lesz dolga. Bizzon bennem. Van egy eszmém, melyet bizton el fog ön fogadni s akkor minden bajnak vége.

Ön férjhez megy Coriolánhoz s az esküvő napján átveszi a hagyatékot. Az esküvő után pedig két nappal — vagy ahánnyal akarja — váló-keresetet fog indítani úgy nevezett «férje» ellen. Ön reformált vallású s három-négy hónap múlva véglegesen el lesz választva férjétől. Örökségét azonban többé el nem veheti senki. Tényleg eleget tett a végrendelet kívánalmainak: férjhez ment egy paraszt eredetű román fiúhoz. Hogy azután mi s mi ne történjék; a fölött nem rendelkezik az örökhagyó. (Ki egyébként parasztos módra még jótéteményével is bosszantani akarta önt s megtörni jogosult büszkeségét ama sajátságos feltétellel. — Ördögi gondolat, de nem ördögileg van keresztül véve!) Tehát Atyimovics Coriolán... ő túlboldog lesz, ha önnel az oltár elé állhat. Még ha tudára adják néki azt is, hogy ezen alkalomból az ő összes hivatása ez. Azt hiszem, szívesen lesz a staffage, ha ön lesz az előtér. Persze, le kell előre mondania minden jogáról. Meg kell neki magyarázni, mikép itt az ön jövőjéről van szó, melyért ő — ha csakugyan szereti önt — még nagyobb áldozatot is tehet. Csak a nevére van szükség, és a *generáliáira*: román, parasztnak született: Egy szertartásban kell részt vennie: ez az egész. Meg fogja tenni: becsületes, ostoba fiú, s halálosan szerelmes önbe...

Tärrri megdöbbenve hallgatta Palaczkyt. Tényleg nem értette meg egészen s inkább sejtette szavainak értelmét. S ez értelem ellen alapjában véve nem rossz szíve undorral tiltakozott. De e pillanatban képtelen volt szólni. Tekintetét ösztönszerűleg Atyimovicsra szegezte s most mély és igazi részvétet érzett a szegény fiu iránt.

Álmatlanul töltött éjjel nyomai látszottak Coriolán nemes arczán, magas alakján. Mintha nagyon fáradt, nagyon törődött volna, úgy állt ott az imádkozók között; meghajolva, szomorúan.

Ajkai mozogtak, — talán imádkozott is. De csakhamar — a szerelmeseik csodaszerű s megfejthetlen ösztöneivel — megérezte, hogy imádottja valahol közelebb van és reá tekint. Megfordult, Tärrri felé vetette tekintetét, s midőn az biztatólag, jó akarattal mosolyogva nézett vissza rája, elhagyta helyét és hozzájuk közeledett.

— Miért oly szomorú? — szólítja meg Tärrri.

— Temetnek...! — válaszolt alig hallható hangon az iktató.

— Temetnek? De hisz önnek az én szegény apám nem volt senkije!

— Tudom. Nem is akarom a kisasszonyt — Tärrri kisasszonyt — megsérteni. Mégis úgy érzem, hogy: temetnek . . .

— Kit?

— Mintha engemet. Úgy érzem, mintha minden munkának vége volna . . . Már most nékem semmi dolgom . . . a remény —

Apró semü hideg téli eső kezdett szitálni. A pópa még imádkoztat. Olyan halottat, ki hatvanezer forint értöt hagyott hátra, nem lehet úgy rövidesen a másvilágra bocsátani. Ki kell neki adni a legnagyobb, legdiszesebb s leg-hosszabb ajánló-levelet az Úrhoz . . . És a hosszú szertartás után a pópa — szokása elle-nére — prédikációba is kezdett: «Gospodi pomilui . . .!» És ez éneklő szónoklathoz a mindegyre szitáló eső zizegése melodramatikus zenét röktönzött.

— «Gospodi pomilui!» — jerünk innen! — mondá Palaczky. Hideg ez az eső, s az eső s a prédikáció — úgy látszik — soká fog tartani.

Közel hozzájuk diszes családi sirbolt emelkedett. Kiszögellő, díszes és fedett előcsarnoka alatt fa-padok; arra ültek.

— Hát a mint mondtam, Nem lesz semmi baj . . . bizzon bennem. Az alkalom és a személy kitünő. Sokat gondolkodtam rajta s jobbat nem lehet lelni . . . Vagy *ez*, vagy a szegénység. Pest, a fényes Pest, ragyogó fővároshan csillogó dicsőség, avagy sáros kis városban

unalom, ernyedés, megvettetés, talán nyomor... Tessék választani! — mondá különös nyomatékkal Palaczky, közel hajolván Tärri füléhez.

Coriolán felállott:

— Talán titok? Bocsánat nem akarom önöket megsérteni.

— Maradjon. Nekem ugy is meg kell néz-nem, mit csinál ő nagysága a kápolnában, nem türelmetlenkedik-e? — mondá Palaczky. És jelentős tekintetet vetve Tärrire, köszönt és eltávozott.

«Don Quixote» kisasszony, — mert e pillanatban igazán az lett Tärri — vizsgáló szemmel nézett Coriolánra. S míg nézte, arra gondolt, hogy az ő olvasmányaiiban melyik alaknak felel meg az éppen nem rút fiú? Külsőleg ügyetlen, de lényegökben legönfeláldozóbb regény-alakok egész csoportja merült fel emlékezetében. Azok a félig tragikomikus hősök, kiktől csak úgy hemzseg a nemrég mult egy pár évtized romantikája. Eszébe jutnak a lenézett ifjak, a félszeg református papnövendékek, a kopott ügyvédecskék, a történelem szegény hegedüsei, komikus iródiások, — kik a regény végén a legnagyobb hálára kötelezik a hősnőt, sőt itt-ott szerelmüket is megnyerik. És eszébe jutott a Gilliatok egy nagy tömege, azok a hugói alakok lebbentek el szeme előtt, kik lát-

Bródy Sándor regényei.

szólag olyanok, olyan gyengék s bátortalanok, mintegy gyermek; de tényleg: elsülyedt nagy hajókat képesek egymagok a tenger mélyéről felhozni — ha az az elsülyedt hajó például imádottjuk apjáié. És mindegy nekik, akár gőz, akár vitorlás hajó legyen az . . .

«Don Quixote» kisasszony egyre nézte Atyimovicsot. Jól esett neki az a gondolat, hogy ez az ember halálosan szerelmes belé. Örült neki, főképp, ha arra gondolt, hogy ez a jó fiú képes volna a kútba ugrani — az ő parancsára. Hanem férjhez menni hozzá — az mégis más dolog.

Tärrri egészen más emberhez szándékozott férjhez menni. Maga se tudta tulajdonképen milyenhez, de azt kikötötte magában, hogy: szép és hirneves, az egész világgal szemben merész, bátor, csak ő vele szemben legyen megálázkodó. Azonfelül mindig barnának képzelte. Atyimovics szőke volt, a szakála pláne hirtelen szőke. Azonfelül iktató a törvényszéknél, alárendelt állásban élt és úri társaságban soha még nem forgott. Az apja tönkre ment parasztszűcs, az anyja tehenesné lánya. Az egyik bátyja levélhordó volt s a legkisebbik testvére közönséges paraszt emberhez ment férjhez. Egy leánynénje volt még otthon, a kiről azt beszélték, hogy vak, de csoda-szép s hogy mezétláb jár

a házuk előtt! Ez egész elszegényedett familiát Atyimovics tartja ki . . . És ahhoz a fiatal emberhez menjen férjhez egy Vass Tárri, ahhoz a Coriolánhoz, kinek a nénje meztéláb jár az utcán! ? Egy olyan emberével kösse össze sor-sát, kinek egész hivatása számokat írni be egy nagy könyvbe s ki sohase lehet még csak al-jegyző is!

És Tárri elhatározta, hogy férjhez megy Atyimovicshoz. A regényes terv, hogy férjhez megy és még sem lesz nő: egyszerre megtet-szett neki. Ilyet még Georges Sand se ért meg. Olvasta valami Bazárban e férfi-nő életrajzát s ama momentum, midőn Mussetet szökteti meg az «Indiana» szerzője: nagyon megtetszett neki. De mi ez a kaland az övéhez képest! Felesé-gévé lenni imádónknak s nem lenni az övé! Elhítenni a világgal: asszony vagyok s megőrizni a szüzességet. Úgy állani az oltár elé, hogy zsebünkben legyen a váló-kereset! Nem, ilyen nem esett meg se a nagy Georges, se Flygare, akár Schwartz Mária, avagy Marlittal is. Ez új és eredeti. S a mi fő, kész regénytárgy . . . Azonfelül Tárri kezdte belátni, hogy el kell tekintenie az ifjú környezetétől. «A külszin csal» — s ez az ember hogy szereti őt. Utóvégre is végtelen szenvedélylyel szereti —: hát nem lehet közönséges ember. A világon mennyi

lány van, mégis csak őt szereti. A mesében a táltosok görhes gebéknek látszanak, a regényben a hős gyakran nagyon igénytelen, sőt semmitmondó módra jelenik meg.

«Don Quixote» kisasszony egy pár pillanatra hűtlen lett ideáljához. És apja temetésén, sirok között, vizenyős téli napon, általános rothadás közepette feltámadtak érzékei is. Ösztöne csinos fiúnak találta Atyimovicst s ez a hirtelen fellépő homályos érzés egy időre elnyomta benne második énjét: a nemes lamanchai lovag modern női pseudantjának egyéniségét, képzelgéseit, kaland és dicsvágyával egyetemben. Ő kicsiny volt s Atyimovics magas, ő leányosan gyengéd, Coriolánnak meg edzett s hosszú karjai voltak, selymes szakála és sűrű szemöldei. — Tehát szilárdul elhatározta, hogy férjhez megy Atyimovicshoz. Férjhez, de csak egy *rövid időre*. Aztán?

Mi lesz aztán? Új élet, gyönyörű élet!

Coriolán szivarra gyujtott. A másfél krajczáros szivarnak majdnem fele el volt vágva; így valami specialitásnak látszott. Mindazonáltal az iktató vigyázott s csak nagyon aprókat szippanta, hogy a kisasszony meg ne ismerje büzéről a rossz szivart...

— Coriolán! — törte meg a csendet ünneplés hangon Tärri.

Atyimovics összerezsent. Arra gondolt, hogy Tärri most mindjárt arra fogja kérni: maradjon el, ne járjon hozzájok. S ez a gondolat nyíl képében hasított át egész lényén. Kivette szájából a szivart s visszafojtotta lélekzetét.

— Coriolán! szólalt meg újra Tärri. Nincs önnek hozzám valami mondani valója?

Coriolán hallgatott

— Bizalom Atyimovics! Mi régi barátok vagyunk. Ki vele; ön úgy látszik, nagyon szomorú! Fáj valami?

— Talán . . . igen! Úgy érzem . . .

— De hát mit érez?

— Úgy érzem, mintha . . . Tudom, hogy rövideden mindennek vége. Kezdenek szakadni a szálak és majd mind szakad. Egy pár nap előtt — ha nem mindig is — hittem, hogy leszek boldog, boldog leszek.

— Tehát a jövő rettentí el?

— Az, a mi okvetlenül jönni fog. A mi volt: elmul, a mit hittem: nem lesz.

— Mi volt, mit hitt s mi nem lesz.

Coriolán elveresedett:

— Egy pár nap előtt még jó volt, — nem mondom mért, nem akarom megsérteni — azt hittem, hogy tovább fog tartani. Nem gondoltam arra, hogy így elmulik, sőt . . .

Tárrri türelmetlenkedő mozdulatot tőn, de azért mosolygott:

— Bizony a mi volt: elmul.

Coriolán szívszorulva gondolta: «most fogja megmondani: Coriolán, maradjon el, a viszonyok megváltoztak!» — Tárrri mosolyogva folytatá:

— Az én életemben nagy fordulat állott be. Szakítanom kell a régiekkel. A régi társasággal, új életbe, új körbe lépek.

Atyimovics felállt s alig hallható hangon motyogá:

— Engedelmet kérek, nem akarom sérteni, parancsolja, hogy.

— Üljön le! mondá türelmetlenül Tárrri. Coriolán visszaült helyére. A lány folytatá:

— El kell hagynom a régi barátokat. Talán anyámat is —: férjhez kell mennem.

Az iktató — bár mára se pénze, se szivarja nem volt többé — leejtette szivarját. Egész lényét kinos szorongás fogta el, a min csak úgy lehetett volna könnyítenie, ha hangosan felzokoghat. Kiabálni, sirni szeretett volna. A lány meg mosolygó arczczal döfötte tovább a kést szívébe; beszélt tovább:

— Férjhez kell mennem. A néhai kívánsága. S az esküvőnek rövid idő alatt meg kell történnie. Csak még a vőlegénynyel nem vagyok

tisztában. De mégis, én már választottam, csak-hogy nem tudom, *az* engem választott-e? Kellek-e neki?

— Lehet-e az?! Önt, — és nem szeretni!

— Kérdezze meg!

— Kitől?

— Attól, a kit választottam.

— Ki az?

— *Őn!*

A prédikáczióinak vége volt. A gyász-menet kifele indult a temetőből. Még mindig esett s esernyők libegtek a fejek fölött. Elfödtek az embereket és fekete mivoltukkal messziről óriási varjak csapatának látszóttak.

Tärrri Atyimovics remegő karjába kapaszkodva haladt a menet után. A férfi csak félig volt öntudatánál, egy szót sem tudott kiejteni s ez boldogsággal tölté el Tärrrit.

«Egy szavammal milyen boldoggá tettem!» ez a gondolat — ámbár homályos alakban — büszkévé tette.

A kápolnához értek, hol Vassné és Palaczky már türelmetlenkedett egy kissé. Az adótiszt vizsga-szemét vetett az egy kissé bágyadtnak látszó párra s azonnal megsejtette mi történt, és rögtön tisztában volt azzal, mit kell tennie: magukra akarta hagyni a fiatalokat, hogy gyorsan végezzenek, félt a Tärrri szeszé-

lyétől s hogy már holnap mást gondol. — Jónak látta hát karonfogni Vassnét:

— Most közel vagyunk a néhai tanyájához, ő nagysága ugy is kivánta látni: felülhetünk erre a bricskára s megnézhetjük együtt. — Coriolán pedig lesz szives Tärri nagyságot hazakisérni.

Az özvegy — ki a kápolnában elsimította nyakán a rizsport — szivesen vállalkozott e kis kirándulásra. S most eszébe jutott, hogy Palaczky több ízben mondá neki: «nagysád vigyázzon, én önt meg fogom szöktetni!» Ez az ember talán most...! Talán most akarja szavait beváltani. Az özvegy nem ijedt meg. Gondolkodott, hogy mit fog mondani a szöktetni akaró szerelmesnek. És elhatározta előre megcsinálni a választ: «Palaczky ur, semmi szöktetés! Én nem teszem be lábam az ön paripájának kengyelébe. Önnek esküdt felesége van: váljon el előbb attól. Aztán jöhet ön hozzám. Akár meddig nyuljék is ez az idő — mondhatnám, boldog idő — az én szívem üdén őrzi meg ön iránti szerelmét!» — —

Tärriék a hintóba ültek. A kocsis lebocsátotta a ruganyos ernyőt és ez sötétté tette a hintó belsejét. Tärri és Coriolán szorosán egymás mellett ültek s mégis alig látták egy-

mást. Az ernyőt künn téli zápor verte. A Tárri lábára is esett egy pár szem.

— Itt a pokrócz! — kiabált be a kocsis — pójálja be az ifjur a ténskisasszony lábát, még feltázik.

Coriolán remegő kézzel borította be az imádott lány feszenegő kis lábait. S valószínűleg az ő ügyetlensége folytán Tárri ruhája egy kissé feltüremlett s egy darabkán harisnyája lett látható. Atyimovicsnak agyához tolult minden csepp vére s önuralmát elveszítve, csókot nyomott a kilátszó harisnyára. Tárri kéjes szeméremézzel hunyta be szeméit s nem szólt egy szót sem. Coriolán is hallgatott. A kocsi homályában gyors és hangos lélegzésük hallatszott csupán.

A lány ocsúdott fel hamarább:

— Régen szeret ön engem, Coriolán?

— Nem szeretném megsérteni... de a mióta először láttam. Rövid ruhában s én csak dijnok — azóta mindég!

— Örülne annak, ha én felesége lennék!

— Nem... ne! Ne tiporjon össze... nyögé a szegény fiu s fejéhez kapott. Ugy érezte, mintha valami ér akarna ott megszakadni.

— Hát kín önnek az a gondolat?

— Nem gúnyt! kisasszony, nem gúnyt! Inkább kergessen el, úzzön tova... tudom

milyen semmi vagyok önnek, játszik velem, mint a szegény bogárral... Pedig én ugy szeretem önt!

Coriolán ez utóbbi szavai felhangzó halk zokogásában fultak el. A büszke román könnyei versenyt hulltak az ott künn zizegő esővel.

— Ne legyen gyermek, mert megharagszom! szólalt meg résztvevőleg Tärri. Még sir!

— Ha ön, mint egy gyermekkel játszik velem... csak játszik.

— Nem játszom. De ön olyan nem férfi. Hát nekem kell kérni önt?

— Nem, azt nem akarom...

— Hát szóljon, mit akar? Tudna értem nagyot tenni? kitenni életét a veszélynek, feláldoznia miattam mindent? szenvedni, kínlódni, meghalni tudna értem? Fejem egy intésére, egy szavamra lemondani mindenről, a mi önnek kedves?! Mint Napoleon... (Nem a nagy császárt, hanem a regényhőst értette).

— Mindent...! mindent önért! — — —

— A jegyesem! — Így mutatá be Tärri a temetés után a szobájában összegyült gyász-, részint diszközönségnek Atyimovics Coriolánt.

Májek, a hadnagy, idegesen kardja markolatához kapott: hát nem ő! hát hiába vett

tegnap előtt egy új vállfűzöt! S ez a lompos oláh épen...

A többi fiatal is kellemetlenül volt meglepetve. Kiskaptássy Samu a festő egyes «nem idúsan kezelt vonásokat» fedezett most fel abban a lányban, kit nem rég Jo-nak akart lefesteni egy tiz méter hosszúságú s négy méter szélességű «Jupiter és Jo» című nagyszabásu kompozícióban, melyhez már a vászon meg is volt s mely kép «biztosan le fogja pipálni Coreggio ly című képét, mely csinos, csinos, de édeskés; bár Coregionak volt tehetsége! volt!»

Maga Palaczky is, — ki az özvegygyel hamarabb visszaérkezett, mint Tärriék — meg volt lepetve, de azért nagyon örült: «Ördögadta lánya, ugyan hamar csinálta!» gondolta magában és nagy örömmel gondolt arra, a mit e gőzerővel kötendő házasság magában rejt okozatul.

«Enyém fog lenni... elébb-utóbb» mormolá magában az adótiszt, s mig kezeit dörzsölte, hangosan egy pár értelmetlen szót ejtett el:

— Biztos a kocsi... biztos a kocsi...!

Aztán özvegy Vassnéhoz fordult, s annak magyarázta meg bővebben a dolog mibenállását s hogy nincs mitől félnie: Coriolán talpára mindjárt az esküvő után reá kötik az útilapút...

A nevelőanya gondos szive még sem tudott megnyugodni:

— Mit fognak gondolni a városban? Mit fognak mondani? Ez a messaliance!

— Gondoskodni fogok róla, hogy illő alkalommal a közvélemény tájékozva legyen.

— Csak az igazat! — mondá Vassné.

És az igazságot nagyon is hamar kezdték rebesgetni a városban. Az eljegyzés még ki sem volt hirdetve, már is gratulálták Atyimovicsot.

Milyen gratulációk! Csak Nádudvari — a bűnügyi iktató, ki öt éve a mióta egy szobában dolgozott Coriolánnal — nem szólt hozzá ötven szót sem, de azért a legjobb barátja volt: nem akart mit sem tudni a dologról. S hiába beszélt neki Atyimovics szerelemről, boldogságról, szerencséről, uraságról: ő csak «ümmögött» s irt tovább. De egy napon — akkor hirdették ki a jegyeseket legelsőbb — midőn kitörő boldogságában Atyimovics szilvóriumot és pogácsát hozatott az irodába s azzal fűt-fát és különösen öreg kollegáját is megkinálta: a vén Nádudvari haragosan kelt fel székéből és hegyeset köpködve pipaszára mögül, reszelős hangján többször ismétlé:

— Szamár . . . szamár!

— Szamár! mondá még egyszer az öreg s dühösen járkálni kezdett.

— Mit, mit . . . ?! hebegé Atyimovics.

Az öreg azonban nem szólt többé egy szót sem. Leült helyére és irt tovább. Hanem pont tizenkettőkor *délben* abban hagyva a munkát: «*szerencsés jó éjszakát*»-tal búcsúzott el Coriolántól.

— Szegény öreg, ez sem soká viszi józanon; mormogá magában Atyimovics és szájalomra méltó lelki betegekről kezdett gondolkodni.

Nem sokáig gondolkodhatott; az elnök hivatta.

Szokott feszességével ült karosszékében a nagyságos elnök, midőn Coriolán belépett. És ismeretes szokása szerint sokáig nem is vette tudomásul, hogy élő lény áll előtte. Csak miután az iktató az izgatottságtól feszelegni kezdett, vetette rá kék szemüvegén keresztül megvető tekintetét:

— Atyimovics Coriolán — szólalt meg végre — ön erkölcstelen ember.

Az iktató elhalványult:

— Nem akarattal teszem . . . — suttogá alázatos hangon.

— Ne feleljen velem! tört ki az elnök leg halkabb hangján, fagyosan mosolyogva, mint egy halálfő.

— Nem, az nincs szándékomban! hebegé Coriolán és hideg borzongás futott végig egész testén.

— Az még szép öntől, hogy nincs szándékában! Szándék! Hogy mer ön szándékozni?!

— Bocsánatot kérek . . .

— Semmi bocsánat! Tudja ön kivel beszél, Atyimovics Coriolán, tudja ön kivel beszél?

— A nagyságos elnök úrral!

— Nos, jó hogy tudja, de az nem változtat a dolgon. Ismétlem: Atyimovics Coriolán, ön vétett az erkölcs ellen.

— Részemről mindig tiszteltem, becsültem.

— Ne hazudjék!

Atyimovics összeszorította ajkait. Nem felelt, hanem bűnbánólag hajtotta le fejét a fájós szemű vézna elnök előtt; voltaképen pedig nem tudta, miről van szó. Az ideges Jupiter, Balla legnagyobb tekintélye — ki állítólag francia könyveket olvas mindig s munkatársa egy büntetőjogi szaklapnak — a mindenható csepp ember megmagyarázta neki:

— Iktató ur, vegye tudomásul hogy értesülésem van, mikép ön eljegyezte Vass Tärri kisasszonyt. Igaz?

— Igaz.

— Azonfelül biztos tudomásom van arról, hogy ön reversalist adott magáról arája csa-

ládjának, a melyben kötelezi magát — becsület-szóra — a házasság megkötése után Vass Tárri kisasszony által kijelölendő bármely időben, e házasság végleges felbontásába beleegyezni.
— Igaz?

— Nem, — engedelmet kérek — ellenkezik a valósággal. Semmiféle reversalist nem kértek, nem adtam. Mindazonáltal kötelességemnek, — lovagias kötelességemnek — fogom tartani, — hogy úgy mondjam . . . hogy ellépjek a Vass Tárri kisasszony útjából, ha azt az ő *jövőjének* érdeke úgy kívánja majd.

Az elnöknek nevetni lett volna kedve, tehát elnyomta azt a gúnyos mosolyt is, mely mindig ott vibrált falfelhér ajkai körül. Szemüvegét feltolta egy kissé orrán s az iktató feje fölött elnézve, lassu tempóban, jéghideg hangon beszélni kezdett:

— Atyimovics, én sajnálom önt. Ön jó írású ember . . . Ön sohasem vitt haza papirost. Gyertyát és spanyolviaszt egyszer, — de azt megbocsátottam. Ezúttal nem tudok önnek megbocsátani. Ön bepiszkolja a vezetésem alatt álló törvényszéket, az egész ország köztörvénykezési hivatalnokait, az igazságügyet, magát a nagyméltóságú miniszter urat. Tudja mit jelent ez?

— Tudom . . .

— Ne beszéljen, ön nem tudja, ön nem

ért ahhoz . . . Ön ráhagyta magát szedetni, felhagyja magát használatni egy . . . egy . . . közönséges — mondhatnám társadalmon kívüli lény által!

— Kit méltóztatik érteni? — kérdi Atyimovics s füle hegyéig elpirult.

— A ki ön által akar jutni örökségéhez. Az ön aráját értem, Atyimovics. A Vass kisasszonyt . . .

Az iktató elhalványult. Majd szemei kidagadtak üregükből, arcza eltorzult, karjai remegtek.

A nagyságos úrtól való eredendő félelme s egy más, ujonnan fellépő hatalmas érzés viaskodott benne. A megsértett lány iránti szerelme s az ebből támadt lovagias érzés győzött. A gyáva kis hivatalnok közelebb lépett ura és paraucsolójához:

— *Hazugság!* — hörgé elcsukló hangon és olyan lépésekkel, mint egy részeg, kitámolygott a szobából, ki a törvényszék palotájából.

Az utczán megállt és szétnézett. Ismerősök integettek feléje és mosolyogtak rája. Majd megpillantotta Palaczkyt, ki esernyőjével integetett, hogy várjon rája. A mint elérte, nyomban karonfogta:

— Jer, beszéljessünk a menyasszonyodról...

V.

Fel Pestre!

— Tudna értem nagyot tenni? kitenni életét a veszélynek, feláldozni miattam mindent? szenvedni, kinlódni, meghalni tudna értem?

— Mindent! . . .

A fiatal pár egyedül ült a kupében. Még kora reggel volt s a lámpás is égett felettük. Mintha estve volna, pedig az izzadó ablakon át be-be tűz a felkelő téli nap.

— Nyissa ki az ablakot! — szólal meg az asszonyka.

Üde levegő tolul be.

— Úgy látszik, ma egészen tavaszi idő lesz. Tavaszodik . . . Felettből jól esik azt nekem tudnom, Coriolán, hogy ön *mindent* képes értem tenni. Jól esik tudnom, hogy van egy emberem.

— Egy önfeláldozó *férje*!

— Igaz, ön férjem is; ma reggeltől fogva . . .

Az új menyecske összehúzta magán bundáját s gondolkodni kezdett. Hangos gondolatait — minden gène nélkül — férjéhez intézte:

— Az egész nagyon furcsa! — ön az én férjem. S nem hívnak többé Vass Tärriinek. Atyimovics Coriolánné a nevem. Ma reggel óta ön az én uram, megesküdtem, hogy szeretem önt, hogy hű leszek önhöz...! Coriolán, nincs önnek nevetni való kedve!

A férj mosolyra erőltette magát. Az asszonyka pedig teljes szívből nevetni kezdett.

— Nagyszerű... nagyszerű! — ismétléshatározás közben.

— Nagyszerű! — visszhangozá Atyimovics s a kaczagó asszony kezeit csókolta.

— De ha meggondolom — folytató megváltozott hangon Tärri — ha meggondolom: az egész olyan nekem, mintha egy regényben olvastam volna. Mintha nem én volnék az, ki férjhez ment önhöz. Hanem valami könyvben...

— Én is mintha álmodnék! S mintha ez álomból föl kéne ébrednem! Félek: nagyon boldog vagyok! — szólt Coriolán egészen elérzékenyülten.

Tärri engedte kezét csókoltatni, sőt örült is neki. Még minden idegesség nélkül élvezte a nő legkiválóbb gyönyörét —: élvezte, hogy imádják.

— Hát boldog ön? kérdé mosolyogva, és kaczerul Coriolán ajkához nyomta kezét.

— Hisz ön az enyém... suttogá Atyimovics.

Tärri ijedt mozdulatot tön; kivonta kezét Coriolán kezeiből.

— Hogy érti..? Mit akar?! Igaz, neje vagyok! — hebegé elfogultan s egészen betemetkezett bundájába, ugy, hogy csak orrocskája, szürke szemei és ércz simaságú homloka látszott ki.

— Fázik? kérdé Atyimovics, mig az ő fogai vaczogtak a belső láztól, mely a magányos kupéban az első perctől elfogta.

— Fázom! suttogá Tärri. Beszéljen valamit, még elalszom. — Igaz, hogy eladták a ballai házukat és az egész családja fel jön utána Pestre s ott tognak ők is lakni?

— Igen, eladták; kétszáz forintért. Még e héten valamennyien feljönnek. De én előbb állomást keresek...

— Állomást? Minek?

— Ballán — hiszen tudja — az elnök felfüggesztett. Nem tétethetem át magamat hivatalnoknak Pestre. Ujat kell keresni, Kohn azt mondja: kapok, a mennyi kell; ajánló levelet is adott...

— Menjen a miniszteriumba! — szólt közbe Tärri egész komolysággal.

— Talán oda megyek.

— Vagy ne menjen. Jőjjön hozzám, legyen az én másod-titkárom.

— Hogy ön tartson el! Hisz én akarok keresni, küzdeni önért, önnek!

Tärri mosolygott.

— Hisz nekem vagyonom van. Egész bánya, szórhatom, még sem fogy el.

— Mindegy, de a férjnek kötelessége!

Ez a szó «férj», ismét jó kedvre hangolta Tärrit.

— Igaz, ön a ma reggeli esküvő óta férjem! Egyedül megyek önnel. Akár egy regényben. Asszony vagyok.

Coriolánnak két szó volt ajkán, de nem merte, nem tudta kimondani. Csak imádattal nézett a feszelgő asszonykára.

— Igen, asszony vagyok!

— Még nem! — mondá ki végre, kipersegett ajkakkal Coriolán s ölelésre tárta ki karjait az «asszony» felé.

Tärri ijjedve ugrott fel.

— Hagyjon el... hagyjon el...

Coriolán alázatosan húzódott vissza; Tärri a kupé másik szélébe húzódott.

— Mondtam anyámnak, hogy nem utazom magával. De ígérte, hogy udvarias lesz.

— Bocsásson meg! — hebegé a szegény fiú s letérdelt Tári elé.

— Keljen fel. Mit gondolnak, ha jön valaki.

A konduktor lépett be. Mosolygott és elkérte a jegyeiket, hogy baj ne legyen vele, hogy ne háborgassák őket.

— Az ablakot be lehet függönyözni nagyságáék, Pest még messze van, addig aludni lehet . . .

Atyimovics befüggönyözte az ablakokat.

— Ha talán aludni akar?

— Ki?

Coriolán hebegett. Nem tudta hogy nevezze a feleségét. Édes angyalának, gyönyörűségének szerette volna szólítani, de utóvégre is csak azt merte neki mondani:

— Ön!

Tári behunyta szemeit, kezeit kebelére kulcsolta: igyekezett Coriolánnal elhitetni, hogy alszik. Maga akart maradni gondolataival, melyek sokasága még sohasem bódította úgy el, mint most.

«Tehát a fővárosba megyek!» ebből a gondolatból indult ki s ebből a gondolatból gomolyodott ki a többi.

Sajátságos gondolatok!

Tärrí visszaeszmélt a multa, rendre elszámlálta magának, mi történt vele a legutóbbi eseménytelyes esztendő alatt. Megdöbbenve emlékezett vissza nevelő atyja halálára, ismét sajnálkozott magán, midőn az azutáni napok szegényes napjaira gondolt. Ujra hallotta, a mint értesítették, hogy édes apja — kire ma már némi melegséggel gondolt — reá hagyta minden vagyonát. A szegényes oláh temetés, és rothadó élete a temetőnek: miként a tájak kupéja ablakán, — feltűntek és elrohantak. Atyimovicscsal való első nevezetes beszélgetésének részletei jöttek azután s egy percze vissza-csengtek fülébe, sőt a jelenre is emlékeztették, úgy, hogy ösztönszerűleg nyitotta ki szemeit s Coriolánra nézett; Coriolánra, ki a láztól elnyü-gözve egyre reá nézett. Tekintetük egy pillanatra egymásba fogódzott, de Tärrí csakhamar lehunyta pilláit és tovább emlékezett.

Atyimovicscsal való eljegyzése, a szóbeszédek, az iktató vak leánytestvére, ki eljött «megnézni» az ő szerelmes öcscsének jegyesét, aztán a suttyomban — kora hajnalban s csak két tanu jelenlétében — megejtett esküvő tarka képei, zavaros hangjai merültek fel emlékezetében.

Végre a mához, a *mosthoz* jutott és nem a legjobban érezte magát, ha arra gondolt —

s ezt a gondolatot lehetetlen volt elkerülnie — hogy férjével együtt utazik ábrándjai Mekkája: a főváros felé.

Atyimovics valóban itt volt s számolni kellett vele. Szabadulni tőle egyszerűen: szivtelenség volna! Szegény fiú, talán megőrülne bele. Neje lenni: nem lehet; hiszen nem szerette, nem szereti, akárhogy is akarná és fázik a gondolattól, hogy igazság szerint most át kellene magát adnia... Aztán nem barna, nagyon jelentéktelen, még se hasonlít a regényhősökhöz. Egy senki, egy semmi! Egy elcsapott hivatalnok, tehetetlen koldus, kit neki kell majd ki tartania!

Coriolán a lecsúszott kendőt feligazitotta Tärri lábaira.

— Ugyan hagyjon békén! — tört ki az ingerülten s mérges tekintetet vetett a szegény fiúra.

— Félttem, hogy megfázik! hebegé Coriolán.

— Olyan jól aludtam, hagyjon aludni.

Tärri újra behunyta szemeit s tovább gondolkodott; — újra visszatért a kiinduló ponthoz:

«Tehát Pestre mén!»

Ez a gondolat, melyet sokszor ismételt magában, boldoggá tette. S egy időre — félelmet, aggályait, mindent elfeledve — teljes erejével szítta a gondolat mézét.

A gyorsvonat robogott vele az ismeretlen világ felé. Nem elég gyorsan robogott. Tärri úgy érezte, lassan mén. Repülni! Repülni szeretett volna. Milyen lomhaság, talán elfogyott a szén, soha se fogják tán elérni?! Mintha pat-tant volna valami? Ó ha most itt rekednének!

Sikoltva, fütyülve egy másik vonat robogott el mellettük. Tärri felugrott s görcsösen kapaszkodott Coriolán karjába. — Egy gondolat villant át agyán: meghalni *most!* összeúzva, az összeütköző vonat romjai alatt, holtan! Nem látni vágyai teljesülését még sem!...

Irtózat.

Egy fél másodperczig — a mig a vonat elrobogott mellettük — Coriolán egy forró arcot, lázas testet érzett szorosán testéhez simulni; egy szép testet, melyet ketten imádtak e pillanatban: Coriolán, kinek joga volt hozzá isten és ember előtt, és maga az asszony, maga a test: imádó és imádott egy személyben.

A vonat elrobogott végre s Tärri visszanyerte önuralmát:

— Lássá, milyen ideges vagyok! De hát nem szeretnék meghalni most... Még álmos vagyok. Nem aludtunk az éjszaka. Jól esik egy kicsit szunyokálni.

Tärri újra behunyta szemeit s tovább gondolkodott.

Minden gondolatát a fővárosra akarta koncentrálni, de nem lehetett, akárhogyan is erőltette meg magát, nem tudta elképzelni Budapestet. Gyermek korában — valami kis fül-baj miatt — volt egyszer egy napig benne, de az egészségből csak a végtelen hosszú utcákra, a temérdek sok népre s egy gesztenyesütő arczára emlékezett.

A gyermek az ő kis lépteihez mér mindent; egy utca széles neki, mert a mit az ember egynéhány lépéssel átszel: azt ő száz apró lépéssel tipegi által. — Tärri roppant nagynak képzelte a fővárost.

Palaczký a «titkár» — kit lakást s berendezést vállalni már előzőleg felküldött a fővárosba — írta neki tegnap Budapestről: «... lakása berendezésén buzgólkodom. Néha-néha az ablakhoz lépek és kitekintek az utcára. Mintha mindenféle színű, tarka hangyák nyüzsögnének a fekete aszfalton, a járó-kelők úgy ellepik a trottoiret . . .»

«Mint a színes hangyák! A járó-kelők tarka hangyáknak látszanak ablakából . . .!»

Tärri nagyon szerette volna már látni e tarka hangyákat. Belépni közéjük. Legutóbbi időben rendelt egy ruhát Pestről: crème-szin loden, csipke betéttel, magas derék, fantaisie tunika . . .: ebben a ruhában lépni be a han-

gyák közé, fején «pamela» kalap. Vagy mégis jobb volna a «Rembrandt». (Kalapot mindenki olyat visel, a milyen jól áll neki.)

Milyen nyüzsgés! Mindenki rá néz. «Ki ez? ki ez?» kérdik mindenfelől egymást. «Valami comtesse!» mondják itt. «Írónő!» tudják ott. A salonokban nem beszélnek másról. Egymásután kapja a meghívásokat. A főváros szellemi, s részben születési aristokrátiája tölti meg váczitczai termeit. Beszélnek irodalomról, költők verseiket olvassák, színészek szavalnak, opera-énekes áriázik, zeneszerző zongoráz, ő meg — udvarlók seregétől körülrajongva: szellemi fényét mint a padmalyról lefüggő százágu luszter szétárasztja az egész teremben.

A vonat megállt. A gép füttyentése, az állomás zaja megzavarta Tärri:

— Soká áll itt a vonat?

— Nem, hanem Szolnokon majd egy fél-óraig — felelé Atyimovics buzgó bőbeszédvel, örülvén, hogy valahára szólnak hozzá.

Tärri ásitott:

— Ez rettentő! Hát sohse jutunk Pestre?

— Nyolczadfél órakor estve megérkezünk.

— Otthon azt mondták, hogy hamarabb.

— Néha öt perczczel előbb érkezik meg.

— Hány óra lehet most?

— Déli egy. Talán itt ebédelhetnénk.

Tärrri undorral bigygyeszté fel ajkait:

— Nem eszem. Majd Pesten. Palaczky a Vadászskürtben rendelt vacsorát. Öt teríték: három író, én és Palaczky. — Maga hová száll?

Coriolán e perczben kezdett sajátságos *helyzetének* öntudatára jutni. Megházasodott és nincs felesége. Megdöbbsent. Hát igaz volna a szóbeszéd, hogy Tärrri csak azért ment hozzá nőül, hogy megkaphassa örökségét. Szerelemtől elhomályosított gondolkodásával is meglátott egy-két okot, körülményt, mely e vélemény mellett vallott. De már a másik pillanatban homályba borítá ez okok és körülményeket a lány iránti vak imádata, önnön hiúsága és jó szive. «Nem, lehet, hogy ő ilyen aljas legyen!» Aztán Palaczky — legbensőbb embere Tärrrinek — mért mondogatta volna neki az esküvő előtt egyre:

— Barátom, az a lány szeret téged...! Mi az ördögöt csináltál véle, bolondul utánad. Barátom Coriolán: irigyellek, kutyaházi!

«Eh, nem olyan közönséges lány, mint a többi, meg vannak a maga úri szokásai, de utóvégre is szeret engem és enyém lesz!» vigasztalá magát Atyimovics s e gondolattól bátorságra kapva, újra Tärrri keze után nyult:

— Tärrri...! — suttogá olyan hangon, mint a hogy fészek rakás előtt bűg a vad ga-

lamb. Egy okos asszonynak sziveig hatolt volna ez esdeklő hang: «Don Quixote» kisasszonyt azonban undorral tölté el:

— Ereszsze el a kezemet a nedves kezéből; bocsássa el, mert . . .

— Haragszik?

— Haragszom; mit akar tőlem? Nem elég, hogy neje lettem!

— Igaz, bocsásson meg. De lássa, én, úgy, olyan nagyon szeretem . . . szívem imádattal van tele . . . a lábait szeretném összecsókolni!

Tärrí vont egyet szép széles vállán.

— Tehát fél nyolczkor érkezünk meg. Csodálom, hogy Palaczký nem sürgönyözött. Biztosan várni fog a pályaudvarban. — Fel van magánál írva lakásom címe?

— Tudom: Váczi-utcza 11.

— Kiváncsi vagyok rája. Öt szoba, talán kevés is lesz? Egy salon, egy budoir, egy ebédlő, egy mama szobája, az én dolgozó szobám. . .

Micsoda tervei vannak magának Coriolán? Maga sohsem beszél terveiről, talán nincsenek is. Lássa, a férfinak csak akarnia kell s nagy emberré válhat. Legyen nagy ember. . .

— Megpróbálom — önért!

— Értem. Én utálok a közönséges embereket. Emelkedjék ki a porból, teremtsen ma-

gának nevet, nem nehéz az. Nem próbált még soha verset írni?

— Fájdalom, én nem tanultam a verstant. A negyedik gymnasiumból maradtam ki. Ha a verstant tudnám . . .

— Nem nehéz az, tanulja meg !

Elhomályosított kupéban, kettecskén, egyedül, az esküvő után, nászutazás alkalmával: a prosodiából magyarázgatott férjének az asszony:

— Jambus: rövid hosszú; trocheus — máskép: lejtű —: hosszú rövid; dactylus . . .

Coriolán jámborul hallgatott, s nem sokat értett az egészből.

— Az egész nagyon könnyű: tanulja meg. Különben lehet, hogy ön inkább politikai szónoknak született.

A kicsapott kis hivatalnok elismerte, hogy csakugyan:

— Néha érzem, a szívem lelkesedéssel van tele. Zászlószentelések alkalmával . . . Szabadság, egyenlőség, testvériség! . . .

A nászútazókkal tovább indult a vonat.

— Végre . . .! Hány óra?

— Egy negyed egy.

— Nem késik az órája ;

— Nem. Az idő roppant gyorsan halad.

— Mászik inkább! — Vajjon Palaczký egyedül vár-e rám? Talán valami meglepetést

rendez . . . Lássá, Coriolán, ebből a Palaczkból lesz valami. Okosan tette, hogy lemondott állásáról azon az utálatos Ballán.

— Azt mondják, a nagysád titkára s vagyoni igazgatója lett.?

— Választhattam volna-e különb embert?

— Nem.

— És csak kétezeret fizetek neki évenként. Ezt is erőszakkal kellett rákötnöm: ingyen akart szolgálni. Önzetlen ember.

— Tudományos férfi.

— Egyik lapomat ő fogja szerkeszteni.

— Milyent?

— Azt még nem tudom . . . De terveim már is vannak. Új eszméket akarok hirdetni Boldogságot árasztani szét, amerre csak járok, hogy megemlegessék a nevemet!

— Én is sajnálom a szegényeket.

— Azokat a nyomorultakat fogom felkeresni, kiket mardos a vad végzet.

— A vad végzet . . . szép lesz . . .!

— Szürke utazó-ruhában, egyszerűen, a szoknyán sima volantok; vagy egy sor plissée.

— Leeresztett hajjal —

— Nem, férfi-kalapban. Nem tudom, ne vágassam-e rövidre a hajamat?

— Ne, ne! — szólt esdeklőleg Coriolán.

— De így kissé közönséges.

— Elragadó . . . mint a napsugár a tavaszon.

— Gondolja.

Tärrri len-szürke, fényes, szép haja kontyra volt feltűzve, kalapja alá. Fogta és kiszedve a hajtűket, levette kalapját, s leeresztette sűrű és hosszú fürteit prémes bundája, válla fölé.

Coriolán tágra nyitotta szemeit:

— Milyen illatos, milyen ragyogó, oh mi szép !

— Gondolja ?

— Ha volna egy világom, odaadnám egyszerű érintéseért.

— Jöjjön ide, megengedem, hogy ajkához értesse, — vigyázzon !

Hosszú, forró csókot nyomott Coriolán az illatos fürtökre s az érzéketlen hideg szőrszálakból szerelmi kéjt, mámort szivott.

-- Milyen gyönyör ! Még egyszer . . . !

Még egyszer, még kétszer, még százszor. Coriolán mámorában elfelejtkezett a köteles tiszteletről, a melylyel *neje* iránt tartozik és heves csókok záporával borítá el a hullámos haját; fent, alatt s a tarkónál az aranyos pihéket, melyek megcsiklandozák ajkát, szemeit.

Csakugyan örültté lett: alig tudva lélekezni, tüzvörös s forró arczát Tärrri hideg fejéhez nyomta; Tärrri arczába kapott:

— Takarodjék, — kicsikarom a szemét.

S tényleg a férj arczába vájta körmeit; úgy, hogy a vér megindult ujjának nyoma alatt.

Coriolán nem érzett, nem látott többé semmit: magához ölelve a lányt, hosszú és kéjes csókokat nyomott szemére, ajkára, nyakára. Vérző arcza bepirosítá a lány arczát, forró szája véresre szívta ajkait.

Tärrri elkeseredett dühvel védte magát:

— Örült, nyomorult ..!

Coriolán mitsem hallott, csak vérének zúgását. Csókjai már tiltott helyekre tévedtek, midőn a nő minden erejét összeszedve, hangos sikollyal bontakozott ki karjából:

— Segítség! Segítség! — kiáltá bevérzett arczzal, szétkúszált hajja!, összegyűrt ruhában, az ablakhoz futott.

Midőn a vonatvezető megjelent, Atyimovics már magához tért. Kifáradva, összetörődve, mint egy megvert kutya, lesütött szemmel, bűnbánó, halovány arczával ott kuporgott a sarokban. Tärrri gyűlöletes szemeket vetve felé, oda mutatott rája:

— Vonatvezető ezt, az urat . . .

A vonatvezető a Tärrri bevérzett arczára tekintve, mindent megértett; odalépett a szegény fiuhoz:

— Uram, igazolja magát.

Coriolán zsebében motoszkált, míg végre megtalálta a házasságról szóló bizonylatot:

— Atyimovics Coriolán...!

— Az én nevem Vass Tárri! — mondá «Don Quixote» kisasszony izgatottan.

A vonatvezető az esketési bizonylat olvasásába merült; ott látta, hogy: Atyimovics Coriolán házasságra lépett Vass Tárrirel.

— Tehát férj és feleség?

Tárri nem felelt. Coriolán fejével igent bólintott.

A vonatvezető mosolyogva köszönt:

— Bocsánatot kérek! s mély hajlongások között hagyta el a kupét. A mint távozott, Tárri heves zokogásban tört ki. «Mit tett! — gondolá magában, — «egy brutális férfira bízta magát!»

Utálattal s félelemmel vonta magát meg egy sarokban. Pedig többé nem volt mitől félni.

Coriolán bűne-bánva, megszégyenülten, kimondhatlanul alázatosan vetett reá egy-egy lopott, esdeklő tekintetet. Úgy szeretett volna bocsánatot kérni, leborulni lábaihoz s könyörögni, hogy tapossa el, tapossa el, mint egy férget. De vakkantani se mert.

S a nászutasokkal robogott a vonat a főváros felé. A kerekek kattogása, az egyhangú dübörgés Coriolánnak szomorú nótát juttatott

eszébe. Tárít meg elálmosította az egyhangú zaj s bár teljes erejéből protestált ellene: elszenderedett.

Mikor felébredt, már estve volt. Odaszaladt az ablakhoz s kitekintett.

Sajátságos világosságtól kápráztak meg szemei.

— Pest! Pest! — kiáltá izgatottan s szive oly hangosan kezdett dobogni, hogy ösztönszerűleg keblére nyomta kezét.

A sajátságos fény mind közelebb-közelebb látszott. Majd lassanként a téli ködben s a vilamos fény tündéres világításában úszva, kibontakozott a központi pályaudvar házai és palotáival egyetemben. Magából a városból azonban nem látszott még semmi, de ereinek lüktetése már hallható volt: a lázas, hangos zsongás.

— Milyen gyönyörű...! — suttogá, míg téli légáramlat fujta szembe égő arcát.

A téli köd titkos félhomályában csakugyan nagyon gyönyörűnek látszott minden. A főváros is mindjobban közeledett, a fák s a lapos tájak egyre elmaradtak s égbe nyúló kémények füstölögtek fantasztikusan. A sötét láthatáron még sötétebb massákkal ház-óriások tűnnek fel, ezer égő szemmel, — kivilágított ablakaikkal a gyárok.

A vonat hatványozott sebességgel rohan

előre. Mintha maga a vén lokomotiv is a fővárosba vágynék, tüszkölve, fujva, füttyülve siet. Lázás izgalom fog el mindent: a sinek mentén mindig siető vasutasok tesznek-vesznek, rekedt hangjuk és színes lámpáikkal ismeretlen dolgokat jelezve egymásnak. A villamos csengetyü is megszólal, éles hangja olyan izgatott, mint a hirtelen öröme. S a város érverése a zsongásból siketítő zajra válik, miként ha ünnepet ülnének benne, avagy utczai harcz dúlna egész területén.

Tärr elkábulva néz előre. Itthon vannak. A pályaudvar csengetyüje megkondul, a szabad ég eltűnik a vonat megett: az üvegcsarnokba érnek s a gép egy végsőt füttyentve, kényeskedve riszálja magát egy pillanatig s megáll.

— Az ajtót... nyissa ki! — szól oda elfogult hangon Tärr Atyimovicsnak.

Leugrik az aszfaltra. Szédülő fejjel néz szét az óriási csarnokban s káprázó szeme végig siklik a tömegen. Elegáns fővárosi alakok lepik el a perront. A szolgák kiabálása, a hordárok ajánlkozása közben csókok csattannak el. Ott egy zsebtolvajt csipnek nyakon, itt anya ölelkezik rég nem látott fiával. Szerelmes párok karonfogvást s munkások csoportosan, kiabálva, káromkodva; a csapszék nyelve és választékos konversatio vegyül egybe, vásári zshivajba . . .

— Kezét csókolom, kezét csókolom! hallszik Tárri felé egy ismerős hang. S alig veszi észre, Palaczký áll előtte mélyen meghajolva, kézcsókra csucsortva száját.

Tárri szólni sem tud. Palaczký karon fogja az elkábultat. A férj pedig kullog utánuk . . .

— Ön is itt Coriolán? Hogy leszünk a pakokkal? Ő nagysága is megérkezik holnap?

— Igen. Ő hozza a holmit. . .

Végre kilépnek az utczára.

— Fiakker! — kiabálja Palaczký.

A kocsi elő áll; helyet foglalnak benne s. Coriolán is beül szerényen a kis ülésre.

— Váczi-utcza 211! — kiabálja Palaczký

A kerepesi-uton robognak előre, nyitott hintóban. A titkár tele van szóval, de az úrnő képtelen megérteni. A város, melyet óriásinak, titokzatosnak s kitanulhatatlannak lát az est ködében: megfekszi egész lelkét.

A kerepesi-utat járó-keelők özöne árasztja él. Fél nyolczra, s ilyenkor az utczai élet tetőpontján van a fővárosban. A vasútról jönnek, al vasúthoz mennek, lóvasutak dübörögnek equipageok robognak, csörtetnek az omnibusok, előre, össze-vissza. S most kezdődik az esteli kereskedés, mely sokkal érdekesebb, mint a nappali . . . Az élvező fővárost tünteti elő ez az út. Az élvező fővárost s az Uj Magyaror-

szágot; — patriarchális földszintes csárda mellett pálinkából épített paloták tükör-üveges «likőr raktáraiban» ott szorong a mob s véres verejtéke — veres krajczárjaiért — feledést-bénulást, nyomort, vadságot s delirium tremenst vásárol magának. — Modern színházak, a kéj ujmódi leányai s a rozzant régi Rókus, a szegények s a szerencsétlenek roskatag hotelje szépen megfér egymás mellett. S szűz Mária, Jézusnak szent anyja az út közepén magas oszlopán nyugodtan áll napról-napra, estvéről-estvérré. — Kőből van.

A kerepesi-út gázzalagja végén egyet türemlik s összeolvad a hatvani-utca sűrű lámpasorával. A főváros legvidámabb, legmagyarabb, legtarkább része ez. Olyan vidám, olyan tarka s olyan magyar, mint ez az egész ország . . .

Tárrí ilyennek képzelte a fővárost. Álmodni sem álmodhatott szebbet, titokzatosabbat. Csak a sok szép nő, a számtalan karonfogvást haladó szerelmes pár aggasztotta egy kissé. Kéjelmetlen érzés fogta el annak tudatában, hogy nemcsak maga van . . . «Don Quixote» kisasszoynak fájt az a gondolat, hogy ez a város nem tudja, hogy egyik utczáján most robog be — Ó! Jól esett volna neki, ha a járó-kelek megállnak az utczán s feléje néznek. Ah, de annyi fiakker robogott előre ugyan azon időben.

Tärrri tisztában volt e pillanatban élétcéljával: úr lenni e titokzatos óriás fölött. Meg akarta ismerni s lábainál látni az egészet, ünnepileg öltözött cylinderes, halványarcú, puderozott állú fekete barkós fiatalai s elegáns hölgyvilágával egyetemben. S szorosan mellette, a fényes, feszesen ülő ex-adótiszt is kitűzte életcélját: karjaiba keríteni e kívánatos leányt, — e fantaszta gyereket.

Hiába próbált mindent a fővárosban. Itt, hol annyira uralkodik a vér s joga mindennél előbbrevaló, legyőzi — de mennyiszter! — a házassági hűséget, s kipörköli — ó de hány-szor! — a szűzi szemérmet; itt, hol a nyomorúság a legnagyobb kerítő s tuczatszámra árulják a szerelmet: Palaczký az ölelő karok százai között se talált enyhülést. Vágya ragaszkodott ez *egyhez* s ő ragaszkodott vágyaihoz.

Atyimovics kinos tompultságban ült helyén.

A fiakker végig robogott a Váczi-utczán s megállt. Palaczký kiségité Tärrrit. Coriolán is kiszállott. A házmester levett kalappal ott állott az ajtóban.

A kapuban Palaczký karon fogta Coriolánt, s nagy jóakarattal súgva, tanácsot adott neki:

— Légy kimélettel iránta ma még. Hiszen te tudod, a mit tudsz . . . Szeszélyes, de van rá

joga; de majd megpúhul a menyecske! Szállj valami barátodhoz . . .

— Értem! — szólt Coriolán s köszönt:

— Holnap teszem tiszteletem . . .! — hebegé.

— Délben! — válaszolá a feleség s Palaczky karján bement a házba.

Coriolán merően állott az utcán s egy darabig felesége után nézett. Aztán gépszerűen fel és alá járkált. Nem tudta hova menjen, mit csináljon. Idegen emberek ezrei között, ismeretlen városban, tudatlan-tanulatlan, mint egy siketnéma, úgy állt ott. Átment az utca másik oldalára s megállva a hullámzó tömeg közepette, felnézett a házra, melynek ajtaján — felesége, istene, mindene eltűnt. Egy egész sor első emeleti, kivilágított ablak nézett vele szemben. S ez ablakok egyikénél egy pillanatra megpillantá az imádott lány kecses silhouétté-jét. Majd a Palaczky hatalmas alakja is megjelent s a nyitott ablakon keresztül, mintha csengő kaczajuk hangzott volna feléje . . .

— Coriolanu, hej! — hangzott fel e pillanatban háta mögött egy ismeretlen hang.

Coriolán vissza fordult:

— Te vagy az Szever? — kérdé Coriolán magyarul, megfogván az eléje tartott kezét.

— Beszélj hozzám románul! Talán már

elfeledted? A gymnásiumban Balázsfalván . . . — szólt egy bozontos kis fekete oláh; rossz, de folyékony román nyelven.

— Mellettem ültél . . . az apád czukrász . . .

— Tizenkét éve . . . Azt hittem, hogy megbarnul a hajad. Egy jó román inkább fekete . . . Hova mész?

— Nem tudom . . .

— Jere velem.

— Hová?

— *A románokhoz.*

Megindultak.

— Mi vagy? — kérde Szever.

— Iktató! — hazudott Coriolán.

— Én czukrász vagyok. Az egyetem előtt.

Magam csinálom a czukrokat. Sok baj van a festékkal . . . A magyar mindenre azt mondja: mérges! Piha, — ölik a románt!

Szucusu Szever krákogott s egyet köpött. Miután ezen hazafias kötelességének eleget tett — folytatá.

— Mi bajod? Úgy látom úr vagy?

Coriolán nem felelt. Látta, a mint az utca másik oldalán felesége esti toilletében, uj prémes dókában karonfogvást haladt Palaczkyval. Soha se volt még ilyen szép.

— Siessünk! — szólt izgatottan s kézen

fogva Szevert, Tärriék után törtetett. Nem soká közelükbe ért s meglassítá lépteit.

— Ez az Szever, ez az.

— Ki?

— A feleségem.

— Mikor keltél vele egybe?

— Ma! — — — — —

A «Vadász kürt»-nél Coriolán elvesztette őket szemei elől. Tärri lélekzetét visszafojtva, ünnepélyesen hangolva lépett be a diszes étterembe.

— Tudja-e kit talál itt, kit invitáltam meg? — sugá fülébe a küszöbön Palaczký, diadalmas arczczal.

Kit?

— Azt, kivel két évig állott szellemi levelezésben: Ardó Kornélt, a híres irót!

Egy szöglet-asztalnál állva, a mint rájuk várt, Tärri csakugyan megpillantá a költőt. Azt, ki neki megküldte arczképét. S az arczkép nem hazudott, a költő olyan volt, a mint elképzelte: magas, halavány és barna. Karcsú alakja olyan arányos és csinos volt, mint számtalanszor megfésült s mégis egy kissé genialisan hanyag versei . . .

Tärri, a mint nézte, szive megdobbant:

— Ez az *igasi!* — gondolá magában.

Uj Magyarország.

Kiléptek a friss téli éjbe. Tizenkét óra felé járhatott s az utcák nem voltak többé élénkek.

Ardó Kornél szólott:

— Egyedül! Olyan egyedül vagyok. Ebben a nagy városban nincs egy, a kit szeretnék. A társaság és az utca szép lányok özönével hoz egybe. S én köszönök, talán udvarlok is, sőt egy-egy csókot is lopok, de az egész oly unott, oly hazug, oly érdektelen, olyan semmi: — a szívem, az csak nem akar kijönni a sodrából, egyhanguan dobog tovább . . .

— S az ok? — kérde Tärri, erősen belekapaszkodva a költő karjába.

— Az ok? Keresem s nem tudom. Csak azt tudom, hogy végleg kiábrándultam mindabból, a mit illúziónak neveznek s melynek

leg hatalmasabb válfaja a szerelem. Ön azt mondja, milyen korán, s én ismétlem az ön szavait: milyen korán! S meggondolom, hogy mindennek a világos látás az oka, szeretném ismét visszanyerni húsz évem vakságát. Azt az időt, a mikor nem tudtam, hogy a szép, tiszta arczbőr titka: nem mosdani reggel, csak este, meg esetleg mindenféle mixturák. Vágyom vissza a kort, midőn úgy képzeltem, hogy hölgyem lefekvés előtt szendén borul imazsámolyára s utálom a jelent, melyben látni vélem, miképen be estvére glycerinnel kezét az isteni Ida, Margit, Leonora ... oh, mind egyre megy ...!

— Talán még sem ...? — koczkáztatá meg némi zavarral Tárri.

A költő folytatá:

— Kétségkívül ... Egynek kell lenni mégis. Egyetlen egynek. De hol, de merre?! Ha felkelhetném, ha találkozhatnék véle, ha keblemre zárhatnám! A milyen komor most minden, úgy ragyogna akkor; a fény is sötét most, a sár is fény lenne. Uj világ s az uj világban más ember én! S most minden olyan vigasztalan ...

— Hát a költészet ... a dicsőség?!

— Szép. De mikor nincs, a kinek lábaihoz tehessem a koszorút, a mit fejemre tesznek. S a mikor nincs, a kinek elmondhassam: tapsol a világ, ünnepel a nép s én téged ün-

nepellek. Bibor s bársony — méltóság gazdagság — hajlik meg előttem s én a port csókolom, mit kicsiny lábad nyomaival jegyzett. Szép hölgyek epednek egy mosolyomért s a te egyetlen vidám tekintetedért: mind e mosolyt s ráadásul egész életemet adom!...

De nincs, de nincs senki! Egyedül . . . !

Elmerülve, nem is vették észre a beszélgetők, hogy messze maguk mögött hagyták társaikat. Egy nagy s fényes helyiség elé értek, melyből zeneszó hangzott ki hozzájuk.

— Mi ez? — kérde Tárri.

— A «Velencze!»

— Cafê Chantant?

— Nem, egyszerű kávéház, de legnagyobb s legfényesebb a fővárosban. Itt lakik «Uj Magyarország»!

— Mi az?

— Az uj nemzedék. A jövő intelligenciája: fiatal írók, művészek, jogászok, a gentry

— Szoktak ide hölgyek is járni?

— Néha . . . Itt vannak a legszebb férfiak. Bemenjünk?

— Jerünk.

Bementek. A szokatlan látvány, az arczába csapódó meleg gőz megrészegíté a leányt: megállt az ajtóban, szeme elhomályosult s nem látta, csak érezte, hogy vágyakozó és kíváncsi,

de mindenekfelett hízogó tekintetek nyaldosság végig egész testét.

— Bátorság! — szolt a költő. Lássá, az egész Uj Magyarország köszön nekünk.

Tárr felócsudva, örömmel vevé észre, hogy úgyszólván az egész kávéház köszön lovagjának. A pinczerek futottak elébe:

— Parancsol?

— Egy szögletasztalt.

— Leültek.

— Nézzen szét! — mondá a költő.

— Tárr az első pillanatban csak egy nagy chaoszt látott. De a kaleidoszkopban lassanként alakot öltöttek az össze-vissza színek.

Majdnem minden zugában meg volt telve a fényes, majdnem pazar kávéház. S a terem közepén levő szökőkút vizsúgara minden nesz nélkül hullott vissza a medenczébe.

— Mintha ünnepelnének itt valami nagy bankett . . . ! — szólt Tárr.

— Ez minden este így van színház után télben, kora tavasszal. Uj Magyarország mindig ünnepel, mindig mulat, örül.

Csakugyan lázas öröm volt ur az aranyos padmaly alatt. Kipirult arcú hölgyek, gyermekleányok s nagyanyáni matrónák kac zajától s vidám nevetésétől alig lehetett hallani a zenét.

— Nagyon tetszik nekem ez az elegán-
cia, — mondá Tärri.

— A ruha, igen! — szólt gúnyos mosolylyal
vértelen arczán a költő. Majd hozzá tette lassan,
nyomatékkal:

— Itt lakik a nyomor.

— A nyomor?

— Az, melyet fény övez, s így annál job-
ban látható rettenetessége. . . Nézze csak!

Közel hozzájok egy kiválóan szép s ele-
gáns férfit faggatott a pinczér:

— Mit parancsol?

— Hozzon. . . *nem; majd később!* felelé a
vendég palástolhatlan zavarral. — Ardó Kornél
pedig ismét azzal a fanyar mosolylyal szinesedő
arczán, oda fordult Tärrihez.

— Tudja mit jelent ez a: később?

— Mit?

— Azt, hogy: «ne hozzon, nincs pénzem. . .
ma ismét vacsora nélkül fekszem le, legalább
egy kis kávét ihatnék, de ön nem hitelez ne-
kem többé!» Az ügyvéd és doktor juris urnak
nincs tizenhét krajczárja, hogy egy kávét ihas-
son, s azzal a szép lánynyal — ott a sarokban —
kokettirozva, arra gondol, hogy mit fog mon-
dani, ha haza megy az ajtót nyitó házmester-
nek? «Nincs apró pénzem, majd holnap, majd
holnap!»

Valami induló végső és hangos accordjai halkították meg a költő szavait. A zene elnyomta, s az általános öröm meghazudtolta a mit mondott.

Az élvezés apotheozisa játszódott le a gázlángok fényében, a márvány-asztalok mellett.

Csinos hölgyecskék, a mint kéjes arccal fagyaltoztak, piros nyelveik hegyével kaczeru köszörülték meg fényes, s szamócza-piros ajkaiukat. S míg látszólag szerényen társalogtak udvarlóik avagy férjeikkel: egyetlen egy tekintetükkel, már húsz férfi-arcon siklottak végig: keresni a hatást, vagy keresni azt, kivel helyettesíthetik majd azt, ki most birni véli őket s talán forró kezeiket is szorongathatja az asztal alatt.

— Tisztességes hölgyek ezek ? kérdé Tärri, de a mint megkérdezte, már is szeretete volna kérdését visszavonni.

— Nagy része... Azok is. Tényleg, majd nem mind. De elvben — ejh, hogy elvben is azok legyenek, nem is lehet kívánni tőlük. Hiszen itt laknak a fővárosban és aztán —

— Aztán ?

— Az «aztánt» majd akkor mondom meg, ha asszony lesz.

«Hiszen asszony vagyok!» — gondolá magában Tärri, s e gondolatot majd hogy ki is fe-

jezte. De mégis hallgatott. Ha Palaczky nem említette meg, biztosan oka volt rá.

— Ha ön asszony lesz! — mondá mintegy önmagának a költő. — Szeretném tudni, kit fog ön szeretni?

Tärri hallgatott.

— Az boldog lesz! — folytató sajtáságon rezgő hangon Ardó Kornél, mely őt magát is meglepte.

— Ki tudja?

— Én tudom.

Az érdekes beszélgetést, mely kellemes lázat kezdett bennök ébreszteni, vitatkozás zaja zavarta meg.

— Semmi baj! Csak egy szegény zsidófiut zargatnak.

— Kik?

— Az a négy csinos fiu — gentryk. Most tanulnak vívni, s annak a boldogtalan fiunak — orvosnövendék valószínűleg — rettenetes semita orra van. Azonfelül most divat ütni a jebit ... Ártatlan dolog!

Tärri nem tudta, mosolyogjon-e, avagy szánja-e azt a szeplős, rossz szemű fiut, ki a tehetetlen dühtől pukkadozva a négy fiatal gúnyhahotája között szedelközött föl, s megtaposott lábát maga után vonszolva, kibotorkázott.

— Ezzel is tisztább az ajer! Borzasztó

levegő van itt benn! — mondá a költő s erőltetve köhögött. Igazi rekedt köhögés felelt neki vissza.

Nem messze hozzájuk, a kályha mellett, hét-nyolcz fiatal ember szorongott egy kis asztalnál. Kávé párolgott előttük, csak egy kis fonnyadt alak szörpölgetett tejet. Az köhögött.

— No — velem együtt — ez a szegény fiu se soká tánczol a sárban.

— Miért?

— Elviszi a főváros. S a főváros: eleszi magát. Az álmatlan éjék, s a szerelmi álmok: meggyullasztják a szívet, s a szív elégeti maga körül a tüdőt. Megölnék minket a vágyak — a nő.

— Ez érdekes!

Érdekes lehetett, de nem volt egészen igaz. Sőt ellenkezőleg: életerő és életvidorság nyilatkozott a fiatalokon. Azonban lehet, hogy az életerőt: a kivattázott váll, s az életvidorságot a szesz és a felizgatott idegek varázsolták elő egy éjre, két éjre, tiz, husz éjszakára. De aztán, de nappal?

— Aztán nézze ezeket! . .

Uj alakok léptek be a kávéházba. S a nyitva hagyott ajtón egy kis nyaköv nélküli eb szaladt be. A sovány rattler szimatolt, szimatolt egy darabig, aztán odaszökött a költőhöz. Csóválta a farkát s az öröm igazi kifejezésével vihogott.

— Az én lump kis kutyám... Nappal még sohsem láttam, nem tudom, hol tartózkodik, kié, de éjjel feltalál s velem tart, akár-hová megyek... Ó te kis lump!

A rattler vihogott még egy darabig, aztán az asztal alatt seregve, leült a költő lábai elé s szerencsésen elszundikált.

— Hoztuk a kutyádat, mindenütt keresett, feljött érted a redakcióba is! — Szólt egy ujonnan érkezett s a költő felé nyujtá nedves kezét; leült asztaljukhoz, alig billentve meg kalapját Tárri előtt. Mindene csupa izzadtság volt. Őszülő haja összezsapzott pattanásos homlokán. Csak épp a torka volt száraz; egyre-másra öntögette le a jeges vizet rajta.

— Meggyulok, — szólt — az az ostoba gép — a rotációs — ott fülrik az éjjeli redakció alatt. A gáz-óra meg éppen az íróasztalom alatt van, a hol én korrigálok. Felettünk szedik a lapot. Meg kell gyúlni, meg kell siketülni! — Vízet, pinczér, vizet! *s a bécsi lapokat.*

A journaliszta mohó szemmel rohant végig a hirlapok hasábjain. Mintha valami láz hajtaná:

Ezek a hirlapok... Egyetlen-egy helyes czimü lapocska volt csak, az is zug-ujtság: a «Cyankáli». Igen cyankáli! méreg valamenynyi, öl!

— Hány ezer előfizetőtök van már? —
vágott közbe a költő, figyelmessé téve Tärrit
a «medvé»-re.

— Tizezer! — hazudott lelkesülten a hir-
lapíró s olvasott tovább.

Az új vendégek nagyobb része oda jött
egy pillanatra, vagy üdvözölte a költőt.

Hirlapírók voltak s most jöttek a redak-
czióból. Éjjeli két óra felé járhatott az idő. S
valahára Palaczky is idetalált:

— Ah! önök így elszöknek az ember elől!
Lumpolunk, Tärri nagysám, mindjárt az első
éjszaka?! Megmondom majd a mamának! Szólt
a «titkár», látszólag jó kedvvel, de tényleg
gyanakodó s dühös pillantást vetve a költőre.
Megmondom a mamának...!

— Anyja van még nagysádnak? — kérdé
lehangolva a költő.

— A nevelő anyám.

— S azonfelül az édesanyja! — egészíté
ki Palaczky.

— Feljöttek azok is!

— Csak holnap fog megérkezni a nevelő-
anyám.

— Holnap! — ismétlé a költő és saját-
ságos tekintetet vetett a lányra.

— Tehát ma még egészen egyedül.

(«Ohó!» gondolá magában Palaczky.) Aztán hangosan hozzátette:

— Nem mennénk?

— Kár volna, most kezd ez a hely igazán érdekes lenni.

Még mindegyre szállingóztak a vendégek. Kettesével, hármasával érkeztek az éjj-madarak — a hirlapírók. A tollphtisikuskülsejű, álmos, mégis ragyogó szemű lovagjai. Egyik-másik karján valami Café Chantant-beli énekesnő, kifestett szemszőrökkel, drága prémes costumeokban, míg a kíséroról sokszor csak úgy lógott le a ruha, lerítt a megkopott nadrág.

— Lássá, jó hogy itt maradtunk! — szólt a költő — «Pain Olivér» valami nagy hirt hoz! látom az arczáról.

Ragyogó arczával közeledett feléjük a kicsiny, zömök, jóképű reporter.

— Gyalogay egy órával ezelőtt meghalt... a guta... épp onnan jövök. Én vagyok az első, ki haláláról tudok! — hadará izgatottan, s tovább és végig görgött a vendégek közé, győzelmesen hangoztatva:

— Meghalt... Gyalogay... egy óra előtt.

Öt percz alatt az egész kávéház tudta, hogy a híres szobrász meghalt. Istenem, pedig csak tegnap volt itt köztük, szokása szerint két széket foglalva el a tükör melletti asztalnál^u

melynek márványán még ott voltak tegnap rajzolt vázlatai. Hatalmas tervek csirái, a melyek soh'se kelnek ki többé.

— Meghalt! — visszhangozott és újra hangzott, a hang mindenféle változatain a hir.

— Szép temetése lesz! — szólt egy asszony.

— A virágkereskedők jó g'seftet csinálnak holnap! — mondá a kávé.

S mintha egy nagy delej vonzotta volna őket össze: művészek csoportja verődött össze csakhamar.

— Sokat ivott! — szólt az egyik.

— De mortuis... mondja a közmondás! Ejh, az egész dolog mégis igaztalanság volt. Gyalogay közönséges kézműves volt, a jól fűtött reklám emelte magasra.

A művész-társak kiosztották egymásközött félbenszakadt munkáit. Geniálitásuk hevében már is dolgozni akartak. Szétszedni a műtermet, porrá zúzni munkáit, ledönteni agyag-modelljeit, melyeken még a nedvesítő ruha sem száradt meg. S ha kiszárad, újra meg lehet nedvesíteni a *rongyot*, de a művész, kiből egy pillanat alatt száradt ki az életnedv, ott fekszik maga-faragta menyezetes ágyán, tehetetlenebbül, mint egy kiszáradt czafat. Haszontalanabbul, mint egy kimult állat, melynek olykor még jó a bőre valamire.

Egy pillanatra kihozta az élvező tömeget

hangulatából e váratlan eset. De csakhamar visszatért régi kerékvágásába minden.

Dobbant a dákó — a billiárdozók mozdulataiban gyönyörködött az asszony: szólt a zene — a tej-ivó beteg köhögve vitázott a sarokban; gentry-gyerekek szidták a zsidót, — a hirlapíró megigérte az énekesnőnek, hogy elveszi; az «éjj-madarak» ásítva várták a hajnalt; mulatott, élvezett, élt ki-ki a maga módja szerint.

— Nem mennénk-e már? — kérdé Palaczký.

— Hiszen most jön a java! Akarja-e ismerni nagysád az új nemzedéket, a fiatal irókat s hazánk egy-két koszorus költőjét?

— Akarom, szeretném, s kérem! — sürgeté Tárri.

A kávéház végében néhány asztal jellege egészen elütött a többitől. Egy kis gömbölyűnél martiális, de dúlt arczú öreg ur szundikált. Mellette egy éber fiatal ember leste arczának kifejezését. — Ardó Kornél gúnyosan szólott:

— A költő és aesthetikusa. Az öreg Horváth, ki gyűlöli az egész világot s utálja hazáját, mert még mindig késnek őt megimádni: egy boldogtalan bölcsészt fogott magának, ki minduntalan fülébe zúgja, hogy a világ legnagyobb lyrikusa ő. Így ülnek ők itt éjszakáról-éjszakára s nem fáradnak bele. A költő alszik, s ha felébred, maga-magáról egy-egy adatot beszél el.

Újra egy sarok-asztalhoz ültek.

— Ki ez? — kérde Tärri, egy nagy asztalnál magánosan ülő ideális szőke fürtű fér-fura mutatva.

— Valaha divatos ember. Ma kerülük a társaságát. Szerkesztők csak álnév alatt adják ki dolgozatait. Ő azt mondja, hogy «valami van a levegőben. Alávaló rágalmak ellenem. Hanem remegjenek: kiadom életiratomat öt kötetben... ők lenn a sárban s én fenn magasban!...» Szegény ördög: a magáé helyett más neveket talált írni egy-két váltóra. Így kis tévedésért ilyen bünhődés!

— Hát ez ki?

Összetörött, csámpas öreg ült le a szundikáló költő asztalához.

— Ez a gróf! — nevetett Ardó. A gróf, a ki tán nem is gróf. Az bizonyos róla csak, hogy erdélyiesen beszél, hogy irt valaha négy-öt novellát, melyet azóta húsz czim alatt adtak ki a hazai lapok. «Ez csak ötször volt közölve, becsületemre, csak ötször!» fogadkozik a szerkesztők előtt, előre kérvén az ötször közlött beszélyért a honoráriumot. Olykor meg is kapja: a demokratikus Magyarországon — hál'Istennek — még mindig van súlya a «grófi» czimnek.

Hanem ott van a gócz, annál a nagy asztalnál: az új nemzedék az.

— Szeretnék velök megismerkedni . . . Megindítandó lapjaimhoz kinézni egyet-kettőt.

— Jól van, hanem hallgassuk egy kissé távolról őket.

Ha a trente-quarente közben valami kártya-barlangban összevesznek, nem támad olyan zaj, a milyen itt volt, a hol a költészetről vitatkoztak.

Koncsorgó-rongyos, vagy divatosan elegáns, de egyaránt sovány s nagyrészt beteges alakok. Az új magyar irodalom, mely gyalázza s megveti a régit, fantasztának jelentve ki Jókait s fontoskodónak Keményt; mosolygva Kazinczyn s Kölcseyn, gúnyolva az Aurórát, de nevetve a most divatos neveken is: napról-napra, éjszakaról-éjszakára ki nem fárad egy és ugyanazon tárgyról beszélni; egy tárgyról, melynek minden oldala a nyomtatott betű körül forog. — Pályavesztett existenciák, fél-tehetségek némi tudással, tehetségek minden tudás nélkül, de nagyrészt lusták és önzők, hiuk és szenvedélyesek; át meg átjárva a nagy emberek rettegetes hibáitól, s azok nagy erényei nélkül.

— Ez a magyar «Bohême». Én is voltam tagja! — mondá a költő.

Tárra mohó figyelemmel tekintett feléjük. Tetszett neki ez a dibdáb-csoport; bár egy kissé kellemetlenül is érinté szabad beszédjük.

A költészetről volt szó, mely egy és szent: — a való. Ők nagyon különféleképpen fogták fel. Egy okos arczu, magas szöszke ifjú fogta kezében a beszélgetés fonálát.

— A költészet, az valami sejtelmes, nem tudni mi! Olyan, mint a végtelenség. A való átszűrődik az egyéniségen s a mit ebből felvesz: az a poesis.

Mások máskép magyarázták. Valami skrofulozusos, nyomorult, de mégis élénk arczu fiatal ember egyáltalán nem volt barátja a magyarázatásoknak: ő azonnal a lényegre tért át. Egy bejáró vendéghez intézte szavait, nagy hangosan:

— Mit tart urasága Aranyról?

— Nagy költő.

— S mit gondol, mit tartok én?

— Mit?

— Azt, hogy: mulya...!

— Megint Aranyt bántod, Karcsi? Ne bántsd szegényt: meghalt! — szólt közbe egy veres zsidó fiú.

Karcsi új kérdéseket intézett «uraságához».

— S mit tart ön Petőfiről?

— No... no...

— Egy elkoptatott lángész, mely addig lángolt, míg kiégett. Most csak pislog, el van homályosítva...

Senki se volt semmi, csak ők. De még ők is egyenként nagyobbnak tartották magukat egymásnál. Szemben dicsérték egymást, de hátmegett s szívükben: nem adtak egy fabatkát sem egymás tehetségeért. S így egyik nagyobb volt, mint a másik, de egyszersmind kisebb is. Érdeemes, hogy új Newton szülessék e megfejthetlen mértani problema megoldására.

Különben ők is legszivesebben foglalkoztak megfejthetlen problémákkal. A mióta egy nagy poéta — ki «üdülni» el-eljárt közibük — verset irt a végtelenségről: divatos beszéd-tárgyuk lön a végtelenség. Aztán a különféle filosofemák. A magas szószke vitte itt az előadó szerepét:

— A dolog igen szomorú. Ez a világ egy óriási börtön s az isten a porkoláb benne! Rettentő kegyetlenség... Aztán a nagy Minden, mely szí bennünket...

— Hogy-hogy? vágott közbe az ifjú, ki Petőfiről nem sokat tartott.

— Nem tudom — folytató a philozof — nem tudom, csak érzem: a mindenség szívja az extraktumainkat. Szí...

(«Micsoda magasztos gondolat!» gondolá magában Tärri.)

A filosofálás nem sokáig tartott. Ismét visszatértek az irodalomra: a ma szereplő sze-

mélyekre — kiket a közönség kedvel — került a sor.

A fölött nem is vitatkoztak, hogy az akadémia «egy ostobák és gazokból álló intézet». «Hülyék számára!» hangsúlyozá a fiatal költő, ki magán és Heinen kívül még csak szegény megboldogult Darmay Győzöt ismerte el költőnek. No, azonfelül még az öreg Horváthot, ki őt nagy tehetségnek tartotta.

Tärri kénytelen volt hallgatni, hogyan tiporják le kedves íróit. «Kis zsáner, nincs világ-nézlete, sablon-munkás... semmi, semmi!» Ezek voltak a jelszavak.

Magyarországon nincsen irodalom. Ez volt a zavaros beszélgetés végeredménye.

Aztán köpték a markaikat, hogy ők teremtenek. Nagyszabású tervekkel hozakodtak elő. Drámákat irtak, regényeket készítettek. Csak úgy repültek a czimek. S e tekintetben legtalálékonyabb volt a kis Szenes.

— Szándékom egy új műfajt teremteni. Speczialitás. Az elsőt most írom: «Kirda»...

Két gyürődött kutya-nyelvet vett ki zsebéből s felmutatta:

— Itt van! (Egy év óta mindig e két oldalt mutatta.)

Egy másik «Photogen» czimmal szociális regényt szándékozott írni. Egy regényt, mely-

ben az összes társadalmi problémák meg legyenek oldva.

De a kis Szenes ezt a tervet is tul liciztálta, olyanokat, melyek jellemmé alkotják egytől-egyig a jövő fiatalságát.

Ábrahám Béla — a szerkesztők réme — mindenek fölött egy közlöny alapítását ajánlotta.

— Ha volna egy közlönyünk . . . ha egy közlönyünk volna! — kiáltá siralmas hangon.

Palaczky felállott s megfogta Ardó Kornél kezét:

— Egy eszmém van, vigy hozzájok!

Oda mentek. A büszke ifjak hizelgéssel övezték körül a költőt, pedig csak elébb gyalázták. De most hozzájok jött az s így egészen más . . .

A bemutatások megtörténtek. Palaczky felállt:

— Uraim, hallottam, hogy önök egy közlönt szeretnének alapítani!

— Igen! — felelt mindnyájok helyett s mindannyiok szívéből Ábrahám Béla.

— Nos, én megalapítom önöknek a közlönt

Ismét künn voltak az utcán.

Hajnalodott. Az újra ébredő élet tompa zsongása vette őket körül.

Egész testében elbágyadva s az izgalmaktól zsibbadtan nehezkedett a költő karjaira Tárri. Hátuk megett Palaczky vitázott egy-két fiatal óriással — kik «lelkesülten» csatlakoztak hozzá. Az irodalomról s folyton csak az irodalomról, a könyvekről, a nyomtatásról, a betűről folytatott lázas beszélgetésüket még hallotta, de már nem értette Tárri.

Gondolkodott.

Körülötte ébredezett a város. Jelentkezett a hajnal, de nem az égen a pékek megverték a kávéházak ablakait, egy-egy tejes-kocsi robogott végig az utcán, aztán jöttek a mészárosok széles szekereiken a még gőzölgő hussal, s a hogy végig robogtak az utcán, a levágott barmok fejei lelógtak a szekérről s apró vércseppekkel jelölték meg utjokat. És megjelentek a kofák, bepójálva, kezükben a tüzes fazékkal; a munkások egy-egy csoportja is felbukkant, a mint lakásukról bandukoltak a Lipótvárosba, Angyalföldre s a budai részekre; utközben meg-megállva egy-egy pálinkás bolt előtt... De a nap felkölte, az nem látszott seholy; világos szürke színek az égen — mintha esőre állna az idő — ez volt minden. Nedves hideg borzongatta végig a várost. Mint valami átmutatott éjszaka után, ásitva, nyöszörögve, borzongatva a hidegtől, még veczkelődött egy

kissé ez az ifju óriás, ez a beteg Budapest: aztán hirtelen talpra állt.

A képes napilapok első számai nyomdafestéktől még azon nedves-búzósen megjelentek egy-egy serény szatócs ablakjában. Reggel volt.

— Hová megyek most én? — fordult hosszú hallgatás után a költő Tárrihez. S a mint szavait ismétlé, hangja mindinkább gyöngébb lőn.

— Hová megyek? Álom nem jó szememre. Otthonom kényelme gunyol: milyen jól aludtál valaha a hónapos ágy vaczkán, mig most . . .

Hangja bennszakadt, elhallgatott. Tárri nem mert neki szólni, hogy folytassa. A költő szomorusága mélyen hatott rá, megrezegtette az álmatlan éjtől és az eseményektől ugy is tulizgatott szívét.

A költő bágyadt, de fényes szemeivel a lányra tekintett s jól látta, a mint annak vékony ajkai idegesen vonaglottak. Hirtelen maga elé tekintve folytatá:

— Évek óta ezen az egyetlen éjjelen felejtettem el a rettenetes egyedül-létet. Hogy miért? magam sem tudom. Mintha enyhült volna a fagy . . .

Ismét elhallgatott. És Tárri alig tudta tür-

tőztetni magát, hogy így ne szóljon hozzá: folytassa . . . folytassa . . .

A szürke, hideg reggel, a tompa moraj közepette diadallal kelt fel lelkében az aranyos hajnal. Rózsaszínű aetherben ragyogó nap — a szerelem.

A költő szólt:

— Mintha melegség áradna szét, ismeretlen meleg a lelkemben, a mig önnel . . . a mig ön van mellettem . . .!

A diadalmas nap! Tehát a költő, ezek bálványa, hölgyek ideálja, ki gúnynyal fordul az egész világ ellen, s fagyosan nézi a legszebb hölgyeket: mellette felolvad! S ő az, ki egyszerű megjelenésével eloszlatta azt az irtózatot egyedüllétet!

Tárra nedves tekintetével reá tapadt a merengő költőre. Milyen szép volt az nagy, de már is megengesztelt szomorúsága s — hajlékony, karcsú, magas alakjával; sötét szemeivel, piros ajkával!

— Én is sajnálom, — szól elfogódva Tárra — sajnálom, hogy már is el kell hagynom az ön társaságát.

— Igen, ön azonnal otthon lesz — elhagy.

— Nem hagyom el, szeretném, ha gyakran együtt lennénk . . . Ha még már ma —

— Nem tudom. Nem tudom, fogok-e

merni közeledni önhöz. A nyugalom talán mégis jobb mindennél . . .

A költő vizsga tekintete kivette a hallgató Tárriból az elnyomott feleletet: «nem . . . nem jobb!» S merően ránézve, hanyagon, minden nyomaték nélkül kérdé:

— Ön egyedül lakik, nem fél?

— Mitől? Aztán nem lakom egészen egyedül: egy hugom már előbb feljött mint én. Palaczkival még, rendezni a lakást.

— Huga?

— Igen, Leonának hívják. Leona, szegény, nem velem nevelődött, el van hanyagolva a lelke, jelentéktelen.

A váczi-utczához értek. Palaczký végre valahára lerázva magáról új munkatársait, sietett utánuk. Már alig egy pár ház választá el őket.

Ardó Kornél bucsúzóra ajkához emelé Tárri kezét s halkán szólott:

— Szeretném, ha egy fél óráig bizalmasan beszélhetnék önnel.

— Délután . . .

— Ó addig! Milyen hosszú idő. Ha most . . .

— Tehát mindjárt. Jőjjön . . .

— De mit gondol titkárja?

— Szabad vagyok.

— De mégis! elmegyek s visszatérek egy pár percz mulva. Ön egy piros kötésű könyvet

tesz ablakába, ha felmehetek, ha nem zavarom
 Én kopogtatok . . .

Palaczky elérte őket. S karvaly szemével
 sok mindent meglátott rajtuk. Felkisérté Tärrit
 a lépcsőn, s a mikor lejött, még egy pár per-
 czig végigsétált az utcán.

De a midőn a költőt eltűnni látta az utca
 szögletén, valamennyire megnyugodott mégis.
 S miután még egyszer feltekintett Tärri abla-
 kára, ő is hazafelé sietett. Azonban útjából még
 egyszer visszatekintett ez ablakokra s látta, a
 mint azok egyikében valami vereslő tünt fel.

VII.

Az idegek.

A piros könyv ott volt az ablakban. A komoly Nisard egy magyar kötete volt a jelenvény e sajátságos találkozásnál. S egy pár percz mulván megjelent a költő is. Kopogtatott s az ajtóban álló Tärri halkán nyitotta ki neki az ajtót.

Alig köszöntek egymásnak. Kornél besuhant, s a lány zavarodottan nézett szét a diszes kis szobában.

Hat óra felé járt az idő; a szobában még lámpa égett; a szomszédból egy alvó szabályos lélekezése hallszott át.

— A testvérem . . . még alszik, — szólt Tärri.

— Milyen szép ön! — ez volt a költő válasza.

Igazat mondott. Kék hálóköntösében, a

csipke-betéten valamennyire átlátszódó rózsaszin keblével, hevült arczát körülvevő len-szöszke hajával: szebb volt ez az asszony-lány, mint Rubens második feleségének arczképe. De mégis hasonló ahhoz.

— Az ajtót talán jó volna be Ha valaki véletlenül bejő még gondolhat pedig . . .!

Tárrí gépiesen engedelmeskedett.

— Kegyed talán ki van merülve . . .

— Egy kissé fáradt vagyok.

— Nézze, hogy hívja a pamlag! Mintha itt se volnék, heveredjen le rája. Én meg a széken, közelében húzom meg magam és beszélek önnek a világról, az életről, a főváros társadalmáról.

— És?

— És magamról is.

— Kezdje azzal!

— Jól van. Hanem hunyja be szemeit, ne nézzen reám.

— Miért ne? — kérdé Tárrí s egy bókra várt.

Nem kapta meg.

— Csukja be szemeit, hogy ne lásson; gondolja azt, hogy testvére, vagy barátja áll itt aranyos fejénél.

— Azt gondolom: meleg bizalom kel

bennem ön iránt. Rég szunnyadt bennem, emlékszik a levelekre?

Kornél elmerülve, zavartan tekintett szét a szobában. Kedvező választ olvasott ebből ki a lány.

— Nekem még mind meg van; széles, kék szalaggal kötve keresztül. Ugy fájt, midőn ön egyszerre csak abban hagyá...

— Szívfájdalmak...! (A tréfa megünása.)

— De élt bennem a vigasz.

— Én is vártam.

Felforralt friss vérük, ruganyos idegeik, igen, különösen az idegek, de a szoba nedves illatos melege is, és az álmatlanul töltött éjjel összevéve okozták azt, hogy csillogó tekintetük egymásba fogódzkodott s melegen, némán mondá:

«És most feltaláltuk egymást!»

Ajkuk azonban néma maradt. A lány nem szeretett még senkit, s a férfi már nagyon sokszor szeretett: — összekerültek.

— Én nem vagyok szerelmes önbe! — szólt a férfi.

— Én meg úgy érzem, mintha testvérem volna! — hazudott a lány.

— Ne féljen tőlem, én nem akarom önt megcsókolni is! — rebegé a költő s alig tudott a vágytól lélekzeni.

— Testvérem ön! Az első igaz ember! Ó mily jól esik nekem ez a tisztelet! — mondá lelkesülten Tárri s bensejében egy pillanatra levertséget érzett.

— Lássá, bolondság az, hogy férfi s nő nem lehet igaz barátja egymásnak, ha fiatal. Majd meglássá, mi mégis bolyongunk együtt. Megismertetem önnel a várost! csavarogni fogunk. Gyalog, vasuti kocsik tetején, rozzant omnibuszokban. Ön sült gesztenyét hoz a muffjában... Végére járunk a titkoknak, tanulmányozunk. Együtt írunk. Ön a nők, én a férfiak jellemrajzát adom: tökéleteset fogunk teremteni... S bezárt szobában, szabadon, egyedül meg fogjuk mutatni a világnak, hogy mégis van platonikus szerelem.

— Mi az?

— Ha én megfogom az ön kezét. (Megfogta és a lány nem vonta el.) És a kezemben tartom, s talán meg is csókolom... (A lány engedte megcsókolni.) És ebben az egyszerű érintkezésben lelkeink összeömlenek gyönyörteljes nyugodtsággal, kéjesen, elégedetten.

A lány hevülő arcza, remegő ajka, vállai azt felelték:

«Én már is érzem!»

A költő értett e néma beszéden. Ott ült egy karos-széken a lány feje mögött. Oly közel

volt hozzá, hogy forró arcza rája sugárzott. Sugárzott, mint egy uj delej, s vonzotta magához. De a férfi még mindig tudott uralkodni magán és beérte azzal, hogy arczához vonta a lány forró, nedves kezét s imádattal nyomta szeméhez, hajához, ajkához. S a kéz — mintha már is az övé lett volna — nem állott ellent. Bágyadtan, elgyengülten feküdt Tärri, mint valami teljes szekfű, melyre juliusi nap heve tűz le.

Mindketten behunyták szemeiket. Csend volt. A kandallóban némán emésztette magát a rostélyon kipirosló parázs. A lámpa rózsaszín tej-üvege elvette a világosság élet. A kellemes csend s a rózsaszín homály összeolvadtak, puha, kéjes lomhaságba.

Tärri kinyitá szemeit — félig — és ernyős pilláin keresztül Kornélra mosolygott. Ebben a pillanatban forró csókot nyomott szemére a költő. Némi fájdalom és sok kéjtől telt el.

Ez volt az első igazi csók. Hatása alatt elveszté öntudatát. (Épen mint a költők jelzik.) Nem jelentették be. lecsapott, mint a villám; s mégis találkozott titkos akaratával. (Egészen úgy, mint kedvencz szinművében.)

De a hatás végre is eloszlott lelkében s bágyadt szemrehányással szólott:

— Lássá, ön azt mondta, hogy nem . . .
nem akar megcsókolni. Haragszom!

Felelet helyett még egy csók csattant el.
Bűnbánó, alázatos hangon szólt a költő:

— Hazudtam . . . bocsásson meg . . .
nem tudtam ellentállni. Midőn idejöttem, el-
határoztam, hogy megfékezem érzelmeimet . . .
Akkor még nem sejtettem, hogy ehhez egy
Isten akaratereje volna szükséges! Nem bírom . . .
bocsásson meg . . . elmegyek . . .

Felállt a költő s kalapja után nyult. A
leány felszökött kerevetéről, s eléje állott:

— Igérje meg, hogy jól viseli magát . . .
aztán itt maradhat.

— Nem tudom. Egy csók . . . hiszen úgy
szeretem önt . . .

És fuldokló hangon ismételve a szavakat:
«hiszen úgy szeretem önt»! támolygó lépésekkel
az ajtó felé tartott a költő. Ott még egyszer
ajkához vonta a lány kezét s a mint megcsó-
kolta, szinte kiszítta belőle a vért. Aztán hosz-
szan reá tekintett.

Maga elé nézve, meghajoltan, elbágyadva
állott előtte a lány. Ajkai vonaglása jelezte
hogy szólni akar, de nem tud. Végre mégis
erőt vett magán:

— Ön azt mondta, hogy valamit akar
nekem . . .

— Semmit. Semmit többé. Isten önnel! —
susogá Kornél, s hirtelen egy búcsúcsókot lo-
pott a lány meztelen nyakára . . .

És ekkor érezte, hogy két forró kar —
nem, egy egész szerelmes lány omlik hirtelen
vállaira! selymes, illatos, puha haj, könnyektől
elárasztott, neki hevült arcz furódik arczához;
mohó ajkak keresik ajkát forró vágyakozással . . .

Mindama regényeknek — melyeket valaha
olvasott — egybe olvasztott szerelmei fakadtak
fel e pillanatban Tári lelkében. A dolgot úgy
sem lehetett volna halasztani, csak alkalomra
várt; — kitört.

A költő egy kissé meg volt lepetve. Ki-
számította és várta is e jelenetet, de csak ké-
sőbb. S ő is úgy érzé e pillanatban, hogy revés
szive szikrát fogott.

Hogy örült e szokatlan lángnak! Ennek
az érzésnek, mely reményt keltett benne, hogy
újra irhat költeményeket. Újra lesznek érzései,
újra fog féltetni, őrvöngeni, úszni poetikus má-
morban.

Magához ölelte a lányt. S a mint az sze-
relmes hangon bűgött karjai között: elfogta újra
az a láz, melyet már-már egészen kiveszettnek
hitt szivéből. — De már észlelte, de már
megfigyelte e lázat. Öntudatos láz! mégis több
mint semmilyen.

— Hát szeret, hát maga is szeret?! Szeretsz te is, édes?! — susogá a lány fülébe.

— Nagyon . . .

— Ne sirjon, akar az enyém lenni, az én kis feleségem?

Tárrí nedves arczával beletemetkezett a költő nyakába. Az meg egyre szoritotta magához, úgy, hogy kéjes-fájdalmas bűgása egyre hallzott a lánynak . . .

Ragyogó téli reggel volt odakünn. Rákezdett újra az utczaí élet. A kis Lonta is felébredt a szomszéd szobában. Hallatszott, a mint mosakodás közben pocsol a lavoírban. Majd egészen jól lehetett kivenni parasztos imádságát:

«Mi atyánk Isten . . .»

A szerelmesek még mindig az ajtóban állottak. Kornél perzselő szemérmertlenséggel olyan dolgokat susogott a lány fülébe, melyek miatt az mást megutált volna. Most pedig majdnem elvesztette öntudatát.

Nem csoda: a költő oly melegen, oly gazdagon szinezte ki képeit. Annyi rakonczátlan s mégis poétikus szenvedély volt szavaiban. Csak szavaiban, nem vérében is.

Fáradni kezdett.

A sok nélkülözés, a sok szerelem, az élet élvezése nem engedték kellően kifejlődni testét, fejlődésükben meggyengíték idegeit.

Lehanyatlott egy karosszékre s ölébe vonta Tarrit is. És kifáradt mellel, egész testében csurron viz: pihegte tovább vallomásait. A lány vállára hajtotta szép fejét s félig nyitott szemmel andalgott el rajta.

Mintha évek óta ismerték s szerették volna egymást, oly bizalmasokká lettek mindjárt az első találkozáson. Nem pusztán a szomju vágy, de egyszersmind a hiú büszkeség, — győzni egy csapásra! — hajtotta a férfit. A lányt immár csak érzések — vagy érzékek vezették, s nyomták a lanyhuló karokba.

Még egy csókzapot. Majd egy, egyetlen egy, de hosszú, kéjes, kéjencz, vérkiszívó csók, egy — szinte durva, olyan erős — ölelés, és — Ardó Kornél arca újra vértelen lett s ő maga ismét nyugodt.

Nem érezte többé vérének zugását s abban a lányban ki még mindég ölében ült s nyitott ajkaival a csókok folytatására várt: nem látott többé egyebet, mint a mit az első pillanatban: egy «Don Quixote» kisasszonyt, fantaszta és talán kéjvágó lányt, a kivel máskép kellett volna bánnia... sajnálta, hogy nem bánt máskép.

A szomszédszobában reggeli imája végére ért a leány. A költő hallgatózni kezdett.

— A testvére ébren van s az egész ház... Talán jönnek is!

A lány felszökött a férfi öléből. Szemei kioltatlan érzelemtől csillogtak! megszorította Kornél kezét.

— Még kora regg van.

— Az idő késő délelőttre jár. Ha benünket így pillantanának meg!

— Ki parancsol nekem?

— Talán az ajtó . . .

Tárri gépiesen nyitotta ki az ajtót.

A költő búcsúzni kezdett; rövidesen csókolt meg a lány kezét:

— Isten önnel! — suttogá rekedten.

Valaki jött. Kopogtattak az ajtón. A költő hirtelen helyet fogalt, kezében kalapjával, — mintha most jött volna. Palaczky alakja bukkan fel:

— Kezét csókolom . . .! Ah, ön is itt; megelőzött. Hogy aludt nagysád? — szólt s gyanakvólag tekintett ide-oda, míg a kimerült költőn akadt meg tekintete.

Hideg, majdnem bosszús főhajtással viszonzta köszönését a lány. Palaczky nem veszté el kedvét.

— A lépcsőn találkoztam Coriolánékkal. Megérkezett a családja is; hirtelen, váratlan. Jönnék fel, de a vak lány csak lassan haladhat.

— Ki az a Coriolán? — kérdé a költő, a sajátságos név hatása alatt.

Tárrí kétségbeesett tekintetet lövelt titkárja felé. Nem igen vették észre; Palaczký szólott:

— Önagysága férje, Atyimovics Coriolán . . .

A férj kopogtatott és megjelent. Egyik karján a szerencsétlen nővér, a kezét meg testes anyja fogta. Hátul a vén timár csoszogott.

A költőnek kedve lett volna kaczagni ezen az érthetetlenül bolondos histórián, ezen a furcsa népen, a sajátságos férjen. De jobbnak látta bemutatni magát a vidéki szabású, félszeg úrnak:

— Ardó Kornél . . .

— Atyimovics Coriolán!

— Ő nagysága férje?

— Igen!

— Szép! — mondá Kornél hideg udvariassággal, s újra meghajolva az egész közönség előtt, nem minden gúny nélkül szólott:

— Szeretnék önök között maradni, de sürgös teendők . . . Fogadják üdvözetemet . . . Ajánlom magamat.

A mint betette maga után az ajtót, Tárrí is, de minden szó nélkül hagyta ott férjét, rok-onait, Palaczkýt s a másik szobában az ágyra dőlve, keservesen, dühösen zokogott.

VIII.

«Szerkesztőség balra — kiadóhivatal ugyanott.»

— Emlékszik-e még a tekintetes ur?!
«Antal, édes Antal!» — így szólt ön hozzám
— «Antalkám, mutassa csak azt a sajtot? Isten engem, maga pompás sajtot tud vásárlani; az «Angol királynében» se kapok olyat...!»

— Csitt! — csitítá a vezérczikkiró a szerkesztőségi szolgát s az csakugyan halkabban folytató tovább:

— Aztán emlékszik-e még a tekintetes ur?! «Antika!» mondá ama estén — pompásan néz ki az a párisi! vacsorára hozta? Igen? Én részemről sohse tudtam volna az ilyen étket elélvezni, de most, hogy látom önnél, valóban... Hogy volt? Csak tizenöt krajczár! Ejnye, nem volna szives nekem átadni? Szivesen adok érte huszat. De — csak holnap...!»

— Csitt!

— Nem hallja meg senki, nincs itt senki! Aztán ha itt volnának is, ismerik az öreg Antalt s tudják, hogy szívesen megosztja legapróbb rézkrajczárját is a tekintetes urakkal . . .

A vezérczikkiró mellényzsebéből egy ötforintost vön elő s hanyagul Antal felé dobta:

— Fogja . . .!

A szolga elkapta a bankjegyet, mint a lepét s nevetett neki, mint vergődő zsákmánynak a lepkefogó gyerek.

— Aztán mikor az egész szerkesztőség ott hált az irodában, a tekintetes urnak a díványra vettem a köpenyegemet, magam meg a csupasz földön aludtam . . . A mikor csak a kis Szenesnek volt lakása. Reggelit meg a kávémérésből hoztam hitelbe . . . «Hat krajczárost» vagy «nyolcz krajczárost?» kérdé a mámi. »Nyolcz krajczárost» mondám büszkén — és a sapkát hagytam ott zálogba az edényekért . . .

Többé a vezérczikkiró sem álhatta meg nevetés nélkül.

A jólét oly szemmel láthatólag vette őket körül, hogy szinte jól esett a nyomoruságos napokra visszagondolniok. Még csak délutáni két óra van, még alig jön valaki — lehet beszélni szabadon. Átengedhetik magukat visszaemlékezéseiknek.

— Hova lett ez a hires sapka? — kérde a vezérczikkiró.

— Utoljára is a szatócsnál maradt. Tetszik emlékezni, mikor szalámiért küldtek. «Fel se veszem a kalapom, nincs nálam apró pénz... itt hagyom a pudlin, mindjárt visszajövök érte!» Azóta mindig: jövök. Különben is nagyon rossz volt már.

— Hát a legutolsó bélyeg-históriánál ott volt maga?

— Ott. Tetszik tudni, mikor a tekintetes ur elment. Éjjeli egy óra felé lehetett s még nem volt hirlap-bélyegünk. Az ördögnek is elirtuk volna magunkat, még se lehetett szerezni. A mije a szerkesztő urnak volt, azt én hordtam a zálogházba, de már az elmúlt héten. Tőlem kértek tanácsot. Mondok: elmegyek a «Budapester Neuigkeiten»-be, ott még nem vagyunk adósok bélyegért. Én mentem el s nem adtak. (Pedig az ottani közigazdászsal már dolgoztam együtt.) Szaladtam fűhöz-fához. A szerkesztő ur sorra járta a kávéházakat s a «Napoleon», meg a «Nemzetinek» egy egész lap hirdetést ajánlott fel tizenöt forintért. «Az ön olvasói babszemre kártyáznak, nem hoznak a mi konyhánkra semmit!» saját fülem hallatára ezt válaszolták a gazemberek. — «Tehát nem jelenünk meg holnap!» mondá komoran a szer-

kesztő. «Holnap *ismét* nem jelenhetünk meg a vidéknek!» szólott szomoruan a kis Szegeő Izidor. «Pedig milyen két gyilkosságunk van! Baltával négyfelé hasított asszony — biztosan kétezer szám fogyna el a vidéken!»

Hiába volt minden sopánkodás. Három óra felé járt az idő. Az urak az én rövidvágatú dohányomból cigarettáztak . . .

— És ekkor jött a szabadító. Sajnálom, hogy nem voltam ott. Beszélje el Antal, ezek a fiuk mind mást hazudnak!

— Akkor bejött a vidéki ur. A gazdagság csak úgy fénylett ki a bőre alól is. És nyomban megvette a «*Hasát*». A szerkesztő úr az előfizetők könyvét akarta mutatni. «Sohse bántsa!» mondá a vidéki ur, a lap iránya tetszik nekem és vannak fiatal erőim, fiatal barátaim, majd vonzanak közönséget. Aztán, ha a jelenlegi szerkesztőség egy részével ön lesz szives vezetni ezután is a lapot . . .» És nyomban leszúrta a lap vételárát. «Kit nyomtassunk kiadónak a lap fölé?» hebegi a redaktor. «Engem», — szólta a vidéki ur — «engem: *Palaczký Ferenczet*».

— A neve is szerencsés! — mondá a vezérczikkiró, kit csak Gráczinán Lukácsnak hívtak, s ez okon nem igen hathatott a közönségre.

Antal magát az egyént is nagyon szerencsésnek találta. Meséket tudott gazdagságáról. Elmondta élettörténetét is, mely éppen nem hasonlított az igazihoz. Szóval nagyon tisztelte, becsülte — de azt mégse tudta neki megbocsátani, hogy éhenkórászokat hozott be a lap szerkesztőségébe.

Az éhenkórászok a «Velence» fiatal költői, s a «Haza» — képes politikai napilap — a nekik ígért «saját» közlöny volt. A «*Szerkesztőség balra — kiadóhivatal ugyanott*» feliratos ajtó pedig e közlöny szerkesztőségébe vezetett... Mindazonáltal, így ebéd után némi akadályokkal — be lévén csukva. Különösen utóbbi időben, a mióta a vezércikkíró a rendes életmód miatt nyárspolgárius hajlamokra kapott s ebéd után versenyt aludt benn a szolgálával. Egész négy óráig, a mikor rendesen felzavartatott jóízű álmából. — A munkatársak szállingóztak felfelé.

Ott voltak mindannyian, de mintha nem is a régiék lettek volna: egyik elegánsabb, mint a másik. A gennyvérü költő, — ki rajta, Heinen, Horváthon kívül, csak a megboldogult Darmay Viktort tartotta lyrikusnak: nem restelte kigombolni új téli kabátját, csakhogy arany óraláncza is látható legyen. A kis Szenes, a ki csak egy hónap előtt is teljes szívéből gyü-

lölte azt, a ki divatosan öltözködik s közepén választja el a haját: divatosan volt öltözködve, sőt haja a borbély fésűjének viselte nyomait. Azok, kik tökélyre vitték a cinizmust s magasan hordták Diogenes zászlaját, mihelyt egy kis uraságra kaptak: uracsokká lőnek.

Különben sem haragudtak többé olyan nagyon. Fentartották ugyan eszméiket — különösen a költészetet illetőleg — de ez nem akadályozta őket meg abban, hogy rémregényeket irjanak, sorját két krajczárért. (A többi néplapoknál csak egyet fizettek.)

Szenes, a jó kis Szenes se mondott le népnevelési eszméiről, de addig, míg tervét a kormány elfogadja a «jellemképző» ifjusági iratokra vonatkozólag — addig: vezette a törvénytörvény-
széki rovatot, szinezvén, mint egy Makart, s komponálván merészen, miként Zichy Mihály. A legkisebb csirkefogási eset nagy jelentőségűvé vált az ő kezében s egy igazi gyilkosság olyan esemény, melyet négyszer kell megillusztrálni: «A borzasztó gyilkosság.» «A gyilkosság után.» «A gyilkos és szeretője arczképe.» (Ha a rémtett hősének arczképét nem lehetett megszerezni, a kis Szenesnek mindig volt egy-egy nagyon rosszképü, avult arczmása, a mit kiadhatott bátran. Ámbár az eset egyszer a torkára forrott.) Aztán ha jött a nap, a nagy nap,

az emberi igazságszolgáltatást megelőző diadalmas regg, megjelent a képek utolsóelőttije: «*A siralomhásznban*». És a kivégzés borzalmas hajnalán csakúgy kapkodták a «*Hazát*». Egy órával előbb, mint a hogy megtörtént, már lehetett látni czimlapján az akasztás jelenetét ékesen megrajzolva. («Ó, ha az utolsó perczben megkegyelmeznek a gazembernek . . . !» szurkolt a szerkesztőség ilyenkor. «Nos, mi fentartjuk párt- és kormánytól független véleményünket: akasztófat a gaznak! In effigie . . . allegorice!» — biztató, őket a kiadó, Palaczký Ferencz.)

Csak az öreg Horváth aeszthetikus — a szegény bölcsész — kit szintén bevettek a redakcióba, az intelmek daczára se akart simulni a lap keretéhez. Nem tudott, vagy nem akart másról írni, mint az öreg Horváthról. Akármibe kezdett, mindig az sült ki belőle, hogy Horváth minden idők legnagyobb lyrikusa. Egyszer a kiadó felszólítására Vass Tárri két költeményéhez kellett írnia magyarázatot. S ebből a magyarázatból az sült ki, hogy: «Horváth József életében s műveiben nagy szerepet játszanak a nők . . .» A jó fiut végre is el kellett csapni. Aeszthetikusnak az ő helyébe Recski Ádámot szerződtették. Ezt az óriási tehetséget, kinek nevén egy porczika sem volt piszok nélkül

való. Azt, kit a legelvetemültebb embernek s a legnagyobb irói tehetségnek ismert az egész főváros. Ismerősei a régi jó világból — ha már ki nem kerülhették — meginterpellálták mindig: «Hogy tudsz így élni — ebben a megvettetésben?» Ádám mosolygott: «Hat gyermekem van, — mondá — hat gyermekem s egy feleségem, a ki csak nekem hisz. Család, a mely apának nevez, meg is csókol. Nem lehet őket itthagyni . . . még nem hagyhatom itt; még nem vagyok elég gazember!»

Ez a sajátságos ember, ki rászedte legközelebbi barátját s a koldusnak odaadta utolsó krajczárját is: mephistói szellemével, roppant tudásával imponált a munkatársaknak. Ő adta meg a lap irányát, írt mindent, dolgozott a többi helyett s leginkább az ő befolyásának köszönhette Palaczký, hogy egy rövid hónap alatt a lap előfizetői megötszörözödtek.

Víg élet kerekedett a «*Szerkesztőség balra — kiadóhivatal ugyanott*»-ban.

Palaczký — a friss vidéki ész — kijelentette, hogy minden munkatársat részvényesnek tart, s a tiszta jövedelemből arányos módon részesít. És a fiuk — a tőke elkeseredett gyűlölöi — most, hogy ilyen vaktába ingyen-tőkéhez jutottak, teljes erejükkel azon voltak, hogy minél nagyobb kamatot hajtszon az. Kifogyha-

tatlanok voltak a közönségnek állított előfizető-csalogató lépek kitervelése és felállításában. Ama szőke ur, ki a «Velenczé»-ben a költészet sejtelmességét vitatta, behozta a rendszert: adások hely a lapban az előfizetőknek. Ilyen módon Magyarország hetvenezer titkos író-költőjéből, kik a vidéken laknak s szabad perczeikben: kántorok, tanítók, segédjegyzők, postamesterek, kispapok, jogászok, diákok és némi részben távirásznők, postai kiadó- és gyermek-kertésznők — köréjük csoportosult vagy ötszáz. És ezek — bár akad köztük olyan neveletlen is, ki honoráriumot kért — nemcsak hogy ingyen dolgoztak, hanem elő is fizettek a lapra. Meg egy-két olyan eset is volt, mint a Kükefőy Ágost Boldizsáré (Makórol), a ki megkérdezte a szerkesztőséget: «mennyit kell fizetnem egy hatstrófás vers közléseért? részemről szívesen adok öt forintot!» Ki is adták a nyílt-térben, de csak négy forintot számítottak fel. Egy forintot «jótékony célra» irtak.

Nagyszerűen ment a sor. Palaczky külön beneficiumképpen Gráczian Lukácsot s még egy másik urat egész kosztra abonnált valami első-rangu vendéglőben. (Gráczian arról volt híres, hogy akármennyi pénze volt is, már a hó harmadikán nem volt ebédre valója. S ha éhezelt, nem tudott irni, ruhástól befeküdt

ágyába s két-három napig se lehetett onnan kivederni.)

Pedig a régi — az igazi — költők legjobb munkáikat nyomoruság, sőt szükség közepette irták. És ő tudta ezt, sőt azt is látta, hogy mint győzi le kartársai eredendő lomhaságát az éhség. De ő megmaradt — Grácián Lukácsnak.

Ismerte azt a sajátos életet, melyet a fővárosban kartársai — részint «el nem ismert», részint elzüllött írók — élnek. Azt a napról-napra való tengést, máról-holnapra való életet. Az az ötven-száz főre menő különös csapat nagyrészt per-tu pajtása volt

Nappal hónapos szoba — ha nem hónapos ágy — vetetlen pelyhes párnái közt lázas álomban, éjjel a kávéházak és mulatóhelyek asztalai mellett található fel ők, kiknek nyomoruságos életéről csak annak lehet fogalma, ki már élt köztük. Mikor dolgoznak: azt alig lehet kitudni, nevök mégis megjelenik egy — néha nem is rossz — vers alatt, elbeszélés fölött. Meg-megjelennek egy-egy redakcióban, átadják a kéziratot, s a szerkesztő még meg se fogta a teleirott kutyanyelvet — nem igen irnak közönséges papirosra — már kéri a honoráriumot.

— Nagyon kérem . . . véletlenül egészen kifogytam.

Vagy egy másik — ki már némi névre tett szert az irodalomban — kategorikusan kijelenti:

— Akar-e uram ezért a versért öt forintot adni, vagy nem?

S ha a szerkesztő szintén kategoricze kijelenti, hogy: «nem!» — akkor biztos lehet benne, miképp a legközelebbi órában egy kis kedélyes társaság a kávéház márvány-asztalánál széttöri felette a pálczát:

— Hülye . . . érdemes volna, hogy kerékbe törjék . . .!

De ha a nyilvánosan megjelenő lapok nem nyitják meg hasábjait az eme tárczáknak, melyek az üres tárcza szüleményei: még mindig megmaradnak az inkognitóban megjelenő lapok. Ott is akad néha egy pár forint, de egy kissé nehezen lehet hozzájutni. Gyakran ócska könyvekkel kell megelégedni honorárium fejében, s ezekkel a művekkel antikvártól antikvárig jár-kálni, szivar nélkül, éhesen. A mi még nem volna olyan baj, ha főváros élvező külseje, élvezettel szivarozó uracsok és függönytelen ablak mellett étkező öreg urak nem keltenének irigységet s nem növelnék irigységgel a vágyat. Aztán azok az ódon-könyvkereskedők s ódon-könyvkereskedőnék, kik megkivánják, hogy a könyv minden lapja meg legyen, s gyakran már

ki is fizetik az összeget, midőn kaján szemök hiányt fedez fel a műben: «Kérem csak vissza...!» És egy hiányzó lap miatt ebéd nélkül kell szükölködni egy egész költőnek. Gyakran egy egész költő-hadnak.

Mert van már egész költő-hadunk, ki még mindig éheznek — költők gyógyíthatlan szokása — a mellett a nem nagy csoport mellett, a melyik már meg is él. S az utóbbi olykor kiegészíti magát az előbbiből, de viszont a nyomorgók között is egyszerre ott terem egy-egy jó név.

Gráciaán alkárhányszor találkozott az öreg Gáspárral s az ifjú Kismezeyvel, a mint becsipve bandukoltak végig a hatvani-utczán, s kértek tőle kölcsön öt, majd egy forintot, végre ötven krajczárt, s látta is őket eltűnni egy kis korcsmában... Pedig néhány év előtt az «Angol királynő»-ben lehetett őket látni minden este. De egyszerre «Uj Magyarország» írói, költői azon vették észre magukat, hogy két nagyhírű ember ült le asztalukhoz, fogynatékos kenyerek mellé, s még jobban szidják az «uralkodó férfiakat», mint ők. Különösen Kismezey mindenkit tulliczitált a gyűlöletben. Folyton veszekedett a zsidó vallású magyarokra:

— Miért nem irnak zsidóul... irjanak zsidóul, azt nem bánom!

Minden bajáért a zsidóra vetett s ha mámoros volt, órákig nem fáradt bele fogvicso-
ritva dörögni:

— Zsidó, kutya zsidó . . .

S valójában nem lehetett tudni, nem voltak-e egy kissé hibásak a zsidók is? «Uj Magyarország» költői és művészei közül nagyon sok volt ezen a valláson. De majdnem mindent levetkőztek faji sajátágaikból. — Csak olyan könnyelműek, csak olyan lomhák s éppen olyan világgyűlölők s élvezethajhászok voltak, mint a más valláson levők. Legfeljebb a pénzhajhászásban voltak egy kissé ügyesebbek: fogtak olykor-olykor egy titokban megjelenő lapocskát, a melynek ambíciózus kiadója volt. De nem voltak hálátlanok, a többit is rávezették a nyomra. S ezenkívül vallásukkal is édes-keveset törődtek, nem ismerték, nem gyakorolták azt többé, s szívök csak akkor dobbant faji érzelmre, ha egy-egy híres hitsorsosuk — a ki porból emelkedett fel — «nagy» parthiet csinált . . . Máskülönben itt-ott a faji egyenlőtlenségek elvével is megbarátkozának, szidták a véletlent, mely őket — nem egri érseknek szülte. Belátták azonkívül, hogy csak vallásuk miatt nem haladhatnak, és sokan elhatározták, hogy kikeresztelkednek — ha *alkalom* akad.

A gyógyulás, az assimilatio útján valának . . .

Sőt abban az időben, midőn Palaczky vette át a «*Hazát*», s jónak látta egy kis anti-szemita ízzel felélénkíteni, szivesen fölkeresték a szerkesztőséget egy kis barátságos beszélgetésre.

Rövid idő alatt ezeknek a gyülekező-helye lett a «*Szerkesztőség balra — kiadóhivatal ugyanott*».

Félreismert, még el nem ismert s a divatból már kiment írók adtak itt egymásnak találkát.

Most is, hogy Gráczián Lukácsot a bel-munkatársak oly korán vették fel délutáni álmából, egész csapat vendég érkezett nyomukban.

Még nem volt egyben a lap anyaga, a két reporter még nem jött meg, a bécsilapokért is csak most indult Antal, így szabadon engedhették át magokat a beszélgetés élvezetének. Itt is egyre a szépirodalomról s az írókról volt szó.

Recski Ádámot untatni kezdte a dolog.

— Hagyjatok már békét az írásnak, nem elég, hogy írni kell! Milyen unalom, betüket rakni egymás mellé, bolond a világ! Az egész csak vanitatum vanitas . . .

Meghökkenetek. De vajjon lehet-e nem írni? merült fel lelkükben a kérdés. Írni, mindenek felett írni! Ez az egyedüli foglalkozás, a mi

még nem lélek-nyügöző. (Főképp, ha az irás nem járna phisikai munkával is. Ha, a mint elgondolja az ember a regényt, azonnal leíródnék és a mi fő — ki is fizetődnek az.) Hivatalba járni, beteget gyógyítani, számokkal s mértékekkel dolgozni, várni, mint nő a buta búza: iszonytató nyárspolgárias!

Ádám kikapta a magáét s folyt tovább a beszéd. Örültek, hogy írókká lettek, de azért kárhóztatták a sorsot, hogy nem francziának szülte őket:

— Ha Párisban születtem volna, azóta már palotám van a boulevard Hausmannon! — mondá egy elegáns színű, de rongyos ruhában feszelő alak.

— Ott sem lehet kétszer egyszerre becsipni! — jegyzé meg válaszul Kismezey, kitől nem lehetett a hazafias irányzatot megtagadni.

Ámbátor a hazafiságot divatból kiment dolognak deklarálta emez urak nagyrésze. Nem voltak megelégedve, hogy ily kis nemzet tagjai, holott alig kel egy-egy könyv ötszáz példányban s a legjobb drámával is csak kis nyári lakot, — holmi csecsebecsét a párisi paloták helyett — lehet csak szerezni.

Idézték az Arany embert, ki kénytelen dolgozni, hogy megélhessen. Rettenetes.

Szóba kerültek a nagy francziák, azok az

igazi írók, kik bankigazgatói kényelemben élnek. (Azt nem említették meg, vagy nem is tudták, miképpen dolgoznak ezek. Akkor is dolgozva, a mikor csak élnek s a mikor dolgoznak: nem is élve; bezárkózva, eloszolva munkájukba hónapokig.)

És ezek után nyomon következett: a naturalizmus.

Ugy fogták fel, hogy a mi naturalisztikus: az pikáns, vagy sötét és vigasztalan legyen.

— Ez még új nálunk, ezzel még lehet valamit csinálni! — jegyzé meg valaki.

Recski Ádám közbeszólt:

— Nem gyerekeknek való! — aztán irt tovább.

Sötétedni kezdett. Megjöttek a bécsi ujságok: lihegve törtetett be a reporter s egyenesen odaszaladt a kályhához, melengetni hidegvette tagjait. (Nem akadt szabó a fővárosban, ki részletfizetésre egy téli kabátot csinált volna neki. Egész tragédia ez a meg nem csinált téli kabát: épp akkor határozták el a fővárosi szabók: «sajnáljuk, de mától fogva nem készítünk semmit részletfizetésre!» Épp a mikor szükség lett volna rá, sőt jótálló is akadt.)

Antal meggyújtotta a gázt, a vendégek elszállingóztak, s a munkatársak munkára biztatták magukat.

Egy kissé nehezen fogták kezükbe a tollat. Ujra elkezdődtek a mindennapos panaszok a «rettenetes taposó malom» — a hirlapírás — vérivó, sorvasztó munkája fölött. De lassankint mégis csak perczegni kezdtek a tollak és vége szakadt a társalgásnak. Bár olykor hol egyik, hol másik félbeszokitá, odafordulván Recskihez:

— Két «k»-val írják «akkort»? . . .

— Ázsiához vagy Amerikához tartozik Borneo? . . .

— Ki tud valamit Georges Elliotról? . . .

— Mi az a «Kopt» keresztény? . . .

Ádám megfelelt mindenre s még beszéd közben is irt tovább, verset a tárczába, majd közgazdasági rovatot, mindent.

A «színház előtt» megjött Palaczky is, udvariasan köszönté szellemi munkásait, egy pár szót váltott a szerkesztővel s visszavonult hivatalos helyiségébe.

A munka serényül folyt tovább. Megjött a másik reporter is. (A télikabátos. Az, ki csak «soronként» dolgozott, de a sorok között reklámot is tudott ütni.) Tele volt ujdonsággal, de azért az előszobában a szolgát, itt a szerkesztőségben mindenkit megkérdezett:

— Mi ujság? Semmi ujság, semmi?!

Előhozakodott hát a magáéval. Kettőt olyat sikerült hoznia, a mi semmi napilapban

nem lesz meg a «*Hazán*» kívül, s így kénytelenek lesznek átvenni.

— Éppen ott voltam — mondá diadalmasan — az ablakot tisztítá a fő-úton. Harmadik emeleti ablakot. Egyszerre csak ijedt mozdulatot tesz a kezével, s abban a pillanatban látom megvillanni testes alakját a levegőben, a mint zuhan le, s a másik pillanatban már szétlocscsant fejjel, holtan feküdt a kövezeten . . . A nép összecsendül körölte, nézi szétmállott testét . . . Kenéz Juliánna, szobalány . . .

— Képet lehet hozzá vágatni, érdemes, — szólott a törvényszéki rovat vezetője.

— Jobb, mint semmi! — szólt Recski Ádám flegmaticze. Majd némi érdeklődéssel kérdezősködött az esetről, s a szobaleányt «szegény szerencsétlen»-nek nevezte.

A költő szaladt az illusztrátorért.

A többi munkatárs indulófélben volt vacsorázni. Vége volt a színelőadásnak, egy ambiciózus színész jött hirt hozni sikeréről és hirtelen, váratlan megjelent a redakcióban — Vass Tärri.

Már két hónapja szívta a főváros levegőjét, vett részt izgalmaiban; már két hónapja tette éjjeleit nappallá az «érdekes» után való elkeseredett harczában s ez egy kissé meglát-szott rajta. Halvány volt, szemei köré kék gyü-

rük rajzolódtak, s mintha egy kissé meg is nyúlt volna. Nevelő-anya karján jött ide, s lekötelő bólintással üdvözölvén a kartársakat, kopogtatott Palaczkynál.

Alig köszönve, fáradtan dőlt egy karszékbe s egy pár perczig hallgatott. Majd elkeseredés és boszúságtól elfojtott hangon susogá:

— Mentsen meg . . . mentsen meg?

— Kitől? — kérdé megdöbbenve Palaczky.

— Attól az embertől . . . ! Üldöz, mindenütt ott van, a hol én vagyok, úgy néz rám . . .

— Csakugyan úgy néz rá, mintha felakarná falni! — erősíté Vassné.

— Coriolán?

— Ó! Most is ott várt reám a foyerban és köszönt, hozzám is szólt, de a mama . . . szólt Tärri s hangja majdnem fuldoklóvá vált.

— Be kell adni a válókeresetet ellene! — szólt Palaczky egyszerüen.

— Adassa be, ma mindjárt.

— Ma nem lehet többé.

— Hát holnap, azonnal; rettenetes, itt azt hiszik, hogy férjem . . . beszélik, mentsen meg.

— Mentse meg!

— Mindenütt kérdezősködtek . . . Azt hiszik, hogy . . . nem tudom megmagyarázni. Válni, válni . . .!

— Ha Coriolán is akar, mi sem könnyebb.

- Akar, kell. Kényszeritse.
- Az lehetetlen, de ő szavát adta már a házasság előtt. Ha szavát tartja —
- Meg fogja tartani . . .
- Az nem bizonyos. Hát ha pénzt akar?
- Hisz szeret . . .
- De ha ön kiutasítja . . .
- Mégis szeret.
- De szegény ördög!
- Hát adjon neki pénzt!
- Mennyit?
- A mennyit kér! Szabad akarok lenni . . .!
- Akkor meg lesz.
- De rögtön.
- Minél hamarabb. Hogy minél gyorsabban haladjon az igazság szekere, jó lesz tán megkenni —
- Kenje.
- Tehát holnap. Fel fogom keresni. Beszélni fogok vele — — — — —

A «*Szerkesztőség balra, — kiadóhivatal ugyanott*»-ban újra perczegtek a tollak, a mint Tárri végigment a helyiségen. Alig vették észre, midőn könnyű léptekkel elsuhant közöttük. De a kellemes illat, a mit fényes estélyi toilletteje hátrahagyott, kellemesen zavarta meg őket munkájokban. Abban a munkában, melyet egyesegyedül a művelődés, a haza, egy «Uj Magyar-

ország» érdekében végeztek. A mint a lap programjában is meg volt írva.

Maga Tärri is a Palaczky kíséretében ki-
lépve az utcára, megdicsérte őket:

— Érdekesek! — mondá és szórakozot-
tan kapaszkodott nevelő-anyja karjába.

— Érdekesek! — ismétlé, de alig tudta,
hogy mit beszél.

Tavaszdott s a főváros áprilisi hangulata
e szűk utczában is nyilatkozott: bizalmasan egy-
másba fogódzó párok suhantak el mellette. Egy
darabig hallgatagon nézte az élet-vidám alakok-
kat, aztán csak félig elfojtott sóhajjal szólott:

— Egyedül . . .

Majd Palaczkyhoz fordulva, közömbösképp
adott, de izgatott hangon kérdé:

— Igaz, hogy Ardó valami színésznővel
még a mult hónapban Velenczébe utazott?

— Igaz.

— De már visszajött.

— Lehet.

— Bizonyos, láttam ma este a színésznők
páholyában, az uj tragikával.

— Akkor ő volt.

— Rövidlátó Ardó?

— Sasszemei vannak. Tán nem vette észre
nagysádot?

— Nem köszönt! — kottyantotta ki a mama, panaszló hangon.

— Igazán nem? — kérdé Palaczky, a lovagias ember méltatlankodásának határozott hangján.

— Nem! — mondá röviden Tärri s beleharapott ajkába, úgy, hogy talán a vér kiserkedt utána.

Sötét volt, csak Palaczky vette észre.

IX.

«Gyűlölöm!» — «Szeretem!»

— Coriolán, a Tekintetes úr van itt . . .!

A jó fiu felszökött az ágyból és Palaczky elé sietett.

— Szervusz, kis komám, szervusz! — kiáltá vigan Palaczky és jóízű melegséggel fogott kezét Atyimovicscsal s az egész családdal. Aztán kérértlen, kínálatlan leült, kezét pártfogólag a Coriolán vállára tette s kérdé:

— Hogy vagy?

— Jól, köszönöm, a körülményekhez képest jól.

Palaczky elmosolyogta magát. Szétnézett a lakásban. Azaz ama egy szobában, melyben a négy tagból álló család lakott, főzött, aludt.

A bűzről, mely az utczáról beverődött az udvarba, onnan a szűk négy fal közé, s itt megszorulva, fojtogatni kezdé, megérezte, hogy hol van.

Az Erzsébetváros egy zsákutczájában találtak fel Atyimovicsék az alkalmas lakást. Ebben a városrészben, hol a vidék egész kis telepet alkotott már. Az a vidék, melyet kivert otthonából a szükség s ide kergetett a fővárosba, hol «nagyobb a tér», s nem kell szégyelni ismerősöktől a dolgot, s itt, hol a munka után meg lehet élni! Egy kicsiny Amerika varázsával vonja már ez a mi Budapestünk a pusztuló megyét, az elkallódó kis-várost, a városiasodó falut.

— Ez jó lesz! — mondá Atyimovicsné, midőn lakásukhoz értek. — Itt mégis van egy kis udvar, lehet apró-márhát is tenyészteni és közel van a piac.

Kis földszintes ház volt, s kovácműhely, meg spanyolviasz-gyár volt lenn a pinczében, hát az öreg Atyimovicsnak is tetszett a dolog: szerette elnézni, a mint serényen munkálkodnak.

A lakók is nagyobbára magyarok és vidéki eredetűek voltak, hamar megbarátkoztak hát egymással és Coriolán anyja másnap már ismerte a lakók összes históriáit.

Mellettük valami mosóné lakott, s az nyomban elbeszélte egész élettörténetét. Szomorú igazság volt minden, a mit mondott, de olyan affektálva beszélte el sorsát, mintha nem is érezte volna keservét. S talán már annyira meg-

szokta, hogy csakugyan nem is érezte. Régi uraságáról szavainál hangosabban beszélt kékre puderezott arcza, megkopott, de selyem-bársony hajdisze, mely a folyton gőzös, vizes levegőben, mintha harmatos lett volna . . . S a mosó-konyhában — egyszersmind lakásuk is volt az — ott ült karos-székében már eladó lány, mozdulatlanul, mereven nézve maga elé.

— Egyszerre csak leesett a lábáról . . . mikor éppen tizenkét éves lett, s azóta nem tud járni, nem tud csinálni semmit . . .! Pedig milyen kövér, a gyomra egészen jó, maga meg eszik annyit, mint én s az uram. Nagyon szereti a tésztát. Ugy-e Kati?

— Igen! — felelé a lány, s érdeklődéssel nézett a kályhára, melyről sült-tészta illata verődött feléje. Aztán megtapogatta az öreg Atyimovicsné ruháját:

— Szép ruba; karton vagy satine?

— Csak meghalna, csak elvinné az Isten szegényt! — sugta a mosóné vendége fülébe.

A lány azonban — úgy látszott — nem igen érzett kedvet a meghalásra. Nem érezhette szerencsétlenségét.

— De nem hal meg; volt egy másik, éppen ilyen, a Juli; negyvenöt évig vitte. Tavaly halt meg, beleszeretett a szenes-legénybe, a ki ide-

járt, s elsorvasztá a titkos láz . . .! — sugta tovább, nem is egészen halkán a mosóné.

És a ruhamosás zaja, locsogása, gőze közepette az ablaknál egy öreg ember irt. Instan-
cziákat ahhoz a grófhhoz, a kinél kasznárkodott,
mig rendetlen számadások miatt el nem csapták.

— Csendesen, a férjem ír! — intett az
öreg asszony, a ruhát öblögető napszámos-
leánynak.

A férje irt, egyre irt.

A hátsó udvarban valami filagoria-féle fa-
alkotmányban a fiskális lakott. Valami vén, ré-
szeges fráter, ki ujjat akart húzni a megyebeli
urakkal: — felszorították ide, hol már öt éve
kergetett helyet, de öreg volt s nem lehetett
mindenhova szalajtani — már csak tiszteletből
sem — mint a fiatalabb ügyvédsegédek;
aztán nagyon is olcsón ajánlkozott: nem fogad-
ták meg. Mig végre beállt joggyakornoknak;
kezdetben ingyért, majd huszonöt forintot is
kapott. S ha jól viseli magát továbbatra is, tiz
év múlva lehet aljegyző. Épp akkor lesz hat-
vanhét éves.

Legnagyobb számmal laktak a házban öz-
vegyasszonyok, fiatal, öreg; mindössze: négyen.
Egy özvegy papné, kinek sok ismerőse volt
a városban, boldogult köztük: kovártélyt adott
helynélküli cselédlányoknak, s bár kezdetben

hevesen protestált minden erkölcstelenség ellen, később — később nem látta meg, ha ketten ébredtek is fel egy ágyban . . .

Az általános panaszokkal szemben, Atyimovicsék hangosan hirdették boldogságukat.

— A fiam, a fiam! — mondogatta az öreg asszony. — Jó fej, kitünő fej. Nagy állást ígérnek neki.

Az öreg Atyimovics retteneteseket hazudott:

— Mindenüvé hívják ezt a Coriolánt . . . Híres és gazdag ember lehetne — ha akarna. Különösen az asszonyok, hehehe . . . de ő nagyon is szereti a feleségét, gazdag lány, művelt lány, úri; nincs nála külön Pesten . . . ! — mondogatta a kovács-legényeknek.

— Hát hol az a híres feleség? — kérde egy-egy skeptikus.

Az öreg Atyimovics megvakarta a füle tövét s elszelelt.

Csakugyan, hát hol is az a híres feleség? kérdezte az öreg, meg a felesége maga-maga, aztán egymástól. Miért nem laknak együtt? Még most se találkozott volna kellő lakás? Aztán lehet, sőt kell is, hogy egy fiatal pár életében ne csak a lakás legyen a fő kérdés!

Legalább is furcsának találták a dolgot, s súgni-búgni kezdtek, de nem mertek szólni

Coriolánnak. Az pedig nem igen volt bőbeszédű; ritkán volt otthon, s nagyon kifáradva jött haza.

— Mit csinál a feleséged? — kérdé néha zavartan édes anyja, midőn valahonnan hazatért.

— Köszönöm, jól van, tisztelteti a mamát . . !

Ez és hasonló válaszok valamennyire megnyugtatták az öregeket. Tisztelteti a mamát! Ez mégis valami ilyen úri lánytól.

— Hát engem nem? — kérdé az öreg Atyimovics.

— Téged is . . ! Hebegé Coriolán.

Pedig a mióta Pesten voltak, mindössze kétszer beszélhetett a «kincscsel». Akkor is röviden végeztek vele:

— Engedjen meg, de varnak rám . . .

Sokszor ellátogatott még a fényes vácziztai lakásba, hogy elmondja, a mi szivén fekszik, megtudja: mi sors vár rá. Mikor törik meg a «kincs» leányos szemérme, mikor szól: «már most megyek veled!» Tiszta inget s új nyakravalót is vett, egy álló óráig kefélt a czipőjét, — de hiába.

Tárri már eltagadtatta magát előle. Csak a nevelő-anyával beszélhetett, ki szintén nagyon megváltozott, mióta idejöttek a fővárosba. Haját rövidre vágatta, és nagyon is férfias ruhát viselt. Coriolán nem tudott vele beszélni.

Néha azonban Lontikát találta az előszo-

bában s ezzel a beszédes kis lánnyal kibeszélhette magát.

— Lássá, én sem szeretek itt — mondá a kis lány — nagyon unom magamat. Mintha idegenben volnék. Aztán minden olyan messze van. Nincs mit dolgozni. A szakácsné nem tűr meg maga mellett a konyhában és Tärriék nem érnek rá, hogy velem beszéljenek. A nagynéni mindig vendégeket fogad, Tärri sokat ír, mindig ír . . . Mire való az a sok irás? Regényt csinál, azt mondják. Pedig az a férfiaknak való . . . Aztán annyi udvarló, kérő is . . . nem tudják, hogy férje van. De milyen férj is maga?! . . .

Később aztán Lontika se igen állott vele szóba. Úgy lehet, megtiltották neki.

— Nincsenek itthon, Coriolán . . . s a jövő héten el is utaznak. Hogy van? Jól? Mit irnak Balláról? Igaz, hogy czirkusz van? Szeretnék otthon lenni, de az anyám azt írja: becsüljem meg magam s örüljek a szerencsének, hogy szegény lány létemre itt fenn lehetek . . . Ugyan!? Menjen, kikapok! Isten áldja.

Csak egyetlen egyszer szeretett volna még vele beszélni, megtudni: élet-e vagy — vagy halál, de ha nem akart durva lenni — s hiába akart volna az lenni: nem tudott — lehetetlen volt a «kincscsel» beszélnie.

Kárpótlota hát magát, a hogy tudta: ott

volt mindenütt, a hol csak Tärri megfordult. Tüzelte magát: «Coriolán, jogaid vannak, lépj fel!» El is határozta az erélyes fellépést, de a kivitel előtt gyerekes félenkség szállta meg. Magában, otthon a legapróbb részletekig kidolgozta, a mint a feleségéhez lép s karon fogja: «Enyém vagy, jere velem!» De elég volt Tärri elegáns alakját megpillantania s minden a régiben maradt. Mégis egyszer, midőn anyjával egyedül látta kijönni a színházból, hozzálépett, s zavartan szólott:

— Tärri, számomra nincs egy szava sem?!

— Majd később. Legyen valamivé!

— szólt az elfogódott hangon s beülve fiakkerjába, elrobogott.

Valamivé lenni! Sokkal nehezebb az itt a fővárosban, mint Coriolán gondolta. Annyi ember s ez mind élni és boldogulni akar. S az a szűk út, mely az uraság, a kiválóság velé vezet, jobban el van lepve emberektől, mint czukor-darab nyáron a légytől. S e szűk sikátoron, erős vagy ügyes, gyenge, de ambitiosus emberek törnek előre; taszigálják, öklözik egymást. Olykor le is tiporják, hogy jobban és gyorsabban haladhassanak. S az eltiprott testeken által nyomúl felfelé a tömeg, s minél fennebb, annál jobban hullatja számát.

Valamivé lenni! Coriolán azt sem tudta,

merre van ennek a szűk útnak a szája. Kereste, csak kereste, s a mit talált: egy kis irnokság, javítnokság, holmi ilyes volt.

Nem fogadta el: mit mondana Tärri?! A férje irnok! És egyre kereste a boldogulás útját.

Pedig az a 2—300 forint, a mit a vidékről felhoztak, rohamosan kezdett fogyni. Csalták is őket. A házmesterné eladott nekik egy szobasuroló kefét, aztán visszalopatta a fiával s újra eladta az öreg urnak. Az asszony meg szeretett jól főzni, de kellett is:

— A fiam finom koszthoz van szokva . . . A Coriolán, jeles fej, kitünő fej! — mondogatá.

— Az az egész, hogy jól fogja fel! — jegyzé meg a kovácsné.

A ház szegény népe látván, hogy ezeknek még van egy kis pénzük, hízelegni kezdtek nekik.

Az öreg Atyimovics dohánynyal tartotta a férfi-népet és nézte, hogy dolgoznak, vagy kiment az utcára és vizsgálta, napról-napra szemmel tartotta, mennyit haladnak a szomszédház építésében. Délutánonként pedig eljárt a Széchenyi-térre és ismeretségeket kötött, mindenkinek elbeszélve a fia nagy sorját.

Csak a vak testvér, az sehogy sem akarta magát jól érezni:

— Szűk, nagyon szűk itt minden . . .!

Nem ismerte az udvart, s nem is akarta megismerni, órahosszant ült daczosan magában, és mindent kritizált; — egyre veszekedett, de Coriolánnal gyöngéd volt. Oda híttá magához és megsimogatta a fejét:

— Van sok szép ruhája a feleségednek?

— Van.

— Miért nem jön sohasem ide?

— Majd eljön . . .

Az öregek kezdtek türelmetlenkedni. Majd sirtak is egy-egy rövideset, midőn az utolsó ötven forintot váltották fel. Noszogatták egymást.

Nem mertek szólni. Bár aggódtak, mert Coriolán azt se akarta, hogy vagy egyszer meglátogassák a feleségét.

— Majd máskor, rövidesen, várjatok . . .

Az utolsó ötven forint tartott a legtovább, bár nem féltek, hogyha ez elfogy: pénz nélkül maradnak.

«Coriolán kitünően fogja fel, s ez a fő!»

És Coriolán kitünően fogta fel csakugyan. Felfogta, hogy mivel tartozik feleségének s nem fogadott el semmi alantas hivatalt.

Véres verejtékkel igyekezett, hogy «valamivé legyen». Akkor oszt . . .!

Tegnap azonban az utolsó forintot is fel-

váltották. Ez a körülmény felbiztatta az öreg asszonyt. Félrehívta Coriolánt s alázatosan kérde:

— Coriolán, mikor fogod elfoglalni azt a hivatalt? Talán mégis jó volna . . .

— Ráérek. Jobbat kell kapnom.

— De az utolsó forintost váltottam fel.

Coriolán meghökkent s hallgatott.

— Talán addig kérhetnél a feleségedtől . . .

— Az nem lehet! — susogá elpirulva

Coriolán.

— Miért?

Coriolán hallgatott.

— Nem vagy jóban vele?

A jó fiú felsóhajtott. Az öreg asszony szemébe könnyek gyültek, s kimondta, a mi már hetek óta nyomta anyai és női szivét:

— A te házasságod, nekem úgy tetszik . . . különös . . . De talán nem is igaz?!

Coriolán hebegett valamit, hogy: «nem . . . jó lesz minden . . .!» s elsurrant hazulról s kávéházakban töltötte az éjt.

Csak ma hajnalban jött haza és alig aludt valamit. Palaczky szavára ébredt fel.

Megijedt, s egyszerre meg is örült ezen látogatásnak.

Palaczky megértette Coriolánnal, hogy egyedül szeretne vele maradni.

Az öregek s a vak testvér kimentek az udvarba, s nagy hangosan magyarázták:

— Ott benn . . . a fiunknál . . . egy ur . . .!

Palaczky közelebb húzta székét Coriolánhoz, s olyan édesen nézett reá, mint mikor a hajcsár a meghizott árú lapoczkáját tapogatja:

«Éppen megfelel . . . pompás . . .!»

Majd ünnepélyes arcot öltött, sőt szer-tartásszerűleg köhögött is, aztán szólott:

— Atyimovics, Tárri nevében jövök hozzád!

Egy másodperczig gyönyörködött a jó fiú arczában, melyen hirtelen öröm, s villámszerű kín villant fel és el ugyanegy pillanatban.

— Ismét áldozatot kérni jöttem. Bízva jöttem, bizalommal küldtek ahhoz, ki az áldozatkészség maga . . .

— Ő azt akarja, hogy főbe lőjjem magam?! Szivesen, a mint parancsolja! — tört ki a hónapok óta visszafojtott keserűség Coriolán meggyötrött szivéből. De csak egy percnyi hevülékeny állapot volt ez, a tisztánlátásnak egy véletlen pillanata, melyet nyomban követett az állandó homály.

Palaczky megszeppent.

— Ő nem, itt nincs főbelövésről szó. Tárri még mindig szimpathiál veled, s ha valamivé lesz . . .

Az ex-adótisztnek sikerült újra belopni e

már-már meggyengült bizalmat a jó fiu szivébe s azonnal a régi lett az:

— Hát még mindig bizhatom? — suttogá örömittasan.

— Bizhatol! — mondá komolyan Palaczky s nyomban hozzátette:

— Előbb azonban újra próbáját kell adnod áldozatkészségednek. Azért jöttem. Teljes bizalommal. Tárri tudja, hogy ki vagy. «Egy középkori hős a kedves lovagkorból», mondá rólad tegnap. «És mégis — tette hozzá — az élet nem engedi, hogy egymáséi legyünk egy darabig —

— Ó, én várok.

— Az élet nem engedi, jövöm s terveim nem engedik meg. Egy kis időre szakítanom kell vele. Ujra igénybe kell vennem nagylelkűségét. Értesse meg ön vele — üdvözlöm őt — mondja meg neki, terveim vannak, s reményem, hogy e tervek segélyével ismertté teszem nevet, ismertté és imádottá a Kárpátoktól Adriáig (s a fordítók által Németországban is), hanem —

Coriolán mosolyogva szorította meg Palaczky húsos kezét a sovány, mindinkább át-látszó kezével:

— Tünjek el utjából, várjak! Ezt akarja, s én várok és igyekszem valamivé lenni!

— Nagyon helyesen, hanem előbb —

— Előbb?

— *El kell válnotok.*

Coriolán elhalványodott:

— Elválni!

— Az egész csak egy kis szertartás, egy kis törvénykezés, tempó, — semmi. Hisz olvas-tad a «Szerelem bolondjait»; elváltak s újra egy-másba szeretnek. Aztán, de hány, de mennyi eset az életben . . . A külső körülmények . . .

— Különben is megígérted!

— Igaz! — sóhajtá Arjimovics.

— A dolog különben is nevetségesen egy-szerű. Tárri azt *hazudja*, hogy az esküvő után azonnal meggyűlölt, s te szintén azt füllented. Az egész röviden fog menni. Igaz, hogy — csak pusztá formalitásból — előbb valamelyik refor-mált vallásra kell térned.

— Kitérni, — Istenem!

— Ugyan hagyd el! Hit, — mi van abban; Aztán ezzel is közelebb léssz hozzá. Érted: egy valláson lesztek. Megvallom, egy kis akadály a valláskülönbség . . . A dolog hosszan tartana. Aztán mit törődsz vele: nem te választottad a hitedet.

— Benne születtem!

— Ő kér!

Coriolán hallgatagon hajtotta le fejét. A titkár hirtelen folytatá:

— Könyörög neked, szerelmedre kér, elvárja tőled.

— Azt teszem, a mit akar . . . Mondá halkán a jó fiú, s egy könyvet morzsolt szét szemeiben, szelid, szőke pillái alatt.

— Derék ember vagy! — szólt Palaczký s megveregette a «derék ember» vállát. Szomorúan mosolygott az.

A titkár papírt, tintát s tollat vett kizsebéből.

— Még egy szívességre kérlek: ird, a mit diktálok.

Meg sem gondolva a szavak tartalmát, gépiesen írta le Coriolán, a mit tollába mondtak:

«Asszonyom, az esküvő megtörtént. Ő, hogy meg kellett történnie. Két óra előtt még meglehetett volna előzni azt a kegyetlen tréfát, hogy mi ketten örök hűséget esküdjünk egymásnak. Mi ketten, a kik már ama perczen gyűlöttük egymást, a melyben kimondtuk a «holtomiglan-holtodiglant».

Őn asszonyom, két órával az esküvő után azt írja nekem, hogy: gyűlöl. S az én szívem visszazúgja rá: én is! És nekünk mégis örök hűséget kellett esküdnünk. A körülmények mindent összegyúró kényszere

Bródy Sándor regényei. 14

alatt nyögünk. Önnek szüksége volt rám, nekem önre.

De vajjon szükséges-e továbbra is teljesen átengednünk magunkat e kényszer következményeinek? Én azt hiszem, hogy nem.

Még csak két órája, hogy hamisan esküdtünk a pap előtt. Mi akadályozhat meg tovább abban, hogy megtagadjuk ez esküvést. (Maga magától hazudtolódnék meg az amugy is röviden.)

Ön mondta: gyűlöl engem, az én szívem pedig örül, mert visszazúghatja rá: én is!

Menjen ön Északra, én Délre megyek. Minél távolabb egymástól. Két, egymástól legmesszebb fekvő út legyen a mienk, hogy ne találkozzunk sohasem.

Isten önnel! — *Atymovics Coriolán!*»

Coriolán életében talán csak ezúttal nem csinált «czigot» a neve alá. Át sem olvasta, meg sem nézte, hogy van írva, rendesen-e? bágyadtan nyujtotta át Palaczkynak. Palaczkynak, ki alig tudta visszafojtani kaczagását, s mégis oly komolyan, majdnem melancholikusán fogott vele kezét:

— Isten veled! Tehát ne feledd el: valamivé lenni — az a fő . . .

Még a konyhából is visszakiabálta:

— El ne feledd . . . az a fő . . .

S úgyszólván szaladt ki kocsijához, kezében szorongatva a becses irást.

A fiakkerben ülve, szabadon eresztette vad, vihogó kaczagását. S már Tárri előtt állt, még akkor is elő-előtört ajkán egy-egy kaczaj-töredék. Majd levágta magát a kerevetre s újból kezdte.

»*Don Quixote*» kisasszony alatt paráztűz volt a puha szőnyeg. A végletekig izgatott volt, s kezdetben ideges kíváncsisággal, majd erőszakos követelő hangon tudakolá:

— Nos?

A titkár nagynehezen kijózanodott nevetési mámorából.

— Meg van.

És olvasni kezdé Coriolán levelét.

— Nagyszerű! — tört ki Tárriből az elragadtatás, minden bekezdés előtt. A levél végén pedig lelkesedve kiáltott fel:

— Pompás. Mégis derék fiu ez a . . .

— És olcsón adta! — jegyzé meg némi éllel a titkár.

— Pénzt kért érte?

— Két ezerbe került, — hazudta merészen Palaczky.

— Ó, a nyomorult!

— Mondja inkább: szegény ördög!

— Megvetem —

— De tartsa titokban megvetését, mert ha Atyimovics vonakodni talál. Ő utoljára is az ön törvényes férje.

(Volnál csak az én feleségem, majd más-képp beszélnek én véled! — gondolta magában a titkár. Külseje és szavaiból azonban feltétlen bámulat sugárzott «Don Quixote» kisasszony felé.)

— Most pedig sietek az ügyvédjéhcz. De kérem vissza Coriolán levelét, ez egészen megkönnyíti a dolgunkat.

— Ezt csak holnap adhatom oda! — szólt habozva Tárri. — Talán szükségem lesz rá! — tette hozzá határozottan.

S ez irással kezében, dobogó szívvvel vonult vissza dolgozó-szobájába. Ama szobába, melynek legkisebb butordarabja is Ardó Kornélról beszélt neki.

Hónapok óta élt már a főváros izgalma közepette, része volt a legváltozatosabb ünneptetésben, sőt a tömjénezést is kezdte megszokni: versei jelentek meg politikai és szépirodalmi nagy lapok tárczáiban, egy «rajz»-át nyilvánosan is felolvasták! megtette az előmunkálatokat egy »*Magyar Nouvelle Revue*» megalapítására és tizezer forintot szort az írók és művészek közé ez alkalomból; látta, hogy keresik kegyét «jövendő munkatársai», híres

férfiak, kiknek neveit százszor is olvasta a lapokban. És egy napon arra ébredt, hogy már is neve van a főváros társadalmában, neve ott áll a személyi hírek rovatában, arcképe a kirakatokban. Masamód: kalapot, zeneszerző: waltzert s ábrándot nevez el nevéről. Szalonja asztalán halomként hevernek a meghívók; estélyeit a főváros szellemi arisztokracziája, — némi gentry vegyüléssel egyetemben — úgyszólván elárasztja. Eladósodott fiatal képviselők, s ambitiósus kiadók, könyv- és másfajta kereskedők — köztük csinosak is — lebzselnek körülötte s könyörögnek bizalmas meghallgattatásért. Lap nélküli szerkesztők, »laptulajdonosság»-ra vágyó elgyötrött munkatársak tudakolódznak melegen: «úgy-e, nem igaz az a pletyka, hogy Tárri nagysám már asszony s férje . . . !» Sőt egy jónevű lyra-költőnk, kit művészete sovány kosztra kényszerített és a ki csak a mult héten esküdött meg — valami napilapban — megjelent versében:

«Emlékednek fogok élni
Szép kis barna lány,
Élni fogok, hogy emlékednek éljek
Ma, holnap, — *azután!* . . .»

Ennek a feltűnést keltett versnek a szerzője hirtelen mást gondol, elfeledte tegnapi irott versét, s igaz szerelemre lobbant az «uj meteor» iránt. Melyet sietett (egy öt forinttal ho-

norált) versben (daktilusokban) nyilvánosságra hozni a nagy közönségnek, s a kis Tährinek,

Tárrifelelé:

— Szivem nem szabad többé!

Szive nem volt szabad többé. Szive, melyről nem tudta, hol fekszik, melyről semmit se tudott. Az a sajátosan összealkotott valami, melyet szivének nevezett: egyre hevült, sajgott s mindegyre a költőért.

A költő ama nevezetes találkozásuk óta feltűnően került. Ha látta, igyekezett, hogy ne láttassék. De a lány egyszer mégis érezte, hogy titokban mereven függeszté rá égő tekintetét. Az ő arcza égett, hát azt hitte, hogy a férfi-tekintet volt lángoló. Azonban lehet, hogy nem csalódott.

A költőről sajátságos híreket hallott. Véletlenül értesítették — feltűnő részletességgel — hogy micsoda örült mulatozásnak, tombolásnak, orgiáknak árjába dobta magát Kornél egy idő óta. Ma valamelyik éjjeli kávéházban csinált társaival óriási vigasságot, holnap már egy ujdonsült primadonnával Velenczébe utazott

— Megöli magát, úgylátszik öntudatosan öli meg magát! Valami lányról beszél néha mámoros állapotában, töredezetten. Egy leányról, a kit nagyon szeret, — de . . . Ilyen híreket hoztak Tährinek.

Olaj a tűzre.

Tárrí, a szép, gyengéd s szenvedélyes, szellemes és nagyhirű barna térfi iránt kezdetben csak szokatlan szenvedélyt, de lassan-lassan olyasfélét kezdett érezni, a mit közönségesen szerelemnek neveznek a lányok.

Igazi szerelem! Lányoknak öntudatlanul is önző és hiú szerelme. Érzés, mely olyan felséges, mikor lángol, mint egy tüzet fogott hatalmas barak. S olyan hamar is ég el.

«Don Quixote» kisasszony leült ékes íróasztalához, s kemény cartonon egy levél írásába fogott.

Levelet irt a költőnek.

«Szenvedek!» ezzel kezdé levelét a lány. Erről irt egy egész lapon; itt érdekesen és megkapóan, ott unalmasan és negélyezve, és hazugan.

Teli volt forró érzéssel, és sorról-sorra jobban-jobban belekergette magát a szenvedélybe: a levél mégis művészi volt, — vagy az akart lenni, — s compositiójában, de részleteiben is nagyon hasonlított ahhoz a világhírű levélhez, melyet Puskin Anyeginjában Tatjana ír Eugénnek.

Érzelmeinek forrása daczára visszaemlékezett «Don Quixote» kisasszony ez örökké szép levélre és igaz — legalább e perczben igaz —

érzelmei daczára jónak látta Tatjana szerepét elfoglalni.

«Én irok önnek . . .»

Tárra az ünnepelt, az irigyelt, gazdag és szép leány keserves szenvedéséről panaszkodott a férfinak, a ki elhanyagolta és talán el is feledte már.

«Szenvedek!» tért vissza folyton e gondolatra. «Szenvedek és nem lelek vigaszt abban, a mi egyedül is boldogítana mást: — a dicsőség és ünnepeltetésben, midőn már elértem, nincs többé örömem. Tészek, veszek, járok, kelek; úgy tetszik másoknak, mintha élnek, midőn velök, közöttük vagyok, pedig csak álmodom. Miről? kérdi ön. Egy reggel jut eszembe . . . Az életben mindössze egy néhány rövid óra, s én mégis azt hiszem, hogy e néhány óráért születtem, s talán e rövid perczek emlékezete egyedül az, mi számomra megmarad . . .»

Én irok önnek, mert hátha ön is szenved? Ha a kín, melyet távollétével nekem okoz, fel-fakadt az ön szívében is? Miért hagyott ön el, miért kerül, miért nem vagyunk mi együtt, kik egygyek valánk már születésünk előtt!? Végzetes tévedésnek, kegyetlen félreértésnek kell itt közrejátszania. S én ugy vélem, ismerem e félreértést; azért irok önnek . . .»

Azt hitte: a költő azért kerüli őt, mert

megtudta, hogy már a másé, hogy — feleség. És megbántva, mintegy megcsalva érzi magát, mert az, kit ő szerelmével tüntet ki, a ki neki kellett hogy szülessen, másnak adta magát s nem várt rá. A lány méltányolta ez indokot, s igyekezett magát kimenteni. Megírta sajátságos házasságának történetét híven és minden teke-tória nélkül megértette vele, hogy: «vártam én, mindegyre vártam önt, de nagyon messze es-tünk egymástól. Szegény leány voltam, az élet-től elszigetelten élve, éltetve halvány remények által. Ekkor halt meg apám, ki minden vagyónát rám hagyta, de azon feltétel alatt . . .» És itt leírta Tärri az ismeretes feltételt, melyet édes atyja végrendeletében kikötött Elbeszélte a küzdelmet, mely benne vítt: «szegényül, kö-zönséges leány módjára meghalni, vagy «egy kis szertartás árán eljutni oda, a hol önt ke-resnem kellett . . . Nem sokáig habozhattam: a szinleges esküvő megtörtént, s én repültem a főváros felé. A jó fiu, kit a véletlen férjemmé tett, nem részesült *szívem* egy dobbanásában is — elhagytuk egymást azonnal. Szükségünk volt egymásra, de csak mint egyszerű eszközre. Ő nekem arra szolgált, hogy az ön közelébe juthassak, én csak arra való voltam neki: — hogy egy pár forintot szerezzem . . . Ön talán meg vet, mert nem haboztam az eszközt hasz-

nálni, de meg fog bocsátani akkor, ha *megtudja*, hogy önért tettem . . . »

Igy folyt tovább a levél több-kevesebb affectatióval, reminiscenciával. A végén azonban — ott, a hol hivja magához — igazán megható volt. Könyörgött a költőnek, hogy ne ölje meg készakarva magát. Jöjjön vissza hozzá, hisz midőn őt kínozza, maga is martaléka a kínnak. Tudomására hozta, hogy «férje» ellen — kit «ama embernek» nevezett — már megindította a válópert, s egy pár hónap mulva egészen szabad lesz. Szabad és önálló. Ujra lány.

«Jöjjön el, ha még szeret, jöjjön, én várom. Itt leszek, hol oly boldogok voltunk, nem megyek ki e szobából, s várok, egyre várok önre . . . Várlak, visszavárlak. Ide hozattam át fekhelyemet, hogy egész napon itt maradhassak; itt, a hol szent minden butor-darab, s a hová nem szabad belépni idegen férfinak. Nappal és este, s ha jó a hajnal: — várlak, visszavárlak! Midőn az egész város mély álomba merül, én álmatlanul virrasztok és magamba susogom: jönnöd kell, várlak, visszavárlak!

. . . Jöjj!»

Arany porzóval porozta be a hosszú levelet Tárri, aztán chinai boritékba tette s elküldte vele a cselédet.

Aztán: — várt.

Életén át nem szenvedett még annyit, mint e napon. A cseléd visszajött, nem találta otthon a költőt, a levelet otthagya.

Vajjon megkapta-e a levelet, vajjon nem égette-e el olvasatlanul, s ha elolvasta, nem veti-e meg miatta, bár előbb még szerette? Szereti-e még? Eljön-e? Mikor? Meddig kell várnia? Ezek a kérdések, s e kérdések különféle, egymástól egészen elütő megválaszolása kinozta folyton.

Egyenként, majd rohamosan ragadták meg, s lázra ajzották idegeit. Vaczogó foggal, rázkódó tagokkal feküdt hanyatt kerevetén és várt; izgatottsága fájdalommá növekedett, s a fájdalom apránként: kínná.

Ugy érezte, hogy állapota elviselhetlenné lesz, midőn teste kifaradt, s bágyadtságában visszatért és megerősödött bizalma: jönni fog.

És meg is jött — levele.

Tárri ajkához szorította a levelet, magára zárta az ajtót, aztán, remegő, de mégis gyöngéd kezekkel kibontotta és olvasni kezdé:

«Nagysád! — Még mielőtt örökre befejeznők az egymásközt való bizalmas érintkezést, lelkiismeretbeli dolognak tartom kegyedhez egy pár szót, — ha úgy tetszik, kedves levelének megválaszolásaul — búcsúzásképp is intézni.

Az el van már végezve, hogy mi csak

oly idegenek leszünk egymásra nézve, mint voltunk azelőtt, míg a kóros láz — megbocsát e materialisztikus kitételért — be nem lopódzott ereinkbe; és sziveink nem fognak soha többé találkozni e földön; a mi pedig a menyországot illeti: kegyed tudja, mit tartok róla! S ha volna is túlvilág: kegyed fenn, én lenn.

Hát elvesztünk egymásra nézve. En megcsaltam magamat, ön pedig csalódott bennem. Az egész dologban csak az az örvedetes, hogy korán — aránylag elég korán — feltűnt a világosság.

Most menjünk a magunk útján.

Az én utam nem tudom hová vezet, az öné bizonynyal a boldogsághoz. Még visszarezg ugyan szivében — a mint leveléből fájdalommal látom — a régi melódia, de csak a szakadt húrok végső akkordja az.

Ne értse félre, nem engedhetem, hogy félreértse . . . !

Nem poetizálok, a meggyőződés beszél belőlem. E perczben — ritka percz! — tiszta vagyok minden affektációtól.

Még fáj kegyednek egy kevésbé, hogy megrögzeni kezdő gyermekies ábrándjáról le kell mondania — de vigasztalódják, holnap jöhet egy más ábránd, új szerelem. És aztán ábránd nélkül is meg lehet élni!

Tudom, mily vidám, mily csókolnivalóan bájos kis lány volt ön s azt mondom: lesz ön ismét olyan! óhajtom s bizom benne, hogy régi lelkülete visszatér. Megalkuvás a körülményekkel: ez a boldogság titka, melyet én, mint csalhatatlan gyógyító szert kegyednek és mindenkinek ajánlok — bár magam nem tudom használni!

Önnek végtére is be kell látnia, hogy én nagyon is gyenge. haszontalan lélek vagyok, ki nem érdemes az ön szerelmére. Egy meglehetősen kiélt, elunott, szeszélyes poltron, ki a mióta él: vegetál, s vegetálni fog mindörökre. Nem honom nekem ez a föld, nem kellett volna nekem születnem. — Örüljön, hogy most, midőn kihültem ön iránt, még van bennem annyi becsület és bevallom azt, s nem hazudom. Kéjvágából, miből, később talán azt is megtenném . . .

Élni kell tanulni. Használja ki helyzetét s élvezzen, a mennyit lehet. Az élet csak annyit ér, a mennyi gyönyört a percz nyújt. Nekem ez az elvem, s ezt fogom követni lehetőleg addig, míg a becsülettel összeütkezésbe nem jő. Ezt is önérdekből: mert a rossz lelkiismeret olyan, mint a rossz gyomor: — nyom, s ezért kellemetlen.

Utoljára beszélek kegyeddel az életben

hadd beszéljem ki magam. — Ha teheti, menjen minél előbb újra férjhez. De nem úgy, mint először . . . mert az mit sem használ. Igen, menjen újra férjhez. Az új élet le fogja önt kötni. Menjen férjhez! . . . S ha emlékében élek még eljegyzése után, ne feledjen el nekem is küldeni egy meghívó-jegyet esküvőjére. Eljövök, ha élek, a világ végéről is, hogy üdvözölhessem férjét, a ki a legnemesebb lányt teheti asszonyává. Azonban, lehet, hogy sajnálni fogom az útiköltséget, vagy nem is lesz — avagy! nem törődöm többé kegyeddel. Mert minden lehet. Én tőlem — mint mondám — minden kitelik.

Még az sem lehetetlen, hogy nászútja alkalmával egy koldus kerül valami országúton elébe, s krajczárt kér — és e koldus én leszek! Mert én bennem benn van a mag, mely a szerencsétlenséget rejti magában. Velem született, s ha nem látszik, hát azért, mert el van nyomva . . .

Nemsokára pusztulok a fővárosból. Ha visszatérek a külföldről, mint valami kereskedelmi utazó — kérem csak nálam vásárolni kis cipőcskéket a . . .

Tiszteli és becsüli kegyedet (már a mennyire képes) kézcsókoló szolgálja:

Ardó Kornél.

Ujra meg újra elolvasta a levelet a lány. Utoljára hangosan susogta, de nem bírta tovább. s görcsös csuklásba fult a vége.

Beletemette arczát az ártatlanul gyilkoló papirba és sirt, hangosan, kétségbeesve, jajjongva, búgott, mint a vadmadár, ha sziven találta a fegyver, s épp akkor, mikor híme körül ke-rengett . . .

Az élet iránt való lelkesülése, dicsőség-vágya, tervei, álmai, költészete, semmi, semmi sem tudott egy szemernyi vigaszt adni abban a bánatban, melyet viszonzatlan szerelme miatt érzett.

Egész lényege, mindene, a mi olyanná tette, a milyen — «Don Quixote» kisasszony-nyá — levált róla e pillanatban, s ő sem volt egyéb most, mint egy szegény lány, a ki sze-retet s viszont nem szeretetik.

— Irgalom! — suttogá könyei közben a regények büszke kisasszonya. Irgalom! Hiszen szerelem egyedüli hivatás az életben, ez az egyedüli gyönyör, s ez is kínra válik. Hát mi marad akkor? Semmi, semmi!

Ó, ha itt volna! Lerogyna lábaihoz, s tér-den csúszna hozzá: bizonynyal újra feltámasz-taná benne régi, boldog, édes, üdvözítő szerel-mét. — Irgalom! Hiszen így nem lehet lennie; élni, lélekzeni! Nem lehet ez, hisz szerette és

szeretnie kell. Ő nem szerethet mást! nincs senki, senki a világon, csak ő . . .

Tárrí újra elolvasta a levelet. Ama sorok, melyek kezdőbetüiktől végükig, ha lassanként is, de fokozatosan, s egyre azt magyarázták: kihültem, — még jobban szították szenvedélyét, mert arról is beszéltek, a mi a múltban oly közel fényeskedett: a költő viszonzszerelméről. Anyánk hirtelen halála felett, — kinek örökké béna karját csókoljuk — nem lehet nagyobb bánatot éreznünk, mint a mit Tárrí érzett, míg ama levelet szorította nedves, forró szemeihez, melyből szintén egy halott meredt rája: a költő kimúlt szerelme. Most, hogy nem volt az többé: százszorosán érezte bűvét, báját, mely mindörökre oda van.

— Ó, irgalom!

Nincsen irgalom sehol. És nincsen vigasztalás egy mákszemnyi is.

Már kis lány korában — midőn valami ellenére történt, vagy nem kedve szerint esett meg — sokszor eszébe jutott, hogy elveszti magát. Most is, hogy könnyei apadni s kínjai mindinkább növekedni s egyszersmind megüledni kezdettek, kezét kebléhc szorítá:

— Ide! ide! — nyögé fájdalmasan. Arra gondolt, hogy golyót kéne az összefacsarodó, vigasztalan szivbe röpiteni, hadd zúzza össze,

izzé-porrá, egész testét életével együtt. És lassanként odajutott, hogy keserősége roppant hullámai között az öngyilkosság volt a mentő eszme, egy gyilkos golyó az egyedüli remény.

Itt volt tehát az ismert és banális kibuvó. Szinte édessé vált reá gondolnia. Hogy fogják siratni. Magából kikelve, félőrülten fog bolyongani céltalan — úttalan a költő. A nekrologok rá fognak lelni, hogy mit vesztettek benne. Különösen *egy*.

És itt visszaemlékezett Tárri arra a gyönyörű elbeszélésre, mely bár igaz volt, mégis tetszett neki. Emlékezett „Millics Klárára”, ki megöli magát, mert nem talál viszontszerelemre életében. Életében nem, de igen halála után. Yasa csak a Klára halála után tudja meg, mit vesztett Klárában. És nem tudja elviselni annak a halálát, kit életében visszaútasított. Elnyomott félreismert szerelme elemi erővel támad fel —, és szerelmi vágyak, kielégíthetlen vágyakodások lázában halálos beteg lesz s meghal, mert a halálban akar egyesülni azzal, kit életében megvetett.

A legnagyobb orosz, az ismert világ és ismert idők legnagyobb kedélye volt tán egyedül képes arra, hogy a legintenzivebb lelki fájdalom közepette egy egyszerű elbeszéléssel oda toluljon a lány lelkébe.

Tärr: Millics Klára lett. Meghalt — bizony könyei sűrűbben hullottak, midőn elmulását elképzelte — benn feküdt a koporsóban, mélyen a föld alatt, de át a szemfedőn, koporsó vastag érczén, ölnyi hanton, mértföldröket át: látta kínban vergődni, haldoklani, majd meghalni a költőt. És érte . . .

Ez is vigasz. — De nem sokáig érte be vele. Fialal lényében még fogyatkozás nélkül való s üde erő tombolt, kitorésre vágyva, életre várva. Mit ér minden, ha mindketten meghalnak, hisz nem ezt akarta, nem ezt várta ő!

Szeretni, élni! Szeretni, élni! — Szeretni, örökké, szeretni, csak szeretni . . .

Ujjaival belevajnt mellébe, homlokát az asztal éles szökletéhez nyomta. Öntudatlanul testének fájdalmával akarta elnyomni lelki kínját. De a ruháján átszivárgott vér, bár feje a fájdalomtól nyilallott: kétségbeesése a régi maradt, majd belevegyült vérébe, elárasztotta egészen. Sőt lassan-lassan legyőzte a még ellentálló érzéseket, átalakította, felolvasztotta magában. És midőn többé nem volt mivel küzdenie: lomhán, tompán, mozdulatlanul, mint valami óriási ködgomoly a tájat, feküdt meg kietlen, zord mélységeivel a szegény leány lelkét. Úgy, hogy az nem vergődött többé, nem könyörgött már irgalomért, nem tudott akarni többé.

Karjait feje alatt összekulcsolva, tágra nyitott szemekkel, de mitsem látva, s mozdulatlanul feküdt kerevetén. Mint a ki tudja, hogy elvérzik, de nem tud mozdulni helyéből, elhagyott vidéken, segély reménye nélkül.

És ebben az állapotban — bár idegeit megrázta — mégsem vette észre a villamos csengetyű csilingelését. S bár látta azt is, hogy feje mögött résztvevő arczczal áll testvére, de nem figyelte meg, s mozdulatlan maradt. Egyszerre azonban felugrott s az ajtóhoz rohant, kinyitotta.

Kornél lépett elébe. Haloványan, ünneptélyesen. Megfogta kezét, megszorította, majd ajkához vonta, s ott tartotta hosszasan. Aztán le-sütött tekintettel, halkán szólott:

— Hazudtam . . . Szeretlek! Tudom, hogy nem érdemellek meg . . . azért akartam a szakítást. De nem tudtam lemondani . . . Eljöttem. . . *szeretlek . . . !*

Örök mulandóság,

Tüzes csókok ez volt az állandó napirend. Kornél kétszer is feljött napjában, s abban a «szent szobában» leültek egymással szemben, vagy egymás mellé és szerelmes szókat suttogtak egymásnak. Majd egy heti gyakorlat után annyira bizalmasak lettek, hogy nem is ültek többé szemben egymással, Kornél nem is köszönt, ha bejött, csak mosolyogva ölelte meg s levonta az ölébe. Így ültek órák hosszán át, majdnem olyan bizalmasan, mint férj és feleség. S megtörtént az, a mi fiatal házásoknál olyan gyakori: kezdetben a férj osztja a csókot, de hamar kifárad, s aztán következik a feleség, s ez nem fárad ki soha.

Az újan kelt szerelem második hetében már bekövetkezik e sajátos tünemény: a költő szinte fáradtságot érzett, a mint a meleg tavaszi napokon ölében tartotta «Terézá»-ját —

igy hívta Tärrit — s az torró arczát nyakába fúrva, csókolta fáradhatlanul, s mindegyre hevesebben. Sőt egyszer kezét is elkapta, s ellenzése daczára odaforrasztotta nedves ajkához.

Ez a kézcsók kiégette a költő szivéből azt a kis illúziót is, mely benne a lány iránt homályosan élt, Olyan lányt keresett, ki fölötte áll, kivel szemben meg kell alázkodni, mert roncsolt idegrendszere folytán is arra vágyott, — s ím az ellenkezőt találta fel. Nem szeretett soha még, de ha lelke bármily hevülékeny is: Tärrit nem szeretheti, csak őt nem egyedül.

Nagyon hasonlítottak egymáshoz. A költő, ki telve volt affektációval, már találkozásuk első pillanatában észrevette a lányban a mesterkéeltséget. Legkönnyebben ismerjük fel s legjobban üldözzük saját hibáinkat másokban. S Kornél, kinek egész lényege mesterségessé vált, s a ki minden mozdulatában hatásra számított: nagyon is világosan látta a lány hasonló hibáit, s visszarezent tőle. Sőt tovább ment: hazugságba vette a lány ideáлизmusát, a költészet iránt való rajongása csak erőltetett, jámbor hazugság már. S még ezzel sem elégedett meg: igaztalanul vádolta magában Tärrit, hogy szerelme sem az igazi; hiuság az alapja, tudatlanság a magva. És így történt, hogy mig magához ölelte a lányt, elkeseredve gondolt arra,

miképp ez a «báb» jegyese s ma-holnap hitvese lesz.

Blazirtságában nem volt képes többé valami elemi szenvedélyre, s így csak langyos dühösség fogta el, a mint sorsára gondolt. Ennek a lánynak minden titok nélkül való, kétségbeejtően nyílt, odaadó voltában kínzó szerelmét elunta. S ezt a lányt kell elvennie, ezzel kell együtt élnie egész életén át.

Hiában, a dolgon nem változtathatott többé. Könnyelműen mászott bele a dologba. Midőn azt hazudta neki: «szeretlek» — azt hitte, hogy egy kissé szeretni fogja. Úgy hitte: igaz szerelemre nem képes úgy sem, itt kínálkozik ez a félszerelem, — kapnia kell rajta.

S mindenekfelett kapnia kell a gazdag lányon, a vagyonos feleségen.

Megunta a munkát. Pihenni akart s gondtalanul élni. S mint annyi más idealista pályatársa, kik vele együtt novellát, regényt, színművet s irányczikket irnak az érdekházasság ellen: kereste azt a lányt, kinek ő «nagyságát», az meg viszont vagyonát adja. A mi kis országunk szegényes irodalmi viszonyai — holott dolgoznia kell, hogy megélhessen! Ó, igaztalan kényszer! — s a roppant konkurenczia: őt is kényszerítették, ha élni akar. Milyen unalom! Dolgoznia, írnia, midőn már — úgy vélte —

annyira belelátott a dolgokba, hogy nem vehette komolyan az irást. A megzabáltság, a csömörkellemetlen érzése vett erőt gyenge lelkén, az elmaradhatlan «vanitatum vanitas» csengett mind-egyre fölében.

Tehát legjobb kényelmesen, mire sem gondolva, mit sem törődve a nagy álmokkal: élni és élvezni. Aztán váltói is nagyon felszaporodtak, a szeszélyes közönség is hidegedett iránta. Tegnap nevével volt tele az egész ország, s ma csak kiadója s egy pár jó barát, meg hitelezői harsogtatták nevét.

Az Isten hozta közelébe ezt a lányt! Nagyon megszokta már a kényelmes életet, s nagyon félt attól, ha a múlt nyomora vissza találna térni. Nem tudná kiállani többé. Vacsorálni három krajczárért avas szalonnát, néha kenyér nélkül s ebédelni piccolót . . .

Ugy tudta, hogy a lánynak hatvanezer forintnyi vagyona van. Maga jegyese is így mondta. Szép pénz, lehet belőle valameddig élni . . . De van-e annyi csakugyan?

A költő egyszer közre fogta Palaczkyt. A mint kinyitotta ajkát, a titkár már tudta, mit akar. Átlátott a poétán és bizonynya! megveti, ha nem kellett volna félnie tőle. Úgy látta, hogy egészen lebilincseli a lányt, s már-már megrettent: «hiába várnék, ez a ficzkó örökre

elkaparná előlem, nem lenne az enyém soha?» gondolá megrettenve. Ijjedelme nem sokáig tartott, nagyon környezete fölött érezte magát. Tudta, hogy ő lesz a győztes, de azzal is tisztában volt, miképp ártalmatlanná kell tenni azt az «átkozott affektánst». A költőt értette.

— Ó, édes Kornél, — mondá lekötelező nyíltsággal fordulva ahhoz, kit utált — rettenetesén fogy itt a pénz... Nem is merem a te szegény jegyessednek megvallani, hogy vagyona már is felére zsugorodott össze!

— Harmincezer forintot költöttek volna el egy pár hónap alatt?

— Csak tízet, — húszezer volt az egész.

E felelet felvilágosítja a költőt, hogy volta-képpen soha sem lehet ő boldog Tárrival. Most látta csak, micsoda sors várna rá. Most érezte világosan azt a rettenetes ürt, mely ama helyen kongott, hol szerelmének kellett volna «vibrálni». Végre is úgy látta, nem tud erőt venni idealizmusán, nem tud megházasodni szerelem nélkül.

Elhatározta, hogy szakítani fog Tárrival. Szerencsés véletlen jött segélyére: beteg lett. Vért hányt; ő azt erősítette, hogy a tüdejéből, de az orvos biztosította, hogy csalódik. Romlott gyomra volt a hibás. De ő nem engedett s az ágyánál szomoruan ülő Tárritól mindegyre búcsúzott:

— Isten veled! Isten veled . . .!

Egy hét lefolyása alatt mégis felépült. Nagyon rosszul nézett ki, majdnem csúnya lett. Vonásai megnyúltak, ajka kisebesedett, dereka is meghajlott egy kissé. Sokan a tüdővész ismérveit fedezték fel rajta, pedig csak a kimerültség, a gyenge test, a megrettent gyáva lélek látszhatott rajta.

Betegsége után első sétára Tärrihez indult. Az üveggel fődött, elzárt, virággal, képekkel túltömött folyósóban találta a lányt. Röviden akart végezni vele, be sem ment a szobába, s botjára támaszkodva, kezével valami virág-levelelen babrálva, a gyengeségtől bágyadt és fátyolozott hangon szólni kezdett:

— Tärri: búcsúzni jöttem . . .

— Elutazik? Vele menjek?

— Nem utazom el, itt maradok, mégis szeretnék elbúcsúzni öntől . . .

— Elhagy?

— Nem. — Lelkem mindig itt lesz önnél . . . De —

— Megunt?

— Hogy kérddhet ilyent?! Ó, most tudom, hogy szeretem önt, most, midőn látom, hogy el kell válnom öntől . . . örökre!

— Miért?

— Mert becsületes ember akarok maradni,

mert sokkal jobban szeretem önt, mintsem hogy magammal rántsam a mélybe, a büzhödt árokba... Teréz, én el vagyok veszve, nem sokáig élek, — érzem — de a míg élek, ama rövid idő alatt halált hozok arra, a kit karjaimban tartok. Csókom fertelem, ajkam forrósága halált lövel ki magából...

— Nem lehet, nem! — szólt a lány megremegve, s megszorította a férfi nedves, lágy kezét.

— Nem lehet! — ismétlé halkán, de szenvedélyesen. Én megmerlek csókolni, adj...

A költő hátralépett előtte.

— Ne érints meg... szeretlek, égek a vágytól... eltudnék feledkezni a becsületről, s elkárhoznánk... együtt

— Legyen, szeretlek...!

— Nem. Búcsúzni jöttem. Nem foglak látni többé, kerüllek, Nem soká kell kerülnöm úgy is. Napról-napra jobban érzem a tüdővész rombolását, a rettenetes ragályt...

— Szeretlek!

— Menekülnöd kell tőlem. Futnod, feledned. Feledj el, el fogsz feledni...

Görcsös zokogás közt susogta a lány:

— Soha!

A költő szomorúan mosolygott:

— Az örök mulandóság feletted is, és min-

denki felett, csak én rajtam nem ur; én magammal viszem lehelleted illatát a sirba . . .

— Ne hagyj el! — zokogta a lány. — Nem ölelsz át? csókolj meg s ha ajkad a halál —

— Isten veled! — szólt a költő, s a nélkül, hogy az égő, olvadó arcot, csüggedten alá bocsátott kezet megcsókolta volna — utoljára; — nesztelenül távozott.

Mereven nézett utána a meggyötrött lány! mozdolatlanul, mereven, mint egy szerelmes, vagy mint egy örült — — — — —

«Don Quixote» kisasszony bezárta magát szobájába s napokig feküdt ágyán vetkezetlenül, szótlantul. Egy napig nem is evett, de aztán mégis hozzányúlt a szobájába hozott eledeléhez. Egy pár napig még nevelő-anyját sem tűrte meg maga mellett, elútasította titkárját, nem olvasott lapot. Az irodalommal nem törődött többé. Néha sirt, de legtöbbször néma csüggedtséggel feküdt hanyatt ágyán, s nézte a padmaly czirádáit, avagy fel s alá járkált a szobában. Majd leült író-asztalához, hogy egy rendszerint később megsemmisített levelet írjon.

Meg akarta magyarázni a költőnek, hogy szívesen meghal vele. (T. i. nem hitte egészen, hogy a költőben halálos kór dúl, s hajlandó annak erőszakos válakozását egy nagylelkű ténynek venni: a költő beteg, nem képes dolgozni.

és szegény; nem akarja imádjottját beteg-ápolóvá, kitarthatóvá tenni.)

«Veled akarok meghalni!» ez a három szó volt az eltépett levelek mottója. Aszkéta életének hatodik napján azonban nem írt többé egy sort sem, sőt nevelő-anyja, s a Lontika legnagyobb öröme felöltözködött és kiment.

Hat napi kínos gondolkodás után végre rájött arra, hogy a költő meg fog gyógyulni, s akkor visszajő hozzá. Ez időt lázas munka által akarta rövidebbé tenni.

Egy regényen dolgozott, melynek hőse valami olasz lazaroni művészi tehetségű fia volt. Úgy festett, «mint Rafael», s olyan szép volt, «mint a belvederi Apolló.» — Ez az ifjú, kit «Giuseppe»-nek hívtak, minden olasz fiúnak ez a neve az olasz tárgyú asszony-regényekben — rettenetes szerencsés volt a szerelemben. Végig ölelte az egész világot, bár ő félig tűzmentes maradt. De a regény végén elveszti tűzmentességét beleszeret egy elszegényedett, aczélszívű baronessebe, viszontszerelemre nem talál, s meggyilkolja magát.

A háromkötetes munka az érzelgős német s a rémes francia regények mintájára volt írva. Nem volt benne egyetlen igazi helyzet sem, de annál több túélére állított jelenet, egyik-másik nem is rosszul megkomponálva.

«Don Quixote» kisasszony két nap alatt befejezte a regényt és villamos gyorsasággal bocsátotta sajtó alá.

»*Guiseppe szerelme*» feltűnést keltett. Okos kritikusok dicsérték, mert szép lány írta, az oktanok meg azért tömjéneztek a könyvnek, mert imponált nekik, vastag három kötetével; a díszes három kötetel, melyből egyet sem olvastak el. Csak egy-egy morfondi, lovagiatlan aesthetikus, holmi agglegény, kinek nincs érzéke már a szép-nem iránt, s nagy családdal megáldott, s a női-nem iránt elkeseredett író adott a «nem tehetségtelen szerzőnőnek» tanácsokat, a helyes mondatkötés s egyebekben. Sőt volt köztük egy olyan is, ki nyíltan kiírta: szerzőnek pedig ajánljuk, hogy ne hallgasson kritikusaira, kik a sajtót is felhasználják udvarlási célból . . .»

A siker mégis majdnem teljes voli. Tärrit biztatták — valami vacsora alkalmából — hogy a télen bevásztják egy jónevü irodalmi társaságba. A közélet legkiválóbb alakjai jelentek meg keddi «jour fixe»-jein. Oláh Tivadar, a világhirü festő, mig a fővárosban időzött, ugyszólván nála lakott.

És egy napon maga az öreg Kajdász is megjelent nála és bókolás közben — szokása szerint — vastag igazságokat mondott neki.

— Lássá, édes nagysád, ha én ilyen szép volnék, nem fáradnék regények irásával. Hisz kisujja körme — bár azt hiszem vak — tehát ez a kis hunczfut vak köröm is fel ér akár Georges Elliot legszebb regényével, «Adam Bedé»-vel, melyet én nagy élvezettel olvastam, de még mindig nem annyival, mely kis kezének érintésével elfog . . . Ó, ha én ilyen szép volnék!

Pedig «aránylag» szép volt a jóízű öreg. Rövid nadrágjában, hosszú orrú czipőjében, melynek nagyságával csak orra vetekedett. Ősz haját sárgára festé a pomádé, s a mint a matring-czérna egyenletességű fürtei között vájkált nagy csontos kezével, az is sárga lett tőle.

— Hiszen maga elég szép Kajdász bácsi! — viszonzá a lány, nem minden kokettéria nélkül, s nem véve be az allegórikus jó tanácsot, már másik regénytárgyon gondolkodott. Bár még az első regényből — melyet saját költségén, de egy nagy czég czimével adott ki — alig fogyott el egy pár példány.

Az új regényből még csak egy pár fejezet volt megírva, midőn már az első két fejezet meg is jelent «Don Quixote» kisasszony új havi szemléjében a «Művelt Világ»-ban. Az írók, kik úgyszólván egyedüli olvasói voltak a nagy széllal megindított szemlének, nem győz-

ték eléggé dicsérni az új regényt — s irónőjének jó szívét. Nagy honoráriumokat fizetett a szerkesztő-kiadónő — persze Palaczký által — s a szemle egyik munkatársát — azt, ki magyar korcsmáját nem hagyta el soha még — egy estvén látták az «Angol királynő»-ben kecsegtét enni, s hozzá a lá tartarral. A mint mondták, elhatározta, hogy francia kosztra tér.

Általában jó világ kerekedett egyszerre. Egy pár fiatal író érezni vélte «a belletristika hatalmas fellendülését». Lendület, magyar «*Sturm und Drang*» periodus! szavalá lelkesedve vezércikkíró Grácián Lukács, ki a «Művelt Világ» első számában a parlament alsó házának érdekes képét rajzolta meg. «Pezsdül, mert pendül;» jegyzé meg Recski Ádám gúnyosan s ujjaival a pendülő pénzt jelezte. S az, ki képes volt a legtulzóbb antiszemita vezércikkek közrebocsátására, míg ugyanazon időben a legvadabb s legérzékenyebb szemiteczikkeit próbaképp megeresztette egy kiválóan vallási érdekeket szolgáló zsidó lapban, az a Recski Ádám, ki míg egyrészt drágán árulta magát egy nagy zsidó-szövetkezetnek, másrészt huszonöt forintért akármelyik mülakatosról megírta, hogy az lepipálta Benvenuto Cellinit; ez az inmorális ember: szive mélyén el volt keseredve a modern magyar irodalom ellen:

— Általános gennyedés — mondá az ő szenttelen hangján. — S a gennyedő tályog körül új képletek támadnak, de egyszerre csak ezek is összefakadnak a nagy kelevénnyel, s az mindegyre nagyobb-nagyobb lesz . . . Ó, mily büzhödt! (Befogta az orrát.) S mi lesz ebből? Hogy mi lesz? Van egy halál-ok, a mit gennyvérüségnek neveznek az orvosok . . .

Az iskolákban egy rövid időre be kéne szüntetni az írásra való tanítást. Mert hogy itt ma mindenki író akar lenni, a ki különben csak irnoknak született. A rettentő sok lap, a tenger nyomda; s különösen azok a lapok, melyeknek ingyen-közleményekből kell élniök, vagy a melynek a redaktora maga *könyvtelen* elurad-zani a budgetet. És azok az olcsó vidéki nyomdászok, kik csak azért adnak ki lapot, hogy legyen mi dolguk a hosszú héten által. Papirkereskedők, kik hiteleznek. Egyáltalán: a hitell! A közönség, a mely hisz Haprácskeövy Gögh Bélának, s két forintjával fizet elő «*Éjjeli virág*»-aira . . . Ó te gennyedő chaotikus Új Magyarország!

Igy beszélt Ádám s bár hitte, a mit mondott, az nem akadályozta őt meg abban, hogy a hozzá érkező ingyenes munkákat kiadja a «Haza» tárczájában. Azonkívül ő csapta a legnagyobb zajt a magyar «Sand Györgynek.»

«Don Quixote» kisasszony határozottan sympathiált vele és nem tudta megérteni, a mit róla beszéltek: t. i. hogy czimeres gaz. «De hát miért, mit csinált?» kérdé. Össze-vissza mindent regéltek neki, sajtóságos vádakat, a mit ő csak félig értett. Hogy beáll valami redakcióba, hozzáfér a czimszalagokhoz, s az előfizetők neveit eladja valami konkurrens lapnak. Leveleket ír nagy urakhoz és segélyüket kéri egy nagy munka kiadására; a segélyt fölveszi, — a hol kapja — de a munka nem fog megjelenni — soha. És a többi . . .

Egy napon azonban Tarri is majd reájött az Ádám úr förtélyaira.

Egy reggelen salon-kabátban, tiszta új kézelőkkel és gallérral megjelent nála az universal genie.

— Jöttem nagysádhoz, tanácsot kérni jöttem kegyedhez, a mi Védasszonyunkhoz. Hat magyar költőről van szó, a ki hajléktalanul áll az egészségtelen tavasz bűzös atmosphaerájában. T. i. a dolog így áll: Hat magyar költő — olyanok, kik képtelenek a journalismus igáját eltúrni — élvezték vendégszeretetét egy pénztelen maecenásnak. Együtt lakának egy szobában, s valahányszor a szoba-asszony tőlük kérte a mindig kifizetetlen bért: hivatkoztak a maecenásra, a ki felvette a lakást. Ez azonban

sohasem volt otthon . . . A dolog vége utoljára is az lett, hogy Galasi, Frint, Kemechey, Bod, Nagytelkesi és Uzon — mert ezek voltak a nagyobbára dalköltő ifjak: — egy egészségtelen tavaszi estén, helyesen tegnap hajnalban, maecenásuk ajtaját zárva találták. S a bezárt szoba előtt a szoba-asszonya, — brutális pék műveletlen özvegye — czirók-seprővel kezében adott *jelt* az elvonulásra . . . És így történt, hogy hat kiváló — nagyobbrészt dal-költőnk — hajléktalan és pénztelen áll ez egészségtelen tavaszi idők közepette!

Beszédét bevégezvén Adám, sóhajtott. — Tárri nek kedve lett volna hangosan felkaczagni, de «Don Quixote» kisasszony jónak látta szintén sóhajtani:

— Mit kéne tennünk? — kérdé résztvevőleg.

— Én öntől várom a feleletet.

— Ha az ember nem sértené meg őket —

— Nagysád pénzadományra gondol? —
vágott közbe Recski, méltatlankodva.

— A világért sem . . . De ha a nélkül, hogy ők tudnák . . .

— Ha netalán némi előleget adhatnánk nekik általam, de hogy senki se tudjon róla.

— Igen, ezt gondolom.

— Ugy én *talán* vállalkozom a közvetítésre.

Es vállalkozott is Recski Ádám, nem talán, hanem biztosan. S a Tárri piros peluche kézi erszénye hatalmasan megfogyatkozott. Másnap azonban olvasá az ujságokban, hogy Galasi és Uzon «darabjaik» színrehozatala czéljából már egyhete Kecskeméten tartózkodnak, hol a vagyonos polgárság lakomák és egyebekkel ünnepli őket . . .

Don Quixote kisasszonyt undor és boszúság tölté el. S e kellemetlen érzések közepe tette nem volt percz, hogy a költő — ki anynyira felülállott ezen a környezeten — eszébe ne jutott volna. Az önfeláldozó, a büszke, a hősies tulajdonságokkal teli költő.

Kérdezősködni nem mert róla, hanem mindenütt kutatott utána; de nem tudta feltalálni, csak egyszer is megpillantani. — Később úgy hallatszott, hogy vidéken van, míg egy csütörtök estvén az opera-ház földszintjén megpillantotta.

Fekete frakkban, gomblyukában ibolyacsokorral, egész megjelenésében üdén és ruganyosan, a vidéki élettől szemlátomást megerősödve: szebb volt a költő, mint akár találkozásuk első estvéjén. Abban a padsorban ült, a melyben ő, köszönt is neki mélán, komo-

lyan, de egyáltalán nem foglalkozott vele. Nőtársasággal jött ide, s felvonásközökben egy csinos barna gyermek-leánynyal nevetgélt.

Tárrit a féltékenység még eddig ismeretlen láza fogta el. Füle zúgott, szeme káprázott. Valami kínos sejtelem hasgatott szívében. S bár örült, hogy a költőt újra egészségesnek látja, lelkén kimondhatatlan levertség vett erőt. S ez a levertség izgatottsággá fokozódott, a mint hiába várta, hogy valamelyik felvonásközben oda álljon elébe a költő s így szóljon hozzá:

— Csalódtam, itt vagyok, szeretlek.

Nem jött. Az előadás is véget ért, már a foyerben voltak s ő még mindig várta. Egy perczre látta is, a mint a gyermek-leánynyal karján elhaladt előtte, egy pillanatra el is komolyodott, a mint szó nélkül köszönt neki, de a másik pillanatban már nevetgélve a hölgyekkel, eltűnt káprázó szemei elől.

A hotelben, hová édes anyjával vacsorázni tért be, Palaczkyt találta. A titkár kimondhatatlanul jókedvű volt, úgy, hogy a saját fájdalmaival eltelt urnő idegesen kérdé:

— Mi baja van magának már ma?

— Valamit megtudtam. Valamit, a mi kegyedet is érdekli. Ha többet akar tudni: holnap este kilencz órakor elmén a mamája ő

nagyságával a redoute kioskjába. A crème-szinű kalapját veszi fel, búzavirág csokrot tűz az oldalára, a veranda alatt — a főbejárattól balra — legszélső asztalhoz ül, de lehetőleg úgy, hogy az utczáról belépő csak akkor ismerje fel, ha közvetlen közelébe ér . . .

XI.

Fővárosi idyll.

Iratos tavasz, virágnitó május . . .

A tél fagya által lekötött bűz felszabadul a tavaszi nap hatása alatt s felszáll a külvárosok utczáiból, s beböfög a belvárosba is.

Ez a sajátságos élesztő illat, mely megfekszi a vidék jó levegőjéhez szokott mellet: föllelkesíti az igazi fővárosit:

«Itt az iratos tavasz, a virágnitó május!»

Estenden a sokadalomban lökdösődve halad előre s úgy szí «friss levegőt». Ellepi a trottoirera rögtönzőt, s egy pár leánder, télizöld, futóka által képezett korcsma-kerteket és a négyemeletes ház tövében vagy a szűk udvaron élvezi a szabad természetet . . .

Igen, a kioszk — az más!

Az egykedvűen mormoló Duna partján, szemben azzal a szerény, kis Czitadellával, —

melynek ágyúi a mulató, az élvező fővárosra tátonganak folyton — magas paloták árnyában, lapos süvegével olyan szerényül huzódik meg a kedves kis kioszk. A tarka sétány közepében lombokba burkolva magát, olyan csendesnek tetszik, mintha csak idyllek színhelye volna ebben az éppen nem idyllikus fővárosban.

Fővárosi idyll! A veranda alatt s a kertben gázlángok csókolódnak, asztal asztal mellett. S minden asztal elfoglalva a szorongásig. A terem üresen, csak halálos sebességgel rohanó pinczerek futkároznak benne. S egy öreg mágnás, a ki tíz év óta minden idényben, minden áldott este szépeleg a pénztárosnénak, támogatja a pénztár trónját.

— Milyen idyllikus hely ez! — kiáltott fel Vass Tárri, midőn anyjával esti fél kilenczkor elhelyezkedett a Palaczký által kijelölt helyen. Szeme élvezett, a mint áttekintette a fényes társaságot.

A tavaszi divat immár meg volt állapítva. S a Lipótváros, mely közelebb esik Párishez, mint Versailles, s távolabb Magyarországtól, mint Berlin — élő divatképekkel szolgált. A fehér ruhaderekakban, a világos színű szövetekben olyan ideálisaknak tetszettek a fiatal leányok, mint Jeanne d' Arc, de közlelről, a csomós gázlángok könyörtelen világításában, a

szegény Pucellehez is hasonlítottak. A nemek vonzódása — mely sehol sem oly nyilvánvaló, olyan mozgalmas, mint a fővárosban — uralkodott a hangulaton, s míg a fiatal gentlemanek — nagy sárga rózsákkal gomblyukaikban, látszólag frissen s vidoran, váltogatottak égő pillantásokat a hölgyekkel: a vendégek között mindenkit ismerve, mindenkivel szóba állva, henczegve hangosan, majd susogva rejtelmesen, sürgölődött a hatalmas Jakab, a mindenható házasságközvetítő.

Fiatal, ügynélküli ügyvédek köszönték nyájasan:

— Mi ujság, Jakab bácsi?

Bizony már keresztények is szóltak hozzá . .

Tärrri kellemes izgatottságot érzett, valami sejtelmes várakozással volt eltelve:

— Milyen jó itt! — mondá halkán.

Irók és művészek, tudósok és képviselők, sőt egy pár öregebb mágnás is mosolyogva köszönt feléje. Kíváncsi, gúnyos, érzéki tekintetek nyaldosták körül s ez olyan jól esett neki, úgy felmelegítette. Egy negyedóra alatt ugyszólván központja lett a diszes társaságnak és maga az arisztokrácia is — mely külön vonult ki a kertbe — reávetette kiélt, üveges, mégis vágyakozó tekintetét. Sőt a hölgyek is — a magyar arisztokráciának csodálatos szép-

ségü képviselői — emésztő tűzzel teli szemeik elé emelték a lorgnetteot s úgy fixirozták.

Valami ujságba nézve — higyjék, hogy olvas — megenyhült szivvel, langyos érzelmek közepette Tárri gondolkodott. Azt gondolta, hogy lehetetlen őt nem szeretni; úgy vélte: térden csúszva fog visszajönni Ardó. Lehet, hogy ezt a meglepetést készíti előre titkára! Nem *lehet*, — bizonyos.

Nem győzte bevárni a kilencz órát. Minden perczben megnézte, keblén van-e a jelvénye, a buzavirág-csokor? Nincs-e más hölgynek ilyen virága? Nemi volt. Rendben vala minden s az óra is közeledett.

Kevéssel kilencz óra előtt megérkezett Palaczky. Arczátlan bizalmassággal egyenesen a dolog lényegére tért:

— A mult héten egy házasság-közvetítő bizalmasan felkért, nem tudnék-e parthiet egy híres irónak. «Ki az», kérdeztem. Egy nevet mondott, nevet, mely nagyon ismerős volt. «Milyen parthiet akar az illető?» kérdezősködtem tovább «Itt a levele!» szolt a házasságközvetítő s egy levelet nyujtott át - . .

— A levelet, mutassa a levelet! — sutogta kínos előérettől elfogódva a lány.

A titkár átnyujtotta.

— A Kornél írása!

Az volt, a költő sajátkezű írása. Üzleti levél, éppen olyan, mintha valami fűszerkereskedő irta volna: « . . . jövedelmem nyolczvan-ezer forint százalékjának felel meg. Élettársat keresek, ki legalább 70—80 ezer forintnyi értékkel rendelkezik. A hölgy személye iránt elnézéssel vagyok, de szeretném, ha egészséges volna . . . *Ardó Kornél.*»

Kápráztak a lány szemei. Feláll székéről s a földre dobta levelet. Megbántott hiúsága, egyéni gögje megállította benne a vért. Hát ezt az embert szerette, ennek ült az ölében!? Ezt szerette . . . ezt az alávaló zsidót!

— Ó a nyomorult! — sziszegte olyan arczkifejezéssel, hogy a szomszédok figyelni kezdtek rája.

— Nyugalom! — mondá Palaczký — üljön le nagysád.

— Hát ezért hozott ide?!

— Azért ajánlottam önt, hogy leálcázzuk ezt az embert.

S alig fejezhette ki magát kellőleg a titkár, a veranda ellenzőjét elhárítva, előttük állott gálában, kinyalva, rizsporozott arczczal, buza-virággal gomblyukában: *Ardó Kornél* . . .

A mint megismerte Tärri, megrettenve hebegett, majd a mint látta a lány arczán a végtelen megvevés kifejezését, látva a helyre-

hozhatlan hibát: kitört belőle igazi egyénisége — gúnyos hangon nevetett, s köszönés nélkül tovább állott.

A Duna felől sötét felhők gyülemlettek. Vége volt a bájos szőke estnek. Főváros idyll-jei megrettenve szakadtak félbe:

— Fizetek . . . Zahlen . . . fizetek!

XII.

El . . . ! El . . . !

— Rászedve és kigúnyolva rútul! Oh, hogy ilyen férfiak is vannak, s hogy ilyen férfiak is hisznek . . . utálok magamat, hogy hinni tudtam, s utálok a nyomorultat, ki szivemből kicsikarta a hitet . . .

— Ne vonja össze a homlokát kis lány, ránczos lesz idő előtt.

— Itt csókolt meg, s itt, — mindenütt! Borzalom, nincs arczomon egy üres hely, melyet hazug ajkával ne jegyzett volna meg . . . Mint éget! S ölében ültem, odaforrasztott magához, s én megcsókoltam a kezét, a kezét csókoltam meg! Egy szolgáló, egy rabszolganő nem lehetett alázatosabb, odaadóbb, mint én . . . én!

— Ne bántsa a szemeit; — más lányon is megesett: szeretett — csalódott!

— Ó, ez nem csalódás, nem olyan, mint

a másé, nincs, nincs a világon olyan tönkrement teremtés, mint én! Nem látszik-e rajtam, nem tudja-e mindenki, nem mutatnak-e reám ujjal: itt van, nézzétek meg, szeretköztek vele, mint egy szobalánynyal, pusztá kéjvágyból, s mikor megelégették a kéjt, megunták a tréfát: ott hagyták! Rászedve és kigúnyolva, megcsalva rútul!

— Palaczký mondta: nem helyeslem a dolgot, a költő már nem tud szeretni. Én is mondtam, azaz gondoltam, s nem mertem mondani . . . Ha nem volna kiélve, nem tudná magát nem szeretni, nem tudta volna elhagyni, hogy gazdag lányt keressen . . . De mindig azt keresett!

Vass Teréz szemei megvillantak:

— Ah, gyűlölöm! Azt akarom, hogy itt kúszszék a lábaim előtt, kegyelemért esdekelve, bocsánatért rimánkodva!

— Rimánkodni fog!

A szenvedő lány «nem»-et intett fejével:

— Nem . . . nem akarom, nem akarok vele találkozni többé. Nincs. Nem is volt. Ki az?

Teréz leült íróasztala mellé. A költő arcképe nézett ott vele farkasszemet. A művészi photographia egy kissé meg volt kopva az ajkak körül, úgy lehet nedves-tüzes csókok mosták le róla a fekete tuszt, — a «Don Quixote» kis-

asszony csókjai. Azé, aki most egyszerre oly ellenszenvesnek találta ez arczot:

— Mily förtelmes arcz! — kiáltott fel a lány, s odahuzta a képet keretestől együtt a földre.

Nevelőanyja csitította tovább, de hiába. Égető szégyenérzete, megbántott hiusága, megrablott illuziói kínra korbácsolták.

— El, el innét! Ne lásson senki, ne lás-sak senkit . . . ! Jerünk el innét!

— Légy okos! — mondá az anya, s megható gyöngédséggel simogatván meg karját, magára hagyta.

Okos legyen! Feledje el az egészset, tanul-ságot vonjon belőle! Oh, mily gőgös és esetlen ostobaság az az általános hit, hogy az ember mindig parancsolhat indulatainak! «Legyen akaratod. Az akarat a fő. Az akarat mindent legyőz!» De mikor ez az akarat olyan kicsiny nyomorához képest. De mikor az emberben csak egy élő lény van: a természeté, s a dogmatikus filozófia embere nincs sehol, csak avult pergamen-lapokon.

Legyen okos! — «Don Quixote» kis-asszony érezte tovább megbántott hiuságának kínos vergődését. Szobájában még ugyan be-fejezetlenül, délszaki virágok között ott ragyogott a saját olajfestésü arczképe. Csak a ruhát

kellett még egy kissé átfesteni — aztán ki lehet állítani bátran.

Teréz odaállott arczképe elé. Oláh Tivadar festette azt, hát hasonlítania kellett valami mythológiai istennőre. A mint hogy hasonlított is. A nők, s kiválólag a női test világhírű festője, a szalon többszörös kitüntetéttje, aki magyar létére a spanyol király udvari festője volt: sokkal többet látott a nőkben, mint más halandó. Az idealizáló olasz mesterek képei közt növekedve fel, sorra másolva a Mária Immaculátákat, melyekben a nőesség annyira praegnans, hogy angyalivá lesz: szemé tele lett ezekkel a formákkal, melyet változatosan ugyan, de akár helyén, akár helyen kívül, de mindegyre felhasznált.

«Don Quixote» kisasszony nagyon szépnek, nagyon nemesnek találta ez arczképet — s magát. Ezzel kapcsolatban aztán nagyon nyomorultnak s iszonyuan kufár szelleműnek tartotta azt, ki e kép eredetijét képes elhagyni — egy ismeretlen, de nála vagyonosabb leányért. Azonfelül düh fogta el a felett, hogy ő — a ki e kép tanusága szerint is — oly szép, oly nemes, képes volt megalázkodni e semmivel szemben. És e pontnál felszakadt szivéből a képzelt szerelem legutolsó gyökere is.

Nézte tovább arczképét. Elmerülése kö-

zepette találta őt a festő. Szokása szerint virágot hozott Tährinek és a mint köszöntötte: művészi csókot nyomott homlokára.

Tegezte a lányt. Tehette, már nem volt fiatal ember. Haja s szakála olyan fehér, mint az ezüst, arcza azonban oly üde, mint egy egészséges őszi alma. A női test szertelen imádata s az ötven év se tudta megöregíteni. Kicsiny és jelentéktelen testalkata olyan eleven volt, mint a papírra öntött higany. Talán azért volt oly rettenetes szerencséje a nők között, hogy orvosa megjósolta neki: «myelitisben fog meghalni!»

Tárr némán nyujtotta feléje forró homlokát.

— Mily forró a homlokod kicsike! Baj van? — fecsegett a festő.

— Igen.

— Ah:

— El vágyom innét! Utalom e várost!

— Nos, menj el!

— Hová menjek?

— Jer velem.

— Hová?

— Párisba!

— Minek?

— Királynénak.

— Meddig?

— A meddig akarod.

Izgatott csend következett. Páris, a világ-hírű irónók, a szellem, a művészet királynőinek Párisa, a regények főhadiszállása, az emberiség szellemének góczpontja, kalandorok metropolisza, élvek Mekkája, cocotte-ok aranyországa, az illatos Páris, a csillogó Párisnak pusztá neve is felüdítette s s megremegtette egy s ugyanazon pillanatban. Remegő hangon szólott:

— Hogy menjek én önnel?

— Ha akarod, mint barátom, utitársam, ha szeretnéd, mint jegyesem, feleségem, lányom, . . . szeretőm.

Tärrri hallgatott.

— Nos? — sürgeté a művész.

— Mikor megy?

— Két óra múlva. Ha jössz velem, felöltözve vársz reám a folyosón. Feljövök.

. . . Felöltözve várta. S két óra múlva «Don Quixote» kisasszony «tanulmányozási céllal» Páris felé utazott.

XIII.

Egy kiállhatatlan ember.

A vonat egy nagyobb magyarországi állomáshoz ért. A kupé felett meggyújtották a lámpákat, bár a szép, világos nyári éjjel bevilágolt a leeresztett függönyön keresztül is.

A festő szótlan izgatottsággal nézte a leányt, úgy, hogy az alig mert rá tekinteni. Megijedt az idős ember szokatlanul eleven szemeitől, s aggódva szólott:

— Tehát barátja s utitársa vagyok . . .

Oláh Tivadar mosolyogva bölintott fejével, s megfogta a leány ajkát, szemébe nézett:

— Azonkívül leányom!

— Papa!

A papa közelebb vonta kis leányát magához. Tárri feszélyezve érezte magát, de nem mert szólani, nem mert ellentállani! félt elárulni ama gondolatokat, melyek a sajátságos tekintet hatása alatt felmerültek benne.

A festő játszott csodaszép fürteivel, illegette, nézte közletről, majd távolabbról, elragadtatva szemlélte a tarkó selymes pelyheit.

— Festészeti szempontból a legbecsesebb anyag vagy a világon! — mondá lelkesedve.

A lány félelme megennyhült e hizelgésre s már az sem tűnt fel neki, hogy úgyszólván egész testével ölében van a férfinak. (Az egész csak festészeti szempontból történik.) S a művész folytatta őszinte hizelgéseit tovább:

— El vagyok látva tárgygyal életem végeig — nem fogok mást festeni soha többé, csak téged. Halhatatlan műveket akarok teremteni, hogy halhatatlanná tegyelek. — Az egész világ le fog borulni arczképed előtt, miként a Sixtinai Madonna láttára. Te leszel a modern tiszta szépség symboluma. De le kell tenned a pruderiáról; bíznod kell bennem!

— Igen.

— A mely perczben akarod: feleségem lehetsz. A Rubens feleségének szépsége még ma is hódít, érzelmre gerjeszt. A királyok nejeit tisztelheti egy egész ország, egy nagy festőét: imádja az egész világ. Szerelmet gerjeszt a férfiakban, irigységet kelt a nőkben. Helye van a világtörténelemben . . .

Odakünn az első csengetés hallatszott.

— Megyünk! — szólt gépiesen a lány.

— Kedvem volna itt maradni, s bolyongani az éjjel, — mondá, vizsga-tekintetet vetve Tährire Oláh Tivadar.

— Nem, jerünk!

— Hát jerünk.

Ott künn újra csengettek. «Tessék beszállani!» hallatszott mindenfelülről, s mindenfelé a portás rekedt hangja.

A festő leeresztette az ablakot. Növények üde lehelletével volt tele a kellemesen hűvös, félig áttetsző levegő. A kis Kárpátok erdei illatos üdvözlétüket küldték be hozzájuk a nyitott ablakon.

— Maradjunk itt az éjjelre! — könyörgött a művész.

— Ne, ne! Jerünk!

— Nézzed csak ott a jegenyéket; milyen jó volna bolyongani egy kissé közöttük! Ó mennyi hangulat van e perczben itt; a természet minden költészete ide szállt le. — Maradjunk itt egy kissé!

— Jerünk!

— Sajátságos bájjal van teli ott künn a táj, a fák úgy terjesztgetik rezgő lombjaikat, mint az ölelésre hívó szerető . . . Az opálfényü égen az az amethyst kék —; mintha rajta át az égbe látnék . . .

— Költői éj.

— Ez a táj, ez a hangulat! Az volna a legszentebb képem, melyet erről festenék.

— Eszményi táj.

— S az előtérben korhadt fatörzsön álmodozó najád — te. Meg kell festenem ezt a képet; — jerünk!

A festő megfogta Tárri kezét s felállt:

— Még az éjjel tovább mehetünk a vilámvonattal. Egy-két óráig bolyongunk, aztán jövünk visszakészülni Páris felé!

A lány még némi gépies ellentállást fejtett ki, aztán a művész költői hangulata által megvesztegetve, kilépett a kupéból.

Ott maradtak egyedül a perronon. A művész karonfogta a költőnőt, s a két egyformán — de mennyire különböző okból! — exaltált teremtés egész lélekkel vetette rá magát a költői szép éjre.

Oláh egy fiakkert szólított elé.

— Ki a szabadba az erdők felé! — mondá. Aztán felhasználva a Tárri szórakozottságát, halkán hozzátette: Azután még be a városba valami szállóba . . .

A fiakker repült velük. A kocsis hátra se nézett, csak az ostorával bökött jobbra balra:

— Ez a Maglódiék repceje . . . Ott a Kelein zsidó gabonája . . . Ez a szép zöld bükkös meg az eklézsiáé . . . A monor-béli

erdő látszik amott; be sok embert hordok ide majálisra . . .

Majális! Oláh Tivadar úgy érezte magát, mint ezelőtt harmincz évvel, a mikor Münchenben felcsipett valami ártatlan modellt, egy-egy elpocsékolt képe árán vitte ki Brunthalba bimbódzó vadvirágok közepette — bimbódzani, Az ártatlanság illata, hangulata a tájnak, szerelemmé változtatta a férfi érzékiségét. Épp úgy, mint azóta százszor meg százszor, s épp úgy, mint — most.

Késő éjjel volt már, s még mindig bolyongtak. Az ég világos szinei elenyésztek lassan, a tájnak csak sötét körvonalai látszottak már, s a fák, mintha álmukban susognának; egy-egy éjjeli madár nesztelen szelte át a levegőeget, a város sötét és néma tömbje közül a kivilágított gőzmalom sajátságos neszeleése volt az egyedüli zaj, mely jelezte az életet e nyugodt, kedves álm közepette.

A kocsi egy szálló előtt állt meg. A művész zavartan szólott:

— Az uton jutott eszembe, hogy csak reggel mehetünk tovább. Egy szobában ki nyugodhatod magad egy kissé . . . Én addig lenn az ebédlőben meggyujthatom a lámpákat, s megrajzolom vázlatát az éjjeli tájnak.

Tárrit félelem fogta el. Érezte, hogy ki van szolgáltatva ennek a rettenetesen fiatalos ősz férfinak. Ösztönszerűleg szemrehányást tett magának, amért eljött vele. De nem adta meg magát. Gépiesen haladt fel a lépcsőn, s midőn szobája ajtajában a festő még mondani akart valamit, besurrant s gyorsan betette és bezárta maga után az ajtát.

Leült egy székre, nem mert levetkőzni, bár szerette volna legalább fűzőjét levetni. Elmerülve a gyertya fényében, nyomasztó gondolatok között virrasztott. Ama kinzó sejtelem fogta el, melyet a hölgyek akkor éreznek, ha nevetséges kényszerhelyzetbe jutottak. S egy szál hiján közel volt ahhoz, hogy e sejtelem érzésre váljon, gondolattá gomolyogjon.

Életében most tett először szemrehányást magának. Elégedetlen volt. Az idegen hely, a nagyon is merész helyzet szédülettel vette körül. S úgy éjfél felé lépteket hallott szobája mellett. A két szobát egy ajtó választotta el egymástól. S ez ajtó kulcslyuka világos volt, — valaki nyugtalanul virrasztott odabenn.

Forróság érzése fogta el a lányt. Majd rázó hideg, mely elcsigázta tagjait. Nem tudott ülni s nem tudott fölkelni székéről.

Nem volt vásár a városban, s a kis szálló olyan néma volt, mint akármely más ház. A

szobában a csengetyü leszakadva, az ablak-táblák bezuzva. — Tärri összeharapta ajkait, hogy elnyomja fogai vaczogását. Hiába volt minden: az idegláz lassan-lassan elfogta minden porczikáját, még szemével sem tudott egy helyre nézni. Mégis, amint a világos kulcslyuk felé nézett, látta egy pillanatra, a mint a vilá-gosság helyét egy égő szem foglalta el, — az Oláh Tivadar kitágult, szinte dühös tekintetű szemgolyója. Vak félelmében nem tudott egyebet cselekedni, mint eloltani a gyertyát. S a sötétben még jobban félt s újra meg akarta gyujtani, de nem tudta. Karjával nem tudott határozott mozdulatot tenni. A rázó hideg úgy bánt vele, mint a forgószeél egy papirdarabbal.

. . . És egyszerre nyílt az ajtó. Hangos lélekzést hallott. A ziháló lélekzetvétel mind jobban közeledett feléje. Már nemcsak neszét-de undok forróságát is érezte. Felvánszorgott helyéről. S a forró lehellet mégis mindközelebb érzett hozzá. Majd egy jeges kéz ragadta meg kézcsuklóját:

— Szeretlek! — susogá a művész.

— Szeretlek! — ismétlé mégegyszer, s igyekezett birtokába venni a leányt. Az reszketve hátrált a falhoz. Ott is rátalált. A férfi leszorította karjait, s forró arczához nyomta halthideg fejét.

— Szeretlek . . . szeretlek . . . susogá
őrjöngve, erőszakosan vonva maga után.

Tárrí elalélt. De még érezte, rettegte a veszélyt. Nem vesztette el öntudatát s borzalommal gondolt a következő perczekre. S ez a borzalom hirtelen erőt adott neki: kirántotta karjait s mindkét kezével a férfi arczába csapott:

— Órült! . . .

A férfi visszahökölt. Mint a foszfor, szemei úgy villogtak a sötétben. Új támadást intézett a lány ellen. Lassan közeledett feléje, szerelmes szókat susogva. Könyörgött neki, hogy ne legyen kegyetlen, ne ölje meg, legyen felesége; s midőn a leány a szekrény mögé vette be magát s a közeledő férfihez tükröt, gyertyát és mindent, a mi kezeügyébe esett, odavágott, — Oláh Tivadar dühös lett:

— Hát mért jöttél velem, mért jöttél velem! — ismétlé vad szemrehányását, s eszt veszve a lányra akart rohanni. S már-már újra birtokába vette, midőn Tárrí az ajtóhoz szökött s kirohant.

A szálló előtt felszökött a rájuk még mindig váró kocsira.

— Az indóházhoz! — szólott reszketve.

Pár percz alatt kint volt a vasutnál. Nem kérdezve senkit, felszökött egy vagonba, mely

éppen indulófélben volt. Harmadikat csengettek: a vonat megindult.

«*Don Quixote*» kisasszony föllélekzett.

— Pestre mén ez a vonat? — kérdé, a mint beszélni tudott.

— Pestre! — felelé a kalauz, s jegyét kérte.

Nem volt jegye s pénzét felöltőjében, a szállóban hagyta. Elpirult. Tudta, hogy nincs nála pénztárczája, mégis tapogatta zsebeit. Majd kétségbeesve szólott:

— Elvesztettem a tárczámat . . !

— Talán ez volt az? — szólalt meg háta mögött egy férfi, s egy pénztárczát nyújtott feléje.

Tärri «nem»-et intett fejével s majdnem sirásra fakadt.

A férfi megszólalt:

— Akkor meg méltóztatik engedni, hogy pénzt adjak a kalauznak. Az majd jegyet vált önnek a legközelebbi állomáson.

— Köszönöm! mondá «*Don Quixote*» kisasszony, s felállott, hogy kezét nyujtsa a férfinak:

— Vass Tärri vagyok! mondá némi nyomatékka.

— Doktor Veér György! szólta a férfi egyszerűen, s betemetkezve bundájába, behunyta szemeit.

Csend volt a kupében. A doktoron kívül még csak egy szőke, tizenkét-tizenhárom éves gyermek ült benne. Az is az ablakhoz vette magát, s nézte, hogy virrad, majd a vonat kerekeinek kattogására szöveget rögtönzött, s azt dúdolta. Egy izben — hosszú évődés, küzdelem után — meg is kérdezte Tärri: «micsoda állomás jó most!» — de miután az nem tudott megfelelni: nem is figyelt rá többé.

Tärri is behunyta szemeit, s aludni akart. Szerette volna átaludni azt az időt, míg haza ér. Vágyott betoppanni lakásába, s az ijedt népnek elbeszélni a tréfát. Tréfát? De egyszermint ébren is szeretett volna maradni. Feszélyezte ez a sajátságos ember, a ki kezdetben úgy tünt fel, mint egy tökéletes gavallér — egy azokból a regényekből — aztán olyanná lett, mint egy közönséges nyárspolgár —: elaludt a jelenlétében.

Veér György csakugyan mélyen aludt. Lassú, szabályos lélekezése már-már boszantani kezdé «Don Quixote» kisasszonyt, midőn lopva rátekintett, s látta, hogy az orvos arcza egészen ki van merülve. Szemei mélyen bennfekszenek üregeikben és sötét kerüléssel vannak körülvéve. S azon felül az egész arcz olyan szelid volt, mint egy fiatal leányé.

«Vajjon házas-e már?» — kérdezte ma-

gától Tári. «Bizonyyal!» felelt meg magának. «Ez a gyerek talán a fia. Nagyon hasonlít hozzá.» S hogy megbizonyosodjék, a fiúhoz fordult:

— Régen utazik már a papával? — kérde halkan.

— György bácsi nem a papám! — felelt a fiú.

— Tehát bátyja.

— Igen, a legöregebb . . . Messze van még Pest?

— Nem. — Soh'se volt még Budapesten?

— Nem. De most ott leszek sokáig. Talán nyolcz évig is.

— Tanulni fog?

— A György bácsi taníttat. Béla meg István bátyám már ott van.

— Ők is tanulnak?

— Béla már orvos lesz. Segíteni fog György bácsinak. István is egyetemre jár már Jövőre Gyuri is feljön.

— Az is testvér?

— A legkisebb; még a kis iskolába jár.

— Úgy hát mindnyáján fenn lesznek?!

— Igen. És együtt is maradunk a György bácsi házában . . .

— Szereti a György bácsit?

— Igen! — mondá a gyermek, s annyira érezte a mit mondott, hogy alig tudta kimondani

Tärrri elhallgatott. Sajátságosan érezte magát, hogy közelében a férfi még mindig aludt. Talán egy kissé meg is volt sértve. Olyan nyugodt volt mellette az orvos. Még is csak felesége van már!

— Hát aztán ki lesz a háziasszony? Kérdé félig-meddig tréfásan a fiúhoz fordulva.

— Mindig Lénike.

— Ki az?

— A néném.

— Hát a György bácsi felesége?

— Nincs. A míg mindnyájunkat ki nem tanított — azt mondta — nem házasodik meg. S a mikor a Gyuriból mérnök lesz — jól tud rajzolni — akkor már a György bácsi ősz lesz. A mama most otthon már is fehér hajat lelt a fején.

Csakugyan, Tärrri is ősz hajsálakat vett észre az orvos hátrasimított dús, fekete hajában. «Sokat élhetett ez az ember!» Gondolá magában, s újra a kis Veérhez fordult.

— Szerencse haj az . . .

— Bizonyosan. A bátya nagyon szerencsés: az első orvos.

— Hogy-hogy?

— A kerületben.

— Tanár?

— Igen, aztán kerületi orvos. És kü-

lön vasúton viszik a vidékre, nagy betegekhez.

— Könyveket írt?

— Sokat. Már mikor iskolába járt . . .

A gyermek nem folytathatta tovább felvilágosításait, Veér György felébredt.

— Aludtam? — kérdé öcscséhez fordulva.

— Igen!

— Nekem még is úgy tetszik, hogy halottam, a mint a kisasszonynak kurizáltál! Kurizált az úrfi? — kérdé, mosolyogva vetvén tekintetét Tährre.

— De még hogy! — mondá vidoran a lány, s megveregette a zavarba jött kis lovag vállát, s ő is mosolygott, míg észre nem vette hogy az orvos fölületes tekintete egyszerre komolyan, s majdnem mereven szegződik rá. Mintha bensejébe hatolt volna ez a tekintet, s mintha ott volna mit rejtegetnie: hirtelen elfordult.

— Most veszem észre, hogy mig én itt bundában ülök, ön felső kabátot is elfeledett magával hozni! — szólalt meg az orvos, s egy plaidet nyújtott át Tährinek:

— Még meg talál fázni . . . Tessék! Ámbátor, ha megfázik, egy betegemmel több s nekem annak igazság szerint örvendeni kéne

— Köszönöm a jóakaratot . . . Hanem miért lennék épp az ön betege?!

— Lássá, kisasszony — nem fog haragudni rám — mi orvosok nagyon számítók vagyunk. Én udvarias voltam ön iránt, bár az udvariasság nem erényem, s nem tartom kötelező valaminek. Udvarias voltam számításból, tudván, hogy azt ön nem fogja elfeledni.

— S csupa hálából beteg leszek, hogy önt hivathassam!

— Nos — igen.

Tärr hallgatott; meglátszott rajta: mennyire megveti ezt a kíméletlen embert. S ez az ember nem akarta észrevenni ezt a megvetést, s öcscséhez fordult. Baraczkot nyomott a fejére s fenyegetődött.

— Pestre addig be nem eresztenek, míg a vámnál álló professornak el nem recitálod a: «Lupus et Agnus» . . .

Egyáltalán többé éppen semmit sem törődött Tärrivel. S ez is úgy cselekedett, mintha maga volna a kupében. — Bepójálta magát a plaidbe, s úgy tett, mintha aludnék. De bosszúságára nem tudott nem figyelni az öcscsével enyelgő orvos szavaira. Sőt olykor mosolyogni volt kénytelen. Majd egyszerre azt is érezte, hogy hosszan s mereven nézik. Kinyitotta szemét s látta, hogy az orvos ott áll felette s reá tekint.

— Nem beteg ön? — kérdé sajátóságos

hangon. Majd magyarázatképp, s nyugodtan hozzátette: — Mert azoknak van ilyen szép arczsínök!

— A bókot köszönöm! — mondá fitymálva «Don Quixote» kisasszony.

— A bókot? Ön annak találja? Egy ilyen bókért haltam meg kicsi hijja éhen orvosnövendék koromban. A hol conditióm volt, ott adtak ennem is. Bécsben a Leopoldstadtban, a gazdámnak volt két leánya; vala olyan lábuk, mint egy kisebbfajta sandolin... Az egyiknek, mikor beszélt, az orrlíkai mindig vibráltak. «Affektál», mondta a mama. «Ó, a kisasszony soha sem affektál, hanem szívbaja van; *ne tessék férjhez adni!*» nyilatkoztam én. S ők is nyilatkoztak rövidesen: kiadták az útamat. Bécsben, magamra hagyatva, egy krajczárnyi segítség reménye nélkül, pajtások hiányában mivé lettem volna a népkonyha nemes intézménye mellett is: ha egy antiquar, kihez könyveim bevitettem kosztra — meg nem szán és egy olcsó szerelmi levelezőt nem csináltat velem, a szigorló orvos-sal... Hanem mégis én bonczoltam fel ama kisasszonynak hulláját, ki életében annyira «affektált» az orrával. Fogtak neki valami szigorló orvost, ki nem értett a pathológiához, de annál szegényebb ördög volt; el is vette feleségül, s egy reggelen holttestet talált ágyában. — Eh,

szinte örültem, a mint a Trüsch-kisasszony zsiros szívét bonczoltam: mégis igazam volt . . .

— De hisz akkor ön rossz ember! —
mondá Tärri, szinte megrettenve.

— Talán az is. Hisz még az iskolai tapasztalati lélektanban is az áll, hogy több az emberben az úgynevezett rossz hajlam, mint a jó . . . De hisz ön ezt épp oly jól tudja, mint én!

— Miből következteti?

— Ha meg nem sértem, azt hiszem, kollegák vagyunk: — ön is tanít . . . tanítóné.

— Nem ismeri nevemet?

— Nem volt még szerencsém. De abból következtettem, hogy ön éjjel magánosan utazik . . . Majdnem minden éjjeli utazásom alkalmával találkozom egygyel-egygyel, s majdnem mindig szerencsésen össze is vesszünk.

— Miért?

— Nagyon adják az ideálist s vének. A mi külön-külön is kellemetlen, hát még együttvéve!

— Nos, úgy ez egyszer nem vezhet össze: nem vagyok tanítóné —

— S azonkívül üde . . .

— Mindamelletts nekem volna kedvem önnel összeveszni!

— Miért?

— Ámbátor ön lekötelezett, de . . .

— Mondja ki . . .

— Ön . . .

— Öszinteség!

— Kiállhatatlan ember!

Az orvos elkaczagta magát.

— Nos, ön ugyan megadta nekem. De hozzá vagyok szokva: nem sympathiálnak velem a hölgyek

— Talán igazuk van.

— Mint mindig: érzésük szerint cselekszenek.

— A mi egyedül helyes.

— Természetes.

— S ön meg van elégedve magával?

— Meg. Jól érzem magamat. Révbe jutottam . . .

— Itt vagyunk! — kiáltott fel lelkesedve, örömeiben részegülten a kis Veér.

A vonat berobogott az indóház üveges csarnokába.

— Hová küldjem a pénzt? — kérde Tárri.

Az orvos egy névjegyet nyújtott át. Sietősen kezet fogott vele, még le is segítette a kupéból, s aztán magára hagyta. Az indóház előtt újra találkoztak. S itt az orvos mintha nem is ismerte volna, bár rá nézett, nem is üdvözölte; beleült kocsijába s elrobogott.

«Don Quixote» kisasszony is felült egy fiakkerbe s haza hajtattott. Az úton nem a fes-

tővel való kalandjára, hanem a kiállhatatlan emberre gondolt, s bizonyos ideges félelem fogta el. S észre sem vette, hogy a belvárosban, egy szerkesztőség előtt ott ácsorog Coriolán s köszön neki.

Kora reggel volt, a szeméthordó kocsi csengetett végig az utcán, mosdatlan, álmosképű cselédek szaladgáltak kifíért, ujságért a reggelihez.

XIV.

Atyimovics Coriolán sajtópöre.

Összehajtotta plaidjét Coriolán, vállára csapta s aztán megindult reggeli hat órakor.

A plaidere nem volt jó idő, nagyon sütött a nap, s a jó román izzadt keményen. A ruhája téli volt, a drága szép tavaszi nap eltévesztette a kalendáriumot és perzselt, mint juliushan; a reggel pedig minden más volt, csak nem reggel. Hazugságokkal és ellentétekkel volt telve a levegő. S ama perczben, holott Coriolán lelke a diadal előünnepét ülte: egyik cipőjének sarka leszakadt, s a románnak nem voltak birtokában azok az erőművi hatások, melyek a leszakadt sarkot helyére visszahelelyezték — nem volt csiríze, se csirízre való pénze. S így akarata ellenére sántítani volt kénytelen.

«Ha Tärri most meglátna!» gondolá, s az

ijjedség gyomrába nyilallott. Valami kinos sejtlem fogta el, hogy a milyen szerencsés ember: Tárri épp most fogja meglátni, a mint fél-sarokkal szemben sántít vele — és minden illuziójának vége lesz. S csakugyan, alig bandukolt be a belvárosba, a szűk utcán majdnem mellette robogott el egy két-fogatos, s a halvány Tárri kegyetlen, de mégis imádott bálványa ült benne. Az utcán, a merre elrobogott, csak úgy repültek le előtte a kalapok, neve hangzott fel, hizelgő jelzők jelszava, majd az általános figyelem moraja közepette. Az egész utca bálteremmé alakult át e pillanatban, bálteremmé, melyben az általános csodálat tárgya, a fetirozott bálkirályné: Vass Teréz volt.

Coriolán köszönt, Tárri nem üdvözölte viszont.

«Nem vett észre; annál jobb!» gondolta Atyimovics. Majd fájdalommal gondolt arra, hogy mégis csak meglátta, de szégyelte megismerni. Öltözetbeli hátrányain kívül meg se volt borotválva. Iszonyattal képzelte el: micsoda tüskés lehet az arcza. A nap is süttött azon az oldalon, s ő jól tudta, hogy arcbőrének texturája nagyon is érdesnek látszik teljes világítás mellett. Oh, miért ment éppen akkor árnyékban?!

Egy darabig kinozta magát a bérczentul

románok hős ivadéka, de mégis csak megviszgasztalódott. Diadalának előünnepét ülte, s kéjjel gondolt arra a perczre, a melyben kétségkívül impozáns természetét teljesen érvényre juttatja egy sötétbarna színű s az időhöz mért divatos öltözék.

A sötét-barna, s az időhöz mért divatos öltözék! Egy hónap óta — az alatt a válópör is megindult — ez volt ábrándjainak költői tárgya, életének céljai, álmainak bűvös látománya. Egy sötét-barna rövid kabát, esetleg asztrakán-gallérral, a vállon kivattázva, hogy még szélesebb legyen tőle, elől keményített sirtinggel kipécézve, hogy domborubbnak lássék a mell. S egy ugyanily színű nadrág, némileg hullámos, de alól mind-mind szűkebb. S egy kissé rövid, de nem nagyon . . .

Elképzelte magát ebben az öltözékben, s a kép, melyet fantáziája festett neki, nagyon csinos volt. A kalaptól eltekintve, — mely szintén sötét-barna, mindazonáltal fekete szalaggal . . . Igen, még ha a kalap nem is lenne fejen, még úgy is teljes erejével feltámadna a régi szerelem az imádott lányban. A lányban, kit környezete, körülményei s mi minden más eltávoztatott tőle, hogy annál gyönyörteljesebb legyen a viszony újraébredése.

A sötét-barna s az az időhöz mért divatos

öltözék! Midőn majd egyszerre odaáll elébe ebben az öltözetben (A fővárosi borbélyok is csodákat képesek művelni egy hálás fejjel.) Barna selyem nyakkendőben áll elébe. Aztán szól:

— Lásd, lettem valamivé, akarsz-e keblemre jönni? Kebelemre, karomra, mindörökre?

A lány felel:

— Akarok! . . .

Atyimovics diadalának előünnepét üli e perczben . . .

Diadalának édes sejtelmét ünnepelte egy hónap óta. Nyomorúságának, szörnyű elhagyatottságának tetőpontján jelent meg neki a sötét-barna s az időhöz mért divatos öltözék. Midőn ruhája telejsen lerongyolt róla, s a tavaszi napok szeszélyes hidegsege ellen felső-kabát helyett egy esernyőt hordott kezében: akkor látta legvilágosabban feltűnni a jövő Coriolánját, prémes kis kabátban, ugyanily színű nadrággal, mely felül hullámos, de alul mindegyre szűkebb, rövid is, de nem nagyon. S ez a kép táplálta őt ezután. A házikoszt úgy se lett volna erre többé képes. Az elcsapott iktató, miután a Palaczký által ígért nagy hivatal késett s miután időközben hiába igyekezett «nagy ember» lenni: — beállt ügyvéd-segédnek. Nem volt olyan hülye, hogy éhen haljon s inkább egy időre mégis elfeledkezett Tárri iránt tartozó

kötelességéről, mintsem hogy a közel jövő gyönyöréről lemondjon. Képes volt havi húsz forintért alantas munkát végezni, szaladgálni, mint egy hordár, kifogásoltatni ortographiáját az irodavezető által, ki képtelen volt felfogni azt a helyzetet, azt a magas pontot, a hol ő maga magát látta, s a honnan lenézte a nagy orru zsidó ügyvéd-jelöltet, s benne az egész férfivilágot . . .

Azok a füzetes és nem füzetes, francia és magyar regények, melyeket nagy adagokban habzolt be Ballán, s szedegetett itt, teljesen megerjedtek benne. S im felszállt az erjedés gőze, befejeződött a folyamat: megjelent az általános káb-álom. S gyenge agyrendszere nem protestált — átengedte magát.

A szerelem, a teljesülő szerelem reménye táplálta, midőn nem volt mit ennie. A sötétbarna öltözék látománya melegítette, midőn a plaide is zálogban volt. Négyen éltek havi húsz forintból, a legsötétebb nyomor köszöntött be hozzájuk, s ő ezt a sötétet is aranyosnak látta, mint a festő bűzös miasmákat terjesztő mocsrat, melyre a felkelő nap rátűz. Élt a jövőben. S nem vette észre, hogy tej s cukor nélküli cukros tejbe rizskását ebédel. Abból a hires fajtaból, melyet az utcájokbeli szatócs gyári áron alul adogatott el, ama sajátságos fekete

pontok miatt, melyek benne jelentkeztek. (Ezek a fekete szemecskék, a kereskedő szerint növényi termékek, sok vásárló szerint azonban a rizses fiókban tanyát vert egerek névjegyei voltak.)

Nem vette észre a koszt sarkalatos változásait. Nem tudta felfogni az öreg Atyimovics keserűségét, melyet a felett érzett, hogy a pünkösdi ünnepekre nemcsak süldőt, de még hetes malaczatot se vehettek. Úgy látszott, hogy szája ízét is elvesztette: felhabzsolta az ételt, s szaladt otthonról. Nappal a hivatalba, estve — a *románokhoz*.

A belváros déli részében, valami kis korcsmában gyültek össze minden estve, s egy hosszú asztalnál oly szigorú arczkifejezéssel vacsoráltak, mintha vér-biróságot ülnének, nagy titokban. Szever a czukrász, oly dühösen vagdalta szét a sertésczombot, mintha csak valami chau vin magyar szíve volna.

A románok végkép el voltak keseredve. «Itt az idő!» — mondá egy estve «jónevű» Axente István. «Itt az idő!» — zúgták utána a fővárosban tartózkodó bérczentúli románok. «A cselekvésre!» — folytatá Axente halkított hangon. «Cselekedni!» — súgták utána még halkabban a leigázott nemzet fiai.

Axente kijelentette, hogy nem jár többé

a magyar egyetemre, hol vandal-pusztítást végeznek minden ellen, a mi román. (Kétszer buktatták meg az alapvizsgán.) Egy másik egyetemi polgár meg várta honfitársaitól, hogy azok nem fognak többé magyartól vásárolni. Egy a fővárosban ragadt oláh ügyvéd a magyar ügyvédek ellen kelt ki, s indítványozta: minden román csak olyan ügyvédet vállalhasson, ki honfitársa is. Axente minden indítvány után ismételte:

— Acuma jeszte timp!

«Az idő itt van . . .!» — S nap nap után, minden este úgy találták, hogy nagyon is el-érkezett. A megaláztatások ismétlődtek, a magyarosítást erőszakkal űzi a kormány, a magyar társadalom, ez a maroknyi nép, a mely rá ült büszke nyakára a nagy, a régi, a hatalmas román nemzet bérczentúli ivadékainak. S abban az országban, mely igazság szerint az övék: elnyomja őket, béklyót ver ajkára, szellemére!

Szever a czukrász, Axente az egyetemi polgár, Domicletian az ügyvéd, Junius a dobozkészítő, s a nagy romai nevek többi tulajdonosai, jogászok és bölcsészek, aranyozók és mozgatható könyvkereskedések tulajdonosai szilárd elhatározottsággal, s ritka egyértelemmel zúgták:

«Acuma jeszte timp!»

S egy estve — Szever által bevezetve — Coriolán is e szavakkal üdvözölte őket:

«Acuma jeszte timp!»

Tányérrezgető «Szetreaszka» volt rá a felelet.

Ezt a megéljenzését nem tudta elfeledni többé Coriolán. Igyekezett kiérdemelni. Nem tudta nélkülözni többé. Túlzók között a leg-túlzóbb lett. Fantaszták közt, maga a beteges fantázia.

Ah! hisz itt nyílik az út — nagy emberré lenni. Véletlenül találta meg, a mit kutatva keresett. «Legyen nagy ember!» — nos, most az lesz.

Azonkívül születésénél fogva szívébe volt oltva a magyarok iránt való gyűlölet, s most teljes erejében feltámadt az benne. Láta, mennyire el van szigetelve tehetségeivel, kiejtését is kinevetik, feleségét is elrabolták, egyesültek, hogy elzárják előle az utat . . . Megakadályozzák, hogy nagy ember legyen.

Elhatározta tehát, hogy nagy ember lesz, de az ő bőrükre. Egy forradalmi kiáltványt akart szerkeszteni, közzétenni a helyi román lapban, szétküldözni mindenfelé. Kitűzni a román irredenta zászlaját, hadd lássa meg a bércentúli mócz a büszke színeket, lássa meg, s vaduljon meg tőle, szeme káprázzék, arcza ra-

gyogjon ma a felkelő naptól, holnap a kicsurranó vértől. Magyar vértől, feketétől . . .

Sok sajtópert tárgyaltak ebben az időben.

Atyimovics Coriolán szeretett volna egy sajtópert. Sajtópert, a mely iránt az egész világ érdeklődjék. A padok tömve, első sorban a hölgyek; hölgyek között az első —: Vass Teréz.

Ő a vádlottak padján. Halványan. (Az nap reggel kell borotválkoznia.) És sötét barna színű divatos ruhában . . . A vád dörög, — ő csendesen mosolyog. De aztán megszólal. Először lassan, majd mind hangosabban. Hangja cseng, szeme csillog, melle feszül, ékesszólása, érvei lesujtanak a vádló feje fölött, mint a guillotine. . . Szónoklata órákig tart, s ezen idő alatt feszülten figyel rá egy hölgy. Arcza versenyt pirul az övével, s midőn kimondja záró szózatul: — «Itt az idő!» — egy kiáltás tölti meg a levegőt: «Szetreaszta Coriolanu Atyimovics! . . .» S ebben a kiáltásban benn lesz az ő éljene, az ő édes hangja is.

A tárgyalás véget ér. Felmentik. (Megdöbönt a magyarság szavainak igazsága miatt.) Testvérei vállukra kapva viszik ki a teremből. A Fortuna kapuja előtt négy-lovas fogat vár rá. De mielőtt bele ülne a fényes hintóba, megpillantja maga mellett a hölgyet, a mint csodáló

szemmel tekint fel rája, ő oda lép hozzá, megcsókolja kezét s szól:

— Lettem valamivé . . . akar-e helyet foglalni jobbomon?

Lány mondja:

— Igen! . . .

Nem. Coriolán meggondolta a dolgot. Nem, még ekkor nem fog szólni hozzá. Nagy lesz a győzelem, de ez még nem elég . . . Fáklyásmenetet rendeznek neki. Forradalmi jelzavak hangoznak az utcán. Az utcán — az egész országban. Majd kiüt a harc. A győzelmes viadal. Lángolnak a falvak. A Román birodalom segélyt küld a bércentúliaknak. Északról az orosz testvérek, a Királyhágón át a fejedelem tör elő vérrozsákkal kirakott fegyverzetben. Megdörrennek az ágyúk, zúg a gránát, sustorog a bomba, s lecsap a főváros közepén. Ég a gőgös Budapest, visítanak a magyarok . . .

Atyimovics Coriolán — a diktátor — az újlaki hegyről nézi a kaczagtató pusztítást. Majd ő is belevegyül a harcba. Jaj az irodavezetőnek, ki ortographiáját kifogásolta, s címmezte lajhárnak. «Most számolunk!» kiált felé a mint rá lel a nyavalásra. «Kegyelem!» ordítja az. «Ti sem kegyelmeztetek!» így szól a válasz. Puska ropog, szurony villan —: egy halál-

hörgéssel több, a nagyorrú holtan bukik lábai elé . . .

S ebben az általános öldöklésben, a vértócsákon keresztül egy halvány alak közeledik feléje.

— Segítség, Coriolán segélj! — kiáltja s ölébe hanyatlik.

— Királynéul tekintse mindenki ezt a hölgyet! . . . Ez harsona válasza és rájazóg — «Szetreaszka!»

Atyimovics rendszeren a földön aludt valami szalmátlan szalmazsákon. Ha nagyon mozgatta a lábát, úgy önkénytelenül is megvakarta vele az öreg fejét. Közel feküdtek egymáshoz és az apa gyakran nyugtalankodott Coriolán miatt. Nagyon ébren aludt az, ugyszólván csak szendergett, s álmában egyre kiabálta:

«Szetreaszka!»

Sőt egy alkalommal ébren is minduntalan ezt a jelszavat emlegette. Írt, s a mit írt, felolvasta. A kiáltványon dolgozott. Nem szólt senkinek, csak egy estvén készen vitte el a románok közé. Midőn Axente ismeretes jelszavával üdvözölte, azt felelte rá röviden: «Acuma», s kihuzta zsebéből a kiáltványt. Felolvasta:

«*Bércsentúli románok!* Ezer bajok közepette lesütöttétek ugyan fejeiteket, de sziveitek-

ben benmaradt a bizalom, hogy ismét felemelhetitek azt. Mert nem tudtok ti félni. Most, midőn egyre közel halálotokat hirdetik: ereitekben gyorsabban, erősebben lüktet Traján gyarmatosainak vére. Még lassan lépdél bocskorában a mócz, de arcának tiszta, határozott jelleg többet fejez ki, mint a magyarnak részegség s egyéb mámortól eltorzult arca. S ha akarni fog, a játék ránézve csak egy pillanat műve.

Bérczentúli románok! A forradalom következik. Nem mi, a magyarok proklamálják azt. Ők hirdetik halálunkat, hát nem is lehetséges más helyzet. Csak az a nemzet, mely lemond jövőjéről, csak az tehet úgy, mintha az ellenség kihívását meg nem értene. Vegyétek fel a keztyüt: kézbe a fegyvert.

Nincsen fegyverünk? De lesz és fogunk forradalmat csinálni. Mert ne feledjétek, hogy a kik ellenetek küzdenek: kezeitekben vannak. Szenteitek közül kettőt töröljétek ki, s tegyétek helyébe a Golyót és a Dinamitot. Ezek tanítanak meg titeket magyarul.

Utáljátok a magyar nyelvet s köpjétek azokra, a kik azt beszélnek. Bontsátok ki mindenfelé a román zászlót. Szedjük össze sorainkat. A román nép nagy tudott lenni minden időben. *Vae tibi ridenti . . . Coriolanu Atyimovics.*»

. . . A hallgatók ajkai nyilva maradtak. Mint mikor meglepetve hallja az ember a saját hangját egy másik ajakáról. Szinte megijedtek; de annál nagyobb volt az öröm, a diadal, midőn fölocsudtak bámulatukból. És Coriolán újra hallotta az üdvözítő «Szetreaszká»-t. A fiuk szent félelemmel tekintettek rája. Nem azért, mintha nagyobb politikusnak tartották volna maguknál, hanem mert erkölcsi bátorságot láttak benne. Diokletian hóbortosnak találta, de azért derék fiúnak; mindazonáltal elhatározta, hogy azon esetben, ha valami találna jenni, «magához ragadja a hatalmat». Szever, a cukrász, bámulta csupán a nagy románt minden fentartás, minden kritika nélkül. Ha magukban voltak s Coriolán szokása szerint elsülyedt ábrándjaiba, gyengéden megveregette a jó fiú szelid, szöske fejét:

— *Kis fej, kis fej*, de csak mindig gondolkozol! . . .

A «kis fej» nem igen gondolkodott többé: a dolog készen volt. A cikket beadta a titokban megjelenő helyi román lapba s onnan átvette egy, majd az összes magyar lapok . . .

De a sajtópör még mindig nem érkezett meg. A város nem lett izgatott, a kormány nem vesztette el a fejét, mindössze princípálisa vederte el az irodából. — S Coriolán

szükségtelennek tartotta más irodát keresni arra a kicsi időre, míg megérkezik a sajtópör. A fiúk adogattak neki kölcsön, meg otthon csináltak egy kis pénzt az ideiglenesen eladott bútorokból... «Csak türelem és titoktartás!» — mondá a jövő néptribunja, nyomorgó, éhes családjának. S az öreg Atyimovics is e jelszavakkal bírta hallgatásra a lassankint felszaporodott hitelezőket, a szatócsot, a «szenes» embert s egyéb barátjait.

A szegény vak leány, csak annak nem volt embernyi esze: nem akart várni, túrni. Nem tudta nélkülözni a kis csirkéket, melyek otthon körülseglették, s a galambokat, melyek felszállottak vállára és odatorleszkedtek arczához. Aztán a város is oly rettenetesen zúgott körülötte, egyre zúgott, egyre tombolt, mint valami nekibőszült óriási állat, mely eltiporja azt, ki ércz-patája alá kerül. Úgy érezte szegény, hogy oda került, ott van, s nem is fog többé épen fölkelni... De a kerületi orvos egészen mást beszélt. Azt mondta, hogy a lány rossz étkezés s egyéb «káros hatányok» miatt, gyomor- s mi minden hurutot kapott. «Talán kigyógyul, talán nem, láza azonban lesz okvetetlen!» S a lázak csakugyan megjöttek, s csak akkor hagytak alább, a midőn már nem volt min emészteni...

A haldoklás sokáig tartott. S midőn már félig benn volt a megsemmisülés végtelen országában a lány, anyja, apja s valami jószívű asszony újra meg újra felsírta erre a tünemény-szerű életre. Erre az életre, mely olyan kegyetlen, sivár, ha bölcsész nézi, s olyan érdekes, olyan gyönyörteljes, ha a szerelmes, vagy akár csak egy csirkék, galambokkal játszó szegény vak leány érezi.

Coriolán csendesesen sirt, de csak felületes fájdalmat érzett, a mint a testvért elföldelték. A temetés napján kapta meg a sajtópöرت. Göröngyöt vetett a koporsóra s üdvöztető gondolatok jártak a fejében. Tárgyalási teremmé alakult át a temető, elevenültek, emberekké alakultanak a sírkövek. Egészen benn volt már a fantazmagóriákban. Bágyasztó láz fogta el álom helyett, mintha haschist evett volna. Olyan nehéznek érezte testét reggel, mintha sárrá változott volna át. De erőt vett magán; felugrott ágyából s moly-ette plaidejében, kora reggel megindult a belváros felé: diadalának előünnepet ülni.

Egy szerkesztőség előtt nézte: nem mutatkozik e valami izgalom az utcán? Mutatkozott. Megpillantotta Tärrit kocsijában. Aztán valami kis ünnep volt s az egész város toladott ki a zöldbe. Az egész világ az utcán volt.

Az új tavaszi ruhák, a boulevardok lombosodó fái, a kora érett cseresznye pirossága, vidám s ünnepélyes hangulatot adott mindennek. Mintha csupa boldogság volna az egész főváros, mintha nem volna az egész területén egy boldogtalan ember.

«Örüljete!» — gondolá magában Atyimovics Coriolán s gonosz mosoly ült ki ajakára. Megvette a hírlapokat — sajtóperéről adtak hírt azok s olvasta az utczán. Majd érezte, hogy kandi tekintetek vetődnek rá, sőt sugást-búgást is hallott: «Ni, Atyimovics Coriolán!» «Itt megy a kegyetlen!» «De milyen kopott . . .!» Voltaképpen pedig nem hederített rá senki, csak úgy nem vették észre, mint a trottoirra esett gombostűt. De Kant híres tételét, hogy talán minden belőlünk sugárzik ki — igazolta ő egyre s már-már csak azt látta, a mi belőle fakadt.

Bekóborolta a belvárost, szólt a fiuknak, fogadta az üdvözeteket délelőtt, estve tervezgetett a korcsmában, s másnap reggel megint útrakelt a belváros felé s egy pohár szilvórium mellett nézte a hírlapokat, nincs-e szó róla. Egyikben-másikban még vezérczikket is talált. Egy-egy magyar publiczista megkongatta a harangot! «tűz van! tűz van!» Örültek és gaznak jelentették ki a vérszomjas románt, a

forradalmi kiáltvány szerzőjét. S a felelősséget eleve is a kormányra hárították.

Coriolán látta, hogy a kávéházban mindenki ránéz. Ijedt tekinteteket vett észre. Őt magát is megszedítette egy kissé a gondolat, hogy ő milyen kegyetlen ember. De a szitkok, melyekkel a magyar lapok eláraszták, csak tüzelték sajtóságos dühét. S e düh közepette, a hirnév szokatlan érzésének közepette: Tárrire gondolt.

Mit fog mondani Tárri? Nem itéli-e el ő is? Meg volt győződve, hogy nem. Hisz az ő ereiben is Traján gyarmatosainak vére foly apai ágon. Sőt nemcsak el nem itéli, hanem
hanem —

Coriolán levelet várt Tárritól. Levelet, melyben magához hívja. Meg volt győződve róla, hogy az meg fog jönni. Nap-nap után, kora reggel ujfent megindult a belvárosba: mit szólnak a hírlapok. Azok csakhamar elhallgattak s napirendre tértek fölötte. Hiába nézte, nem talált többé egy apró hirecskét is. Eseményeket várt, látott, de azok nem érkeztek el. Utoljára a levélbe kapaszkodott s a lapok átnézése után sietett a posta elé. Ott várta be a postást:

— Van-e?

— Nincs!

Ez a kérdés s ez a felelet hangzott el

mindennap a posta kapuja előtt s Coriolán leverve, de megtörve nem, bandukolt tovább s másnap megjelent újra s álldogált a reménykedő népség között, melynek egy része mindig ott ólálkodik a posta-palota táján. Lassan-lassan egy typussal szoporította azokat a tipikus alakokat, kik egyre levélre várnak s annak meg nem érkezése miatt a postásra vetnek.

A levél csak nem jött, de a sajtóper tárgyalásának napja közeledett egyre. Sorvasztó izgatottság vett erőt a kegyetlen románon, Képtelen volt enni, képtelen aludni. Otthon s az utcán is — félreeső helyeken — egyre védbeszédén gondolkodott. Nagyszerű gondolatai támadtak. De mikor le akarta írni, hogy betanulhassa: elfeledte jórészt. Lassanként azonban mégis csak elkészült a beszéd. Már csak egy pár nap választotta el a diadalmas naptól. S addig is, míg fantáziájának legkedvesebb gyermeke a sötét-barna s a divathoz mért öltözéket megrendelhetette: felpróbálta a Szever salon-ruháját. Egy kicsinyt bő és rövid volt az neki, de azért megkapólag állott. Elöl egy kissé ki kellett tömni, felvette alája a meghalt testvér karton otthonkáját. Csak a czipővel volt egy kis baj.

Igy, majdnem teljes ornátusban, hangját egészen kieresztve, Cató szilárdsága s Demos-

thenes hevével dörögte az öreg Atyimovics fülébe: «Mit tettek önök? Árulás után magukhoz kerítették a főhatalmat!»

A házmester gyakran benézett, hogy mérsékletre intse Traján gyarmatosainak ivadékát, s Coriolán halkabb hangon harsogá az öreg felé: «Még van idő, tegye le az orgyilkos fegyvert . . .!» A vén timár kivette szájából a szorító pipát, s kitátva száját, bámulva hallgatott. Az asszony is hallgatott, bár egy kissé sajátságosnak tartotta a dolgot, s kérte Coriolánt, ne erőltesse meg fejét. Néha rosszul járnak a nagyon okos emberek.

Coriolán azonban mindegyre szavalt. A házmester intései, hangja elcsuklása, a fellépő lázak se hatottak rá többé: kieresztette hangját egészen; már csak négy nap választotta el a tárgyalás napjától. Sietnie kellett az éjjel is nappá tennie. Le se feküdt, hanem kiment az utcára; susogva magában, vándorolt céltalan, míg kiért a kis-pesti ligetbe.

Mikor utoljára volt künn, sötét fellegek húzódtak el fölötte, körülötte senki. Poseba helyezkedett, s szemben egy gyalog bodzával, beszélni kezdett. «Mélyen tisztelt esküdt urak!» Lombosodó fák, s fakadó virágokkal csókolódzó szél neszelése azt susogta neki: «Halljuk!»

Atyimovics Coriolán védbeszédét tartja.

Lassan kezdi, majd belemelegedik, s hangja egyre harsogóbb lesz. S a mint oda ér: «Még van idő, tegyék le a fegyvert!» hangja elfúl, köhögési roham vesz rajta erőt, s kicsurran ajkán a piros, habos vér . . .

A roham egy perczig tart csak. Végtelen gyengének érzi magát, de erőt vesz természetén, odadűl egy fához, s mig hideg rázza tagjait: Atyimovics Coriolán tovább folytatja véd-beszédét.

Ujabb roham. Lényeli a vért, hogy viszatartsa élet-erejét. Ijédvé kap melléhez. Hiába. A vér már minden köhögés nélkül csurran ki ajkán, s egyre nagyobb mértékben.

Egyetlen gondolata, hogy betegsége miatt el kell halasztani a sajtópert! Iszonyatos félelem fogja el. Félelem és tehetetlen düh. A tüdejébe nyillaló fájdalmat észre sem veszi. Csak azt, a mi szívébe vág. Kigombolja kabátját s meztelen mellét neki fordítja a szélnek. Daczolni akar a természettel. S e dacz közben újabb roham fogja el s lebukik a vigan virágzó szegény bodzára s összetöri azt is.

— — — — —
— A nagysága csak maga van itthon, nem lehet bemenni!

Az öreg Atyimovics félretolta az előtte álló

szobaleányt s behatolt a szentélybe, — Tärri szobájába

Elmerülve írt «Don Quixote» kiasszony s megrezzenve fordult hátra, a mint az öreg megszólalt:

— Coriolán haldoklik! — hebegé olyan halványan, mintha ő is haldoklanék.

A lány elsápadt. Majd hirtelen megvillant agyában, hogy ezek valami rosszban törik a fejüket. Talán zsarolni akarják. Benyúlt fiókjába szó nélkül pénzt akart adni az öregnek. Az öreget elfutotta a düh:

— Nem tetszik érteni? Coriolán haldoklik a kórházban. Meghal, meghal! Látni akarja . . .

— Hazugság! — susogá *Donna Quixote*.

Az öreg torkához kapott: a düh fojtogatta:

— Nem akar jönni . . .?!

— Nem! — felelte reszketve a lány.

A buta és félénk apa a lány keze után kapott s megszorította reves kezével, megcsókolta, megöntözte rezgő könyeivel:

— De meghal, ha el nem jön . . . nevét emlegeti egyre . . .!

— Jó, elmegyek! Bár nem érdemli! — szólt Tärri hirtelen elszántsággal s bár egész teste reszketett, toilettet csinált s a beszólitott

szobaleányt kocsiért küldte. Aztán elindult — haldoklót látni.

A Rókus előtt újra megrettent s vissza akart fordulni. De az öreg megfogta a kezét; most már ő volt az úr s szemei fenyegetőleg csillogtak:

— Jerünk!

A betegszagos, a poshadt, carbolos levegőben inogó lábbal lépett felfelé a szép leány. Még mindég a menekülésre gondolt s titkos pillantásokat váltott szobalányával. S midőn felértek a félemeletre, azelőtt az ajtó előtt, hol fekete táblán, kopott, fehér betűvel van felírva: «*Mell-betegek osztálya*»: megállt s nem akart belépni.

Az apa kinyitotta az ajtót s megfogta a vonakodó karját, behuzta maga után.

A hosszú és keskeny terem túl volt tömve. Az alacsony ágyakon vergődtek a betegek mint egy-egy földi-giliszta, a melynek az ásó elvágta a felét. Ebben az osztályban a nehéz betegek voltak elhelyezve, azok, kiknél már csak az lehetett a kérdés, hány nap mulván teszik ágya elébe a fekete spanyolfalat. Azt a nagy fekete ellenzőt, mely a betegek elől elfödi a haldokló kinjainak látványát. Azt a vastos deszkafalat, melyet egy-egy fiatal haldokló küzködvén a halállal, az élethez való dühös kapaszkodásában elrúg, mint egy faforgácsot.

Protekció sarokágyhoz juttatta Coriolánt. Ott kényelmesebben lehet meghalni. Az osztály-orvos reggel kiadta a rendeletet, hogy a spanyolfalat oda kell állítani. A haldokló gyöngéd figyelemnek vette azt . . . Nem érezte közeledő halálát, csak szerföltt való álmodást. Nagyon félt, hogy eltalál aludni.

Ma volt a tárgyalás napja, a diadalmas nap s kora reggel a fiatal alügyész is eljött kérdezősködni, megnézni a beteget. Egészen levolt verve a mint tudtára adták, a vádlott közel halálát:

— Tehát a tárgyalásra nem jöhet el? — kérdé rosszkedvűen.

Az osztály-orvos kivette óráját:

— Reggeli nyolcz óra, — négy óra mulva a halottas kamrában lesz.

Az alügyész búsan csüggesztette le fejét. Egyszer kap hálás ügyet s akkor is elhal előle a vádlott. Hiába készítette el hatalmas vádbeszédét, hiába tanulmányozta pusztán ez alkalomra hires angol és franczia ügyészek beszédeit — minden fáradsága s minden, a mit e fáradság gyümölcseül várt: tönkre ment! Csak néhány napig várt volna a vádlott!

Nem várhatott tovább. Az agonia ugyan nem köszöntött be még, de érverése nagyon lassú lön, s minduntalan levegő után kapko-

dott. S midőn lélekzett: torzójával kigyószerű mozgást vitt végbe. Színe olyan lett, mint a félig érett szederé, bőre csontjához tapadt, arcának körvonalai mind határozottabbak lőnek, közeledtek a kőszerűséghez.

S e kinok közepette, már-már a halál ölében Coriolán nem adta fel a várat. Követelte, hogy adják elő a salon-ruhát, fel fog öltözködni, mén a tárgyalásra:

— Szever, a ruhád, csak délelőttre add még kölcsön . . . hamar, elkések! — sziszegé, míg a feje vonaglott.

A jó Szever, a ki elhanyagolta üzletét is a tulságosan sokat gondolkodó «kis fej» miatt, fájdalommal gondolt arra, hogy nagy és hosszú takarékoságának eredményét, az ünnepi ruhát Coriolán a másvilágra viszi el magával. Mégis csekély habozás után haza szaladt a ruháért, elhozta s felöltöztette a haldoklót.

— Meg akarok borotválkozni! — szólt Coriolán.

— Hagyd el! így is jól nézel ki! — Vigasztalta a cukrász.

— Adjatok tükört — susogá a váz.

Valahonnan tükört kerítettek elő. Atyimovics kezébe vette s belenézett egy pillanatra, de nem láthatta meg magát. Sajátságos állapot következett be: nem látott s nem hal-

lott, de belső érzése annál finomabb lőn. Nagy nehezen felült ágyában. Szever megtámasztotta hátát, hogy vissza ne essék. Elől az ápolóné állott, hogy kéznél legyen, ha a fiatal mellbetegek gyakori szokása szerint a haldokló fel akar ugrani ágyából, s a földön szándékozik kimulni.

A betegek künn nagyrészt meglehetősen nyugodtsággal beszéltek a haldoklóról. Az nem olyan betegségben szenved, mint ők . . .

Az osztály segédorvosa is megérkezett. Még fiatal doctor volt, még érdekelték a halálküzdelmek. Figyelt s megfogta a haldokló ütérét. Kérdést is intézett hozzá, a haldokló nem értette, de eltalálta.

— Igen, jól érzem magam, hanem elkések a tárgyalásról, hagyjanak elmenni . . . — zsi-zsikelte el-elcsukló lélekzetvétel közepette. Igyekezett leszállni az ágyról. De nem volt többé egy csepp izomereje, nem voltak többé ruganyos izmai, — szétmállottak. Bőre is, a mint hozzá ért, horzsolódott le, mint a mész a falról.

S ebben a félig már megrohadt állapotban se adta fel a várat. Beszélni kezdett, rekedt, de érthető hangon.

Atyimovics Coriolán védbeszédét tartja.

Kezével hadonáz, míg karja is elbénul s lehanyatlik végkép.

Hangja is kimarad aztán s csak felpuffadt, húsos ajkai járnak. Lassanként az is megbénul s tüdejének hörgésén kívül nem árulja el más, hogy él még. Egyszerre azonban kinyitja szemeit s végignéz környezetén.

Vass Teréz áll közel ágyához. Igaz részvétellel, de nagyobb irtózáttal. A haláltól való félelem minden kis életet kiüzött arczából, tekintetéből, olyan az, mint egy szobor feje. Coriolán szemei fölcsilannak s hangja megjő újra:

— Lettem valamivé . . . Akar keblemre jönni, keblemre, örökre

A leány részket.

— Intsen igent! — szól az orvos.

Tárrí némán int igent, de ijedten hatrál a mint a haldokló keze után nyúl.

— Tudtam, hogy az enyém lesz, hogy szeret . . . Nem is lettem volna ilyen kegyetlen, ha nem óhajtottam volna lángolóan . . . Adja ide a kezét, forrjon az ajkamhoz . . . a kezét.

Halálos félelmében hideg verejtek ütött ki a lányon. Háta mögött az öreg Atyimovics állott, s toltta előre, a haldokló ágya felé.

— A kezét, adja oda a kezét!

S egyszerre csak érezte a lány, hogy forró, vizes kar fogja át s szoritja magához. Tüzes, búzt lehelő ajak keresi ajkát, megtalálja

s szivja, mint egy undok nadály . . . S mint a nadály, ha teleszívta magát, lehull: Coriolán is kibocsátotta karjaiból a lányt, feje lezuhant az ágyra, még egyet hörgött, — s nem gondolt többé soha a sötétbarna, divatos öltözékre.

A míg az orvos az ájuldozó Tärrit segítette ki a szomorú helyről, az ápolónő iparszerű nyugodtsággal kötötte fel a halott állát s a ruhát rendbe szedte rajta, a Szever ujdonat új szalon-ruháját, mely csupa víz volt a halálverejtéktől.

A szegény Szever fölsóhajtott:

— Temessék el ebben a ruhában . . . Neki adom! — mondá szomorúan. — Úgy se lesz, tudom, nekem soha többé! — tette hozzá halkán. Majd megsimogatva a halott hullámos hajától körülvett összeaszott fejét, odafordult az ápolóhoz és sajtósággal büszkeséggel s olyan hangon, mintha náthás volna, szólott:

— *Kis fej, kis fej*, de mennyi ész, mennyi ész! . . .

Kopogtatás és hallgatódzás.

Hazakisértette magát az orvossal, s lefeküdt. Nem szólt senkinek, hogy hol volt, csak azt kérdezte folyton:

— Nem érzik-e rajtam halott-szag?

Nem érezték rajta, csak az au de cologne illatát. Ő azonban csóválta fejét s levette magáról minden ruhát, bebujt ágyába. Ott sem érezte magát jól, s átment az özvegy szobájába. Maradása nem volt itt sem, s a diványra vettetett magának ágyat. Ott egy pár perczig nyugodtan feküdt, majd dúdolni kezdett valami daltöredéket, mindegyre ugyanazt:

„Ha már enyém a szived,
Hűsége még ki vágy . . .”

Úgy délfelé egyszerre vége szakadt a dának, s megjelent az, a mi jövetelét már ré-

gebben jelezte, itt volt a hölgyek modern réme, megjelent: a *hysteria*.

Először karja reszketett «Don Quixote» kisasszonynak, majd szemei szikráztak, s fülei úgy csengtek, mintha ezüst-csengőt csendítettek volna meg bennök.

A félelem karjának remegését átvitte lassanként válla és fejére is, míg testének egyes részei, mintha egészen elhaltak volna.

Elkiáltotta magát:

— Orvost, orvost!

A szobalány csakhamar elhozta az orvost. Valami boldogtalan ifjú volt az, ki a váczi-utca egy harmadik emeleti hónapos szobájában lakott, s más beteg hiányában önmagát gyógyította mindenféle képzelt bajokból, persze jó sikerrel. Csak gyomrát nem gyógyíthatta ki a jó és gyors emésztés betegségéből semmiképen.

Az orvos magával hozta lázmérőjét — szép czégtábláján kívül egyedüli klenodiumát — és végtelen zavarral kérte Tärrit, tegye a hónaljába.

— No egy kis láz van, — mondá aztán — de ez nem a főbaj, úgy látszik . . . Hanem a család, ő nagysága családjáról szeretnék valamit tudni. Milyen bajban szenvedtek? Apai és anyai ágon, s az oldalrokonok?

— Halálos betegségben haltak meg a néhaiak mindannyian! — mondá az özvegy komolyan.

— Az jó! — jegyzé meg az orvos, s ezután felkérte a beteget:

— Engedje meg, hadd vizsgáljam meg a mellét . . .

Ez ellen maga az özvegy is tiltakozott. Tárri pedig a fal felé fordult, fokozódott ingerültséggel, nyomorult állapotában óhajtva, de egyszersmind félve is a halált.

A szegény orvos látta, hogy nem boldogul, irt hát valamit, aztán újabb látogatással fenyegetődzve elődalgott.

— Orvost, orvost! — kiáltotta a lány. Majd kimerülten, nyögve susogott:

— Ne hagyjanak meghalni, ne hagyjanak meghalni!

— Kit hivassak? — kérdé az özvegy.

A lánynak egy név jutott eszébe: Dr. Veér György. Kinjai közepette is küzködött magában: hivassa-e, nem-e? Egy pillanatban elhatározta, hogy inkább meghal, mintsem erre az emberre szoruljon, a másik pillanatban azonban már inkább élni akart . . .

Veér György megérkezett. Mintha nem is ismerné a lányt, a multa való minden utalás nélkül, keresetlen komolysággal, ellentmondást

nem tűrő fensőbbiséggel hatolt egyenesen a dolog közepébe. Törülközöt kért, s azt minden előljáró beszéd nélkül a lány meztelen mellére, majd hátára borította s hallgatódzott. A lány keblének virágzó szépsége, hátának csodálatos bájú vonalai, az a peluche-szerű bőr s mindaz, a mi egy szép női torzót ragyogóvá tesz: nem látszott az orvos-férfi előtt e perczben másnak, mint valami kóros állapot burokjának. S az asszony, de maga a lány is a sajátságos bánásmód hatása, a tekintély nyomása alatt egy szóval sem protestált a szent misztériumok ezen feltárása ellen. Engedelmeskedve, mint egy gyermek, úgy tűrte Tári a férfi hallgatódzó fejét keblén. S az ellen sem volt kifogása, midőn az orvos eldobva a törülközöt, végigkopogtatta hideg kezével a meztelen törzset, hogy a nyilalás helyét s a szív-csúcs lökését kikapintsa, kikopogtassa.

Aztán a helyett, hogy kérdezősködjék, ő maga mondta el nagyjából az előzményeket, szavainak megerősítésére várva:

— Lázás élet, fokozott agyműködés, valami kis szerelmi csalódás, aztán valami nagy izgalom?

A lány fejével igent intett, az orvos folytatá:

— Valami szokatlan látvány?

— Igen, igen!

— Az enyészettől való félelem, mely kiválólag a szép testeket gyötri . . .

— Az . . .

— Nos pedig attól ezekben az években nincs mit félnie, A baj muló, csak a sok gondolkodástól őrizkedjék — ha lehet. Próbálja meg szellemét elaltatni, hölgyeknél az közönségesen sikerül is, az állati élet túlnyomó önöknél.

Szemei még mindegyre szikráztak, fülei még mindegyre csengtek a lánynak, s így nem igen tudta megérteni az orvos kicsinylő szavait, de azért mégis kierezte egész bánásmódjából, hogy úgy tekinti őt, mint a ki szellemileg gyermek hozzája képest. Es inkarnált büszkeségének daczára érezni kezdte meg-imádott énjének csekélységét, s ezzel szemben szinte ijesztő tekintélyét ennek a leányos arczú tudós-nak. Nem mert neki ellentmondani, hagyott magával cselekedni mindent — hitt vakon.

Alig egy negyedóraig volt ott az orvos, s a nélkül, hogy rendelvényt irt volna, nyugalmat ajánlva eltávozott.

Másnap hiába várták, nem jött, harmadnapra azonban újra megjelent. Mielőtt megérkezett, Tärri órahosszant át gyötörte az ideges remegés, de elég volt alakját megpillantani,

s csekély érzékbeli zavarokon kívül eltűnt minden kórjelenség.

— Nos, modá a doktor, a baj valóban sokkal kisebb, mintsem magam is hittem volna. Ugy látszik nem eredendő, csak amolyan szerzett. Az életmódot meg kell változtatni s beáll a régi rend.

— S ha esetleg nem változtatnám meg?

— Egygyel több lenne a hiszterikus hölgyek száma. Egygyel szaporodnék az okok légiója, melyet Schopenhauer állított a nők ellen csatarendbe. S egygyel — azzal, kit majd kezével boldogít — újra szaporodnék ama férfiak száma, kiknek egész élete folytonos gyötörtetés.

— Ez bizonyos?

Veér György nem telet. Kalapja után nyult s újra nyugalmat ajánlva, megjegyze^te, hogy egy pár napig nem jöhet el, s addig, míg visszaérkezik, maga helyett orvos-öcscsét ajánlotta.

Izgatottan várta Tärri a fiatalabb testvért. Nem mintha előre is érdeklődött volna iránta, de egyet-mást szeretett volna megtudni tőle a «kiállhatatlan ember»-ről.

Az öcs nagyon igénytelen ember volt s mindegyre bátyjáról beszélt. Bátyjáról, a ki istenként állott szemében. Elbeszélte, mint küz-

dött az az étellel, miképen járta ki a közép-tanodákat, napszámosok tanyáján lakva, részeg tótok között, faggyugyertya világánál tanulva Homéért. Szóltt egyetemi tanulmányairól, melyet aljas és kimerítő munkák árán fejezhetett csak be. Elbeszélte, mi módon szerzett pénzt György a szigorlatokra. Egy gazdag bécsi család előleget akart neki adni. Előleget, melyet majd betudnak lányuk nászhozományába . . . György nem fogadta el, hanem igenis elfogadta azt a helyet, melytől fázott az egész orvosi tudomány. Morvaország valami mezővárosában kiütött a pecsétes tífusz s rákásra hullottak benne a lakosok, orvosakkal egyetemben. A városi orvos is elhalt s ennek a helyére pályázatot hirdettek tudorok és szigorló orvosok számára. Egyetlen egy pályázó volt: — György.

Desdemona se hallgathatta nagyobb, a figyelemben szinte feloszló éberséggel Othellót, mint az igénytelen orvos elbeszélését Vass Teréz. S ez elbeszélések részleteiből lassanként egy hatalmas alak rakódott össze, oly nagy, oly erős, oly sajátságos, hogy elfogta szellemének egész látóhatárát. S a mint fokenként mind-mind életteljesebb lőn ez alak, olyan arányban tért vissza a leány egészsége. Mintha egész multját, csalódásai, izgalmi, meglepetése és borzalmaival egyetemben, a szereplőkkel, a

haldokló Atyimovicscsal, a rothadó csókjával együtt kizárta volna a szellemének életéből ennek a jéghideg «mészárosnak» az alakja.

Még egyúnehányszor visszatért ugyan kísérteni a haldokló *hős* vázalakja, de nem oly sűrűn, mint betegsége kezdetén. De ha visszatért is, nem rémíté el többé oly rettenetesen, nem rázta össze idegeit, ha megcsapta az utolsó csók borzalmas ize kicserepedzett ajkát. Az önvád is elhallgatott s nem tért vissza, csak még egyszer — éjjel.

Álmatlan betegápolója, a kis Lonta ott feküdt ágya előtt a szőnyegen, s látva, mily nyugodt édesen alszik testvére, eloltotta az éjjeli lámpát s — egy hét után először — levetkőzött, Alig hunyta be szemeit, elnyomta az álmom. Aludt édesdeden, a mint a fiatal lányok szoktak: hangtalanul.

A tárgyaknak még körvonalai sem látszottak, olyan sötét volt a sűrűn befüggönyözött szobában. S talán a világosság e hiánya, talán más, legédesebbb álmából ébresztette föl a beteget.

Körülnézett: nem látott semmit. Szólni akart: nem tudott, elrekedt az éjjel. Megvakult és elvesztette hangját; — ez a gondolat csapott le rája. Le akart lépni az ágyról s úgy *képzelte*, hogy mozogni se tud, kezét se tudja felemelni.

Összezsugorító félelem fogta el. Nem mert mozdulni.

A vádló jelent meg. Előáll Atyimovics Coriolán a ballai otthonban szerelmesen; de videran jó a lucskos temetőbeli szcéna Atyimovicsa, aztán a boldog Atyimovics, Atyimovics az esküvőn, a mikor Pestre érkeznek, a fővárosban, az utczán rongyosan lótvá-futva utána, a törvényszék előtt, a mint szemébe mondja, hogy gyűlöli, míg az előszobában lopva, mint a megvert kutya, megnyalja, megcsókolja kezét

A holt helyett száz alak van itt. De az aljas, a kufár, a pénzért való Atyimovics nincs sehol.

Lontika nyugodtan alszik a földön.

«Isten!» nyögi a beteg. De a néma csend — maradt néma, a vak fekete úr nem lesz világosabb egy hajszál-sugárral sem.

Nincs menekülés, jó a visszatorlás: körülötte villámgyorsan felépül a jelenet — Coriolán utolsó perczei a kórházban. Ujra ott van abban a földfeletti sírteremben, újra látja a váz haldoklását, újra érzi csókját —

A csókot, mely bosszuállásképpen beléje oltotta a halált.

«Te tettél tönkre, halj meg hát velem!»

A beteg úgy képzelte, hogy nem tud meg-

mozdulni, Talán már meg is halt s ez az iszonyatos gyötrelem talán már a föld alatt kinozza s megmarad a végtelen időben!

A hysterikus képzelt tehetetlenségét ez a gondolat győzte le; a beteg megrázta ágyát, hogy recsegve-ropogva rogyott az alatta össze s majd hogy meg nem sértette a kis beteg-ápolónőt is.

Lontika ijedve ugrott fel, hirtelen gyertyát gyújtott s ott látta testvérét a földön fuldokolva, hörögve, pala-szinű arczczal.

A kis leánynak magának kellett futni az orvosért, a cselédek kiszöktek, a cselédszoba ágyai üresen, érintetlenül állottak. Nem sokat gondolkozott, nagykendőt kapott a nyakába, s a házmesterrel együtt szaladt a fiatal Veérért. De a bátya is megérkezett már.

Egy negyedóra sem telt el, s Veér György ott ült a beteg ágyánál. Battiszt keszkenővel törülte a verejtéket annak lázas homlokáról' míg kezével csuklóját szorította meg.

A beteg rávetette szemeit, majd mintha szégyellené magát, lehunyta ismét. A kínos, a zürzavaros érzés bélyege lassanként engedett arczán.

Az orvos szeliden nézett rája. Szánalom fogta el, látva ezt a gyönyörű testet az undok kór játékszerekép.

— Mikor támadt a roham? — kérdé hirtelen, Lontikához fordulva.

— Nem tudom. Elaludtam... — hebegé megszeppenve a leány.

— No, no! Nem baj, jó, ha aludni tud, annak a jele, hogy nem beteg! Szeretem az egészséges kis lányokat.

A beteg kinyitotta szemeit és egy kissé mosolygott.

— Ne féljen! a betegeket is szeretem, ha meggyógyulnak. Mit mosolyog? hogy nem kér a szerelemből! Az igaz, hogy ma nem vagyok szép, de van egy szerem —

— Mi az? — vágott közbe molón a kisirt szemü özvegy

— Hja, az az én titkom! Amerikai kenőcs, a mivel majd egyszer bekenem magamat s attól olyan szép leszek, hogy a Teréz, meg a Lonta nagysám, ha meglát: se álma, se étvágya többé, se inni, se aludni nem tud — úgy belém szeret.

A beteg lehunyott szempillákkal mosolygott tovább. A bizonyosság ez emberének közelében megrettenve foszoltak szét képzelődései. Elég volt a doktor kezének érintése — és láza lassanként elmúlt. Nyugodt lett és örült a létnek. S a hogy fokonyként leülepedtek szenvedései, olyan mértékben töltötte el babonás hála

érezése s önkénytelenül is visszaszorította a «kiállhatatlan ember» kezét.

— Köszönöm, hogy eljött . . . és értem . . .

— susogá elfogultan.

— A legutolsó varrólányhoz is elmegyek, mindegy, az ember szavát adja erre, a mikor orvosá leszen.

— Hát mégis ád a becsületszóra!?

— Egy kicsit, — felelt az orvos gúnyosan mosolyogva.

— Miért mosolyog?

— Lássa, édes Tárri kisasszony, nem szeretem a nagy szavakat . . . becsület . . . erény s a többi: Embernek kell lenni . . .

— Hogy, hogy?

— Affektációval van tele a világ.

— Célzás akar ez lenni?

— Nem.

A társalgás félbeszakadt. Szótlanul nézték egymást. Majd az orvos ismét a roham fellépésének körülményeiről tudakozódott:

— Ha nem tudom a részleteket, segíteni se tudok. Gyónjon meg.

— Mit?

— Egész élettörténetét,

— Husz éves leszek, a nevem Vass Tárri.

— Özvegy . . .

A leány rémülve, de egyszersmind megkönnyebbülten nézett orvosára.

— Hogy tudja?

— Tudom.

— Tudakozódott?

— Igen.

— Miért?

— Betegsége érdekelt.

— Tehát mindent tud.

— Semmit se tudok, mert nem tudom, miért titkolta állapotát.

Tárral felelni akart, az orvos nem engedte.

— Mára elég, majd máskor! — szólt s köszönt, megcsipte a kis Lonta állát s elment.

Ettől az éjtől fogva új érzés vett erőt a lányon; érzés, melynek alapját nem a romantika s a magyar hölgyek egyrészének sajátságos rajongása, meg félműveltsége szolgáltatták, érzés, mely egyénisége tiszta, fertőzetlen mélyéből fakadt fel. Érzés, mely minden másnak bevált, csak nem szerelemnek; színei között nem volt ott izzó vörössége az érzékiségnek, nem tette meleggé az egyesülés vágya. Csodálat volt az, melyben van része az irtózatnak is; teljes megadás, melyből nem hiányzott egy kis dacz sem, — igézet volt mindenekfölött.

Veér György szorgalmasan látogatta a beteget. Ujra megvizsgálta és konstatalta — a

baj megszűntét. Tárri ugyan panaszkodott még, de az orvos nyiltan kifejezte:

— Az nem áll, önnek többé semmi baja. Elismerem, hogy nem készakarva akar félrevezetni, de önök ideges hölgyek, kettős világban élnek, egy realisban s egy képzeletben; ez utóbbiban szivesebben tartózkodnak . . . keljen fel s kocsizzon ki. Pokolba a könyveket s az irótollat, meg kell szüntetni az irodalmi vállalatokat, s férjhez menni valami vidéki okos, józan, úrhoz. Mindenek fölött abban hagyni a regényirással. Multkor véletlenül kezembe akadt könyve, s olvastam is belőle egy pár lapot, nem tudta unalmamat elűzni. Érdekes. Képzeltésre sincs tehetsége, azt hiszem, nincs önnek még képzelő tehetsége sem . . . Aztán a dolog pénzbe is kerül.

«Don Quixote» kisasszonyt nem fogta el a gyűlölet ez igaztalan s kegyetlen támadásra, csak a lélek fázó érzése, a csüggedés dermedete. Nem is szólt egy szóval sem ellent, bár az orvos mind kegyetlenebb, kegyetlenebb lőn.

— Most pedig szeretném, ha soha se akadna egymással többé dolgunk . . . legyen mindvégig egészséges. Ne legyen rám szüksége soha.

Soha!

Mily kegyetlen éllel fűródott a lány fü-

lébe ez a szó. Egészen megbénította érzékeit, szólni akart, de nem tudott.

Az orvos nem volt meghatva egy cseppet sem. De némi hallgatás után, minden zavar nélkül, mindazonáltal egy nuanceszal élesebb hangon szólt:

— Egy-kétszer mégis el fogok jönni, nem az ön gyógykezelése szempontjából, de szeretném megfigyelni, miképen nyeri vissza teljes egészségét. Egyedül a tudomány vezérel, s épp ezekért a látogatásokért nem is kívánok honoráriumot . . .

És mindennapos lőn az orvos az egészséges leány házában. Egy pár perczig tartottak kezdetben eme látogatások, majd hosszabbak lőnek. Az orvos ugyan megtartotta teljes komolyságát, de gúnynyal színezte. A hol csak alkalma akadt mindegyre űzte, üldözte «Don Quixote» kisasszony idealismusát, az élet és emberekről való nézeteit:

— Mintha diákkori kedvenczemet Schillert olvasnám, mikor önnel beszélek! Nincs önben egy mákszemnyi igazság sem, minden képzelődés, mely még mint ilyen, sem következetes; szavak, örökké csak szavak . . . Chromo-kép: — ez ön.

«Don Quixote» kisasszonynak egy villanásra vágya támadt megkérdezni:

«Mikép legyek hát más?!» De nem kérdezte meg, hanem sértődve fordított hátat, bár érezni kezdte, hogy némi, bár nagyon kevés igazság van e szavakban.

Ezek az összeszólalkozások mind gyakrabban ismétlődtek, s bár bizonyos bensőséget ruháztak a viszonyra, kölcsönös ellenséggé tettek az orvost és betegét. A lány érezte gyengébb voltát, s leküzdhetlen félelem vett rajta erőt. Rémülettel látta, mint olvas lelkében az ördögi ember, s nem tudott előle menekülni. Elítélte hideg igazságszeretetét — ő materialismusnak nevezte azt, s ennek daczára izgatottan mindegyre várta. Barátjai és ismerősei közepette azt kereste folyton, kit gyűlölni vélt, azt, ki egy egész fejjel vált ki közülök. Palaczkival, a fiatal írók és művészek, népszerű legény-képviselőkkel együtt szapulta, ha távozott s szívében mégis titkos örömet érzett, midőn György vitatkozás közben érveinek egymásból egymásba folyó erejével legyőzte az egész hadat. S hogy bánt velök! Mint macska az egérrel, csak játszott. Utoljára nem is mertek vele szóba állni, azt mondták: «nem érdemes!» — Palaczky, az ő vizsla szimatjával, rögtön megérezte, kivel van dolga, s míg más alig vett róla tudomást, ő már mérlegelte: milyen hatást tesz a doktor a lányra. S ijjedten vette észre

a hatás nagyságát. Félelme annál nagyobb volt, mert látta az ellenség túlnyomó erejét. Ez nem fél-ember többé. Nem a rossz emlékezőtehetségű hazug, nem a petyhüdt testű kéjencz: becsületes, okos, egészséges ember. Egy olyan férfi, kinek engedelmes feleségévé szivesen lesz az olyan büszke leány is, mint Tárri. S már látta az igazság erejét, mely átalakítja a lányt s kivonja az általa előkészített anyagi és szellemi bukásból, ellenaknát és az ő már-már fellobbanó aknáinak, elragadja orra elől azt a falatot, melynek megszerzését életcéljául tűzte ki. Elkese-redett gyűlölet fogta el.

Ő milyen szépen magyarázta meg a becsület iránt való gyűlöletet a jó Ferencz.

Tervének alapelve a lány anyagi tönkretétele volt. Tudta, hogy a szegény «Don Quixote» kisasszonynyal könnyű lesz elbánnia. Még azzal nem számolt, megkönyörül-e rajta? elveszi-e avagy csak ágyasává teszi. De hogy minden akadályt elhárítson, jó eleve megindította a válopert felesége ellen. S most, midőn már azt hitte, kezében van a madár, hirtelen, mint egy deus ex machina, mint egy regény kiegészítő alakja: előáll dr. Veér György. — Nagy gyönyörüséget okoz vala neki, ha megfojthatja ez embert, de mivel a társadalmi illem nem kedveli az ilyen eljárást, egyelőre megelégedett azzal, hogy

rágalmazza Tárri előtt. S «Don Quixote» kissasszony nagyon szívesen kontrázott neki. Együtt szidták fékezhetlen pénzvágyát, a szegény betegeken elkövetett kínzásait. De legtöbbször beszélték meg rossz szivét.

«Jó sziv: nincs!» mondá egy alkalommal az orvos: nosza szétszedték ezért a mondásért ízekre az ő rossz szivét. Csak sötétet találtak benne.

S mégis nem igen használt ez a rostálás. Sőt az orvos, alakjának folytonos felhívása által, mind jobban-jobban beleedződött a lány vérébe. S azonfelül olyan dolgokat tapasztalt Tárri, melyek még támolgyóbbá tették, anélkül is határozatlan ítéletét.

A doktor praxisának súlypontja az Angyal-földön volt. Ezen az áldatlan földön, a nyomor e kedvencz mezején. Itt, hol már építik a munkásházákat, a vérben gázoló tőke megfűtta a takarodót. Egy pár malom lassan-lassan ékes városrészeket emel, s a dülledező viskókból hurczolkodik ki, a ki tud. Ott fognak hát lakni nemsokára egy csomóban, s elbeszélhetik egymásnak a mult szenvedéseit. Csak ezek a szenvedések ne vájtak légyen begyógyulhatatlan mély barázdát a kemény vállakon...! Csak e magas és derős szobákban ne kelljen majd a jövő munkásainak nyomorúságot, igaztalanságot látnia!

György ezen a roppant területen olyan ismerős volt már, mint otthon. A házak nem voltak számozva. Különben házak se voltak, csak amolyan nedves tákolmányok, sötét szurdikok. Ismerte a betegeit névről, s akárhányszor megszólította őket az utcán. Éjjel, midőn maga a bennlakó se mert kóborolni ezen a félelmes «Angyal-földön»: ő füttyörészve járt-kelt. S ott, hol nem fogy ki a ragály soha — a betegség ragálya, melynek legjobb közvetítője a piszkos nyomorúság — azon a helyen, hol harmadik szomszédból kérik kölcsön az orvosságra valót, húsz krajczárt adnak egy látogatásért — negyvenet, ha a beteg gyermek halálát jósolja meg az orvos, — a hágymaz és vérhas intenzív gőzkörében: Veér elemében érezte magát.

Tärr szobaleánya kijárt az Angyal-földre az unoka-testvéréhez — nem volt a szeretője — s híreket hozott haza onnan. Halott-ébresztő Krisztust látott a lelkiismeretes orvosban az egész lakosság. A henyélni vágyó léhűtők meg előzékeny bankárt. Szidta a betegeket, különösen az asszonyokat, de játékot és ruhát hozott a nyughatatlan, himlőző gyermeknek, hús-kivonatot, olajat, mindenféle ízes dolgokat a kimerült munkás népnek. Veszekedett, ha meg nem adták a vizitért járó két hatost, de azért ezüstforintokat nyomott a borzas, varras gyerekek kezébe.

Tärrri egyszer czélzásokat tett jótékonyságára. Nem értette el. Szidta a szegényeket:

— . . . Nevetséges a sok siránkozás, jajveszéklés! Nem hallotta-e már ön is száztól meg száztól, kik most szegény sorban vannak, a hiú dicsekvést. «Az apám micsoda gazdag ember volt. Hüj, hát még a nagyapám . . . ! A magam ura voltam . . . !» Nos, a dolog olyan, mint a deszka-hintán: egyszer az egyik fél van fent, a másik lent, s a másik perczben a viszony ellenkezőre változik, kik most gazdagok, azok szegények lesznek újra, talán maguk, talán gyermekeik, unokáik, ivadékaikban . . . S viszont. Igazságos a természet, csak azt nem szabad tőle kivánni, hogy egy emberrel törődjék. Nagyban és egészben kell szemlélni. Eltűri egy hangya eltapodását, egy-egy ember éhen való halálát, mert nem szenved vele a nagy egész; egy hangya, s egy — vagy tegyük fel százezer ember nélkül a föld vigan foroghat tovább. Az egyéni szenvedések pusztá álmok a nagy egész életéhez képest. Teszem fel, ha ön és én nem leszünk vala, más szine azért nem lett volna a világnak. Holott például ön a mindenség központjának tartja magát s előtte a vilárendszernek csak addig, s annyiban van jogosultsága, amennyiben magának róla képet alkot . . . Utálom a jajgatást!

— Tehát nem szánja a szegényeket?

— Nem.

— S nem segít a kolduson?

— A rendőr jut eszembe, ha látom.

— Nem érez részvétet egy betege iránt sem?

— Ha kell: mutatok.

— Szeretnék egyszer vele menni a külvárosokba.

— Hogy irhasson a szenvedésről tárczát?

— Enyhíteni a nyomort, ha tudom.

Egy pár nap mulva az orvos beállított a lányhoz:

— Jöjjön.

— Hová?

— A tárcza-tárgy után!

— A betegekhez?

— Oda. A kocsi lenn vár. Az eső esik. Láthat gombát a szobák falán . . . Hanem ha rosszul érzi magát, szóljon, különben is kíváncsi vagyok, meddig bírja.

És elmentek. De közel az Angyalföldhöz, az ujbpesti uton az orvosnak eszébe jutott, hogy mégsem elég erős még Tárri az ilyen látogatásokra. Visszafordította a kocsit. Az uton keveset beszéltek s mindegyre jelentéktelen dolgokról. Csak az a nevezetes dolog történt, hogy az orvos kerülő-utat választott a hazamenetelre. S midőn a lány lakása előtt kiszál-

lottak, mintha várt volna valamire. Tärri nem hívta fel. Nem volt otthon senki, csak Lontika. Az édes, mégis mostoha testvér, kivel nem tudott beszélni, nem tartotta érdemesnek szóba állani. Most mégis leült melléje s beszélt neki: «a fád, a rossz emberről». A kis lány egy darabig izgatottan hallgatta, majd kipirulva közbevágott:

— Nem lehet, ez nem lehet igaz! Én tudom . . .

És védte a doktort, kit a legnemesebb, legnagyobb s legszebb embernek tartott a világon.

Tärri megdöbbsent:

— Talán szerelmes vagy bele? Láttam, hogy gyakran beszélgetett veled. Mond meg, ha igaz, ha szerelmes vagy?

Lontika felkelt székéről, s fejét elfordítva Tärritől, kinézett az ablakon, s míg fejletlen vállai vonaglottak a sirás visszatartásától, halkán szólott:

— Szerelmes? Nem! De szivesebben lennék cselédje neki, mint a legszebb férfinak felesége.

Tärri odament melléje s megfogva vállát, merően szemébe nézett, aztán kaczagva mondá:

— Nos, neked adom, akarod?

Hamupepejke felvetvén rá szemeit, már nyugodtabban szólott:

— Boldog volnál Tärri, boldog lehetnél, ha a tied volna . . .

Aztán a szegény testvér alázatosságával más hangon folytatta:

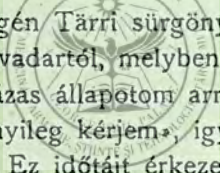
— Akarsz uzsonnát?

— Nem. Csak a cigarettes dobozom s egy pohár vizet.

XVI.

Hangulatok.

Junius végén Tärri sürgönyt kapott Párisból, Oláh Tivadartól, melyben ünnepélyesen kezét kéri. «Lázás állapotom arra kész, hogy válaszát sürgönyileg kérjem», így szólt a távirat egy része. Ez időtájt érkezett Ardó Kornéltól is egymásután vagy négy levél, mely arra volt hivatva, hogy meggyőzze Tärrit a költő igaz szerelméről s bebizonyítsa ártatlanságát a «kioszkbeli» ügyben. Ezek a levelek, melyek egyenként költői alkotások voltak s meghatóan inkarnálták a szenvedő szerelmet, — csak hiúságára hatottak immár a leánynak. Elolvasta a leveleket, szívébe nyilalt is valami sajátságos érzés — de ezzel vége volt az egésznek. Eldobta a leveleket, s nem válaszolt rájuk. S midőn látta, hogy a költő mindenhová utána jár, erőszakkal törleszkedik hozzá, beszélni akar

vele, szóval, mint egy kis kutya, úgy futkároz szoknyája után: elfogta az az érzés, melyet az elkényeztetett hölgyek a nagyon is szerelmes udvarló iránt éreznek — a megvetés érzése.

A hónap végével jelentkezett Kazacsay Albin, a dúsgazdag táblai bíró két küldöttje is — az egyik államtitkár, a másik huszárezredes — s a nevelőmamától engedélyt kértek, hogy Tärri kezét küldőjük számára megkérhessék.

Tärri nem adott határozott választ. «Gondolkodnom kell — monda s megpróbálnom, hogy tudnék-e én az én Albin barátomba szerelmes lenni . . .»

— Tessék csak megkísérteni — szolt a huszárezredes — ha nagysád akarja, bizonyosan sikerülni fog . . . Albin szeretetreméltó tulajdonságokkal rendelkezik: negyven éves, megállapodott férfiú s dúsgazdag ember.

Tärri csakugyan megpróbálta, tudna-e a kérőbe szerelmes lenni. Elegáns termete volt annak s hasonlatait a stift-dámák s egyáltalán az udvar köréből vette. Egy kissé rövidlátó volt, mint majdnem minden igazi nagy ur — s nem tudott az élettől mit kezdeni, mint minden igazi gavallér. Türelmetlenségéből akarta elvenni őt is . . . meg aztán tetszett, kimondhatlanul tetszett neki a Tärri — nyaka.

«Don Quixote» kisasszony nem tudott határozni. Oláh Tivadar s Kazacsay Albin kétségkívül két olyan alak, a ki mellett módja lenne lassankint kifejlődni azzá a mivé indult — Sand Györggyé. Megtarthatná önállóságát ezek oldalán s működési körét megnagyobbíthatná. Aztán meg a nyár elején estek a dolgok. A szerelem misztériumaira szegződtek ismét gondolatai. Álmatlan éjszakákon ismét jelentkezett a szerelem nélkül szűkölködő szeretni-vágy . . .

Hivatta az orvost.

— Gyónni akarok önnek, doktor.

— Figyelek! — felelt Veér György közönyös arcczal.

— Két komoly kérőm akadt.

— Menjen férjhez hozzájuk!

— Goromba! Mind a kettőhöz?

— Ha úgy tetszik — igen. A természet voltaképen nem is úgy alkotta önöket, hogy monogamiában éljenek.

— Ön sérteget.

— Gyónását hallgatom . . .

— Befejeztem . . .

— Csalódás! azt hittem: első férjéről fog beszélni.

Tárr megdöbbsent. Hát még meddig fogja kísértetni ez a rettenetes emlék? Úgy vélte

hogy már végleg leszámolt vele. Élt, szolgálót tett neki, megfizetett érte, — meghalt. — S most ez az ember, ez a «mészáros» semmije neki, mint valami feltolakodott biró, vallatni akarja! Daczosan felelt:

— Vallatni akar?

— Nem, de utoljára is tisztába kell hozni ezt a dolgot . . .

— Micsoda érdeke van önnek benne?

— *Semmi* . . . ön miatt!

— Nos, jól van, hát vallani fogok . . .

Elejéről kezdve, majdnem őszintén beszélt el utóbbi éveinek történetét Tárri. Persze, amint ő felfogta. Az ő szempontjából nem tett egyetlenegy hibás lépést, nem követett el soha igaztalanságot.

— Egy emberre volt szükségem, ki az oltár elé álljon velem, az iktató vállalkozott, s én megfizettem érte. — Szerelmes volt belém . . . én is mintha vonzódtam volna hozzá . . . Nem tudtam magam sem, mit érzek, de nem igen haboztam: könnyelműen nekiadtam kezemet. De az esküvő után egy óra múlva: már meggyűlöltem. Nem lettem nejévé, poltron volt . . . Hogy meghalt: remélem, nem én vagyok az oka?

— Csunya játék, kegyetlenjáték! — mormolta maga elé az iszonyat kifejezésével szelid

arczán az orvos, s elfordult a lánytól. Az hallgatagon figyelt rá; látszott rajta, hogy le van sujtva.

— Ön tehát engem okol?! — szólalt meg végre félhangon.

— Nem, de érzem, mintha annak dacára, hogy vonzódok önhöz, most meg kéne vetnem!

— Megvetni?!

— Meg. Hanem azzal kár önnek törődnie. Mit használ vagy árt önnek az, ha akárhogyan gondolkodom önről? Egy-egy pillanatra, mintha vont volna valami — valószínűleg hamis étvágy — magához, de most fázom . . . fázom közelében! . . .

— Hisz' ön nem nő!

Könyvek törtek elő a lány szemeiből. Visszafojtott, de mégis előtörő sirása alig hangzott az ünnepélyes csendben.

Az orvos közelebb lépett hozzája:

— Nem úgy gondoltam — mondá tetetett szigorral — nem úgy . . . leczke akart lenni az egész, olyan, a milyen nekem mániám . . . az igazság hajhászása kapott el, megbocsájt ugy-e?

Tärrri lassan zokogott tovább. Nem fődte el arczát, engedte szabadon lepereggni könyeit. Az orvos leült melléje s becézve simogatta ha-

ját, kezébe fogta kezét — mint azelőtt — s mintha szokatlan és viharos érzés vett volna rajta erőt: alig tudott lélekzeni, alig tudott beszélni:

— Kár rám hallgatnia . . . nem kell hallgatnia rám . . . ki tudja mi beszél belőlem? Ismer ön engem?

Az orvos fejét mindközelebb-közelebb vonzotta magához a lány kigyuladt arcza. Már-már érintkeztek is. György visszafojtotta lélekzetét s úgy megszorította a leány hanyagon lebocsájtott kezeit, hogy az felszisegett.

— Ó, hogy kínoz ön . . .

Veér György fölugrott. Megrázkodott egész testében, s mintha e rázkódásra egészen átváltozott volna — ismét a régi «a jéghideg orvos lett». Eszébe jutott, miért hívták ide s egyszerre visszatalált a társalgás elejére:

— Ajánlom, menjen férjhez! — szólt, kezét fogott Tárral s eltávozott.

Alig tette be maga után az ajtót, Tárri is felállt s az ajtó felé támolygott. Ugy érezte, hogy valami mondanivalója lett volna még. Mi? maga se tudta. Csak azt tudta bizonyosan, hogy a kérőket vissza kell utasítania. Aztán várni tovább! Mire?

Másnap délben ismét eljött az orvos. A mama, szokása szerint, ismét nem volt otthon.

Egyidő óta Gráciaán Lukácsal minden délelőtt a németalföldi festőket tanulmányozta az országos képtárban. «Don Quixote» kisasszony épp Palaczkyyal vitázott irodalmi dolgokban, havi folyóirata ügyében.

— Bocsánat, zavarom? — kérde az orvos, midőn belépett.

— Éppen nem! — felelt a lány s az édeskésen mosolygó Palaczkyyhoz fordult.

— Titkár ur, holnap megbeszélhetjük az ügyet.

Egy darabig némán ült egymás közelében a három sajátságos ellenség. Palaczkyy érezte, hogy nincs rá szükség, még sem tágitott. Vitát akart felidézni. Veér csak «igen» s «nem»-mel válaszolt. Míg megunt a dolgot s felkelt:

— Megyek az «Angyalföldre». Ma négy halottam van, a gyerekek hullnak, mint a legyek, Az egész telep egy nagy difteritisz-fészek! — szólt menésközben.

— Nem fél, hogy megkapja? — szólt komolyan Tärri.

— A felnőtteket nem igen bántja; — aztán, aztán aludni nagyot s meghalni egy kicsinyt: a két legjobb dolog.

— Ne beszéljen ilyent!

— Mért?

- Mert mindjárt elmegyek veled!
- Jöjjön, ha mer!
- Hát ön gyávának tart?
- Minden nőt a halállal szemben.
- S ha megmutatom, hogy nem vagyok az?

Az orvos meghajolt s Tärri átment hálószobájába öltözködni.

Magukra maradtak a férfiak. Palaczky Ferencz és Veér György farkasszemet néztek egymással. Palaczky valamit akart mondani, Veér ajkait harapta vakító fehér fogával. Érezték, hogy a természet kérvénye szerint most nekik itt birokra kellene menniök. Végre is mosolyogtak egymásra. S a titkár arcza csak arra borult be ismét, midőn látta, hogy roboznak el orra előtt a

— Szerelmesek?! — suttogá szép fekete tömött bajuszába s szurok-szemei megvillantak, végigkisérvé az utcán a robogó hintót.

Ezt az intenzív, ezt az elszánt s dühös tekintetet érezte tán öntudatlanul az orvos és barátnője: oly leküzdhetlen zavarral fordították el egymásról tekintetöket. Valami bánatos izgalom vett erőt rajtuk. És mosolyogtak e különös érzéshez. Gunyolódtak magukban önmaguk fölött. Majd nyiltan is. Tärri szólott:

- Doktor, úgy érzem, meghalni megyünk!
- Igen, s ez nekem tetszik.

— Szeretne felbonczolni, tanulni rajtam, úgy-e?

— Ugy.

— Pedig attól az ön orrocskája paprikás! Irtózáttal tölt el a gondolat, hogy holttestemet férfi keze érintse . . . a profán gunyolódás . . . Meghagyom, esküvel kötelezem az embereket arra, hogy nem bántanak majd . . .

— Nem mindegy már önnek, ha meghalt?

— *Nem.*

Annyi meggyőződés, annyi igazság volt e sajtószzerű irtózatban, hogy Veér, ámbár nem tudta megérteni, nem tudta felfogni és megmagyarázni magának, mégis megdöbbsent: milyen sajtószzerű lény ez itt mellette, mintha az élet közönséges törvényei nem is léteznének rája nézve!

Ez a gondolat zajgott agyában, s olvasztó hangulat vette hatalmába.

Kiértek a homokos útra. Porfályolba burkolva már látszottak a főváros gyarmatai s a közelben a sankos vidék aranyos tavasznak — s a pornak — homályosan ragyogó párázatában látszott. A gyárak, a műhelyek, a viskók, a kocsik, az állatok, az emberek, — melyeket mindig mint a nagy szalon — a természet — műtárgyainak látott Veér: most szokatlan benyomást tettek rája. Valami kimondhatlan varázs

van mégis ebben az életben, ebben a látományban, az állatokban, az emberekben s ebben a sajátságos igazságnélkül való lányban — a ki mellette ül! Miért épp ennek kell mellette ülni?

Ugy vélte mindig az orvos: tisztában van az élettel, s im: teménytelen kérdés ujjott fel benne. Pozitív kérdések, melyekre ködszerű válasz volt a felelet.

— Mégis rettenetes az a halál — susogta felocsudva merengéseiből. S én önt idehozom, magam sem tudom miért, ide a fekete forráshoz.

Tärrri szinte vidoran mondá:

— De ön is velem jön.

— S mit ér ön azzal, ha én is meghalok?

— Mit? Semmit — mindent!

— Hogy érti?

— Nem is értem.

— Én sem. Furcsa napunk van. Micsoda gyerekes hangulat fogott el bennünket . . .

— Hát önnek is vannak hangulatai?

— Nincsenek. Vagy vannak: beteges tünetek . . . — szólt szárazon az orvos. Kizökentek a hangulatból. A lány is újra felöltötte alakját :

Milyen könnyelmű vagyok én, egy nőtlen férfival sétálgatok egyedül.

— S még hozzá egy oly nőtlen emberrel, ki örökös legényi fogadalmat tett!

— Hogy, hogy?

— Csak nem képzeli, hogy megházasodjam valaha?!

— S miért nem?

— Nem érzem szükségét. Pénzre nincs szükségem, aztán sok a nő-paciensem s végül a — testvérem jól főz . . .

— Tehát, ha mindezek nem volnának, vagy elmulnának: megházasodnék?

— Bizonyynyal.

— Tehát a házasságban nem talál mást, mint kényelmes életet, melyet helyettesíteni is lehet?

— Ne haragudjék rám, de igazán nem találok!

— Nem haragszom önre, mert . . . mert . . . hogy is mondjam? Megvetem önt.

— Tehát kölcsönösen megvetjük egymást s együtt kocsikázunk! Mintha össze volnánk egymással kötve . . . Sajátságos.

— Érdekes!

— Nagyszerű!

Az ellenségek egymásra néztek s nevettek.

Az Angyalföld terület el előttük. S e polgárianan vad telepről ordító sirás hallszott feléjük.

— Nézzünk közelebb! mondá az orvos.

Temettek. Citromsárgára festett fakoporsóban kicsiny gyereket. Egylovas bérkocsi szolgált halottas hintónak s az ott állt már a ház előtt. Vörös egészséges képű kocsisa feszelt a bakon: «Thüh, be soká hozzák!»

Vasárnap volt s a meghalt gyerek kis barátjai, háromtól egész tiz éves koru gyerekek hanczuzták körül a kocsit, álldogáltak a ház előtt, lestek be a halottas udvarba. Ottan valami kőműves bakon feküdt a kis sárga koporsó. Pap már elvégezte a ceremóniát (nem sok igénye van egy négy éves kőművesgyereknek) apja is siratta eleget, de az anyja, az nem tudott tőle elválni. Ráborult a festett fára, hiába noszogatták, csitították, kérték tőle a koporsót: nem adta, reá fektette összedagadt képét, megölelte, úgy sirt, zokogott, görcsös siránkozással:

— Ó, én lelkem gyermekem . . . milyen okos volt . . . hogy tudott már mindent a ház körül, akármiért küldtem: elhozta a boltból . . . milyen hasznát vettem . . . ! Beli fiam! Lelkem, Beli fiam!

A gyerekek kint is emlegették, sajátyszerű titkolódzással, ünnepélyességgel említették e nevet: «A Beli, a Beli!»

— Meghalt! — szólt az egyik halkan.

«Meghalt!» — mondták utána a rongyos, piszkos angyalok. S úgy képzelték, hogy a

Belit valami kitüntetés érte. Ünnepeley. Csak egy kis szőke náthás hangú gyereknek nem ment fejébe a dolog, s oda dugva fejét a nagyobbak közé, selypítve ismételte:

— Methalt, methalt? Miélyt?

Nem igen tudtak neki válaszolni. Egy nagyobbacska lány adott valamelyes feleletet:

— Meghalt, mert nem szerette a Jézust!

— Én szeretem . . . Én is szeretem! — zsinatolták a kicsinyek. Még a fekete zsidó fiucska is szerette. (Ha megnő, fogja-e szeretni?)

Az apróságok nagyon sokat beszéltek a halálról. Valami ünnepeleyes az. Mért sir a kőmivesné, a Beli anyja olyan nagyon? Mit kap a Beli a Jézuskától? Mikor jön vissza? Kérdések kérdései.

Felvilágosításokat csak a nagyobbacska lány tudott adni. Azt hallgatták:

— A Beli nem jön többé vissza! — mondá.

A gyerekek lehorgasztották fejüket, de voltaképen nem hitték a dolgot. Az egyik bukó galambokat pillantott meg, amint a kaba űzte őket Uj-Pestről erre felé. Elkiabálta magát:

— A kaba, jön a kaba!

És neki iramodott az utczának, arra, amerről a galambok ijedt szárnycsattogása halatszott. A többi is utána, sivitva, zsinatolva, kiabálva:

— A kaba, a kaba!

Csak egy pár vén asszony maradt a halottas ház előtt, ahonnan még egyre hallszott az anya keserves jajgatása.

A bérkocsis a bakon csóválta a fejét:

— Jesszus, tán még most haldoklik az a gyerek . . .

Aztán kiabált:

— Hozzák-e már, vagy mi lesz?!

Nem hozták, az anyát nem lehetett gyermekétől elválasztani. Pedig a gyászoló család rokonai is — fiatal mester lányok — nyughatatlankodtak, a gyászközönségnek szánt egyetlenegy kocsiban. Szerettek volna már kocsikázni. A vörösképű bérkocsis is mindegyre türelmetlenkedett, míg végre nem tudta tovább tűrtőztetni magát, s egész arczát elfutotta a vér, vastag nyakában meg kidagadtak az erek, amint teljes erejéből bekiáltott az udvarra:

— *Lesz-e már ma vége a komédiának?!*

— Oh a gazember! — kiáltott fel undorral s felháborodással Veér. Tárri elfogódva intett igent fejével. Az utczasarkon álltak, s onnan nézték végig a sajátságos jelenetet. Kellemetlenül érezték magukat:

— Jerünk innen — mondá az orvos.

Kocsijuk felé indultak. Kar karban, a

lány a férfihez simulva. Messziről férj és feleségnek hitték a munkások.

— Utoljára is igaza van annak a baromnak! — szólalt meg Veér, amint újra a kocsi-ban ültek. — Igaza van. Ma vasárnap s ő még ma szórakozni akar, a gyerek meg utóvégre is meghalt . . .

Jerünk tovább!

*

Nagy faraktár előtt állott meg a kocsi. A majdnem holdas terület ölbé rakott tüzelőfával volt tarkázva. A farakodó szélén állott a fából tákolt órház.

— Itt egy beteg van, ma reggel hozták hirül. Bemegyek, bejön vagy megvár? — szól az orvos.

— Bemegyek — felelt Tärri.

A fakalitkában szinte forrott a levegő. A fenyő-falak hasadékain ki és be, keresztül és kasul ugrált a vakító napsugár. Mégis oly ri-deg képe volt a kis putrinak. Egy tarisznya, egy pócz és egy szalmaszék az összes butor-zat. Meg végre a nagy faládjára rögtönzött ágy, ahol valami nagy sáros köpönyegen fekszik a beteg bakter. Öreg, kocsis-viselt ember, a ki tud tisztességet, de nem tudja, mit keresnek itt nála ezek az uri félek.

— Én vagyok, az orvos! — szólalt meg Veér s közeledett a beteg felé.

— Nekem ám nincs pénzem kérem . . .
— susogta szégyenkezve az öreg.

— Nem baj! Majd lesz.

— Nem lesz kérem.

— Mért nem?

— Nem ad a gazdám, fát meg nem tudok már vágni. Aztán senkim sincsen.

— Majd jobban lesz megint. Hol a bibi?

Veér megvizsgálta a beteget. Megdöbbsent az eredménytől.

— Ennek az embernek még ma meg kell halnia, — sugta a Tátrai fülébe.

És az öreg bakter megerőltetve nyakát, kinézett az ablakon.

— Ellopják mind a fát, ha nem vigyázok — szólott és haldokolva ügyelt ki tovább a rakodóra.

— Jerünk tovább! — mondá az orvos.

*

Nem mentek tovább. Veérnek eszébe jutott:

— Nagy próbára teszem az ön idegrendszerét, félek, nem talál jól kiütni. Aztán ha kollegáim megtudják, hogy nő-assistenst hordok magammal!

Betültek a kocsiba s hazafelé hajtattak a városba.

— Haza viszem, s én nyomban vissza hajtatok. Nem is tudom, miért hoztam el? — szólalt meg Veér.

— Én akartam — válaszolt a leány.

— Furcsa nap ez a mai — beszélt tovább az orvos, olyan hangon, mintha hangosan gondolkoznék. — Furcsa nap. Hangulatok fognak el. Az az ostoba fa-csész is szinte meghatott. Még se jó, ha az embernek nincsenek gyermekei . . . Ha valaha elhatározom magamat, hogy megházasodjam: csak azért tenném, hogy gyermekeim legyenek!

A lánynak nem volt megjegyzése ezekre a szavakra. Csak később jutott eszébe megjegyezni:

— Én meg ha ösmerném azt a lányt, a kit ön valaha megkér, annak mondani fognék valamit, és —

— És?

— És tudom, visszautasítaná az ön kezét, azt a kezét, mely nem egy nő, de egy butor-darab után nyul.

— S tegyük fel, ha önt kérném meg, mit válaszolná?

— Ne tegyük fel.

— De ha például, csak például mégis!

Nos —

— Azt válaszolnám: nézze, mennyi lány van, a kiben nincsen önérzet — válaszszon azokból!

— S ha esetleg szeretne?

— Az nem lehet eset. S ha igen, akkor is elutasítanám . . . Hanem ne beszéljünk erről. Holnap bál van a Margitszigeten. Szeretném látni, hogy tánczol ön! Eljő?

— Nem.

Másnap a bál első vendégei között volt — Veér György. Kevés vártatva utána jött nevelő anyjával Tári. Tekintetük azonnal találkozott. Az orvos odalépett betegéhez, köszöntötte, de alig szólhattak egy pár szót, felhallzott a tánczene, Tári előjegyzett tánczosa odalépett hozzá.

— Nagysád, kezdik, jérünk!

A lány egy pillanatig gondolkozott, aztán a Veér karjába fűzte karját s a bosszuságtól szinte merev fiatal ember felé fordulva szólott:

— Megenged a képviselő ur, de a doktor urnak már sokkal régebben ígértem el, ezt a tánczot. Bocsásson meg, de elfeledtem . . . De nagyon régen volt. Ugy-e doktor?

— Igen! — felelt Veér. Daczos fejét meghajtotta egy kissé a képviselő előtt, s vitte tánczosát a zene elé . . .

XVII.

A materialista.

Közel a virágcsináló műhelyhez, a toronyban meghuzták délre a harangot. Nem a levesnótát, mert ezek a fővárosi dolgos lányok a kávéért élnek-halnak.

Még csak pár pillanatig berregett a varrógép, bugott a fodorító-masina, rezegtek a csináltvirág drótkocsányai s sziszegett a szál a leányok kezeiben, aztán egyszerre megállt a munka.

A kinek kalapja volt, az azután kapott, kinek meg csak *mindent* elfödő nagykendője — kedves nagykendő! — az meg azt kapta magára s egy percz alatt üres volt a virágcsináló műhely; csak egy-kisasszony — a kit lent várt az udvarlója — maradt még ott s a nagy-toilette-tükör előtt igazgatta, egyengette, szépítgette magát sokáig. De végre azok is el-

mentek s nem maradt ott senki, csak egy nagyon furaképü serdülő lány, a mûhely manója — Csuzma Névi s a kis — Lontika.

A kis lány hátrahúzódott, úgy, hogy alig vették észre. A zugban oszt elővette táskáját, gyümölcsöt meg egy darab kenyeret vett ki belőle, gyorsan megette, aztán halkán mondá:
— Megebédeltem.

És újra munkához fogott.

A nagy mûhelyben, a lányok leheletétől, az izzadságtól s a melegtől sulyos és savanykás levegőben egyedül gyors lélekezése s munkájának halk nesze hallatszott. A mûhely manója nesztelenül, mint egy prédára leső macska ült a nagy tükörüveges ablak előtt, s úgy nézte, hogy járnak-kelnek kint az emberek, tarka képek, melyek valószínűleg beszélnek is, de zsvajukat a vastag üveg nem ereszti által.

Néha-néha egy-egy ur bemosolygott rája, arra kinyujtotta a nyelvét vagy elhuzta a száját s úgy mulatott. Mulatott mindenen, de különösen a rossz lányokon, akik csoportostul jártak erre. Ősmerte már valamennyit, s nagy érdeklődéssel kísérte stereotip kalandjaikat, tudomást vett róla, ha egyen-egyen új ruha volt s nevetett, ha egyik-másik vidéki ur nem merte őket megszólítani, s csak ment utánuk félénken, de fáradhatlanul . . .

Most is egy ilyen gavallért nézegetett s egyszerre hátra fordulva Lontika felé, felkiáltott:

— Pipóke itt megy a szeretőd!

— Nincs nekem, ne bánts engem! — szólt az, s összeszorítva ajkait, dolgozott tovább.

Szempillái remegtek, látszott rajta, érezni lehetett, hogy mindjárt — mindjárt sírva fakad.

Rossz napja volt nagyon. Miért is mondta otthon, hogy már ma a műhelyben marad, nagyon sok a dolog, nem mehet haza ebédre? Miért is kellett neki virágcsináló lánynak lenni? Ama két hét óta, amióta itt van, nem volt egy jó órája!

De mikor otthon még rosszabb, de mikor azért jött ide, hogy otthon ne legyen!

Mindegy!

Dél volt. A lányok nagyrészt elmentek. Lontika maga maradt a virágcsináló műhelyben.

Lontika összeszorította ajkait. Szempillái egyre remegtek. Látszott rajta, hogy mindjárt, mindjárt sírva fakad. Egyáltalán ma nagyon rossz napja volt. Tegnap reggel is kimaradt a hajából egy csomó, fésülködés közben. Az pedig a legrosszabbat jelenti, Mi rossz jöhet még?! Itt nem maradhat a lányoktól, otthon meg semmibe se veszik. A tegnap esti multság alkalmával sem engedték, hogy ő szolgáljon fel.

— Nem vagy te cseléd! Te csak tanulj

virágot csinálni, az művészi foglalkozás, legalább abban lehetsz kiváló. Volt már rá eset... De ha az izlésemet adhatnám neked! — ezt mondogatta egy idő óta Tárri és — persze — a nagynéni is.

Nagyon igazok volt. Azt belátta maga a kis leány is. Otthon nem volt mit csinálnia, a szobaleány kivette kezéből a törlőrongyot, a partvist, — a tisztogatást. S egy kissé — kénytelen volt elismerni — útjában is van az úri testvéreinek, nénjének. Ha híres emberek jöttek, meglátták, kérdezték mindjárt: «ki az a csinos kis barna». S Tárri nek azt kelfett felelnie: «a testvérem, de . . .!» Nem lehetett bemutatnia. Haza meg már bajos lett volna küldeni, mégis csak rendben tartotta a spajzot s «Don Quixote» kisasszonyt senki sem tudta úgy megfésülni, mint ő.

Ó, miért vágyakozott, miért jött el ide, s miért nincs ereje hazamenni?!

Mit tegyen? hova legyen?!

Utoljára is Tárri eszelte ki neki a költői foglalkozást: «virágot csinálni? ó mi szép; nem keresni, de élvezni csak!»

— Ésdolgozni ernyedetlenül, mert fő a szorgalom s az izlés. Ha Tárri adhatna neked az izléséből. De ha egész napon tanulsz s bele nem fáradsz, úgy művésznő lehetsz! — szólott az özvegy.

A kis Lontikának azonban semmi kedve sem volt művésznőnek lenni. A gazdáit, két vén kisasszonyt, a folyton csibukozó, s a leányokat csipkedő apjukkal együtt, a vásárlókkal egyetemben egyre gúnyolta, míg a lányok ő rája nem kaptak. Szídta őket, ha malaczkodtak, nem jart velük kávémérésbe, se a színházba, pedig gavallér akadt volna. «Affektál!» azt mondták a lányok. «A lelkem «szotty», hogy teszi magát!» — szólott Csuzma Névi, s hajrá, megindították ellene a tü-háborut. Egy darabig nevetve túrte, aztán csak túrte, végre szenvedte fájdalommal:

— Oh, hagyjatok engem békén, s mit vétettem én nektek, ne bántsatok . . . !

Nem bántották, s csak enyelegtek vele. Hosszú volt neki Tärri ruhája, a haja meg nagyon is a homlokára csapott, a keztyűt se szerette, — nevezték Hamupipőkének:

— Hamupipőke, itt megy a szeretőd! . . .

— Hamupipőke, elszórtam a gyöngyöt, szedd fel! . . .

— Hamupipőke, szaladj kiflért! . . .

— Hamupipőke, vidd vissza, — vajaszt hozzál! . . .

— Mamzell Betti, a Hamupipőke mind elgörbíti a drótot! . . .

— Nagysád, a Hamupipőkével már megint nem lehet egy szobában maradni! . . .

— Oh, te utálatos Hamupipőke . . .

Szegény Pipőke! Ezek a gonosz fővárosi gyerek-lányok, a Csuzma Névi, meg a többi és a nagyobb lányok is úgy közre fogták, hogy utóvégre azt se tudta: fiu-e vagy leány? Mind a sarkáig érő szép fekete hajába — ennél se volt egyéb szép rajta, — mind odaszállott az ő régi helyre-batorsága. Ttoljára alig mert mukanni, — megadta magát. Beszélhettek akármit ezek az Istentelen teremtések azzal a «jól *kinés*»-féle jargonukkal. Nem igen felelt többé vissza, lehajtotta fejét és dolgozott.

— Oh, a szent! — susogta a gonosz Névi.

A szent nem volt többé szent, — megszűnt gyermek lenni. Minden regényolvasás, minden utánzási ösztön nélkül, egyedül tiszta véréből fakadva, megjelent neki az élet legnagyobb bűbája: — tizenhat évnek szerelme.

A doktor egy párszor beszélt véle, nagyon is szívélyesen, úgy, mint más kisasszonnyal, úgy, mint Tärivel, sőt bizonynyal nem lett volna a kis Lonti szerelmes, ha azt nem hiszi, hogy tetszik a nagy, hatalmas és jó embernek. De bizonynyal mindenki más, csak ő nem tudott semmit is szerelmének születése, ereje, mértéke, határai felől. Abban az aranyos

homályban volt, a miben csintalan gyerekek, kik hanyattfekve a napsütötte gyepen, behunyják szemeiket, s mégis látnak vagy éreznek bizonyos ízzó, határozatlan színt.

Izzó s mégis határozatlan szín; tizenhat éves leány szerelme foglalkoztatta most s kizárt lelkéből mindent, mi nem harmoniál vele. Az az érzés, mely még tetőpontján sincs, s már is lemondástól keserű. Beszélhettek már most akármit a virágcsináló leányok, túsúrásaikat nem igen érezte a kis leány, a betelés reménye nélkül való szerelem járta át egészen.

— Neked adom! Akarod?... — mondá Tárri. S csakugyan Veér egy idő óta észre sem vette, meg se szólította többé. Ha jött, egyre Tárrival foglalkozott, vitatkozott, veszekedett, gunyolódott és — szemei égtek.

Nem tudta békén elviselni ezt a fordulatot — s igyekezett szabadulni hazulról, kiverni a fejecskéjéből az aranyos tücsköt — virágcsináló lány lett. Azontul oszt keveset láthatott, volt otthon, de hamar elleste a titkot, s megtudta egy napon a könyörtelen igazságot, a mit nénje is csak sejtett, azt, hogy Tárrinek joga volt így szólni: «Neked adom, akarod!»

S erre a napra következő reggelen, lesütött szemmel, szinte morosus arcczal, szólt a kis lány otthon:

— Nem jövök ma haza ebédre, sok a dolog, s messze van . . .

A doktor volt meghíva az nap ebédre.

— Pedig talán lesz valami! . . . — jegyzé meg Tärri gúnyos mosolygással. Lontika nem hallott többé semmit, futott a műhelybe, leült a helyére, s meg se mozdult. Olyan serényül dolgozott, annyi akarattal, s mégis ügyetlenül.

Csakugyan nem volt izlése, s Tärri vég-tére is, nem adhatta neki az övét . . . Nagyon nyomorékok voltak a virágai, s a szirmok olyan egyformák, mint a krajczár. A mamzell nem egyszer kikapta a kezéből, a drót szinte belevágódott a kis lány kezébe:

— . . . Nem így, hisz ez nem papucs!

Lontika a nyelvét sem nyujtotta ki, midőn a mamzell elfordult, hanem szónélkül dolgozott tovább. El akart szédülni a munkában, s ebben a szédülésben elfeledni mindent. De a virágok, ha csináltak is, beszélni szeretnek. Ha narancsvirágot csinált, az így szólt hozzá: «Milyen szép leszek a gomblyukában!» Ha myrthus-bimbót szárazott, az meg mondá: «Be szép koszoru is lesz a Tärri fején belőlem!» A többi virágnak is volt valami mondanivalója. Az imént azalea-szirmokat vágott, s már a szirmok is beszéltek: «Ilyen szirma volt annak az azaleának, a mit az orvos tegnap testvérének hozott, milyen fura azalea! . . .»

És ezt a beszédet hallotta fülébe susogni egész délelőtt, ez a beszéd nem hagyta nyugodni délben, a magányban sem.

Lontika nagyon félt, hogy meghallják ezt a kelletlen beszédet. Körülnézett a műhelyben, még most sem volt ott, csak Szemen Évi, meg a két vén kisasszony jött meg. Mindnyájan ebéden voltak még.

A műhely manója meg egyre nézegetett ki a tükör-üveges kirakaton, s egyszerre csak felkiáltott:

— No de ezt csak elfogadod szeretőnek, Pipőke, hé!

Lontika ösztönszerűleg kifelé nézett: Veér György haladt el ott éppen abban a pillanatban. Először elhalványodott, meghidegült egészen a kicsiny lábáig, aztán meg görcsös sírásra fakadt:

— Ne bántsatok, ne bántsatok! — kiáltá kétségbeesve s kötényébe temette égő arczát.

A lányok szállingóztak befelé. Megálltak a síró leány előtt:

— Eltört a mécses . . .

— Kapocs a pittyér . . .

— Keztyű az orrodra . . .

— Szaladj utána, még nincsen messze! — sipítá.

Puff! Az Évi szavai kicsorrantották a poharat. Nem tudott túrni, nem tudott gondolkozni többé, hanem öklével a gnóm-képü lány szemébe csapott.

— Csitt! — kiabált közbe a két vén kisasszony.

— Gyilkos! — kiáltották vissza a lányok s körülállották a felmérgezedett kis madarat. Csuzma Névi, de a többiek is zúgva emelték fel kezeiket. Lontika remegve húzódott a falhoz és védő szerszámért zsebébe nyult, zsebkendője után. De rémület, a mint kihúzta zsebkendőjét, zsebe is kifordult utána és onnan egy csomó drága myrtus- és narancsvirág hullt a földre, mindnyájuk szemeláttára.

— Zsivány! — hallszott fel egy éles hang.

Az ördög-fiókok utána:

— Zsivány!

És Lontika ott állt, mint valami márványból való szent lány, s nézte a földre hullt virágokat.

Átvillámlott agyán a gondolat: tehát most tolvajnak fognak tartani, kikiáltani zshiványnak. S nincs, a ki védelmére kelne, a ki megvilágosítaná az igazságot! El van veszve . . .

— Tolvaj! — zúgtak tovább a leányok, s odahívták a mamzellokat. A másik szobából

átipegett a csibukozó öreg ur, és mind a hárman összecsapták a kezeiket:

— Tolvaj!

A kis tolvaj merően nézte a földre hullott virágokat, s csak hebegett, hebegett:

— Nem loptam elrontottam félttem megmondani . . . azért! . .

— Azt mindenki mondhatja! — szólt az öreg úr, ki egy csipésért egyszer nagyon a kezére kapott.

— Én láttam! — visított Névi.

— Ki kell kutatni, le kell vetkőztetni! — indítványozta az öreg.

Névi nyomban hozzája kapott, s végigkotorászta a zsebét, a meztelen testét is De nem talált semmit.

— Már eladta! — jelenté ki lehangoltan.

A mamzell is megvizsgálta, ő se talált mitse. S a kis tolvaj hagyott magával cselekedni mindent, s csak sirt, csak hebegett.

— Elrontottam nem loptam félttem megmondani . . . azért! . . .

— Hozzátok elé a kalapját! — kiáltotta az egyik vén kisasszony.

Csuzma Névi előhozta.

— No, lányom, már most mehetsz haza, ide ne jer többé! — szólt a kisasszony, s meg-

fogva reszkető kezét, fejébe tette a kalapot, karjára fűzte kosarát, s kivezette az ajtón.

Ki volt lökve. Még hallotta, a mint kaczagva, zúgva kiáltották odabenn a rettenetes szót, de aztán mitsém hallott. Se az utca zaját, se semmit. Szaladt . . . sietett . . .

Haza ért. Nem tudta: hogyan? Jött-e vagy hozták?

Végre is otthon volt. Leült az előszobában és kis mellére szorította kezét, hogy visszatartsa mindegyre előtörő sirását. Még lélekzetét is visszafojtotta, hogy észre ne vegyék. Egy darabig csak azért, azontúl meg mert egyszerre eszébe jutott, aki nem léleklizik, az meghal. Ó, ha megtudna halni itt ezen a széken s nem látná, a mint gúnnyal, talán szitokkal is ajkukon megjelennek *övéi* s kérdik: «Miért jött haza a kisasszony?» «Miért nem akar többé a műhelybe menni? . . .»

A mint erőszakkal, visszafojtotta a lélekzést, átrohan agyacsakáján a keserű, a kétségbeesett, a banális kérdés: Mit tett, hogy így kell szenvednie, mit követett el a jó Isten ellen, hogy ilyen kegyetlen sujtja, egyedül csak őt kinozza az egész világon! S ez a kérdés úgy elfacsarta szivét, hogy mély sohajjal lett vége az öngyilkos szándéknak s a sohajból pedig — mint felhőből eső — lassan-lassan perme-

tező sirás lön. Sirt, sirt csendesen a kis lány, míg olyan vizes, olyan levert lett, mint valami viharos éjjelen eltévedt tuba-madár. Fejét belefurta az előszoba diványpárnájába, hogy meg ne hallják odabenn — meg ne lássa senki.

Meglátták. Veér jött be egyenesen, de halkán hozzája lépett, s szeliden megérintette:

— Mit csinál itt, kicsike?

A kis lány nem felelt s karjaival elfödte arczát.

— Összekocczzanás? — suttogá az orvos s gyengéden elhárította a síró lányka karjait.

Lontika fejével nemet intett.

— Bántotta valaki?

— Bántott . . . mindenki bánt . . . ! Ó, doktor ur, ne hagyjon! — zokogta végre s belekapaszkodott a férfi karjába.

Veér mosolygott s megsimogatta a lány arczát.

— Majd végzek én azokkal! Csak bízza rám! Törülje meg szépecskén a szemeit, aztán jerünk be . . .

Karonfogta s bementek. Mindaketten nagyon el voltak fogódva. Alig köszöntek. Lontika gépiesen ült le az ablak mellé s várta, míg kérdezni fogják.

Nem szólt hozzája senki, alig vette észre az özvegy. Mintha az is zavarban lett volna?

A nappaliban rekkenő hőség volt s Vassné mégis nehéz selyemben ült a nagy karosszéken. Arczán a fehér festék megizzadt, aztán össze-töredezett. A megkövéredett halálnak lehet ilyen képe.

Tärri nem volt benn. A szomszéd-szobából egy hamisan játszott Chopin-sonáta hallszott át.

— Tärri komponál, — jegyzé meg az özvegy s kitüntető szívélyességgel maga mellett mutatott helyet Veérnek.

— Addig *mi* csevegünk!

Veér hallgatagon a földre nézett. Az ablaknál a megázott, viharverte tuba ült némán. Az özvegy is elhallgatott, bár látszott rajta, hogy valamit mondani akar.

De a mély csendben egyszerre susogott a szőnyeg-ajtó s belépett Tärri.

Kék-selyem reggeli köntösben, kis piros török czipőben, hajában, mellén tele nehéz illatu jázminnal: agyégető, vérforraló nyájéjji álom.

A «nyáréjji álom» köntösének uszályára lépve meg-megbotlott, amint odalépett az orvoshoz s kezét feléje nyujtá.

Kezet fogtak, aztán elfordították egymásról tekintetüket. (Az ember szeretne, de nem tud a napba nézni.)

A néma csend egy hallgatóval szaporo-

dott. Veér ujságokat forgatott kezében. Tárri hátradőlt a diványon s a padmalyt nézte.

Az orvos sajátszerű, nyugodt, majdnem üzleties hangja vágta át a csendet:

— Szeretem, hogy mindnyájan együtt vagyunk! — szólt, az özvegy felé fordulva.

Tárri hirtelen lehunyta szemeit, fehér arcza egyszerre szines lett.

Az ablakban «Hamupipőke» elhalványult.

Veér egy kis szünetet tartott s csak ezután beszélt lassu, monoton, majdnem bántólag nyugodt hangon:

— Meg kell házasodnom! Meggondoltam a dolgot: és a legény-élet mégse olyan kényelmes . . . Azután finanziaális okok is . . .

Tárri felugrott helyéről s odatámaszkodva nevelő-anyja székének támlányára, hidegen közbe vágott:

— Uram, ön nem tartozik nekünk számot adni céljai s okairól . . .

— Nem, valóban nem! Vagy ahogy vesszük . . . — felelt Veér, némi zavarral s felállt. Egy pillanatig hallgatott, majd az özvegy felé fordulva, újra folytatá, nyugodt hangon:

— De mégis, ezeket szükséges volt előre bocsátanom. Nem szeretném, ha a veronai Romeó színében tűnnék fel, a midőn nagysádtól ezennel lánya kezét kérem . . .

Pillanatnyi szünet következett. Az izgott csendben azonban egyszerre felhangzott a Tárri fátyolozott, majdnem rikácsoló hangja. Közelebb lépett Veér Györgyhöz, megvetőleg végignézte gyilkoló tekintetével s mintha valamely színműből tanulta volna be a szavakat, mondá:

— *Én pedig megvetem önt s nem leszek az ön neje soha . . .*

A férfi hátrahőkölt, válla megrándult, ajkába harapott, de hirtelen visszanyerte ismét éber hidegvérét s végig villantotta tekintetét környezetén. A feszesen ülő özvegyen, a halvány «Don Quixote»¹⁰ kisasszonyon s a kis Lontán. És arca egyszerre diadalmas szint öltött, alakja visszanyerte ruganyosságát, szeme hideg fényét, hangja gúnyos simaságát. Rámosolygott Tárrire s szólott:

— Nem is kegyedet merészkedtem érteni, hanem — a Lonta kisasszonyt . . .

S odalépve Hamupipőkéhez, mélyen meghajlott előtte, s tiszteletteljesen megcsókolva annak remegő barna kezecskéjét, mondá:

— Úgy-e ön nem veti meg az egyszerű embert s eljön hozzám, lesz az én kis feleségem ?!

XVIII.

Az arczkép.

Veér györgy másnap későn ébredt föl s bár kinyitotta szemeit, úgy tetszett neki, mintha tovább álmodnék.

Tehát tegnap óta vőlegény. Eljegyzett egy kis tudatlan, naiv és nem épen csunya lánykát. Mért? Szerette? Nem. Gazdag? Kegyelemkenyéren él.

Milyen kegyetlen álomnak is ez egyszerű, megmásíthatlan valóság!

A bágyadt ember feltápászkodott. Szobájában világosan látta a tárgyakat és — nagyon is tisztán a történeteket.

Visszafeküdt ágyába s behunyva szemeit; elgondolta, átszenvedte a valóságot: vőlegény. El van jegyezve azzal, ki neki teljesen idegen, s a kinek összes érdeme az, hogy testvére egy lánynak, a kiért minden csepp vérének odaadná

s kinek odaadni egész lényét: egyedüli, örült vágya. Ah, tehát végre is be kell vallania, a mit maga előtt is tagadott eddig: örült, esztelen szerelmét . . . Oly érzés fogta el, mint az öngyilkost, ki robogó vonat elé a sínekre fekszik, hogy eloltsa áldatlan életét, de midőn közvetlen közletről érzi, hallja a gőzgép gyilkos kerekeinek kattogását, az élethez való akarat, a boldogság jogtalan vágya túlnyomják keserűségét, menekülni akar, de érzi, hogy késő, nincs menekvés, egy pillanat s ő megszűnt . . . és megszűnt minden. Öntudata homályossá lesz, de e homályon keresztül tör egy végtelen örületes vágy: élni . . . élni . . .

György már-már érezte, hogy hogyan tiporja el a végzet öntudatlan kereke, s tudta, hogy maga feküdt eléje. Egy pillanatra a menekülésre gondolt. De meggyőződött, hogy az lehetetlen többé. És dermedtség fogta el, a lemondás dermedtsége. Aztán óriási akaratereje erőt vett kínjain. Felugrott:

— Ejh, el fogom feledni. Boldog házasetet élek. Gyermekeim lesznek s majd egyszer nevetve fogom elbeszélni az egészet, ha ugyan nem tölt el a szégyen a multak miatt . . .! mormogá magában és csengetett.

Egyik öcscse jött be és elhalványult, a mint meglátta bátyja halotthalvány arcát.

— Beteg vagy, bátya?

— Egy kissé. — Küldj mosdóvizet. —

Az előszobában mondd meg az ambulánsoknak, hogy csak egy óra múlva rendelek.

— Urihölgy vár odakünn.

— Annak is mondd meg. Itt a víz? Tedd be kívülről az ablaktáblákat. Húzd be a külső ajtót. Egy óráig semmiesetre se zavarjatok.

György ismét maga maradt. Megmosdott. A hideg víz föleleveníté egy kicsinyt. A szobában még lámpa égett.

György levevé az ágya feje fölött függő arczképet. Kivette keretéből s a nélkül, hogy megtekintette volna, meggyújtotta a lámpánál s a kályhába dobta.

Az arczkép egyik csücske lobbot vetett. Veér ijedten kapott az égő fotografia után s kezei közt nyomva el lángját, körülnézett. Milyen furcsákat gondolhatna most az a páciens, ki véletlenül betekintene ide, hogy mit csinál a doktor ?!

A sarokban lázmérő készülék, feliratos s experimentumokra szánt orvosságos üvegek, villanytelepek és sebészi eszközök, kiváló konyák, ébrények spirituszban, jellegzetes csontvázak szárazon kezelve s az előtérben egy gyerek, ki titokban, bezárkózva a tűzzel játszik . . .

A doktornak úgy tetszett, mintha halk s gúnyos kaczajt visszhangoznának a minden oldalról elzárt falak. — Hallgatódzott, majd idegesen hátraszegzé fejét:

«Megnézem még utóljára . . . Abban csak nincs semmi nevetséges?!» — gondolá magában.

És a Tärri arczképének szemlélésébe merült. Quixote kisasszony ezúttal mint «Noémi» szerepelt. Világos, hogy mint Jókai «Arany ember»-ének Noémije. A simán fésült fekete hajban művészileg elszórt tearózsák, melyek árnyékot vetettek az alacsony homlokra s ezzel még jobban bemélyezték az ügyis beesett szemeket. A derék egyszerű faconja alig látszott a rózsaozön közül. S a kebel . . . Valóban! ha Noémi a Senki szigetének rózsaszürete alkalomával Ellingernél learczmásoltatta volna magát, azt csak ily kosztümben teendi. És a beállítás! A Van-Dyk-i beállítás! A festő, ki Quixote kisasszonyt ez alkalomból a fotografushoz kísérte, még akkor is, midőn a kisasszony már a működni kész sötét kamra előtt ült, de még azután is folyvást igazgatá a bájos fejet, nyakat, törzset, lábakat, s mig ajka az ingyen kéjtől remegett, egyre szavalá: «A beállítás a fő; nagy világosság, kevés árny, s viszont . . .!»

S mig a keresetlen ember e keresett

arczmást szemlélte, el nem nyomhatott egy lényé mélyéből eredő felkiáltást:

— Mily szép, az tagadhatlan, hogy szép!

Aztán letette kezéből «Noémi»-t és fel-alá járva továbbfűzte akaratlanul, tovább gondolta gondolatait:

Azt gondolta, milyen szép ez a lány, de milyen silány. Aztán a szépség kérdésével foglalkozott. Mi a szépség? Egy külső esetleg, melynek az ujság ad hamis értéket. Egy hónappal a házasság után csak akkor érezzük, hogy feleségünk szép: ha más mondja, aki még nem bírta, s a ki előtt még új... Az érzékek bigottak és fanatikusak: hisznek, epednek, biznak valamiben, s vágyakodnak valamiért, a mi nincs. A vágyak nem telnek be, csak megzabálnak... És mégis: egész életét adta volna oda, ha csak egyszer is bírhatná. Pedig úgy érezte: meg van csalva, egy vak ösztön uralkodik fölötte: kóros állapot, melyet gyógykezeleni lehetetlen...

Lehetetlen? s az értelmes akarat? Le fog mondani, ellent fog állani, el kell felednie az egészszet!...

A még mindig füstölgő arczkép ott feködött az asztalon. A kályha ajtaja nyitva, a lámpa lángja magasan: nem valami kellemes illat uralkodott a szobában. — «Tärr-Noémi»

hamvadó hajában egy pillanatra némi lap-pangó szikra csillogott fel. — A doktor nyomban eloltotta kezével s fűzte tovább évődéseit:

«Szegény arczkép! el kell pusztulnia, mintha az ezüsthalmagos papir ártott volna valakinek! Hisz, ha jól vesszük, eredetije sem bántott senkit. Olyanná lett, a milyenné születése és életviszonyai tették. Okos embernek nem lehet a kaméliát okolni, azért, hogy nincsen illata! A természet rendezte be így . . . De hát bolond ember az, a ki a kaméliát választja kedvencz virágának! — Be kell látnom, hogy érzékeim bolondot akarnak velem elkövetni. Azaz, hogy akartak, mert ma már minden későn . . . És mégis nekem úgy tetszik, hogy szerencsétlen vagyok. Ha változtatni lehetne a dolgokon! . . .»

«Vagy talán úgy lettem volna szerencsétlen. Egy rajongó oldalán. Élettársa egy nőnek, a ki természeténél fogva minden más, csak nem nő. A színésznő is lehet olykor asszony, de ő soha! Rideg, hiú bálvány, kinek a tömjén mindene. Tömkelege a hamis illuzióknak, egy női Don Quixote, a kiből minden természeteséget kifacsart a regényesség, s a ki minden képtelen könyvhősbe szerelmes, de élőt senkit sem szeret. Egy tökéletes emberi organizmus,

mely nyilvánosan sugarat eszik s verseket iszik rája, de titokban — úgy lehet — jóllakik a húsból s elteltségét pezsgővel . . .

György — ki tudja mért? — úgy látta, hogy egy pillanatra az arckép szeme titkos bánatot, emésztő, hallgatag szenvedést fejezett ki e perczen. — Fölsóhajtott s gondolkozott tovább.

«Szegény leány! Talán nem is olyan rossz, mint a milyennek én hiszem. Áldozata ferde viszonyoknak. Ki ítélheti el érte? Modorért?! Mert nem lehetetlen, hogy a mi bántó rajta, csak a modor, mit szerénységlen viszonyairaggattak rája. S utoljára, mi az a bántó rajta? Az, hogy kifürkészhetlen? Hátha a feltétlen dicsvágy, százados félszegség alatt egy elsodort szűz szenvedése rejlik. Volt idő, midőn oly sajátágosan nézett reám, mintha panaszkodott volna. Mit panaszolhatott? Miért nem kértem meg! Ha megkértem volna . . . Szeretném boldognak tudni, ha én boldogtalanná leszek is í . . . É vágyat is az érzékek okozzák? Bajosan! . . .

»Bizonynyal. De hogyan? Azt nem lehet tudni, de mégis: mindenesetre. Mi köthet már a felületes lényhez, mint az esztelen ösztön. Vajjon vezethetett volna az boldogságra engem? Lehetetlen. Vesztett volna erejéből s egyszerre

csak ott találtam volna magamat, a hová vezetett: avaron, egyedül. — Jó, hogy így történt. Ma tán még fáj lemondanom konok, megszokott, megjegeczesült vágyamról, de holnap? örülök a szakításon.»

«Ha ugyan nem örülök bele!»

Az orvosságos polczon egy barna üvegen fel volt írva: «Chinin.» A doktor ez után nyúlt s bevett belőle. Úgy hitte, hogy láza van. Valószínűleg idegláza, mert az ambulánsok csoszogása az előszobában nevelte fájdalmait. Fejében hasogatódzott, mintha az egész éjszakán rosbort ivott volna. — Érezte, hogy ki van mérülve, beteg, alig tudja mozgatni tagjait, fogavaczog, majd meg óriási forróság, aztán halálos bágyadtság fogja el egész testét. — Lefeküdt a szőnyegre.

Közel a földhöz!

Behunyta szemeit, s úgy tetszett neki, mintha nem tudná azokat kinyitni többé. És bekövetkezett az előtte még ismeretlen pillanat, midőn az élethez való akarata csak igen gyenge hullámokat vetett; majd lassanként ezek is elsimultak, mozdulatlan, kietlen lett egész lénye, s megszűnt élő lenni, mielőtt szívverése megállt volna.

— Bátya! a betegek . . . szólott be kívülről az öcs. — György föltápáskodott, de

nagyon nehezen. Kétségbeesett sóhaj szállt fel melléből.

— Ah, megöl a *nyomorult!*

Talán magát, talán a lányt értette ez utolsó szó alatt. Inkább a lányt, kinek csonka arczmását néma dühvel szorította, törte össze markában. Vagy inkább magát, hisz már a másik pillanatban szeliden, részvéttel egyengeté ki az összegyűrött arczképet, s lázas ajkához emelé . . .

Az öcs megint megszólalt az ajtó mögött:

— Bátya, a betegek . . .

— Én is beteg vagyok!

— Vass Tári kisasszony vár . . .

György erősen föllélezett. Halálos betegség után az élet jellemző jelensége. Egy pillanatra ujólag jelentkezett az élet gyönyöre. Ez a név oly hatással volt rá, mint az aknába temetett munkásnak a világosság, midőn napok múltán egyszerre hirtelen megpillantja újra. Egy csepp fény: egész sugár-özön!

— Vezesd az elfogadó-szobába. Azonnal ott leszek; — szólt, pedig meg sem gondolta, mit beszél.

— Ha beteg ön, maradjon itt; nem félek én a hálószobától sem! — szólalt meg kívülről egy csüggeteg hang.

Don Quixote kisasszony egy kissé el volt

rekedve. A doktor egyszerre ruganyossá lett e hangtól, kabátot vett, jól-rosszul beteríté ágyát s ajtót nyitott.

Tärrri a szokottnál is halványabb arczczal állt előtte.

Kezet fogtak; egy kissé talán hosszasabban is a szokottnál. Mindenki más, csak ők nem vehették észre, hogy a két összefogódzott kéz mindig így szeretne maradni. — A lány vonta ki előbb a magáét. Kíváncsi örömmel nézett szét a férfi szobájában. Levegőjét jónak, az egésztest barátságosnak találta. Hogy férfi volt mellette, nem rettent meg a csontvázaktól, sőt hozzájuk lépett s megtapogató a megfehéřített csontokat. — Hállgattak, de ennyi őszinteség még sohasem nyilatkozott beszédükben. Gyöngédek voltak egymás iránt, egészen otthonosak egymás közelében. Teljes bá.ával leszállt rájuk az otthon érzete s minden hevesebb vágyat beburkolt bennük. — György érezte, hogy ez érzés fokokként jobban és jobban erőt vesz rajta s egész lágygyá, olvadóvá teszi. Gyönyörrel tölté el ez állapot, de épp ezért szabadulni akart tőle. — A csontvázakra mutatva szolt:

— A halott élet . . .

— Itt meg az élő halott! — viszonzá Tärrri s magára mutatott.

— A «Márványsziv» hősnője? — Gyer-

mek koromban olvastam egy angol regényt, az volt a czime. Tartalmára már nem, de lilaszin borítékára még emlékszem. Valakinek alighanem márvány szive volt benne s így meg volt halva még élve . . .

— Nem azért jöttem, hogy gúnyoljon —

— Hát miért? Hogy ön kifejezhesse újra megvetését?

— Ezzel végeztünk. Az *orvos* jöttem: ad-e arzént?

— Szívesen, hogyne. Hány dekagrammot? Tetszik megmérgezni az egész várost?

Nem, még magamat sem, bár talán jobb volna! Hanem beteg vagyok. Az idegeim tönkre vannak téve, nem tudok aludni s mindenem fáj, vén lány leszek tizenkilencz évvel. Magok ma csodákat művelnek az arzénnel.

— Tehát jó; arzént parancsol. Csak azt szeretném tudni, hogy óhajtja: vassal, vagy tiszta alakjában . . .

— Tudja mit? Mérgezzük meg magunkat egy kicsinyt — együtt.

Tárrri komolyan nézett a beszélőre, s az komolyan nézett rá vissza. Két halálra szánt tekintete, két öngyilkosjelölt villamos pillantása volt ez. A lány György kezébe tette kezét:

— Nem bánom . . .

A doktor elmosolyogta magát:

— S a testvére? . . .

— Igaz, az ön jegyese! . . .

— Nos?! . . .

— Tudja mit, vegyük be őt is a társaságba.

— De ő nem fog akarni.

— Ön nélkül nem lesz kedve élni, s szívesen meghal önnel.

— De én nem.

— Hát kivel?

— Önnel együtt egyedül.

— Mért?

— Ez a «mért» megakasztá az öngyilkossági terveket. Zavartan egymás szemébe néztek, s hallgattak. Tárri nyugpontot keresett szemeivel s az asztalon megpillantá saját arczképét. Örömet érzett. De elfordítá fejét, mintha mitsem látott volna. György észrevette e tekintetet. Boszankodott magára, aztán megörült az alkalomnak, hogy szólhat. Megmondhatja . . . Mit? Szemébe nézett a lánynak. Mintha hideg gúny lövellt volna rá az aczélszürke szemekből. Meghökken, de elpalástolt zavarral mondá:

— Az öcsém szerelmes önbe. Összegyűjtötte az uzsonnapénzét, s megvette az ön arczképét Sárkánynál. Hatvan krajczárt adott a lurkó érte, pedig csak tizenhat éves! Vagy

épen azért? — Kisasszony ön elrontja a fiatal-
ságot! erővel kellett elvennem a gyerektől
«Noémiját».

— S hol égett meg?

— Én dobtam a tűzbe, de mikor már
lobbot vetett, eszembe jutott, hogy hát tulaj-
donképen ez a szegény arczkép soh'se vétett
nekem s kivettem a tűzből.

— Eredetije vétett talán?

György nem felelt, pedig ajkán volt a vá-
lasz: «Igen, te vétettél ellenem, elraboltál ma-
gamtól, hogy kicserélhess. A nyugodt, hideg,
boldog s büszke férfi helyett, a milyen voltam,
olvadó, örült gyermekké varázsoltál, a milyen
vagyok». De nem szólt. Bár arra is gondolt,
hogy e vallomás vallomást csikarna ki: «Én
öntudatlan tettelek téged olyanná s te akaratlan
tettél engem hozzád hasonlónak. Egyformák va-
gyunk. Legyünk egygyé! . . .» De hátha hideg
gúny, csengő kacaj lenne a felelet? És ha
nem az volna? Ki lehet-e vajjon többé bujnia
az öncsinálta helyzet alól! Tudna-e játékot
úzni egy szegény, ártatlan leánynyal? Meg
tudná-e törni a másik lánynak adott szavát?
Óh, ujján az a vékony kis arany jegygyűrű nem
ékszer többé, hanem mázsás láncz, mely ellen-
állhatlan erővel testébe vájt, örökre odakötötte
a gályához. Sorsa feltartóztathatlanul ragadja

magával tova . . . Előre! Hova? Legjobb esetben ha együtt halhatnak!

Ez is remény!

Tärrí lehajtotta fejét s a diván sarkába húzódott. Csupa szomorúság volt ledér külsejű, könnyelmű alakja. Bánta, hogy idejött. Koczkára tett mindent s elvesztett mindent. Ez a férfi csakugyan nem szereti őt. Hogy is hihetett szerelmében? Mely alapon? — Jó lesz hát megmenteni a látszatot. A kifogás, a melylyel idejött — betegsége — beválik, hisz igaz. Jó lesz gyorsan végezni. Aztán tova innen. Hová?

Miért is jött volna másért?

— Végezzünk szólalt meg a lány. Gyógyítson meg, ha tud. Nem leszek hálátlan . . . Idegbajom van. A legkisebb neszre megremegek. A legkisebb zaj bánt. Szeretnék elbujdosni az emberek elől. Nem tudok aludni . . . Tagjaim gyengülnek. Rohamosan hanyatlom. Mi lesz ebből, mi ez?

— Nem szerelmes?

Tärrí a György szemébe nézett. Az mosolygott. A lány válaszolt:

— Uram, ne értsen félrel!

— Pedig ezek a jelenségek ama kórt juttatják eszembe. Vagy talán ezelőtt . . .?

— Vallatni akar?

— Nem. Receptet írok.

Leült az asztalhoz. Papírt vett elő s egyetlenegy szer, egyetlenegy arány nem jutott eszébe. Majd az összes mérgek nevei nyüzsögtek fel agyában. — Ha mérget írna? A lány meghalna . . .

Eldobta a tollat:

— Kisasszony, önt nem lehet orvosilag gyógykezelní.

— Azaz hogy ön nem tud.

— Igen, én nem tudom. Hanem egy tanácsot adhatok: szakítsa ki magát környezetéből!

— Melyikből?

— Abból, mely nem önhöz való.

— Az irodalmi világból?

— Igen.

— A mely engem szeret, méltányol?

— Szemben, de háta mögött Don Quixote kisasszonynak nevezi.

— A kit szeretünk, azt gúnyoljuk.

— Igaz, ön a felett nem panaszkodhatik, hogy nem szereti az egész világ. Gyerekek és aggok törík magukat utána, hogy megöleljék, vagy hogy megölelhessék. — Bocsánatot kérek, nem tudom, melyik az igaz! — De nem érzi-e, a mint körülszáldossák, hogy egyszer majd lecsapjanak rája! Tudom én, mi végre?

Ne kérdezzen engem, de nézzen magára, ön szép . . . igen szép . . . a legszebb lány, a kit valaha láttam, kívánatos; — ne féljen, én nem vagyok önbe szerelmes; doktor vagyok! — És észre kellett volna már vennie, hogy száz léhűtő közül tiz házat akar építeni az ön zsebéből, a többi kilenczven pedig . . . Igen, Don Quixote kisasszony!

Tárr megdöbbsent:

— Hol hallotta ön e nevet?

— Az utczán kiabálják.

— S hiszi, hogy rám illik?

— Tudom.

— S mi jogosítja önt fel, hogy ily metsző nyíltsággal beszéljen velem?

— A szánalom . . .

— Pusztán?

— Egyedül. Szeretném, ha legalább ön iránt könyörületes lenne ez a rettenetes élet . . . Én már félig-meddig leszámoltam, én már benn vagyok az orkánban, felkapott, magasra emett, hogy annál mélyebbre ejtsen le . . . Mit is beszélek én önnek össze-vissza, hiszen ön is hallja, mint zug az élet, ez a pokoli orkán, hogy szakít ki mindent tövestől; összetörve, szétszakítva . . . Vigyázzon, gubbaszkodják meg, valahogy nagyra ne nőjön, lássa, a füvek meglapulnak, megmaradnak.

— Jó tanítás, ugy-e? Már én nem veszem hasznát, de maga, édes Teréz, még talán . . .

Tärrí fölvette kalapját. A tükör elé se állt, hogy megigazgassa.

— Isten önnel!

— Ne menjen el, még nem mondtam el mindent!

— Mindent? Hát lehet ennél több is?

György erőltetve kaczagott.

— Na, most sikerült önt rajtcsipnem. Tehát mégis, a hiuság a fő! Nem, nincs tovább. Mese volt eddig is. Ha tudtam volna, hogy leveri e tréfa . . . Csak nem könyezik? Istenem, érzékeny jelenet . . .

Tärrí megtörülte szemeit, de még mindig nedves szemmel mosolygott:

— Ó, nem sirok. Ellenkezőleg: nevetek. Nevetem magamat. Másnak kell elmondania azt, a mit én tudok legjobban.

— Mit, szóljon.

— Azt, hogy el vagyok veszve!

— Miért?

A «miért» ismét megszakítá a társalgást. Zavartan, hallgatagon álltak egymás mellett. A leány rendellenes lélekezése meghallatszott a csendben. — A sirás előjele, — György az ajtóhoz támaszkodva, Tärrí időnként meg-megremegő karjait s keskeny fejr kezét nézte.

Villámszerű gondolatok kinozták. Egy pillanatra az, hogy ajkához vonja az előtte fehérlő kezét. Majd meg arra gondolt, hogy ereje azonnal el fogja hagyni, s a lány lábai elé omlik. S ez elképzeléseket most nyomban követte az érzés, mely máskor csak kivitelüket kísérte volna. S ez érzések összefolytak, majd feltámadtak újra, s folytonos rázkódtatásban, örült izgatottságban tartották, úgy, hogy majd elveszté eszméletét, s óriási erejébe került, hogy a földre ne rogyjék.

— Nincs jól kiszellőztetve ez a szoba; — szólalt meg Tärri, — jerünk innen. Megengedem, hogy elkísérjen — ha akar, s ha betegeitől meg tud szökni.

— Örömmel. Ma úgy is el kell mennem önökhöz.

— Kell?

— Kell!

— Nos, annál jobb. A lóvasuton fogunk menni, annak is a fedélzetén, ha ugyan nem szégyelli. A péklegények, kofák s gyármunkások, ott hál'istennek még nem ismernek . . .

— S legalább nem lesz holnap az ujságba egy cikk e vzim alatt: «Vass Tärri a nép között.»

— Majd gúnyolódhatik az úton. Megyünk?

— A mint tetszik.

Karonfogva haladtak le a lépcsőn. Mint jövendőbeli rokonokhoz illik . . .

Csakhogy az utczára érve. Tárri alig tudott lépni. Nagyon bágyadt volt.

— Talán egy fiakkert szólítsak elé? — szólt György.

— Nem bánom. Hisz ön sógorom volna, vagy mi? Hát együtt fiakkerezünk. Ez már nem árthat nekem. De ön előbb ki fog szállani. Nem akarom, hogy otthon tudják, hol voltam: nem szeretném velük közölni, hogy beteg vagyok.

Beültek egy fiakkerbe. A kocsis dévajul csettintett a nyelvével, tágra nyitotta szempiláit s mosolygott.

Arra gondolt, hogy ezek magázták egymást, mikor beültek, de nem lehet tudni, vajjon nem fognak-e tegeződni, ha kiszállanak?!

A «rokonok» a sarokba huzakodtak egymástól. Vigyáztak, nehogy ruhájuk egymáséihoz érjen. De Tárri egyszerre közelebb húzódtott Györgyhez:

— Lássá, sógor, most nagyon jól érzem magamat. Majdnem elfeledem, hogy el vagyok veszve.

— Elveszve?! Miért!

— Magam sem tudom biztosan. De nagyon nehéznek érzem magam körül a levegőt.

Úgy látom, úgy kezdem észrevenni, hogy hamis úton indultam s többé nincs visszatérés, s a vég . . . A vég: a pusztulás! Sajnál?

— Sajnálom!

Sajnálhat is! Érzem, hogy minden más-képp lehetett volna. De ma már késő. Hogy miért? nem tudom. Nagyon, de nagyon nehéz- nek érzem az élet terhét. Mintha megkoppasz- tották volna szárnyaimat. Ki? Hogy? Miért? nem tudom. Szóval: nem tudok semmit, de úgy érzem magamat, mint néha, midőn azt álmo- dom, hogy végtelen magasságból bukom lefelé, villámsebességgel közeledek a földhöz, s már- már látom a helyet, hol egy pár pillanat múlva élettelen, összezúzva fogok fektüdni.

Ez volt az utolsó vallomás, mely Tärri ajkán ellebbent. Az is a fiakker piszkos, bordó bársonya itta fel. S nem szóltak többé egy- máshoz az egész úton. De e hallgatás, holott halvány arczuk, — melyet a bensőjükben végbe menő emberfeletti küldelem okozott, — zavart, lesütött, majd merengő tekintetök: csak foly- tatása s megerősítése volt ama titkolt, de mégis világos szerelmi vallomásoknak, melyet egy órán át egymásnak tettek. Mindenki más, csak ők nem érthették meg egymást. Szerelmesek sorsa.

S mintha a végtelenség felé törekedtek

volna, akármily bátran, rohamosan is hatoltak előre, a cél nem közeledett egy perczre sem feléjük, a távolság maradt a régi, s bár volt pillanat, midőn kevés hiányzott ahhoz, hogy egymás karjaiba omoljanak — maradtak egymásnak örökre elérhetlenek . . .

Hamupipőke férjhez megy.

Igaz, bizonyos: Lontika férjhez megy. És a kis Hamupipőke nemsokára leveti magáról a cselédi mezt s felöltözik ékes ruhába, selyembe, atlaczba. Utoljára is kísült az igazság: — egy vőlegény, egy férfi, — egy férj . . .

Istenem, egy férj! És az a Hamupipőkeé. Egyedül az övé, úgy, hogy nincs benne semmi kétség:

«Hamupipőke férjhez megy!»

A házmester gondolkozott: — vajjon ne menjen fel gratulálni a kisasszonyt. A dolog már úgy is egészen bizonyos. Az egész ház tudja. A szobalányok is tárgyalják már a dolgot s egy félóráig elállnak a vízvezetéknel s eldöntik a leendő új pár jövődő boldogságát. A Vassék szobalánya örök boldogságot ígér nekik: «a Lontika kisasszony arcza ugyna

szeplős, de a teste . . . a *testje*: — akár a le-
esett hó!» . . .

Egy szép napon oszt' a szemetes kocsis is megtudta a dolgot. És alulról lassanként fel-
felé kezdett terjedni a hir. Fel az emeletre,
háromba, 40 partáj közzé. És a lépcsőkön, a
gangokon úgy, mint a szobákban s a hol csak
eladó lányok vannak a házban, a meglepő uj-
donság hallatára ez a stereotyp megjegyzés kél:
«Né, milyen szerencsés!»

Vassékkal átellenben az első emeleten nap-
hosszanta elálldogál két — már érett — zsidó
leány s a folyosó vasrácsához támaszkodva nézi,
egyre nézi, a mint ablakánál a kis Hamupe-
pejke serényen, vidáman hajtja a varrógép ke-
rekét, varrja vigan menyasszonyi kelengyéjét.

Felsőhajtanak. Talán az jut eszökbe, hogy
a házból lassanként férjhez megy minden leány,
csak ők maradnak még mindig az anyai fészek-
ben, mely megnőtt szárnyaiknak immár nagyon
szűk lett . . . Nézegetnek által és susognak
egymás között:

— Tudod-e, hogy a keresztény lányok
nyárban nem viselnek nadrágot? Mennyivel jobb
nekik! A leggazdagabbnak a staffirungját is
kiállítom 500 forintért . . . Fogadni mernék,
hogy ennek a kis fricskának sem csinálnak
többet 8 ingnél, mégis férjhez megy . . .

Lontika az ablakon által köszönti őket. Vidám főhajtása mintha azt mondaná nekik: «jó napot, férjhez megyek, *hát ti?!*» Hallgatnak és félnek egymásra tekinteni. Az üvegajtó mögül anyjuk nézi őket. Kimegy hozzájuk s eltalálva gondolataikat, sétálni hívja őket. Azt felelik: «minek?!»

Szegény öreg zsidó asszony nem válaszol rá semmit, csak hallgatja a lányok keserű vádját, ideges, töredezett, hiányos mondásait, sors, társadalom, faj és szerencsétlen anyasága ellen, de legjobban fáj neki az az egy pár szó, a mit susogva ejt ki az egyik:

— Mami! nézd, az a kis fricska is férjhez megy . . .!

Boltos segédek szaladgálnak fel s le a lépcsőkön, hurczolják a holmit a menyasszonyos lakásba. Kásmir és piros selyem paplanokat, bodros párnahuzatot. Lányos mamák a házban megállítják őket s megnézik a holmit, tapogatják, bírálgatják, drágálják, ócsólják. — Egyik mondja: «Hol a monogramm?» — a segéd feleli: »alul», megjegyzi rá egy nádszál «szép leány» nagyon komoly arcczal: «ott nem ér semmit!»

Maga az özvegy sem szereti alul a monogrammot. A monogramm legyen középen s legyen lehetőleg nagyszabásu! útasítja a varró-

nőt. «Ó, elég nekem a hegyiben s akármilyen kicsiny!» — zsirmál a fricska szeliden.

— Hagyja azt ránk! — jegyzi meg szárazon Tärri s maga ügyel fel, hogy minden rendes és diszes legyen. Maga jár a divatkereskedésekbe, maga választja ki a sok drága holmit, s a mikor a kis lány hálából elkapja a kezét s megcsókolta orozva: összeborzad, mintha hideg sikló érte volna:

— Hagyjon el, ne érintsen, varrjon, két hete van már csak. Annyi?

— Három.

— Három. Huszonegy nap, huszonegy éjszaka . . . Mit sír? Varrjon.

Lontika varr, Az özvegy a divatlapokat, nézi. Tärri némán üldögél a karosszéken s hallgatja a varrógép berregését. Időnként, mintha álomból kelne meg, megszólal:

— Haza hozták az «esküvő» harisnyát?

— Haza.

— Meddig ér?

— Térden felül, sokkal; de nem kék, rózsaszínü.

A gép elhallgat egy perczre. Tärri türelmetlenkedve szólal meg:

— Varrjon . . .

A menyasszony lázasan folytatja tovább a munkát. Szegi az ingeket. Szép, puha bat-

tiszt-ingek. A vér fejébe tolul, olyan sajátságos gondolatai vannak. A tú egymásután törik bele a munkába, még elkészül végképp.

— Próbálja meg! — szólal meg Tárri a zugból.

Lontika engedelmeskedik. Becsukja az ajtót, leveti ruháit s inget próbálni odaáll a szoba közepébe. Az özvegy felteszi a stechert, Tárri közelebb lép és bírál:

— Az ujj rövid, ki látott ilyen rövid ujjat? Itt meg szük . . .

A menyasszony, mosolyogva, pirulva hallgat s forog, a merre forogtják, csak a nyakát húzza be s a lábait szorítja össze, a kurta, zömök lábszárait.

Egyszerre ijedten magához kap. Kopogtatnak.

— Nem szabad, ki az?

— Veér.

— Lontika próbál . . . várjon! — kiált ki Tárri.

Akárhányszor megtörténik az ilyen véletlen. A doktor elmén, vagy türelemmel vár, míg kinyitják az ajtót. Nem feszélyezi többé már ez az eset, csak a Veér szokásos mosolya hozza mindegyre zavarba a menyasszonyt. Szeretne elsülyedni, ott nem lenni s úgy látni, a mint a

«világ legelső férfi» mosolyog s nyájasan mind-egyre ezzel köszönt:

— Nos, kicsike, készen-e már az esküvői ruha, az enyém már kész: kék frakk, sárga gombbal . . .

Ezzel megcsipi a menyasszony gömbölyű állát s odaül Tárri közelébe.

A megvetett férfi s a lenézett leány órák hosszán el tud egymással veszekedni. Szinte kipirulnak a vitában. A hölgy keze szinte közel ér a férfi hajához — hogy megczibálja!

Ilyenkor a gépvarrótú még jobban törik, mint máskor, a gép mindegyre megáll s Lontika megfordul széken s nézi őket.

— Varrjon! — szól idegesen Tárri.

Kábultan varr tovább a lány, a gép zajában csak töredékeket vesz ki az ellenségek beszédéből:

» . . . Ön mindegyre engem tüntet ki társalgásával s a testvéremet veszi el . . . »

«Ön bosszus reám, mert nem omoltam az első szóra karjaiba . . . »

«Én nem vágytam s nem vártam arra, hogy karjaimba omoljon . . . »

— Lontika! — kiabál közbe «Don Quixote» — ne lármázzon olyan nagyon a géppel, nem értjük egymás beszédét.

A gép hangja meghalkul, az «ellenségek» is halkabban beszélnek:

— Le fogom beszélni hugomat, hogy önhözmenjen!

— Tessék megpróbálni!

— Mit tenne, ha sikerülne mégis?

— Megpróbálnám talán megkérni — önt s ha ön is tagadó választ adna: elvenném a szakácsnémat!

— Komolyan beszél?

— Nem!

Ilyenmódon nagyon lassan készültek az ingek s az utolsó két hétre szabásznét kellett fogadni, hogy készen legyen a kellő időre minden. Veér siettette a dolgot:

— A őszre már szeretnék meleg otthont!

— Szereti a teát? — kérdezte Pipőke.

— Igen.

— No, akkor minden este főzök magának. Itthon is én főztem . . . Ha forr a víz, még akkor én a tűzön hagyom . . .

— A tűzön hagyja, igazán a tűzön hagyja? — szólt fura lelkesedéssel az orvos s megcsókolta, gyöngéden magához ölelte a karja alá buvó s macskaként hozzásimuló leányt.

Ezzel lettek bevezetve a szeretkezések. Tárri ásítva nézte az ölelkezőket. Néha ott is

hagyta őket magukra, néha azonban ideges bosszúsággal kiabált rájuk:

— Ez nem illik . . . más előtt . . .

Pedig már csak egy hét volt hátra, egy hét múlva itt az esküvő. A kelengyéből már csak a nadrágok, az abroszok s a hálóingek voltak hátra. Ezeknél a tárgyaknál különben is hosszabb vita fejlődött ki. A szabászné három «vattmoll» alsót is ajánlott. A menyasszony azonban kijelentette, hogy ő nem fázik.

— De fázni fog! — mondá a szabászné

— Nem kell szemtelenkedni! — szólalt meg heveskedve Tárri.

A «vattmoll»-nadrágokat kitorúlték, de két nagy bolyhos fürdőpedőt bevettek a sorozatba.

— Ha fürdik — mondá a rideg józanágú szabászné — nem tud mit adni neki, a mibe megtörülközzék.

Tehát fürdik is? Erre nem gondolt senki. Az első emeleten egy patikárius lánytól kérettek mintát. Azt üzenté, hogy: «nincs!»

— Dehogyan nincs! — szólt a szabászné, — hisz én csináltam a smizettjeit, láttam, de nem akarja, hogy lecsináljuk a mustrát —

A hálóingekkel is sok baj volt. Az özvegy azt mondta:

— Hálóing nem kell, de hogy legyen

hatot kell csinálni, hármat elől betéttel, hármat simán.

Tärrí elrendelte, hogy tizenkettőt csináljanak. S gyenge szemei daczára ő is segített monogrammot himezni rájuk. A törölőrongyokat is ő «merkelte» ki. A konyha-ruhákról azonban mindenki elfeledkezett, miglen Léni mama megérkezett Balláról s a konyha-ruhák számáról s a vászon rőfének áráról kérdezősködött:

— Nincs, csakugyan nincs még! Pedig a legfőbb, nincs egy csirkét mibe takarnotok...

És miután ő vette kezébe ezt az ügyet, nagyon erélyesen és gyorsan elvégezte. Sorra járta a rőfösöket, becsmérelte portékájukat, lealkudta a bőrüket is; itt-ott türelmeiket vesztve ott is hagyták állni a pudli előtt s azt mondták: minden portéka elfogyott.

A cseléd-ágyra való házi-vászon lepedőket is ő vette meg, még pedig a saját pénzén. Sajnálta is a drága jó kis vászont: «ezek alá a r k alá be kár is!»

Szóval, a fehérnemű készen volt nagyrészt. Tele volt vele az ebédlő. Itt egy ing, az asztalon piros flanell alsó, a székeken szanaszét abroszok, párnahúzatok, paplanlepedők. Lontika hol ezt, hol azt vette a kezébe s egy állóhelyében elálmlédkodott, édesdeden elgondolkodott, hogy ez mind az övé?

A tanult szabászné — különösen ha magukra voltak — hasznos tanításokat adott a kis menyasszonynak s minduntalan szívére kötötte a kedvezőtlenül álló színes alsó-nadrágok ügyét:

— Ha egy férfi piros alsó-nadrágban látja a feleségét, kirázza a hideg . . .

Az asszonyi csáberő alkalmazásáról is hasznos útasításokkal szolgált az idős leány.

«Hogy az asszony legyen mindig tiszta, mindennap tisztát váltson — ha teheti, — tegyen illatpárnát a fehéreneműiben, ne legyen sokat a férje előtt, soh'se mondja, hogy éhes, nézze meg a szobalányt, a kit megfogad, tagadja el, ha beteg, a férfiak utálják a betegséget!»

Lontika mindezt nagyon a szívére vette. Elhatározta, hogy soha soha életében másra nem fog gondolni, mint arra, hogy férjének tessék. Tisztába jött azzal, hogy mit fog főzetni az esküvő utáni napon. Mindennel tisztában volt, csak azzal nem, a mi az esküvő után történik. Érzékei gondolkozását minduntalan erre a kérdésre terelték. Homályos gondolatait, naiv tudatlanságát édes sejtelmek aranyos köde burkolta be. És éjjel, álmában ezek a sejtések sokkal észszerűbbek, körvonalozottabbak voltak, mint nappal. Egyszer már azt is álmodta: az

esküvő elmúlt . . . késő éjjel, nyitott szemekkel feküdt ágyában . . .

Az utolsó napokban ezek a kéjes álmok tették bágyadttá a kis leányt. Járása elvesztette ruganyosságát, s ha néha-néha sétára menve a Veér karján végig haladt az udvaron, a lépcsőn álldogáló lányok irigykedve nézték szinte lusta járását.

Nagyon meglátszott rajta, hogy férjhez megy. Az ajka is fehér lett, mint a fal, a szeme is beesett. Gyönyörű nagy haja azonban mintha még nagyobb lett volna, majd lehuzta a kerek kis fejét.

Tárri ritkán ment velök sétálni. Hanem mindig nézte őket, a mint egymás karján, vigan beszélgetve, fesztelenül végig mentek az udvaron. Lontika ilyenkor nagyon kedvesnek látszott. Mint valami tarka csíz. — Erősen belekapaszkodott vőlegénye karjába s le nem vette róla tekintetét.

Ó, a hizelgő macska!

És ilyenkor estve, ha hazajöttek s Veér eltávozott, Lontika ismét «Hamupipőke» lett. Tárri kiszolgáltatta vele magát, gúnyolta, sőt sértegette is. A menyasszony túrt némán, míg egyszer letérdelve néjnje elébe, alázatos és szomorú hangon kérdé:

— *Haragszol?*

«Don Quixote» kisasszony gúnyosan, erőltetett hangon felkaczagott:

— *Én, magára?*

És fel s alá járkált a szobában. Háló-kön-tösének az uszálya seprette a szőnyeget, összehordta a ruhadarabokat. Megállt az asztalnál s puszta szórakozottságból eloltotta a lámpát. Sötét lett az össze-vissza hányt szobában. A testvérek nem látták egymást, de kölcsönösen hallották lázas lélekzésüket.

Perczek teltek így el. A menyasszony valami virágcsokron marisgált, zavartan, telve félelemmel. Tárri az udvari ablakhoz állva, nézte, hogy gyúlnak ki rendre az ablakok. Végre megszólalt:

— Magával nem lehet tréfálni!

— Tehát tréfálnak, úgy-e csak tréfálnak, tréfa az egész! Mondja meg, ha az, nem fogok sirni, nem, csendesen viselem magam, ígérem... Úgy is sejtettem én . . . hogy az nem lehet... nem lehet . . . igaz.

— Micsoda?

— Hogy ő engem . . . engem akar! —

És csak két nap hiányzott még s itt az esküvő. Veér tegnap hazaútazott, de már holnap itt lesz. A családját hozza. Az özvegy kíváncsi volt, miféle emberek? Úri család-e? Igaz-e, hogy a nénje nem visel tunikát?

Megjöttek. Egyszerű, tönkre jutott, kedves úri nép, majdnem agyoncsókolták a menyasszonyt.

Nagyon tetszett nekik, bujt hozzájuk nagyon.

Veér és Tärri hátraliúzódba nézték a vidám jelenetet. Csak egy éjjel választotta már el őket az örök elválasztatástól. Egy szóval sem árulták el egymásnak, hogy ez a gondolat égeti agyukat folyton. Nézték egymást mereven.

— Fáj a fejem! — mondá a lány.

— Megrontotta a gyomrát — válaszolt a férfi s hozzá tette — én sem érzem jól magam.

— Mi baja?

— Kellemetlen utazásom volt.

Ennyi volt mindössze a mit közös gyötrelmeikből egymásnak előadtak az utolsó éjjelen.

És Hamupipőke másnap igazán, biztosan férjhez ment.

Vigasz az irodalomban.

— Anya, levél Lontitól.

Kezében egy levéllel Tärri benyitott nevelőanyja szobájába, de nem talált ott senkit. Elolvasta hát megegyszer ő maga a sajátos helyesírással írt nagybetűs levelet. Aztán összehajtotta s a nők kedves rejtekhelyére, keblébe tette. Meg kivette, elolvasta újra, aztán hirtelen apró darabokra tépte, nekieresztette a tűznek. Csak egy darabka menekült meg valahogy s a szőnyegen hátára feküdve, tartalmával beletüzött a lány szemébe ezzel az egymagában értelmetlen mondattal: «olyan! olyan boldog»!

Tehát boldogok. «Olyan, olyan boldogok» — a mint a testvér írja. Az esküvő óta két hét telt el már, — azt mondják — de az új párnak úgy tetszik, hogy csak két nap . . .

Még Veér sem az az utálatos mészáros többé, hanem gyöngéd, mint Chateaubriand valamelyik férfialakja. Ó Pál, Pál!

«Két hét óta folyton utazunk. Lontika ma a Guadalquivirben, holnap a Quadianában fürdik. Ó, hogy pocsol! Vasárnap Madridban voltunk valami serenade-on. A hunczut iberek mindjárt tánczba kezdtek. Az én szenorám is ropta. Nem tudtam, önök nem is mondták, hogy micsoda kis Terpsichore ez . . . »

Veérnek emez utóirata szóról-szóra megmaradt a lány emlékezetében. S a kályha nyitott ajtaja előtt állva, a mormolva égő parázs zizegéséből e szavak váltak ki. S a tűz vörös izzása, a sárgás láng s a kályha szájában gomolygó, ragyogó parázat, finom füst különféle szineivel különféle képeket alkotott. Fényes képek, ragyogó színek, tarka káprázatok: a Manzaneres partja . . . egy férfi karján karcsu nőalak . . . a ragyogó kék láthatáron nincs egyetlen egy fekete pont, egyetlen egy élő . . . de mégis: egy kis tarka madárka . . . «Teréz», szól a férfi . . . «György», feleli a nő . . . «Ó milyen rossz voltam én» . . . «De most milyen jó vagy» . . . «Mégsem olyan rossz, mindig szerettelek» . . . «Én is, de féltem bevallani» . . . Csend. Az aranyos láthatáron végiglehel tündéri est. Mély árnyékok a vizen, lomhán lóbálja

diadémját a pálma, remegnek a platánok . .
 Megszólal a kis tarka madár . . .

Ropp. A parázs összeesett, a láng megfult, nehéz, fojtó füst szállt fel az üszökből, — Teréz fölkiáltott:

— Meg kell örülni... meg kell örülni . . .

Két hét óta úgy érezte, hogy meg kell örülnie, s ha nem lelt volna vigaszt az irodalomban, talán meg is esett volna vele ez az emberi dolog.

De lelt némi vigaszt az irodalomban. Kábult fővel olvasott, kezdetben nem értett ugyan semmit, de heves fantáziája mégis csak a legerősebb volt benne, s lassankint megfogta az olvasmányok képeit. S a képzelt élet el-elfogta az igazi élet képét, mely ridegen és vigasztalanul állott előtte, mint a reménytelen szerelem tudata, mint egy halott szerető.

— Megőrülök, megőrülök! — susogá két-ségbeesésében szinte megmeredve.

Az utolsó üszök is kihunyt. A nagy lakásban meghallszott, a mint a fényezett butorok repedeztek. Az ablakok előtt az utcáról jövő világosság, hátrább meg minden sötét.

— Anya, anya! — kiáltá a lány.

A válasz a cselédszoba felől hangzó zörej volt. Talán a gyuródeszka esett a földre.

— Ki az? — kiabálta újból.

Nem felelt rá senki. S bár alig volt valaha a konyhában, arra felé tartott.

Lábujjhegyen ép akkor lépett ki onnan két alak. A mint meglátták, visszahőköltek.

— Maga az Mari! — kiabált ijedten a szobaleány után.

A szobaleány elősompolygott. Arcza, ruhája, mindene összegyürve, ő maga pedig kínos zavarban.

— Én vagyok, nagysága . . .

— Hát a másik?

— Rokonom, most jött.

— Anyám elment?

— El. Levelet hagyt az asztalon.

Mit írhat neki anyja? Érezte, hogy újra valami szerencsétlenség éri. S a mint felbontotta, tudta is.

Az özvegy széptudományi szempontból s hogy a németalföldi iskolát tanulmányozhassa, Gráciával Bajorországba utazott: «Ha megátkozol is, de el kell mennem. Lukács ösztöndíjat kapott s el kell utaznia. Nem engedhetem, hogy maga utazzék. Gyengeségét kihasználnák, ha nem volnék mellette. Szüksége van nemtőre . . .»

De mivel a vasutársulatok még a nemtőket sem szállítják ingyen, a nemtő szükségesnek találta a «kincs» kézi-pénztárát is ma-

gaval vinni. Ezért azonban külön «szellemileg térden állva kért bocsánatot» leányától.

Ez a levél egyszerre leválasztotta szeméről azt az évszázados hályogot, melyen át anyját mindig rendkívüli lénynek látta. Most egy vén parázna asszonyt látott maga előtt.

. . . Az egymásba nyiló szobák ajtai tárva-nyitva. Az egész lakást egyetlen gyertya világítja meg. Barlangi homály, száraz, hideg barlangi levegő még hidegebbé tette a lány magányát.

Ime, tehát egészen egyedül van. Az egész világon csak ő van egészen elhagyatva, egyedül.

De nem, eszébe jutott, hogy ma feketére szellemes társaságot hítt meg. Az óra háromnegyedet ütött kilenczre. Csengetett.

— Mari, gyujtsd meg a lusztert . . . Az előszobában ég a lámpa? Hol a szakácsnő? — szólt s erélyesen adta ki rendeleteit.

A fényárban uszó szalonban várta vendégeit. Keblében keresztülfüzte karjait s mosolyogni akart. Elhatározta, hogy nem fogja magát megadni. Célja és hivatása van. Ezeknek fog élni. S ha meg kell halnia a halhatatlanságért: hát meghal. Nem, nem fogja megadni magát. Előre! A szive fáj, agyán örületes nyomás? Hadd fájjon, fájjon csak. Ki mondja, hogy

meg akar állni féluton? Ki meri mondani, hogy reménytelen szerelemtől sorvad? Hogy megőrül bele, hogy meg kell örülnie? Ki mondja, ki meri mondani? Félre az utból, szivéből kicseppenő vér, légy dicsőség rózsájává! Előre, mind feljebb, excelsior!

Csodálja hát az egész világ. — És különösen az egyetlen egy gunyosan mosolygó ember. Ez a világ, ez az egész világa. A világosság és az élet, az élet és a halál.

«Don Quixote» kisasszony mosolyogva fogadta vendégeit. Többen jöttek, mint a menyinyien ígérkeztek. A «Balassa Bálint-társaság» egy ötödrésze volt itt.

A legtöbb, vacsora után, a jóllakástól tele optimizmussal, vigan csókolt kezét a házikisasszonynak. De voltak olyanok is — különösen egy-két fiatal — kik szemökkel kutatva, orrukkal szimatolva keresték a hideg buffet-et. S miután nem találták, meglehetősen szórakozott, sőt pesszimiztikus tekintettel néztek egymásra, Palaczkyra s tudakolták egymástól:

— Lesz pezsgő? . .

A másik perczen pedig ihletett arczzal hallgattak Don Quixote kisasszonyra, ki valamely új novellájának tárgyát beszélte el egy nagyobb társaságban.

— Pompás! Micsoda lélektan!

— És a meseszövés!

— Előlem írja el ezt a tárgyat, megálljon! — kiáltották közbe, közelebbről, távolabbról, a kik vacsoráltak, lelkesedve, a kik nem, csak halkan.

— Tärri tele volt tárgygyal, eszmével, mesével. Vagy három hosszabb novella-thémát beszélt el s a társaság kérésére megígérte, hogy sietve fogja megírni.

— Hol fognak megjelenni? — kérdé egy szakértő aggodalmasan.

— Folyóiratomban.

— Hallom, hogy pompasan megy, nagysád rakásra gyűjti belőle a pénzt.

— Ellenkezőleg — szólalt fel a háttérben Palaczký — negven előfizetőnk van s azok is kezdenek bennünket elhagyni, hogy nem közöljük a dolgozataikat s kevés talányt adunk. És a mit adunk, nagyon könnyű nekik. «Már ők előbbrehaladtak», írják egyenként, méltó, aprehenzióval. Aztán van két vén kisasszonyunk, a kiknek nem adhatunk elég szolid fejezetet. Egy külön embert kell tartanunk, hogy levelezésben álljon e két hölgygyel s meggyőzze őket ennek vagy annak a fejezetnek ártalmatlanságáról. . . «Minek adnak affajta unalmas kezdő íróktól, mint az a *Bosz!*» panaszkodik valam fiatal egri menyecske . . .

Ő nagyságának óriási áldozatkészsége tartja csak fenn ezt a lapot, hogy ő is meddig fogja fenntarthatni: kérdés.

Mintha az egész társaság elrémült volna az irodalom e szomorú állásán: kellemetlen csendesség lőn egyszerre.

Sokan egymásra néztek. Aztán Tährre, ki a meglepetéstől halványan, ajkát harapva habozott, hogy szóljon-e? Mégis szólt:

— Ön ezt nem mondta nekem, Palaczký. Most mondja először, mindig nagy sikerekről beszélt. Sikerekről, melyek csak késnek anyagilag is azok lenni.

Uraim, a folyóiratot fenn fogom tartani, a míg csak egy krajczárom lesz.

Eközben a kávé is felszolgálták. A szívek megenyhültek egy kissé.

— A folyóiratot fel kell tartani, kulturális cél, hazafias cél, s ha áldozatokkal is! — szólalt meg egy kicsiny zömök alak, a kinek épp egy regénye jött a folyóiratban, s már írta a másikat, hogy valahogy folytonossági hiány ne támadjon.

Ettől a megszólalástól kezdve az ő öblös hangja lett urrá a szalonban. Beszélt, beszélt s nem engedett senkit szóhoz jutni.

— Ó, milyen erkölcsi természet! — sugta

szédjának egyfiatal író, ismételve a mester mondásainak utolsó szavait.

— Csak valamit hoznának enni! — hallzott fel válaszul a fuvolaszerű óhaj.

Az erkölcsi természet beszélt tovább. Ritka pillás ravasz kis szemei vérmessége tüzeben égtek. Gyönyörű boltozatu tar fejét magasra emelte, elnézve a hallgatók feje felett s mint egy uj Illés, neki eresztette dühének korbácsát az egész társadalomnak. Mindenki gazember. (Csak azok, kik itt vannak, azok nem. Ó, itt mindenki monsieur Bienvenu.) A magyar társadalomnak nincs egy becsületes tagja. Zsebtolvajok ülnek a legzsirósabb hivatalokban. A kulturális intézetekből ki kell kergetni a galambkufárokat s deszinficziálni a helyiségeket. A tűzoltókat be kell záratni. A dalárdákat fel kell oszlatni. Az egyleteket szétkergetni . . . A hivatalos lap szerkesztését szépirodalmi íróra kell bízni . . . Semmi se maradjon a helyén, kő kövön ne maradjon. Halál a tűzoltókra, az önkéntes tűzoltó-egyletek bandáira . . . a hangszerekre, pikulák és fagótokra . . .

Marat gyilkolási monomániájából, ebből az egykor a világot rémes lángba borító vész-tűzből, volt egy hatalmas völgy a regényíró szemeiben, gőgös és alázatos, kedves és affektált, ravasz és őszinte arczán. Ezen az arczon,

ebben az emberben, mely a lehető legélesebb ellentéteket egyesítette magában: a nagy költőt a rossz mesteremberrel, az erkölcs dühös szeretetét a minden áron való boldogulás vágyával,

Az erkölcsi természet beszélt tovább, tovább. Kitért a maguknak reklámot csapó írók ellen, s ebben a perczen nem tudott többé arról, hogy ő is egy önfeláldozó tanítványa által teleharsogtatja a vidéki sajtót nevével, hire, dicsőségével. Kikelt ama írók ellen, kik hűs hivatásokba ültek s rúgól, gyáván, elhagyták az irodalmat; s míg érczes hangjától maga-maga megittasult, nem gondolt arra, a mi vágya volt örökösen: egy dúsán jövedelmező hatalmas hivatal. Érezte nagy, — de mozgó motor nélküli képességeit s követelte, hogy ezért a legutolsó tűzoltó is hajoljon meg előtte, s mert ezt nem tették: hát halál a tűzoltókra . . . az átkozott muzsikáikkal. Halál, de mivel azt az írónak nem lehet osztogatni, hát egyelőre csak képben — regényes pamphletok képében.

Regények helyett soha még érdekesebb regényes pamphletteket nem irt senki, mint ez a zseniális bosszúálló, ki a poesis helyett saját epéjébe mártotta tollal irt Jaj annak. a ki valaha megbántotta! Nem állott elejébe nyílt sisakkal, hogy te: Barnabás István ezért, meg ezért gaz és arczátlan pimasz vagy, hogy az

védhette volna magát szintén nyílt sisakkal, de lerajzolta a Barnabás István külső képét és tetzés szerint belehelyezett egy gazembert. S a tájékozatlan közönség előtt felhúzta a gépet.

Leirt mindenkit, modern módra dolgozott. És szívesen behagyott látni műhelyébe.

... Tudom én, hogy a mikor nem fogják emlegetni többé azokat, a kik most nevükkel telítik a levegőt: fel fog ragyogni egy név! Mit érek velem! De mégis, a gyermekeim ...

Egy nagy könnycsepp morzsolódott szét a regényíró szemében. Igazi könnycsepp, igazi érzés szülötte, az egyetlen prisma, melyen át be lehet látni ebbe a zűrös szivbe.

Tärrí és a tagtärsak nagyrészt meg voltak hatva. Sok jó fiu volt köztük, szívesen tűzbe mentek volna érte e pillanatban. A társaság egyik aesthetikusa föltette magában, hogy ír a mesterről egy egész tárczasorozatot. A társaság közlönyének a szerkesztője, bár a lap mindegyik számában volt legalább is egy cikk az erkölcsi természetről: elhatározta, hogy személyesen dorongol le minden magyar elbeszélőt a lapban, hogy a regényíró egyedül maradjon. (Ő költő volt s maga iránt való tartozó kötelességét már teljesítette ez irányban.)

Az irodalmi vita egyszerre bennszakadt. Pezsgőt szolgáltak fel. A regényíró hátrament

egy kissé kifujni magát. A szerkesztő sugva kérdezte, vajjon nem akar-e kimenni? Miért olyan veres?

— Mit is beszélek ennek a libának, elpletykál mindent! Bosszankodom magamra! — súgta vissza, aztán megtörülve homlokát, halkán kérdé:

— Pali, mit tart maga erről a lányról?

— Nincsen tehetsége, csupa hóbort!

— Én is azt hiszem . . .

Tárral odalépett a beszélgetőkhöz. Saját kezével vitte oda a regényíróhoz a pezsgőt. Jóindulattal mosolygott az s magasra emelve a poharat, szólt:

— Magyarország legelső írónőjeért, annak ragyogó tehetségeért iszom e modern nektárt s innám érte, ha méreg volna! Lenne!

Éljeneztek és kocintottak a legelső írónővel, a ki úgy érezte magát, mint az a vidéki lány, a ki éppen olvassa valamely fővárosi lapban, hogy ő volt a bál királynéja. S a lányok jelmezes tulajdonságához hiven, keblén megfeszült a derék tricót-szöve s ujjával gyengén frou-froujához kapott.

A nem vacsorázott ur kedvetlenül morfondirozott karosszékeben, majd odaszólt egy lelkesült szomszédjának:

— Ugyan mit okoskodtok ezzel a lány-

nyal, hisz egy mondatot sem tud megfogalmazni, megírni helyesen.

— Éppen azért nem árthat!

Az augurok mosolyogtak. A kötekedő sárga arczán a vörös bajusz is mosolyra állt. Érezték, hogy e tréfában milyen nevezetes taktikai alapeszméje van letéve az ő nagyságuknak.

Lassanként valamennyi kedélynek olyan aranyos színe lett, mint a maradék pezsgőnek a palaczkokban. Lehetett arról beszélni, a miért tulajdonképpen összegyűltek.

A társaság másod-titkára kijelentette, hogy Vass Tärri már is — tagjának tekinti. Egy hét múlva lesz a választás s rajta kívül nincs más kandidálva, mint Török Péter, a ki egy könyvet irt Taine analisztikus módszeréről, tekintettel a magyar irodalomra. A miben Taine-t nem hagyja békén s kéri, hogy térjen az ő álláspontjára. A könyv tizenkét párhuzamból áll. Az első paralella: Musset és Ardó Kornél Török Pétert Ardó ajánlja. Ó, milyen nagyot fognak bukni.

— Hanem jó lenne, ha a dolgot még megbeszelnők. Hol gyűlünk össze a választás előtt való napon? — kérdé a regényíró a ragyogó tehetségre hosszú, nyalakodó tekintetet vetvén.

— Itt leelőzte meg Palaczkya házikisasszonyt.

Az «estélynek» az éjjel vetett véget. Palaczky lekísérte a vendégeket a lépcsőn, sőt, hogy «tessék-lássék», el is kísérte őket egy darabon, de csakhamar visszatért Tärrihez. Alig akarták beereszteni.

— Visszajöttem — mondá meg-megbicakló hangon — visszajöttem, mert nagysád a kérdezősködőknek nagyon zavartan felelt: hol van kedves anyja?

— Megszökött! — felelte a lány keserű káczajjal.

— Kivel?

— Gráczfiánnal.

— Kegyed egészen magára maradt.

— Nem, a munka lesz velem.

— A munka nem élő.

— De éltet.

Állva beszélgettek. Tärri kezében gyertyát tartott, haja már le volt bocsájtva, hálószobájába indult. Palaczky keztyűjét sem huzta le. Az utolsó szó után azonban letette kalapját:

— Aztán még másért is vissza kellett jönnöm —

— Ardó boszuállásból agitál ellenem, tudom, — vágott közbe a lány.

— Nem ez. Másat akarok mondani. Olyasmit, a mit szeretnék elhallgatni, a mit halogatok már hetek óta.

— Szóljon.

— *A nyomdász nem hitelez többé.*

— Nos, hát fizessen neki!

— Nincs miből. A pénztár egy hónapja kifogyott . . . Nem mertem szólani, egy hónapja hitelbe nyomatom a folyóíratot . . . Már ezrekre rug a tartozás. Pörrel és foglalással fenyegetnek bennünket — kegyedet. Egy hét múlva a választás, senki sem tud semmit, csak addig ne lenne baj .

A titkár a tönkrejutott ember siralmas hangján beszélt, de míg beszélt, tekintetét, mint valami horgot, a lány arczába vágta. Az nyitott nyakkal, rémülettől kitágult szemekkel nézett rája. És hallgatott akkor is, midőn a titkár, bevégezve beszédét, a választ várta. A lány kezeivel befödte arcát s kínosan felnyögött — ez volt a válasz.

Palaczky sietett folytatni vallomásait:

— De én azt hiszem, nem fognak addig várni. Pedig ha valami kellemetlenség támad, ezek az urak — istenem, ők is csak emberek — el fognak pártolni öntől az utolsó pillanatban. Egy író, a kinek a butorait árverezik! Ő, ezt ma nem tudják megbocsájtani! És a Répássynál megrendelt új regényért is ki kell a választás előtt való napon fizetni az ötszáz

forintot . . . Ötszáz forint! Az egész készpénz-készletünk tiz forint.

A titkár elővette duzzadt pénztárczáját, abból tiz forintot s letette az asztalra:

— Itt az utolsó maradvány, leteszem. S leteszem egyszersmind tisztemet is. A számadásokat is elküldöm, tessék átnézni: megtalál benne minden kiadott krajczárt . . . Én mondtam, hogy ez az élet mire vezet.

— Tehát elveszett minden . . . minden!
— susogta a lány s végigvonta kezét homlokán.

— Nem. Még van veszteni való: a becsület, a világ becsülése. Még nincs elhalgattatva a hírnév, de ha itt felhalszik a dob . . . mit fognak mondani?

Tárra a falhoz támaszkodott, hogy le ne rogyjék. Könyei nem akartak megjönni, de mennyivel szánalmasabb volt így vigasztalan, csendes kétségbeesésében, a mint egyre sutogta magamagának:

— Mit fognak mondani . . . Mit fognak mondani?

— A világ rossz. Nem lehetetlen, hogy így szól: «a kalandornő»!

E szó a dacz és a düh ruganyosságát keltette fel a lányban. Főlegyenesedett s olyan kézmozdulattal, melytől meghült a vér a titkár ereiben — kiáltá:

— Nem! Nem leszek az! — S betört szobájába.

Egy ezüstműví kis női revolverrel tért vissza:

— Itt van! — szólt diadalmasan.

A titkár mosolygott:

— Nem jól teszi. Sokan félreérthetnék ez öngyilkosságot.

«Don Quixote» kisasszony kiejtette a pisztolyt kezeiből.

Ime itt állt tehát fegyvertelenül. Élnie nem szabad. A boldog álmoknak vége s a keserü életnek is eltűnt a fénye, megjött a szégyene, iszonyatos, szennyes nyomora. Koldus lett és meg fogják vetni. Azt akarta, hogy csodálják, a világ és — egy; és nevetni, gunyolódni fognak fölötte.

— Haza kellene mennie Léni mamához! — vágta el gondolatait a Palaczky éles hangja.

Haza, haza! Hol az ő hazája, ki az ő anyja? Nincs, nincs sehol senkije! Az anya az otthon: tudatlan házsártos, nevetséges parasztasszony s kislelkü, nyomorult kisvárosiak.

Balla! Gyülölte a házat, a hol született, gyülölte az utczákat, és ó még hogy az embereket. Nem vágyott többé soha haza, csak akkor, ha majd nagy, nagy lesz s hire, fénye betölti az egész országot. Gyönyörködve hal-

lotta előre is az irigyek bókjait s szívta be a tömjént . . .

— Haza, a Léni mama meg fogja talán becsülni! A ballaiak is örvendeni fognak! — szólalt meg újra Palaczky.

A lány megcsóválta fejét:

— Nem, nem akarok haza, itt akarok maradni! — s minden átmenet nélkül hirtelen megragadta a férfi kezeit:

— Ő mondja, talán még sem így . . . ha lehetne még segíteni?

— Tudom, ön segíthet még, ha akar! — És a férfi kezét keblére vonta, odaszorította ehvesen.

Palaczky Ferencz mereven állott a megtestesült könyörgés előtt. Nem heveskedett. Lassan élvezte a pillanatot, olyan lassan, amint enni szokott.

Tehát végre! Megjött, elérkezett az a percz, melyért éveken át kellett küzdenie. A pillanat, melyhez hasonló minden ember életében csak egy akad. A ki felismeri: eléri célját, a ki elvétí: vessen magára, ne az életre.

A luszterekben már nem égtek a gyertyák. Egy szál gyertya világította meg az egész termet. Az és a leány aranyos haja, nyaka, melyről lepattant a gallér.

Palaczky megsimogatta a lány lehajtott fejét. Aztán szólt:

— Egész életem gyümölcse, szakadatlan munka eredménye, vagyonom, mindenem az öné. Mindenem és én, az élet . . . vér! Parancsoljon velem!

Térdre rogyott a lány előtt, csókolta lábát, ruhája szélét, kezeit . . .

— Hát megment?! — kiáltott fel a lány.

Palaczky felemelkedett. Zsebébe nyult s kivette tárczáját s megrázta a levegőben:

— Jaj annak, a ki ki nem tér az utból! — szólt s páthoszában zömök alakja mintha megnyult volna. Majd megfogva a leány karját, magához vont, védőleg szorította kebléhez.

A jelenet némaképletté vált. Pillanatokig álltak ott a szoba közepén s az érdekes csoportnak szatirajaképen feltűnt s megállapodott a falak virágos tapettáján hosszú árnyékuk a megnagyobbodott silhouette torzképével, mely fejeiket átvitte a padmalyra is és lelógatta a magasból

Hajnalodott. Palaczky kérdé:

— S mit ad ön nekem mindezért?

— Mit adhatok?

— Szeressen csak egy kicsinyt, alig . . .

És engedje, hogy én szeressem továbbra is, a

mint szeretem, a mióta ismerem, még kis leány korában, emlékszik? Azóta én nem vagyok az, a ki vagyok. Elhagytam hivatalom, szakítottam a várossal, a hol születtem, megtagadtam családom: mindezt önért. S dolgoztam emberfölött erővel, mint egy zsidó, kapartam össze a pénzt, sárba, zuzba a két tiszta kezemmel, hogy majd ha önnek szüksége lesz az eredményre, azt mondhassam: itt van. — önért!

Micsoda kínokat állottam ki, ha tudná! Hogy félttem: más teszi önnek a szolgálatot, a miért én éltem, a mit életcélomul tűztem ki. Az imádók közepette, míg ön annyi mosolyt pazarolt el, nekem a reménnyel kellett beérenem: mosolyog még rám is . . .

És most bágyadtan, zavartan mosolygott is rá a lány. Hitte a férfi minden szavát s ez a romantikus szerelmi vallomás nem esett neki rosszul. Isten és embertől elhagyatva, szélén a szégyen és nyomornak áll az im elébe s vasmarkával feltartja a fenyegető, az eltiprásban gyönyörködő sorsot. És mennyi érzés, milyen szerelem szól máskor és mással, oly hatalmas, most és vele szemben oly reszketeg beszédéből. Hatalmas vállalai hogy megrándulnak, hogy reszketnek, míg beszél:

— Meg fogjuk mutatni a világnak: ki ön. Az én gránit fejemet teszem lábai alá ta-

lapzatnak s onnan fog emelkedni az élők fölé, mint egy világító torony . . .

A férfi éveken át visszafojtott szenvedélye, óriási méretű érzéki szerelme olyan hullámokat vetett bensejében, hogy alig tudott immár állani. S beállott a szenvedély delliriuma: testének, agyának, minden szál idegének már csak egy akarata volt, gondolatai érzéseinek körében forgottak s ajka égő velőjétől, forró vére-től, szenvedélyes költői páthosyra ajzott. Majd újra odacsúszott a nőhöz s annak ellenzése daczára beleforrasztotta testét testébe, kiszivta ajkának nedvét, tüzeit szemének, szava elállt, mély és töredezett sóhajokba fült . . . el akarta magát jegyezni. De midőn már-már elérte küzdéseinek célját, az elalélt lány visszanyerte öntudatát s a csendet megrázó sikoltással kapott kigyúladt arczába.

A szobaleány lámpával kezében jelent meg az ajtóban. Úrnőjét a földön találta félfekvő helyzetben, fehéren, mint a mész. — Palaszky az asztalhoz szökött s kalapja után nyúlt. Csak ennyit mondott:

— Jól van! — és kibotorkált a szobából. Az ajtónál azonban visszafordult és halkan szólott:

— Tessék hivatni, ha szükség lenne rám!
Husz nap mulva már szükség volt rája —

az ügyvéd s a végrehajtó jelent meg az előszobában. Bent nagy társaság volt, kihivatták az urnőt. Foglalni jöttek a választás előtt való napon.

A szobaleány Palaczkýért szaladt. Az megjelent, sajátjából elégítette ki a követeléseket, nyugtát adatott magának róla, aztán az úrnőnek kezét csókolva szólott:

— Elmenjek, vagy maradhatok?

— Maradjon! — mondá a lány.

— Rég vannak itt a vendégek.

— Régen.

Bementek. Az úrnő és a titkár tompa lehangoltsága még a mindig magával foglalkozó Répássynak is feltűnt. Sietett elintézni az új regény ügyét. A szerkesztőnő és a titkár titkos pillantásokat váltottak s végül az utóbbi kifizette a honoráriumot.

— Tehát holnap! — mondá a regényíró zsebre téve a pénzt — holnap találkozunk.

A «Balassa»-társaság tagválasztó gyűlését értette.

Deczember másodikán, szerdai napon választották meg ott az első nőtagot. Nagy lelkesedéssel és nagy szótöbbséggel.

Fiakkeron vágatott Répássy megvinni a hírt «Don Quixote» kisasszonynak.

A lányt az ebédlőben találta feltűnően

hanyagul öltözködve, fehér hálóköntösében olyan volt, mint a kaba által megtépázott galamb. Szemben vele Palaczký ült, könyvet forgatva kezében, olykor-olykor rápillantva a lányra, ki megtört fényű szemeivel nyugpontot keresett a levegőben, de nem talált.

— Fáj valamije? — kérdé a regényiró.

— Fáj a szívem — válaszolt a lány s majd sajtáságos réveteg mosolylyal, fejének egy büszke mozdulatával folytatá — de semmi, lelek vigaszt az irodalomban.

XXI.

Meztelenül.

Olyan téli reggelen, melyből a fővárosi gyönyörű napot jósol, a midőn a köd nagyon átlátszó párázatán áttetszik az ég ragyogó kék teste, olyan reggelen, a melyen fáznak az emberek, de azzal melegítik magukat: milyen pompás napos idő lesz mármia: Vass Teréz szokása ellenére nagyon korán kelt fel. Megmosta egész testét, felöltözött s az íróasztalhoz ült.

Elbeszélést akart befejezni, de alig irt egy pár sort, letette a tollat s kezébe véve asztalán heverő, mindig megtöltött revolverét, azt forgatta kezében, játszott a nagy gyerekek e kedvencz játékszerével s a cső hideg aczélját forró homlokához szorította.

Végre is belátta, hogy ebből az életből melyet már csak nyögve tudott tűrni, máskép

nem lehet kibontakoznia, mint a minden csomót megoldó halál révén. S ez előtt a halál előtt olyan világosan látott egyszerre, mint olykor a haldoklók. Gondolkozásának, érzésének kusza szálai egymásba vetéltek mégegyszer, előszörre és utoljára. Utoljára érte el ezt az emberi tökélyt, hogy legyen a halálnak nagyobb diadala.

Látta magát, a mint nekiindul a világnak. Mit is akart, mik voltak céljai?

Megindul egy fényes tűzoszlop után, árkon-bokron, csatakon és rózsán gázol keresztül. Kergeti, kergeti szakadatlan, lelken-dezve, fulladozva, tövis testét kimarja, vérét ereszti sok kemény akadály, míg végre a tűzoszlop helyén mit talál? feneketlen, bűzös, mérges mocsarat. Annak a gáza villott messziről s most, hogy lába belémerült: nem ragyog többé, csak fojtogat — a Kiválóság, Nagyság, a Hir, a Dicsőség!

Ó, milyen rettenetes halál vigyorog ki belőle! Hát ezért kellett visszautasítani azt, a kit szeret és szeretett, ezért kellett magában erőszakkal elfojtania egyedül igaz szerelmét s ezért kellett magát odaadnia szerelem nélkül, szive után ezért kellett még testét is föl-áldoznia! Itt hunyt el először a boldogság s ennek kellett martalékául esnie a boldogtalan-

ság tisztaságának. Először az élet öröme, aztán a becsület és önbecsülés! S mindezekért a kárpótlás: egy tűzoszlopnak a helye — mocsár, bűz, piszok! Ez az a vigasz, mely a mérhetlen fájdalmat, a megkövesült kétségbeesést volt hivatva eloszlatni. Ó, milyen örültség ebben biznia, mikor tudhatta vala, hogy azt a bogot, melyet ő kötött meg, s a mely alatt összeropant, csak a halál tudja megoldani.

Üdv a halálnak.

A hatodik oldalborda fölött a szív . . . susogta a leány s föltépte mellénykáját, meztelen keblével a nagy tükör felé fordult. Letette kezéből a fegyvert s keblét vizsgálta a tükörben:

— A hatodik oldalborda fölött
— ismételte magában, a szív helyét keresve. S a mint homályos szemmel a tükörben vakító mellét nézte, háta mögött halk nesz hallszott s a tükörben megjelent a Veér György alakja.

Teréz szemeihez kapott. Azt hitte: az örület lázképe' mindez, agyrázó kiáltásban tört ki:

— György! — és megfordult.

Csakugyan Veér György állott az ajtóban. Az ajtó kalincshoz támaszkodva ő volt

az, senki más nem lehetett, csak ő, magas, de megtört alakjával, fájdalmas arczával, mélyen fekvő barna szemei mondhatlan epedő tüzével, lányosan remegő ajkaival. Tekintetük egymásba ütközött, mint a villamos áram két különböző sarka, s láthatatlan, csak általuk érzett szikrákat szórt, izzást vitt végbe a levegőben.

— Itt vagyok! — szólt fejét lehajtva a férfi.

— Ön az? — szólt kételkedőleg, álomszerűen a lány.

— Én! — mondá közelebb támolyogva a férfi. Szünetet tartott, megsimítá homlokát s nehéz lélekzetvétellel folytatá:

— Én vagyok, vissza kellett jönnöm.

A lány behunyta szemeit, kibontott hajával elfödte ajkát s az asztalba fogódzva, inogó testtel hallgatta tovább Veér György halk beszédét.

— Visszajöttem. Elhagytam feleségemet, az ön testvérét, a kit azért tettem nőmmé, mert önt nem tehettem azzá, mert ön kigúnyolt, megvetett . . . Meg akartam mutatni, hogy erős vagyok, hogy le tudok önről mondani, meg akartam mutatni: nem vagyok önnek, nem vagyok lánynak rabja, a magamé vagyok . . .

Nem vagyok az, rabja vagyok, nem tudok szabadulni öntől, testvére karjában, odaadó ölében önre gondoltam, a tenger mellett, ragyogó égalj alatt, idegen délszak paradicsomban, pálmák árnyában, virágok szinpompájában önt láttam, önre gondoltam. A levegőben, a mit beszíttam, vágyakozást szíttam be: önrel egy levegőt lélekzeni, lehelletét beszívni; a csók, melyet testvére nyomott ajkamra, elundorított minden csóktól, s csak az ön ajkának tüzére keltett bennem vágyat, emésztő epedéssel teltet.

Visszajöttem, itt vagyok, szöktem. Feltörtem a más boldogságát, a testvére boldogságát, a társadalom törvényét, büszkeségem, meggyőződése, hitemet, mindenemet, hogy megtagadva mindent, a mi van, a mi szent, a mi kötelez, azt valljam, a mit vallanom bűn, gyötrem, de gyönyör, hogy csak önt, egyedül önt szerettem, szeretem . . .

Nem fogódzkodott többé. A szenvedély tüzeben megdicsőült fejét magasra emelte, büszkén, szabadon, melle kidomborult, kitárta karjait.

A lány odavetette magát, a karok összezáródtak, a két sark, a két test összeforrott egy isteni ölelésben, egy néma csókban, ebben a csókban, mely majd megfojtotta őket,

a férfit, a ki nem tudott lélekzetet venni, s a zokogó leányt.

Perczekig tartott a boldog önkivület. Végre fölocsudtak. A lány még mindig csendesen zokogott. Veér szólott:

— El fogunk menni Indiákra, ott leszek, kormányszolgálatban . . . jerünk még ma, most mindjárt, itt hagyunk mindent, a multat, az embereket . . . öltözzék, siessünk, megakadályozhatnak.

Eltolta magától a leányt, felszakította ruhás szekrényét:

— Siess!

A lány hátrahuzódott, megállt a fal mellett, egy darabig imádattal nézett a férfira, aztán olyan arczzal, mintha valami hatalmas szerv szakadt volna meg benne, szólt:

— Nem . . . nem lehet . . . — s szemével á fegyvert kereste az asztalon.

A férfi felordított:

— Jönni fogsz, jönnöd kell! — s valame-lyik székről egy köpenyt hurczolt elé, erőszak-
kal pólyálta belé a reszkető leányt, megragadta karján s felrántotta az ajtót:

Egy meggémbereedett alak állt előttük — a Palaczký alakja. De csak egy perczig volt meggémbere-
dve, a másik pillanatban már elfogta előlük az ajtót. Gyilkos szemei kimered-

tek, véresen forogtak üregeikben. Lába alatt rengett a padló, karjai mint aczélrud zárták el a kijáratot:

— Ki akar meghalni?! — hörgé eszeveszetten.

A lány halálos rémülettel húzta vissza magával Veért. Palaczký is belépett a szobába s bezárta maga után az ajtót.

Olyan csend következett, a melyben a szívek verése kalapácsok ütéseként hallszik.

Palaczký Ferencz körülnézett s észrevette a pisztolyt. Mohón ragadta kezébe, aztán az egy testet alkofó párra szegezte:

— Ki akar meghalni? — sziszegte alig hallható hangon s mint a macska, feljök csúszott, megragadta a Teréz karját, de a másik pillanatban már hátratántorgott: Veér hatalmas ütést mért mellére.

Ismét egy pár lépésnyi távolság volt közöttük. Vad, öldöklő tekintettel méregette egymást a két férfi:

— Az útból! — kiáltott Veér.

Palaczký felkaczagott:

— Kellene a másik is . . . mind a két testvér, de ezt megvettem . . .

A rimám az enyém!

Veér megfogta a lány arczát, szemébe

nézett mélyen, aztán kiszabadította magát a leány karjaiból s a káromlóra rohant. Pusztá kézzel a fegyveresre. Egy hirtelen rohanással vetette magát rá, félkezével átfogta fegyveres kezét, a másikkal, pedig végigvágott arczán, hogy vér csordult ki nyomán s elfutotta egész képét.

— Bizonyítsd bitang Felelj, mutass . . . !

— A rima az enyém — hörgé Palaczky s kiszabadítva fegyveres kezét, a férfira czélt, de karja egyszerre megcsuklott, más irányt vett s ez alatt véres arca ördögi eszmétől ragyogott fel.

— Vagy vidd, legyen a tied — hörögte s elcsattantotta a ravaszt — és Vass Teréz egy rövid sóhajjal lerogyott a földre, egyet rándult, alig vérzett, meghalt.

Dél volt. Kintorna szólt a nagy, háromemeletes házban. Rekedt dallamát gyümölcsös kofa kiabálása zavarta meg.

— Szőlőt vegyenek, szőlőt! — káltott a kosár alatt meggörnyedve, a ruhájába kapaszkodó sárga képü kis gyerekekre mosolygó aszszony. Sovány képét kérdőleg fordította az emeletek felé, az első emeleti folyosóra, a hol éppen nyílt egy ajtó. Palaczky tántorgott ki rajta véresen.

— Szőlőt vegyenek! — kiabálta feléje a kofa-asszony. Palaczký rémulten nézett le rája: az első pillanatra azt hitte, a felesége.

Nem az volt, bár hasonlíthatott arra a másikra ez a szegény kofa-asszony, a ki várakozásában csalódva, megzökkenette hátán a puttont s ment tovább.

A napsütötte utcán alig tudott előre törni paczuhájával, gyerekével. Az aszfalt is alig látszott ki a járókelőktől.

A szép téli napon, a főváros kedvencz idején egész ember-áradat zúgott végig a váczi-utcán. S a legszebb áradatban csodálatos szépségű női fejek úsztak. Az egészségesek hidegtől kicsipett telt arcza, formás, élénk pirosra fázott fülecskéik ragyogtak a téli nap színes fényében. A nap fényében s az életkedv tüzeiben, az élet örömeitől átjárva, ruganyosan. S a férfiak is, a kísérők s a magánosak, sokkal erőteljesebbeknek látszottak hosszú és széles kabátjaikban A kirakatokból is új, ragyogó dolgok kaczagtak ki a sétálókra. Képek, könyvek, mintaruhába öltöztetett szép viaszbábok, tükrök, aranyos egyházi szerek, — az égben kötendő s az egyház által megáldott házasságokra figyelmeztetve a naiv lányokat. . . És ehhez a tündéri szép képhez a pompás keret: a házak között bemosolygó azur-kék ég, a le-

vegőben lóbálódzó különféle bálokat hirdető tarka zászlók . . .

Milyen szép az élet! Ezt az érzést fejezte ki a kellemes zsongás, a szabályos hullámvás, melyet egyszerre zavart kiáltások, zürzavar váltott fel . . . A képkereskedő berohant boltjába:

— Az arczképe . . . hol az arczképe . . . ki kell függeszteni . . . az arczkép . . . :

TARTALOM.

	Lap
I. Egy kis vacsora	7
II. Utczán	23
III. Matiné	34
IV. Temetnek	88
V. Fel Pestre	113
VI. Uj Magyarország	136
VII. Az idegek	162
VIII. Szerkesztőség balra — kiadóhivatal ugyanott	173
IX. «Gyülölöm!» — «Szeretem!»	195
X. Örök mulandóság	228
XI. Fővárosi idyll	246
XII. El . . . ! El	252
XIII. Egy kiállhatatlan ember	258
XIV. Atyimovics Coriolán sajtópöre	276
XV. «Kopogtatás és hallgatódzás»	303
XVI. Hangulatok	326
XVII. A materialista	344
XVIII. Az arczkép	360
XIX. Hamupipőke férjhez megy	381
XX. Vigasz az irodalomban	394
XXI. Meztelenül	417

BRÓDY SÁNDOR regényei
és elbeszélései 12 kötetben.

A kétlelkű asszony

Apró regények

Két szőke asszony

Színészvén (2 köt.)

Éjszakák (2 köt.)

Don Quixotte kisasszony (3 k.)

Jó.

Diszes és eredeti kiállításban; kapható minden hazai könyvkereskedés által is, kötetenként 80 kr.
